

landbouw & zorg

verenigde zorgboeren

Handboek Versie 5.1

Maart 2007

Verenigde Zorgboeren

INHOUDSOPGAVE

Woord vooraf

1. Woord vooraf

A. Algemeen

1. Een zorgboerderij; wat moet ik me daarbij voorstellen?
2. Stand van zaken in Nederland

B. Opstarten (voor zorgboeren)

1. Overwegingen bij het starten van een zorgboerderij
2. De organisatie van een zorgboerderij
3. Aangaan van externe contacten

C. Deelnemers

1. Welke deelnemers kunnen naar een zorgboerderij?
2. Passen de zorgvraag en het zorgaanbod bij elkaar?
3. Worden deelnemers niet uitgebuit?
4. Waar vind ik verdere informatie?

D. Begeleiding van deelnemers

1. Hoe is de begeleiding van de deelnemers geregeld?
2. Welke gegevens heb ik nodig voordat ik met deelnemers in zee ga?
3. Wat vertel ik of laat ik zien aan de deelnemer?
4. Hoe ziet een begeleidingstraject er uit?
5. Dossiervorming

E. Organisatie

1. Algemeen
2. Juridische vormen van een zelfstandige zorgboerderij
3. Samenwerkingsovereenkomsten
4. Samenwerkingsverbanden uit de praktijk
5. Samenwerkende zorgboeren

F. Financiering

1. Algemeen
2. AWBZ
3. Financiering vanuit de Landbouw
4. Overige financieringsbronnen
5. Bedrijfseconomische aspecten

G. Regelgeving en verzekering

1. Hoe zit het met de verzekeringen?
2. Hoe zit het met de Arbo ?
3. Hoe zit het met de Inspectie voor de Gezondheidszorg ?
4. Zorgboerderijen en Ruimtelijke ordening
5. Stroomschema de zorgboerderij en Ruimtelijke Ordening
6. Hoe zit het met de BTW ?

H. Kwaliteit

1. Kwaliteitseisen in de zorg
2. Kwaliteitswaarborg Zorgboerderijen
3. Werkmap Kwaliteitssysteem Zorgboerderijen
4. Keurmerk 'Kwaliteit laat je zien'

I. Woonvormen op de boerderij

1. Hoe organiseer ik wonen op een boerderij?
2. Wet- en Regelgeving rondom wonen op de boerderij
3. Financiële gevolgen van wonen op de boerderij voor bewoners
4. Wonen voor ouderen
5. Waar vind ik verdere informatie?

J. Jeugdzorg

1. Jeugdzorg
2. Jeugdigen op de boerderij (buiten jeugdzorg)
3. Vormen van geïndiceerde opvang op de (jeugd)zorgboerderij

K. Leer-werkbedrijven

1. Agrarische leer-werkbedrijven
2. Financiering en wetgeving
3. Scholing op leer-werkbedrijven
4. Kwaliteit van het leer-werkbedrijf
5. Begrippenlijst
6. Meer informatie

L. De rol van de overheid

1. Landbouw- en plattelandsbeleid
2. Zorg- en werkgelegenheidsbeleid
3. Landbouw en Zorg beleid

M. Bijlagen

1. MEE organisaties
2. Zorgkantoren: taken en missie
3. Zorgkantoren: telefoonnummers
4. Relevante informatie en adressen in verband met het PGB
5. Voorbeeld inhoudsopgave ondernemingsplan
6. Voorbeeldcontract zorginstelling/zorgboerderij
7. Voorbeeldcontract deelnemer / zorgboerderij
8. Voorbeeld intakeformulier
9. Voorbeeld Huisregels
10. Kinderopvang op de boerderij
11. Contactadressen jeugdzorg
12. Literatuurverwijzingen jeugdzorg
13. Reglement Klachtencommissie
14. Klachtencommissie: Brief deelnemers
15. Afkortingenlijst

Woord vooraf

Woord vooraf

Dit handboek

Voor het leesgemak

Versie 5

1. Woord vooraf

Een zorgboerderij blijkt in de praktijk een flink aantal voordelen te bieden aan mensen met verschillende belangen: mensen die om wat voor reden dan ook, tijdelijk of langdurig werk zoeken in een agrarische omgeving, de boer en/of boerin, zorginstellingen, ouders van de deelnemers op de boerderij. De zorgboerderij biedt mogelijkheden voor zinvolle dagbesteding, zorg en soms zelfs voor opvang en verblijf. Iedereen die ooit een zorgboerderij bezocht heeft, kan zelf ervaren wat de heilzame werking is van de combinatie van werk, omgeving, aandacht voor mens, dier, natuur en zorg. Met dit handboek wil Verenigde Zorgboeren nieuwe initiatiefnemers voor zorgboerderijen een stevige steun in de rug bieden. Verenigde Zorgboeren wil bovendien, door bundeling van een enorme hoeveelheid informatie, bijdragen aan continuïteit van bestaande initiatieven. Kennis is tenslotte kracht.

Dit handboek

Dit handboek is onder meer bedoeld voor hen die geïnspireerd zijn of willen worden tot het opzetten van een zorgboerderij. Mensen die al bekend zijn met de zorgboerderij, vinden in dit handboek nuttige informatie over belangrijke aspecten van landbouw/zorgcombinaties. Bovendien bevat het handboek verwijzingen naar uiteenlopende, relevante websites. Dit handboek is overzichtelijk van opzet. Na het algemene deel A staat in deel B vooral informatie die nuttig is voor beginnende zorgboeren en –boerinnen. Deel C bevat informatie over deelnemers die van een zorgboerderij gebruik kunnen maken; onder meer wordt aandacht besteed aan de vraag of en hoe de zorgvraag van de deelnemer en het zorgaanbod van de boerderij bij elkaar passen. De delen D tot en met L geven uitgebreide informatie over begeleiding van deelnemers, organisatie en financiering, regelgeving en verzekeringen, kwaliteit, woonvormen op de boerderij, jeugdzorg, leer-werkbedrijven en de rol van de overheid.

Voor het leesgemak

Een handboek als dit kan niet anders dan omvangrijk zijn. Maar, laat u niet ontmoedigen: het is niet nodig het volledige handboek tot u te nemen. Door de indeling in delen is geprobeerd de toegankelijkheid van het handboek te vergroten.

In het boek wordt uiteraard vaak de term zorgboer (of: de boer) gebruikt. Het zal duidelijk zijn dat daarmee niet enkel de mannelijke zorgboer bedoeld wordt. Voor het leesgemak is echter de constructie boer(in) en hij/zij vermeden. De goede verstaander zal zich realiseren dat de Nederlandse zorgboerderij wordt gedragen door een groot aantal idealistische boerinnen en boeren. Voor het leesgemak worden ook de deelnemers die gebruikmaken van de zorgboerderij in het algemeen aangeduid met 'hij', terwijl het duidelijk zal zijn dat ook vrouwelijke deelnemers bedoeld worden. In het handboek (en trouwens ook in de praktijk) worden deelnemers ook hulpboeren genoemd.

Versie 5

De eerste versie van dit handboek verscheen in 2001. Deze 'basisversie' kwam tot stand door samenwerking tussen het Landelijk Steunpunt Landbouw & Zorg en de volgende auteurs: Jan Hassink, Bert Rotmensen, Sebraine Meyerink en Ciel de Smet.

In het afgelopen jaar hebben we gemerkt dat zij een product hebben gemaakt waar de lezers zeer tevreden over zijn en waar duidelijk behoefte aan is. Complimenten voor hun werk dus! Met deze vijfde versie ligt er een geactualiseerd handboek, dat op een aantal onderdelen ook is uitgebreid. Verschillende deskundigen hebben geholpen bij het actualiseren en aanvullen; wij danken hen hartelijk voor hun medewerking.

A. Algemeen

1. Een zorgboerderij; wat moet ik me daarbij voorstellen?

- 1.1 Wat is een zorgboerderij?
- 1.2 Wat is de meerwaarde van het verblijf op een zorgboerderij?
- 1.3 Waarom kiezen deelnemers voor een zorgboerderij?
- 1.4 Op welke manieren kunnen landbouw en zorg worden gecombineerd?
- 1.5 Wat is het aanbod op de zorgboerderij?

2. Stand van zaken in Nederland

- 2.1 Aantal combinaties
- 2.2 Spreiding
- 2.3 Verbondenheid met zorg
- 2.4 Doelgroepen
- 2.5 Bedrijfsgegevens en bedrijfstypen
- 2.6 Vorm van zorgverlening
- 2.7 Financiering
- 2.8 Activiteiten
- 2.9 Afzet

1. Een zorgboerderij; wat moet ik me daarbij voorstellen?

1.1 Wat is een zorgboerderij?

Een zorgboerderij is een agrarisch bedrijf dat ruimte biedt aan mensen die hulp, zorg of begeleiding nodig hebben. Landbouw en zorg worden gecombineerd in een zorgboerderij. Zorgboeren kiezen bewust voor deze combinatie. Ze delen het goede van hun bedrijf graag met anderen. Bovendien voelen zij zich betrokken bij mensen die een steuntje in de rug kunnen gebruiken. Bij hun bedrijfsvoering en bedrijfsontwikkeling houden zorgboeren rekening met mogelijkheden en doelen van de deelnemers. Hun werkaanbod en begeleiding sluiten aan bij wat een deelnemer wil en kan. Zorgboeren zijn betrokken bij de maatschappij en leveren een positieve bijdrage aan het imago van de agrarische sector.

Verschillen tussen zorgboerderijen:

- Het kan gaan om akkerbouwbedrijven, tuinbouwbedrijven, varkens- of rundveebedrijven, fruitteelt of gemengde bedrijven. Sommige zorgboerderijen hebben een winkel, een camping, kleinvee of ze doen aan landschapsonderhoud. Veel bedrijven werken biologisch.
- De deelnemers die er komen (ook wel hulpboeren genoemd), kunnen mensen zijn die vrij veel begeleiding nodig hebben of mensen die redelijk zelfstandig kunnen werken. Er zijn zorgboerderijen voor mensen met een verstandelijke beperking, voor personen met een psychische hulpvraag, voor (ex)gedetineerden en personen met een verslavingsachtergrond, voor probleemjongeren, voor mensen die moeilijk toegang hebben tot de arbeidsmarkt of voor ouderen die in een rustige, vertrouwde omgeving verzorgd willen worden. Op veel zorgboerderijen komt een combinatie van deze doelgroepen voor. Er zijn tot slot ook zorgboerderijen die kinderopvang bieden. Net als in een crèche, alleen dan op een boerderij. Er is dan niet altijd sprake van een beperking die speciale begeleiding vraagt.
- De meeste zorgboerderijen bieden dagbesteding voor mensen die zorg en begeleiding nodig hebben. De hoeveelheid zorg en begeleiding kan sterk verschillen. Er zijn ook boerderijen die sociale activering, arbeidstraining of een begeleide werkplek bieden. Het werk op de boerderij is vaak bedoeld om arbeidsritme en sociale contacten en vaardigheden op te doen. Het kan ook zijn dat mensen naar de boerderij gaan gewoon om bij te komen en zich te bezinnen op de toekomst.
- De noodzakelijke begeleiding van de hulpboeren op de boerderij gebeurt meestal door de zorgboer en -boerin zelf. Soms brengen deelnemers hun eigen begeleiding mee, bijvoorbeeld iemand van de zorginstelling waar zij wonen. Ook kan het zijn dat de boer en -boerin ondersteund worden door een team van begeleiders vanuit een zorginstelling of organisatie.
- Vaak komen de hulpboeren een paar dagdelen per week op de zorgboerderij. Andere boerderijen stellen hun erf af en toe een middagje open voor deelnemers. Er zijn ook boerderijen die specifiek logeeropvang bieden voor in het weekend of voor in vakanties. Verder zijn er zorgboerderijen waar deelnemers kunnen werken én wonen.

Wat alle zorgboerderijen gemeen hebben, is dat de sfeer er uitstekend is en dat mensen er wel de handen uit de mouwen steken, maar toch innerlijk tot rust komen. Zorgboerderijen passen bij de maatschappij van nu. Er is ruimte voor individuele behoefte, activering, integratie en resocialisatie van mensen met een beperking of mensen die in een isolement terecht dreigen te komen.

1.2 Wat is de meerwaarde van het verblijf op een zorgboerderij?

Mensen leren door ervaring. Dat is een belangrijk principe voor werken op een zorgboerderij. Zelf ervaren is een uitstekende manier om vaardigheden en kennis op te doen. Op een boerderij worden mensen bijna vanzelfsprekend en intuïtief aangesproken op hun mogelijkheden. Vaak hebben ze een duidelijke rol in het agrarisch productieproces. Niet hun tekorten worden benadrukt, maar juist

hun kwaliteiten. Veel mensen ervaren dat werken op een boerderij gezond maakt door het werken in de natuur en door de kleinschaligheid. Het werk is ook gezond, omdat het actief, doelgericht en zinvol is. De tijdsstructurering en het ontdekken van de individuele mogelijkheden zijn heilzaam. Veel hulpvragers missen structuur in hun leven. Zorgboerderijen kunnen die structuur bieden. De gang van zaken op een boerderij kent meestal een vast verloop en er is een vast dag- en seizoensritme.

Een rijtje voordelen van verblijven op de zorgboerderij:

- de ruimte, de lage drempel en het informele karakter;
- de grote diversiteit in werkzaamheden en activiteiten;
- de context van de werk- en bedrijfscultuur;
- het normale leven;
- integratie door de vele contacten met de boer en andere relaties;
- het werken met planten en dieren (relaties aangaan);
- zichtbare resultaten;
- meemaken van de seizoenen;
- lichamelijk bezig zijn;
- zelf zorgen in plaats van verzorgd worden.

1.3 Waarom kiezen deelnemers voor een zorgboerderij?

Sommige deelnemers willen buiten werken, de ruimte hebben of lichamelijk werk doen. Anderen willen bij een kleine gemeenschap horen, tot rust komen, een aandeel leveren in de productie of werken met planten, dieren en mensen.

1.4 Op welke manieren kunnen landbouw en zorg worden gecombineerd?

Landbouw en zorg kunnen op verschillende manieren met elkaar verweven zijn. Er zijn zorgboerderijen waar een efficiënte landbouwproductie centraal staat en waar de zorg ondergeschikt is. Er zijn ook zorgboerderijen waar de zorgfunctie de boventoon voert en waar een optimale landbouwproductie minder belangrijk is. Tussen deze twee uitersten bestaan veel tussenvormen.

Zaken die een rol spelen:

- keuze en voorkeur van de initiatiefnemers;
- de intensiteit van begeleiden van deelnemers en de tijdsinvestering die daarmee gepaard gaat;
- begeleiding door de boer zelf of eventueel door externe begeleiders (vanuit de zorg);
- de verhouding tussen de inkomsten uit zorggeld in de inkomsten uit de agrarische activiteiten;
- de noodzaak van investeren in voorzieningen om op de zorgboerderij een bepaalde doelgroep te kunnen ontvangen;
- het aanpassen van werkzaamheden zodat deelnemers er optimaal en het hele jaar door bij betrokken zijn.

Globaal zijn er bij de verhouding tussen landbouw en zorg op het bedrijf drie ontwikkelingen:

- De zorgtak wordt gestart op een bestaand landbouwbedrijf. De deelnemers doen werkzaamheden binnen het bestaande productiegerichte deel van het bedrijf.
- De zorgtak wordt gestart op een bestaand landbouwbedrijf. Er worden nieuwe activiteiten gestart die meer of minder commercieel gericht zijn en waarbinnen de deelnemers worden ingezet. De zorgtak staat min of meer los van de bestaande landbouwproductie.
- De zorgtak en de landbouwtak worden gelijktijdig opgezet. De landbouwtak van het bedrijf is meestal kleinschalig en aangepast aan de deelnemers. De landbouwproductie is ondergeschikt aan de doelen van de zorg.

Als hulpmiddel voor inzicht in de verhouding tussen landbouw en zorg is er een indeling in zes typen. De typen verschillen in:

- aantal deelnemers;
- aanpassingen van het productiedeel van het bedrijf;
- de mate waarin de landbouwproductie en de zorg verweven zijn;
- het belang dat aan een efficiënte landbouwproductie wordt gehecht;
- de omvang van de benodigde voorzieningen voor deelnemers;
- de manier van begeleiden van deelnemers.

Onderstaande reeks van één tot zes is niet toevallig. Elk volgend type kent een toename van:

- het aantal benodigde aanpassingen in het productiedeel van het bedrijf;
- het aantal deelnemers;
- de hoeveelheid voorzieningen voor de deelnemers.

Type 1

Het bedrijf staat open voor deelnemers op het bedrijf. Ze kunnen er in contact komen met dieren, deelgenoot zijn van de sfeer op de boerderij, 'meelopen' met de zorgboer en eventueel op vrijwillige basis een handje toesteken. De zorgboer verricht zijn normale dagelijkse werkzaamheden en de aanwezigheid van de deelnemers vraagt een minimale tijdsinvestering. De begeleiding is in handen van externe begeleiders. Eventuele aanpassingen of voorzieningen zijn puur gericht op veiligheid en fysieke toegankelijkheid voor deelnemers.

Type 2

Een efficiënt productiebedrijf waar drie à vier deelnemers de boer helpen met de uitvoering van dagelijkse werkzaamheden. De deelnemers kunnen relatief zelfstandig werken en worden door de boer begeleid. De agrarische activiteiten zijn de belangrijkste bron van inkomsten. Er zijn geen speciale voorzieningen aangelegd en de aanpassingen in werkzaamheden is gering.

Type 3

Een efficiënt productiebedrijf waar de zorgfunctie enigszins is verweven met de productietak van het bedrijf. Wanneer het aantal deelnemers groeit, zijn er vaak voorzieningen aangelegd zoals een kantine en apart sanitair. De deelnemers kunnen de dagelijkse werkzaamheden uitvoeren en hebben daarbij meer dan een toezien oog nodig. De zorgboer draagt verantwoording voor de productie en een van de gezinsleden (bijvoorbeeld de boerin) neemt de begeleiding op zich. Indien wenselijk, worden er nieuwe, minder commercieel gerichte werkzaamheden opgezet, bijvoorbeeld een moestuin of kruidentuin, konijnenfokkerij of geitenweide.

Type 4

Een bedrijf waarbij in het productiegedeelte zodanige aanpassingen zijn gemaakt dat deelnemers er optimaal aan kunnen deelnemen. Toch blijft een efficiënte landbouwproductie een belangrijk doel. Er zijn meer dan zes deelnemers en de begeleiding is in handen van de zorgboer of externe begeleider(s). Er is een kantine en er zijn aparte sanitaire voorzieningen. De inkomsten uit zorggeld en uit de agrarische productie zijn ongeveer even groot.

Type 5

Een agrarisch bedrijf waar de zorg centraal staat en het productiegedeelte daar volledig op is aangepast. Veel tijd en aandacht gaan naar het ontwikkelen van activiteiten die een gevarieerd werkaanbod opleveren, in combinatie met een goed commercieel product. Er zijn meer dan zes deelnemers. Zij worden begeleid door speciaal daartoe aangestelde begeleiders. De boer kan hier ook een rol in spelen. Er is een kantine, er zijn aparte sanitaire voorzieningen en eventueel een kantoor- of gespreksruimte. De inkomsten uit zorggelden vormen het leeuwendeel van het bedrijfsinkomen, de inkomsten uit de landbouwproductie zijn vaak nauwelijks kostendekkend.

Type 6

De boerderij is onderdeel van een zorginstelling. Het is geen zelfstandige onderneming. Het is een boerderij waarbij de zorg centraal staat. De landbouwproductie is volledig aangepast aan de mogelijkheden van de deelnemers. De inkomsten zijn voor het overgrote deel afkomstig uit zorggelden.

1.5 Wat is het aanbod op de zorgboerderij?

Elke boerderij heeft een eigen werkwijze en een eigen doel. Het aanbod van een zorgboerderij kan variëren van zorg tot arbeidsintegratie. Er zijn zorgboerderijen waar meervoudig gehandicapten of ouderen komen, omdat de sfeer en de omgeving hen goed doen. Op sommige zorgboerderijen verrichten deelnemers werkzaamheden waarbij geen eisen gesteld worden aan het werktempo en de kwaliteit van het product. Er zijn ook zorgboerderijen waar de vaardigheden van deelnemers worden getraind, soms als opstap naar reguliere arbeid. Het aanbod verschilt dus per zorgboerderij.

Zie deel B voor een meer uitgebreide omschrijving van het aanbod op de boerderij.

2. Stand van zaken in Nederland

2.1 Aantal combinaties

Het aantal zorgboerderijen groeit nog steeds door. Een goede zaak, want steeds meer mensen met een (tijdelijke) zorg- of hulpvraag vinden op een boerderij een fijne plek om te wonen, te werken of gewoon te zijn. In onderstaand schema ziet u de mate van groei tijdens de afgelopen jaren.

	2000	2001	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Bestaande zorgboerderij	214	323	372	432	591	720	839	944	1088
Projectplan opgesteld	49	55	53	28	28	25	29	36	35
Serieuze oriënteerders	114	110	141	119	37	26	23	21	13
Niet bekend	-	-	-	-	-	-	-	8	9

De laatste jaren is het aantal zorgboerderijen fors gestegen. In de tabel is een afname te zien van het aantal oriënteerders. De reden hiervan is dat vanaf 2005 alleen oriënteerders in de database zijn opgenomen, die zal serieuze, vergevorderde plannen hebben. Voorheen werd iedereen met enigszins interesse genoteerd.

2.2 Spreiding

In het verleden lag het merendeel van de zorgboerderijen geclusterd in het midden van Nederland. Nog steeds is Gelderland de provincie met veruit de meeste zorgboerderijen. In bijna alle provincies zijn het aantal zorgboerderijen in 2009 toegenomen. Alleen Zuidholland (kleine daling) en Utrecht blijven stabiel. In onderstaand schema vindt u de spreiding van bestaande zorgboerderijen per provincie.

	Bestaande zorgboerderijen							
	2001	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Gelderland	77	90	104	131	145	163	192	196
Zeeland	11	13	15	21	26	30	35	37
Noord-Brabant	45	51	56	78	93	118	137	138
Friesland	19	23	28	47	50	59	79	86
Groningen	13	17	26	35	41	51	63	74
Noord-Holland	34	37	41	43	76	89	101	130
Zuid-Holland	30	33	40	63	75	80	94	92
Flevoland	6	6	9	14	16	21	24	27
Drenthe	18	20	21	30	37	42	57	66
Overijssel	31	36	41	65	80	92	112	123
Utrecht	18	20	21	30	33	42	49	49
Limburg	15	20	25	34	43	52	65	70

2.3 Verbondenheid met zorg

Uit het onderstaande schema komt duidelijk naar voren dat het aantal zorgboerderijen dat dagbesteding biedt aan deelnemers met een persoonsgebonden budget (PGB) is gegroeid. Dit houdt verband met een grotere bekendheid van het PGB en meer mogelijkheden voor mensen (uit

bijvoorbeeld de GGZ) om een PGB aan te vragen. Het aantal zorgboerderijen met een eigen AWBZ toelating nam de afgelopen jaren gestaag toe. Dit jaar zien we hier een kentering en is het aantal bijna gehalveerd. De ontwikkeling dat groepen zorgboeren zich regionaal gaan organiseren in een vereniging of stichting en vervolgens gezamenlijk een AWBZ toelating aan vragen zet door en is een mogelijke verklaring voor deze daling. Onder 'Anders' in onderstaande tabel vallen zorgboerderijen die bijvoorbeeld gefinancierd worden vanuit (lokale) overheid of reclassering. Ook wanneer de financieringsvorm door de zorgboer niet wordt vermeld komt dit in deze groep. Dit aantal is zeer sterk gestegen omdat meer boeren geen opgave van de financieringsvorm geven.

	bestaande zorgboerderijen							
	2000	2001	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Anders	?	13	15	15	18	10	360	371

De getallen die in deze tabel worden genoemd, zijn gebaseerd op de grootste financieringsstroom vanuit de zorg. Het is daarbij mogelijk dat er één of meerdere andere financieringsbronnen voorkomen. Deze bronnen zijn dan niet opgenomen in de bovenstaande tabel. Als voorbeeld: een zorgboerderij heeft een AWBZ-toelating en ontvangt ook PGB-houders. Wanneer het grootste gedeelte van de zorginkomsten binnenkomt via de AWBZ-toelating, dan staat dit genoteerd in de tabel hierboven. In de volgende versie van het handboek zal een overzicht gegeven worden van alle financieringsbronnen vanuit de zorg.

2.4 Doelgroepen

Mensen uit verschillende doelgroepen vinden hun weg naar zorgboerderijen. Hieronder beschrijven we kort de meest voorkomende doelgroepen die op zorgboerderijen komen.

Mensen met een verstandelijke beperking: mensen met een laag intelligentieniveau en soms daaraan gekoppeld gedragsproblematiek.

Mensen met een psychische hulpvraag: mensen die door (tijdelijke) psychische problematiek ondersteuning nodig hebben bij het functioneren in de maatschappij.

Mensen met een lichamelijke beperking: mensen met een lichamelijke beperking, al dan niet gepaard met andere beperkingen.

(Ex-)gedetineerden: mensen die na het plegen van een delict hun vrijheid hebben moeten inleveren en (in de meeste gevallen) begeleiding behoeven bij de nieuwe kans in de maatschappij.

(Ex-)verslaafden: mensen die door verslavingsproblematiek geen aansluiting vinden in de sociale en werkende maatschappij.

Jeugdzorg: jongeren in de leeftijd tot 18 jaar die op verschillende terreinen extra zorg, ondersteuning, begeleiding e.d. ontvangen. Binnen de jeugdzorg zijn verschillende doelgroepen te onderscheiden, zoals jeugdigen die jeugdhulpverlening nodig hebben en jeugdigen met een licht verstandelijke beperking. In hoofdstuk J komt deze doelgroep uitgebreid aan de orde.

Jongeren uit het speciaal onderwijs: jongeren die vanwege een verstandelijke beperking en/of gedragsproblematiek speciaal onderwijs volgen, bijvoorbeeld op een ZMLK-school of een ZMOK-school.

Dementerende ouderen: mensen veelal ouder dan 55 jaar die geïndiceerd zijn in het spectrum dementie.

Ouderen: mensen ouder dan 55 jaar die ondersteuning behoeven bij een zinvolle daginvulling.

Langdurig werklozen: mensen die langdurig werkloos zijn en die het eerst komende jaar geen baan in het vooruitzicht hebben.

Mensen met autisme: jongeren en volwassenen met een stoornis uit het autistisch spectrum; al

dan niet gepaard met andere beperkingen.

Mensen met niet-aangeboren hersenletsel: mensen die door een ongeval of ziekte hersenletsel hebben opgelopen waardoor zij beperkingen ondervinden bij het functioneren in de maatschappij.

Mensen met burn-out: mensen die door werk en/of privé leven last hebben van burn-out verschijnselen waardoor (volledig) werken (tijdelijk) niet mogelijk is.

Kinderopvang: dagopvang (voor kinderen met beperkingen) voor kinderen van 0 tot 4 jaar en buitenschoolse opvang van kinderen tot 12 jaar. In het verleden werden kinderen zonder beperkingen ook tot deze doelgroep gerekend.

Asielzoekers: mensen die asiel hebben aangevraagd en wachten op een verblijfsvergunning of uitzetting. Gericht op integratie (met name taal en cultuur) en arbeidstoeleiding.

Let op: In het schema wordt steeds genoemd welke doelgroepen welkom zijn op de zorgboerderij. Dat wil niet altijd zeggen dat zij ook daadwerkelijk aanwezig zijn.

	Bestaande zorgboerderijen							
	2001	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Verstandelijke beperking	238	271	301	395	455	551	484	579
Psychische hulpvraag	103	118	156	232	289	376	356	427
Lichamelijke beperking	43	55	75	116	146	182	180	230
(ex-) Gedetineerden	33	30	28	31	38	43	40	47
(ex-) Verslaafden	43	40	48	65	77	116	103	121
Jeugdzorg	42	42	62	131	166	226	264	347
Speciaal onderwijs	-	-	42	118	162	193	263	357
Ouderen	-	-	32	65	96	152	195	263
Dementerende ouderen	31	39	42	51	65	100	115	161
Langdurig werklozen	28	32	63	116	140	170	189	233
Autisme	-	11	61	157	227	316	394	497
Niet-aangeboren hersenletsel	-	-	21	59	73	115	182	270
Burn-out	27	35	68	110	127	169	214	290
Kinderopvang	12	13	18	38	46	65	90	129
Asielzoekers	-	-	-	-	-	-	25	39

De grootste toename in 2009 is het aantal zorgboerderijen voor deelnemers met autisme. Daarnaast is de afgelopen jaren het aanbod van plekken voor personen met een verstandelijke beperking, jongeren uit het speciaal onderwijs, niet aangeboren hersenletsel en jeugdzorgweer fors toegenomen. Meer zorgboerderijen richten hun activiteiten op deze doelgroepen.

In 2009 is voor geen van de doelgroepen het aantal beschikbare plaatsen afgenomen. over de gehele linie is groei waar te nemen.

In 2008 zijn de eerste zorgboerderijen die zich richten op asielzoekers geregistreerd. In 2009 is het aantal licht toegenomen.

Combinaties van doelgroepen

Op veel zorgboerderijen zijn mensen uit verschillende doelgroepen welkom. Deze combinaties kunnen in sommige gevallen leiden naar diverse bronnen van financiering. Een ander groot voordeel is de positieve wisselwerking tussen diverse mensen met verschillende beperkingen en hulpvragen. Zo zien we bijvoorbeeld dat mensen met een verstandelijke beperking en mensen met een verslavingsachtergrond vaak heel goed samen kunnen werken en veel van elkaar kunnen leren.

Voorbeelden van andere combinaties van doelgroepen waarbij deze positieve wisselwerking zichtbaar wordt, zijn mensen met een psychische hulpvraag en mensen met een verstandelijke beperking en de groepen dementerende ouderen en kinderen.

2.5 Bedrijfsgegevens en bedrijfstypen

Vroeger werd landbouw en zorg vooral gecombineerd op bedrijven die biologisch-dynamisch produceerden. Op dit moment bewijzen de gangbare boeren dat landbouw en zorg ook op hun bedrijven heel goed te combineren is.

	Bestaande zorgboerderijen							
	2001	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Van gangbaar naar biologisch	17	16	22	41	53	56	93	104

2.6 Vorm van zorgverlening

De meeste zorgboeren richten zich op dagbesteding voor mensen met een hulp- of zorgvraag. Daarnaast bieden ook steeds meer zorgboerderijen een arbeidstoeleidingstraject aan; afgelopen jaren zien we hier een sterke stijging. Tot slot zijn er diverse agrarische bedrijven waar ook een woonfunctie aanwezig is. Op sommige zorgboerderijen worden verschillende vormen van zorgverlening gecombineerd. Er zijn dan bijvoorbeeld naast woon-/werkplaatsen ook mogelijkheden om alleen dagbesteding te genieten.

	Bestaande zorgboerderijen							
	2001	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Dagbesteding	284	332	368	532	608	759	632	737
Wonen/werken	61	69	73	80	88	100	76	93
Arbeidstoeleiding	127	134	142	183	196	238	221	262
Logeren	-	-	-	-	-	-	160	206

2.7 Financiering

De begeleiding van deelnemers op de zorgboerderij wordt op diverse manieren gefinancierd. Binnen financieringsvormen worden verschillende tarieven gehandhaafd. Enerzijds is dit logisch; het maakt veel uit of een deelnemer één op één begeleiding nodig heeft of dat één begeleider met een groep van meerdere deelnemers kan werken. De PGB-bedragen die voor verschillende soorten zorg, hulp en begeleiding worden toegekend, zijn vastgesteld. Meer informatie over deze bedragen is te vinden in deel F van dit handboek en op website www.pgb.nl. Naast de financiering middels PGB's zijn er diverse andere financieringsstromen voor uiteenlopende doelgroepen op de boerderij. Meer informatie hierover is te vinden in deel F van dit handboek. Er is ook een combinatie mogelijk, bijvoorbeeld een zorgboerderij die zowel werkbegeleiders betaald vanuit het PGB als deelnemers die hun eigen bijdrage betalen. Bovendien werken er op veel zorgboerderijen vrijwilligers.

	Bestaande zorgboerderijen							
	2001	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Werkbegeleiders in dienst van zorginstelling/PGB	126	139	149	159	173	194	117	121
Werkbegeleiders in dienst van L&Z-combinatie	19	20	30	46	55	68	62	67
Boer(in) in dienst van zorginstelling/PGB	7	7	36	43	45	43	34	31

Zorginstelling/DAC betaalt daggeld/vergoeding	55	58	104	174	205	263	223	244
Zorginstelling/DAC betaalt huur-/omkosten/vergoeding	18	21	38	61	70	75	59	57
Werkbegeleiders betaald vanuit PGB	78	113	152	244	303	395	371	423
Deelnemers betalen eigen bijdrage	44	16	21	42	50	62	57	60
Werkbegeleiders krijgen geen vergoeding	35	38	41	49	46	42	23	22

2.8 Activiteiten

Uit onderstaand schema is af te lezen welke activiteiten door hoeveel zorgboerderijen aangeboden worden. Niet duidelijk is in hoeverre deze activiteiten hobbymatig dan wel professioneel worden uitgevoerd.

	bestaande zorgboerderijen						
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Varkens	113	109	132	146	179	133	145
Koeien	185	199	270	304	365	294	325
Pluimvee	195	205	304	355	439	397	441
Schape	154	173	241	282	323	253	293
Geiten	144	158	229	265	327	276	313
Kleinvee	205	196	302	365	454	421	475
Akkerbouw	90	92	119	129	161	107	109
Tuinbouw	174	195	271	316	392	323	375
Fruitteelt	72	80	111	133	174	141	184
Natuurbeheer	66	69	107	138	179	174	204
Camping	34	36	45	42	56	47	53
Bosonderhoud	49	50	57	72	82	82	105
Recreatie	?	18	42	61	89	103	123
Winkel	-	-	-	-	-	135	162
Paarden	-	-	-	-	-	379	428

2.9 Afzet

Op veel zorgboerderijen worden verschillende vormen van afzet van agrarische producten gecombineerd. Naast een winkel op de boerderij waar bijvoorbeeld de groente uit de kas wordt verkocht, gaan de aardappelen ook naar de groothandel.

	bestaande zorgboerderijen				2009
	2003	2004	2005	2006	
Abonnementen	28	27	32	31	

B. Opstarten (voor zorgboeren)

1. Overwegingen bij het starten van een zorgboerderij

- 1.1 Motivatie
- 1.2 Wordt een boer er beter van?
- 1.3 Hoe kom ik erachter of zorgboer worden iets voor mij is?
- 1.4 Welke doelgroep past het best bij mijn persoon/gezin?
- 1.5 Wat bied ik aan?
- 1.6 Wat zijn de voor- en nadelen van nevenactiviteiten?

2. De organisatie van een zorgboerderij

- 2.1 Wat moet een zorgboer allemaal kunnen?
- 2.2 Begeleiden van de deelnemer
- 2.3 Het opstarten en organiseren van de zorgfunctie op de boerderij
- 2.4 Managen van de landbouwfunctie
- 2.5 Moet ik een bepaalde opleiding hebben om zorgboer te kunnen worden?
- 2.6 Is het nodig een ondernemingsplan te maken?
- 2.7 Hoe zorg ik dat ik het hele jaar door werk heb?
- 2.8 Welke activiteiten zijn geschikt voor deelnemers en leveren ze ook nog iets op?
- 2.9 Hoe pas ik het werk, de gereedschappen en de machines aan voor deelnemers?
- 2.10 Hoe pas ik de gebouwen en het erf zo aan dat ze geschikt worden voor deelnemers?
- 2.11 Hoe zorg ik voor continuïteit van zorg en van het agrarisch deel van het bedrijf?
- 2.12 Vervoer
- 2.13 Veiligheid op het bedrijf
- 2.14 Huisregels
- 2.15 Klachtenprocedure
- 2.16 Landelijke klachtencommissie
- 2.17 Omgaan met agressie, ongewenste intimiteiten, strafbare handelingen
- 2.18 Hoe worden alle werkzaamheden vervuld als de deelnemers niet aanwezig zijn?
- 2.19 Hoe zorg ik voor voldoende privacy voor mezelf en voor de deelnemer?

3. Aangaan van externe contacten

1. Overwegingen bij het starten van een zorgboerderij

1.1 Motivatie

Bij het starten van een zorgboerderij draait het in de eerste plaats om motivatie. Behalve een goed agrarisch product vervaardigen, wil een zorgboer vaak iets voor mensen betekenen. Soms spelen positieve ervaringen met bijvoorbeeld een familielid met een zorgvraag een rol. Soms heeft een zorgboer een opleiding en/of werkervaring in de zorg en is daardoor extra gemotiveerd.

Voor sommige boeren spelen ook economische motieven mee. Er zijn bedrijven die via de zorg naar inkomensverbreding zoeken. Het combineren van landbouw en zorg is een mogelijkheid om een redelijk inkomen te verdienen, hoewel er ook veel extra kosten en inspanningen tegenover staan.

Sommige agrariërs willen niet meegaan in de trend van voortdurende schaalvergroting. Ze kiezen bewust voor een andere bedrijfsopzet. Bij de keuze voor de doelgroep spelen affiniteit of ervaring een rol, maar ook de aanwezigheid en behoeften van deelnemers in de regio (vervoer is een grote kostenpost) en de mogelijkheid van een goede financiering.

1.2 Wordt een boer er beter van?

De boer beleeft over het algemeen meer plezier aan het werk op de boerderij als landbouw en zorg worden gecombineerd. De aanwezigheid van deelnemers zorgt voor levendigheid en de begeleiding schenkt in veel gevallen voldoening. Daarnaast is het natuurlijk de vraag of de boer er ook financieel op vooruit gaat. In de praktijk blijkt dat de investeringen om het bedrijf geschikt te maken voor de zorgtak per bedrijf verschillen. De vergoeding voor het begeleiden van deelnemers verschilt eveneens van bedrijf tot bedrijf.

De investeringen variëren van enkele duizenden euro's tot meer dan een ton, afhankelijk van het type zorgboerderij en de uitgangssituatie. Bij het bepalen van de vergoeding die een boer voor de begeleiding wil ontvangen, moet hij alle kosten in kaart brengen. De vergoedingen lopen uiteen van 10 tot 45 euro per deelnemer per dag, maar er zijn ook voorbeelden waar geen of een hogere vergoeding worden betaald. Veel hangt af de wijze waarop de begeleiding, vervoer et cetera zijn geregeld. Het is reëel dat de vergoeding hoger is als de begeleiding meer tijd vraagt. In deel F worden de financiële aspecten van de zorgboerderij behandeld.

1.3 Hoe kom ik erachter of zorgboer worden iets voor mij is?

De volgende vragen helpen u een idee te krijgen of zorgboer worden iets voor u is:

- Wat is mijn motivatie om met een zorgboerderij te beginnen: hoe enthousiast ben ik, hoe lang ben ik al met het idee bezig?
- Hoe wil ik dat de zorgboerderij eruit gaat zien: hoeveel deelnemers, hoeveel begeleiders, hoe gaat het agrarische deel van de boerderij er uit zien, wat voor werk doe ik zelf?
- Wat betekent het voor mijn omgeving: gezin, burens en dergelijke. Is er voldoende steun?
- Ben ik uit het juiste hout gesneden voor het opzetten en runnen van een zorgboerderij?
- Zijn mijn plannen financieel ook haalbaar?

Het is vaak moeilijk om helder te krijgen of zorgboer worden echt iets voor u is. Om hier meer duidelijkheid in te krijgen is het goed ook bij andere zorgboeren te gaan kijken en met hen te praten. Op de website www.zorgboeren.nl kunt u informatie vinden over zorgboerderijen.

Het helpt ook als u uw ruwe plannen op papier zet en er met anderen over praat. Dit kan bijvoorbeeld ook via een cursus of studiegroep.

In verschillende regio's in Nederland worden (oriëntatie)cursussen Landbouw & Zorg gegeven en zijn

er studiegroepen van zorgboeren. Voor meer informatie over cursussen kunt u terecht op de website www.landbouwzorg.nl. Per provincie kunt u bekijken wat het aanbod is.

Voor het opstarten van een zorgboerderij is het erg belangrijk goed na te denken over het volgende:

- welke doelgroep past het best bij mijn persoon/gezin ?
- wat bied ik aan?
- hoe maak ik een keuze voor een bepaald aanbod?

1.4 Welke doelgroep past het best bij mijn persoon/gezin?

Voor verschillende doelgroepen is de zorgboerderij een goede plek. Het is belangrijk een doelgroep te kiezen waar u affiniteit en bij voorkeur ook ervaring mee heeft. De volgende vragen zijn essentieel:

- Past de doelgroep bij de werkzaamheden en activiteiten die ik hen wil laten uitvoeren?
- Bij welke doelgroep is er vraag naar het zorgproduct dat ik kan aanbieden?
- Is het mogelijk financiering te regelen voor de diensten die ik aan betreffende doelgroep(en) aanbied?
- Is het bedrijf goed bereikbaar voor de doelgroep die ik op het oog op?

In deel A van dit handboek is informatie opgenomen over verschillende doelgroepen die gebruik maken van het zorgaanbod op boerderijen. Bij de vraag hoeveel deelnemers u op het bedrijf wilt ontvangen, is het goed eerst stil te staan bij de vraag of uzelf of uw partner de begeleiding verzorgt, of u externe begeleiders inschakelt, in hoeverre u het bedrijf wilt aanpassen aan de deelnemers en in hoeverre u het belangrijk vindt dat de landbouwproductie op een efficiënte wijze wordt voortgezet. Als hulpmiddel voor inzicht in de verhouding tussen de landbouwproductie en de zorgtak is een indeling in zes typen bedrijven te vinden in deel A.

1.5 Wat bied ik aan?

Deelnemers komen voor uiteenlopende doeleinden naar een zorgboerderij: bijvoorbeeld om te genieten van de sfeer en de ruimte, het contact met dieren, bezig te zijn in het groen, om te werken in het kader van een leer-werk- of reïntegratietraject, wonen of logeeropvang. Het is belangrijk te omschrijven wat u deelnemers te bieden heeft. Een goed hulpmiddel hierbij is de werkmap Kwaliteitssysteem Zorgboerderijen. Meer informatie over het Kwaliteitswaarborg Zorgboerderijen waar deze werkmap deel van uit maakt, staat in deel H van dit Handboek. Hieronder worden een aantal typen zorgaanbod weergegeven.

1. Dagbesteding.

Dagbesteding is inmiddels een ingeburgerd begrip dat een brede lading dekt. Deelnemers die op de boerderij komen om te genieten van natuur, rust en ruimte en niet zozeer om activiteiten uit te voeren of te werken, komen voor dagbesteding. Maar ook deelnemers die activiteiten en werkzaamheden uitvoeren die hun welzijn bevorderen, zonder dat er eisen gesteld worden aan werktempo en kwaliteit van de productie, ontvangen dagbesteding.

Binnen dagbesteding kennen we verschillende vormen, waarbij de accenten van het aanbod verschillen.

- a) dagopvang: hierbij is het genieten en beleven van groter belang dan het doen van activiteiten;
- b) activiteiten gericht op (werk)structuur, dagindeling;
- c) activiteiten met een persoonlijk leerdoel, activiteiten gericht op gedragsverandering.

In termen van AWBZ-zorgfuncties benoemen we hier de functies ondersteunende en activerende begeleiding als dagbesteding. Ondersteunende begeleiding betreft dan vooral de hiervoor genoemde vormen (a) dagopvang en (b) activiteiten gericht op (werk)structuur, dagindeling; activerende begeleiding betreft vooral (c), activiteiten met een persoonlijk leerdoel, activiteiten gericht op

gedragsverandering.

Ondersteunende begeleiding is gericht op bevordering of behoud van zelfredzaamheid of bevordering van de integratie van de verzekerde in de samenleving te verlenen door een instelling. Ondersteunende begeleiding neemt de aandoening, beperking of handicap voor gegeven en bouwt daarop verder. De begeleiding gaat dus uit van de (rest)mogelijkheden van de verzekerde. Bij ondersteunende begeleiding gaat het om activiteiten die de verzekerde ondersteunen bij zijn dagindeling en zijn participatie in de maatschappij bevorderen. Daarbij kan gedacht worden aan het structureren van de dag en het geven van praktische hulp. Deelnemers krijgen op de boerderij veel mogelijkheden om tijd te structureren; niet alleen de dag, maar ook seizoenen. Bovendien krijgen ze kans om motorische of sociale vaardigheden te stabiliseren en te ontwikkelen.

Activerende begeleiding omvat door een instelling te verlenen activerende activiteiten die zijn gericht op:

- herstel of voorkomen van verergering van gedrags- of psychische problematiek;

of

- het omgaan met de gevolgen van een somatische of psychogeriatrische aandoening of beperking of een verstandelijke, lichamelijke of zintuiglijke handicap.

Activerende begeleiding onderscheidt zich van ondersteunende begeleiding doordat activerende begeleiding de aandoening, beperking of handicap niet voor gegeven aanneemt, maar juist daarop ingrijpt. Met activerende begeleiding wordt de deelnemer geleerd om te gaan met de (gevolgen van de) aandoening, beperking of handicap. Bijvoorbeeld iemand met een psychische hulpvraag, die na zijn psychose erg onzeker is geworden over zijn functioneren, opnieuw laten ervaren dat hij of zij dingen zelfstandig kan uitvoeren.

In het geval er op een zorgboerderij deelnemers komen om dagbesteding te ontvangen en deze deelnemers hebben verpleegkundige behandeling nodig, mag deze behandeling uitsluitend worden verricht door een BIG-geregistreerde verzorgende (gediplomeerde zorgverlener die geregistreerd is in het kader van de Wet Beroepen Individuele Gezondheidszorg).

2. Logeren, weekendopvang en vakantie-opvang.

Deelnemers kunnen op de zorgboerderij komen om te logeren, voor weekendopvang of vakantieopvang. Logeren en weekendopvang betreft allebei een verblijf van twee (aaneengesloten) dagen en vakantieopvang betreft één of meerdere weken in de schoolvakantie. Overdag kunnen de deelnemers genieten van de omgeving of meedoen met de activiteiten op de boerderij. Evenals bij wonen geldt dat hier de begeleiding een grotere impact heeft op het privé-leven en de bedrijfsvoering. Logeren, weekendopvang en vakantie-opvang worden in AWBZ-termen aangemerkt als 'kortdurend verblijf' in de functie 'verblijf'.

3. Verblijf

In een aantal gevallen wonen en werken deelnemers op een boerderij. Met wonen wordt hier niet het reguliere wonen bedoeld, maar om in AWBZ-termen te spreken: het wonen met de noodzaak en de inhoudelijke wenselijkheid van een therapeutisch leefklimaat, een beschermde leefomgeving of voortdurend toezicht. Het betreft verblijf waarvoor een deelnemer geïndiceerd is.

Verblijf op een zorgboerderij vraagt andere vormen van begeleiding en heeft een grotere impact op het privé-leven van de boer en de bedrijfsdynamiek dan wanneer er alleen dagactiviteiten aangeboden worden. Bij 24-uurs zorg moet men veel meer rekening houden met de invulling van het dagelijks leven en alle aspecten die daarmee te maken hebben. Zo krijgt men in veel grotere mate dan bij bijvoorbeeld dagbesteding te maken met het persoonlijke en zorgnetwerk van de deelnemer. Bijvoorbeeld bezoek van familieleden, organisatie van vakanties, tandarts en kerkbezoek. Naast de

dagelijkse organisatie vergt de startfase veel energie. Een wooninitiatief is niet eenvoudig te realiseren. Vooral zaken als ruimtelijke ordening, milieuwetgeving en financiering vragen veel aandacht.

4. Leer-werktrajecten

Met een leer-werktraject kan men in de praktijk leren werken en werkend leren om een betere kans te krijgen op de arbeidsmarkt. Leer-werktrajecten zijn voor mensen die om een of andere persoonlijke reden moeilijk een betaalde baan kunnen krijgen, maar dat toch graag willen. Leer-werktrajecten hebben concretere leer- en uitstroomdoelstellingen dan bijvoorbeeld ondersteunende en activerende begeleiding. In hoofdstuk K wordt aandacht besteed aan het agrarisch leer-werkbedrijf.

5. Aanbieden van faciliteiten

De boer kan ervoor kiezen de begeleiding voor bovenstaande activiteiten niet in eigen hand te houden (door zelf te doen of begeleiding in dienst nemen), maar volledig over te laten aan externe begeleiders. Hij stelt dan gebouwen en/of land beschikbaar waar deelnemers kunnen vertoeven en waarvan ze gebruik kunnen maken. De boer biedt alleen de faciliteiten aan en geen begeleiding. Uiteraard zijn hierbij de toegankelijkheid en veiligheid van de boerderij belangrijk.

In de paragrafen 2.7 t/m 2.9 wordt meer informatie gegeven over activiteiten c.q. werkzaamheden die deelnemers op de boerderij kunnen doen.

6. Kinderopvang

Reguliere kinderopvang op de boerderij komt steeds vaker voor. Het betreft dan opvang van kinderen zonder beperkingen. Rondom de reguliere kinderopvang bestaat de nodige specifieke wet- en regelgeving, financieringsstructuren en er zijn diverse branche c.q. franchise-organisaties actief. Verenigde Zorgboeren rekent derhalve reguliere kinderopvang niet tot haar aandachtsgebieden en ondersteunt deze activiteit op de zorgboerderij niet actief. In bijlage 10 staat wel enige aanvullende informatie over kinderopvang op de boerderij.

1.6 Wat zijn de voor- en nadelen van nevenactiviteiten?

Er zijn zorgboerderijen die niet alleen bezig zijn met landbouwproductie en zorg/begeleiding. Ze leggen zich ook toe op huisverkoop van producten, recreatieve activiteiten (theetuin, camping, bed and breakfast), educatie (schoolklassen), landschapsbeheer en/of bosbouw.

Mogelijke voordelen van extra activiteiten zijn:

- verbreding van het aanbod van activiteiten en werkvelden voor deelnemers;
- verbreding van inkomsten en mogelijk minder financiële risico's;
- er komen meer mensen op het bedrijf, hetgeen de mogelijkheden tot integratie vergroot;
- meer bekendheid voor de zorgboerderij.

Mogelijke nadelen zijn:

- versnippering van de aandacht, waardoor landbouwproductie en zorg mogelijk aandacht te kort komen;
- meer onrust voor de deelnemers en de begeleiders.

Belangrijk is dat u kiest voor activiteiten waar u affiniteit mee heeft en dat u stilstaat bij de meerwaarden en de risico's van nieuwe activiteiten.

2. De organisatie van een zorgboerderij

Zorgboerderijen zijn er in alle vormen en maten. De organisatie van een zorgboerderij is dan ook voor elke situatie verschillend.

Een opleiding kan voor het begeleiden van mensen met een zeer gecompliceerde zorgvraag noodzakelijk zijn. Deelnemers die naar een zorgboerderij gaan, hebben vaak een minder gecompliceerde zorgvraag, waardoor opleidingseisen minder relevant zijn. Vaak wordt juist het niet-hulpverlener zijn van boer/boerin door deelnemers als positief ervaren.

Wel moeten alle zorgboerderijen voldoen aan de Arbo-wet die voorschrijft dat elk bedrijf met medewerkers (waaronder ook deelnemers, vrijwilligers, stagiaires en loonwerkers vallen) in het bezit moet zijn van het certificaat Bedrijfshulpverlening en een Risico Inventarisatie & Evaluatie moet hebben uitgevoerd. Daarnaast is er een kwaliteitsborging speciaal voor zorgboerderijen (zie deel H en website www.landbouwzorg.nl).

2.1 Wat moet een zorgboer allemaal kunnen?

De juiste motivatie is een belangrijk uitgangspunt, maar agrariërs met belangstelling voor zorg moeten ook bepaalde vaardigheden in huis hebben. Als persoon zullen zij moeten beschikken over goede sociale vaardigheden, geduld en inlevingsvermogen. Daarnaast zijn flexibiliteit, organisatietalent en doorzettingsvermogen cruciaal om de zorgboerderij van de grond te tillen.

Zorgboeren dienen vakkennis te hebben over de landbouwproductie en affiniteit met zorg en het werken met mensen. Al naar gelang het type bedrijf brengt de combinatie van landbouw en zorg een bepaalde spanning met zich mee. Er moet een bepaalde productie worden gerealiseerd. Men moet daarom goed zijn in werkplanning, maar evenzeer moet men in staat zijn om – als dat noodzakelijk is - die planning los te laten.

Werken met deelnemers blijkt moeilijk te sturen. Doordat alles met alles te maken heeft op een zorgboerderij, is het niet mogelijk dat de zorgboer zich op zijn eigen taak terugtrekt. Hij moet aanspreekbaar zijn op de wijze waarop hij het werk aanpakt en ook zelf het initiatief nemen om anderen te vragen kritisch mee te denken.

Naast deze basiskwaliteiten bestaan er op een zorgboerderij verschillende taakgebieden en rollen die om specifieke kwaliteiten vragen.

2.2 Begeleiden van de deelnemer

Bij het begeleiden van de deelnemer staan betrokkenheid, respect en aandacht voor de specifieke mogelijkheden en beperkingen van de deelnemer centraal. Er is een houding van algemene zorg en persoonlijke aandacht nodig. Een deelnemer moet zich welkom en op zijn gemak voelen. De zorgboer en de deelnemer werken nauw samen en zoeken naar oplossingen voor problemen, klachten of kritiek. Vanuit een veilige situatie kunnen (onder begeleiding) uitdagingen voor een deelnemer ingebouwd worden, zodat hij nieuwe dingen kan leren.

De vereiste kennis, ervaring en de persoonlijke kwaliteiten van een zorgboer of begeleider verschillen per geval. Het hangt af van de hulpvraag van de deelnemer, van de intensiteit van de begeleiding die nodig is, van het doel en van het aantal deelnemers. De zorgboer of begeleider moet in ieder geval beschikken over voldoende sociale vaardigheden, zoals inlevingsvermogen, tact, geduld, hulpvaardigheid en creativiteit. Bovendien moet hij kunnen omgaan met confrontatie en kunnen bemiddelen bij conflicten. In deel D van dit handboek vindt u meer informatie over de

begeleiding van deelnemers.

2.3 Het opstarten en organiseren van de zorgfunctie op de boerderij

Een zorgboerderij is geen alledaagse onderneming. Zeker in de startfase is het pionieren om dat wat je voor ogen hebt te realiseren. Doorzettingsvermogen, idealisme, maar ook realisme en nuchterheid zijn belangrijke eigenschappen. De zorgboer moet verder een goede relatie hebben met de omgeving: zorginstelling, gemeente, deelnemers, burens en boeren in de buurt en hij moet in staat zijn om de juiste hulp om zich heen te verzamelen. Organisatietalent, weten hoe je zaken op papier zet en vermogen tot samenwerken, zijn essentieel om de financiering te regelen, contracten op te stellen en bijvoorbeeld vergunningen rond te krijgen.

De hoeveelheid tijd die een zorgboer besteedt aan het opstarten van de zorgtak, het begeleiden van deelnemers en aan administratie en overleg verschilt van bedrijf tot bedrijf. Met name de opstarttijd verschilt erg per bedrijf. De algemene ervaring leert dat het opstarten bijna altijd langer duurt dan in eerste instantie verwacht wordt. Het duurt vaak een half jaar, vanaf het moment dat de eerste concrete stappen worden gezet, voordat deelnemers daadwerkelijk op het bedrijf komen.

2.4 Managen van de landbouwfunctie

Een basisvoorwaarde is dat de zorgboer voldoende praktijkkennis en opleiding heeft om de dagelijkse landbouwproductie te realiseren. Vakmanschap is een voorwaarde om de liefde voor en de kneepjes van het vak over te kunnen brengen op de deelnemers. Kennis over regelgeving, afzetkanalen, bedrijfsopzet en investeringsbehoeften is belangrijk.

2.5 Moet ik een bepaalde opleiding hebben om zorgboer te kunnen worden?

Over het algemeen is een juiste basishouding, voldoende sociale vaardigheden, affiniteit en ervaring met de doelgroep belangrijker dan het hebben van specifieke diploma's. Wel is het zo dat veel zorgboerinnen al over een zorgopleiding beschikken. Er zijn verschillende mogelijkheden om de benodigde kennis en vaardigheden op te doen. Naast de gangbare zorgopleidingen zijn er bijvoorbeeld ook cursussen, gericht op het starten van een zorgboerderij en het begeleiden van deelnemers. Een andere mogelijkheid is het inhuren van een coach of adviseur. Die persoon gaat in op vragen die speciaal gelden voor deze boer op dit bedrijf. Per situatie wordt een programma gemaakt waarin de antwoorden op die vragen gegeven worden. Op de website www.landbouwzorg.nl staat per provincie meer informatie over cursussen, coaches en adviseurs.

2.6 Is het nodig een ondernemingsplan te maken?

Er kunnen verscheidene redenen zijn om een ondernemingsplan te maken. Op de eerste plaats is het een hulpmiddel om duidelijk te krijgen hoe ver het staat met de plannen voor het opstarten van een zorgboerderij. Het laat zien aan welke voorwaarden is voldaan, welke vragen nog onbeantwoord zijn, wat nog uitgezocht of geregeld moet worden. Een ondernemingsplan kan aan de buitenwereld laten zien op welke wijze de zorgboerderij functioneert en dat die daarmee een doelmatige vorm van zorg- en hulpverlening uitvoert. Soms is een ondernemingsplan nodig om aan de hand daarvan (gedeeltelijke) financiering rond te krijgen. Onderstaande punten komen in een ondernemingsplan in ieder geval aan bod.

1. Bedrijfsanalyse

Een goed plan bevat als basis de bedrijfsgegevens, de persoonlijke situatie van gezin en bedrijf, eigenschappen van de ondernemer en een schets van relevante aspecten in de omgeving.

2. Doelen

Zowel sociale doelen (persoonlijk, sociaal-maatschappelijk) als economische doelen laten zien wat u wilt en op welke manier u dat wilt bereiken. Wees hierbij helder en concreet en zorg voor voldoende praktische invulling.

3. Marketing aanpak

Wat biedt u aan, aan welke doelgroep(en) deelnemers, waar zijn de deelnemers en hoe bereikt u ze?

4. Investerings en financiering

Het is noodzakelijk dat u een duidelijk beeld heeft van de aanloopkosten en de omvang van de noodzakelijke investeringen in bijvoorbeeld gebouwen, verbouwing(en), inventaris, machines, vervoersmiddelen. Geef aan hoe u deze investeringen denkt te financieren (bijvoorbeeld via: eigen middelen, bankkrediet, leverancierskrediet of andere kredietvormen, subsidies of bijdragen uit fondsen). Denk bij de investeringen ook aan de investeringen in tijd.

5. Exploitatie

Of uw plannen haalbaar zijn, blijkt uit een exploitatiebegroting op jaarbasis. U moet een duidelijk inzicht hebben in de te verwachten omzet, brutowinst, bedrijfskosten (vast en variabel) en nettowinst.

De werkmap "Kwaliteitssysteem Zorgboerderijen" is een handige leidraad om het ondernemingsplan verder uit te werken (zie deel H). Daarnaast kunt u als voorbeeld de inhoudsopgave van een ondernemingsplan gebruiken (bijlage 5). Er zijn deskundige adviseurs om u te helpen bij het uitwerken van het ondernemingsplan. Voor meer informatie kunt u terecht op de website www.landbouwzorg.nl, waar per provincie een overzicht wordt gegeven van de hier aanwezige adviseurs.

2.7 Hoe zorg ik dat ik het hele jaar door werk heb?

Het is belangrijk dat er het hele jaar door voldoende werkzaamheden en activiteiten zijn die aansluiten bij de doelen en mogelijkheden van de deelnemer en passen bij het karakter van het bedrijf. Het aanbod van werkzaamheden zal op een boerderij verschillen per maand en per seizoen. Bij slecht weer is het niet altijd mogelijk om buiten werkzaamheden te verrichten.

Om voldoende overzicht te krijgen op het werkaanbod en de hoeveelheid begeleiding die nodig is, is het goed om eerst onderscheid te maken tussen:

- werkzaamheden die deelnemers het hele jaar kunnen uitvoeren zoals voeren, melken, uitmesten;
- seizoensgebonden werkzaamheden zoals zaaïen en oogsten;
- incidentele werkzaamheden zoals het onderhoud van gereedschappen.

Het is goed om per maand een overzicht te hebben van:

- de werkzaamheden;
- hoeveel tijd de deelnemers nodig hebben om deze werkzaamheden uit te voeren;
- hoeveel tijd de begeleiding van de deelnemers vraagt.

Hierbij is het maken van een 'arbeidsbegroting' nuttig. Dit is een hulpmiddel om te bepalen of het arbeidsaanbod op de boerderij in overeenstemming is met de arbeidsbehoefte van de deelnemers en de beschikbare tijd van de begeleiders. Per bedrijfstak (tuinbouw, koeien, kippen et cetera) wordt een lijst van dagelijkse, seizoensgebonden en incidentele activiteiten opgesteld. Hierna worden de wensen en werkniveaus van de deelnemers per bedrijfstak gekoppeld aan de werkzaamheden en het niveau daarvan. Als de vraag en het aanbod van werkzaamheden naast elkaar worden gelegd,

komen de knelpunten in bepaalde maanden naar boven. Dan kunt u zoeken naar aanpassingen in de werkzaamheden.

2.8 Welke activiteiten zijn geschikt voor deelnemers en leveren ze ook nog iets op?

De variatie in activiteiten en werkzaamheden is enorm groot. Ten eerste hangt het aanbod samen met het agrarische bedrijfstype. Op een tuinbouwbedrijf zijn natuurlijk andere activiteiten dan op een veebedrijf. Daarnaast verschillen de vaardigheden en vermogens van de deelnemers en de daaraan gekoppelde doelen. Op de ene zorgboerderij zal het vooral gaan om de beleving van de ruimte en de sfeer en zal de deelnemer weinig of geen activiteiten verrichten. Op een andere zorgboerderij helpt een deelnemer mee met melken van koeien of geiten.

Voorbeelden van dagbestedingactiviteiten voor deelnemers met beperkte vaardigheden:

- konijnen voeren;
- planten water geven;
- voertonnen vullen;
- opstrooien

Voorbeelden van arbeidsmatige activiteiten voor deelnemers met meer mogelijkheden:

- schoffelen, wieden, zaaien;
- handmatig oogsten;
- eieren rapen, dieren voeren;
- stal en hokken opstrooien, stal uitmesten, stal en erf vegen;
- schoonmaken en inpakken van groente;
- bediening (winkel op het bedrijf of theeschenkerij), huishoudelijk werk;
- maken van houten meubilair, vogelhuisjes, hekwerken et cetera.

Voorbeelden van werkzaamheden bij arbeidstraining voor deelnemers met een relatief hoog niveau:

- melken;
- werken met een bosmaaier;
- meehelpen met het verplaatsen van dieren;
- stallen leeghalen en schoonmaken;
- oogstproducten wegen/sorteren/verpakken;
- snoeihout verzamelen en afvoeren;
- onderhoud en verzorging van gebouwen, onderhoud van machines;
- kweken van groenteplantjes;
- verkoop producten en PR.

Deelnemers met voldoende vaardigheden leveren een substantiële bijdrage aan de productie. De hoeveelheid arbeid die een deelnemer verricht, zet over het algemeen financieel geen zoden aan de dijk. Productie maken is mogelijk als de deelnemer voldoende begeleiding en support krijgt. Zolang de begeleiding meer vraagt dan de geleverde arbeid opbrengt, is er sprake van zorg en zal deze zorg vergoed moeten worden. Pas als de arbeid van de deelnemer een economische waarde heeft voor het bedrijf, is er sprake van loonvormende arbeid. Dan moet de deelnemer voor deze arbeid betaald worden, vaak met een forse loonsubsidie. De ervaring leert dat op bijna alle zorgboerderijen de begeleiding van een deelnemer meer tijd vraagt dan de arbeid oplevert en er dus sprake is van zorg.

2.9 Hoe pas ik het werk, de gereedschappen en de machines aan voor deelnemers?

Over het algemeen blijft de normale bedrijfssituatie intact. Alleen wat werkelijk nodig is, wordt aangepast. Voor een grote groep deelnemers lijken veel werkzaamheden op een boerderij complex, groot en (lichamelijk) belastend. Bij nader onderzoek blijkt echter dat met wat kleine aanpassingen in de taakverdeling, de werkplek, het gereedschap of de begeleiding veel mogelijk is.

Ter illustratie

Het kan bedrijfsmatig bijvoorbeeld een goede keuze zijn om 500 kippen per hok en ren te hebben. Voor deelnemers kan het juist beter zijn om afscheidingen te plaatsen, waardoor er 50 kippen in een hok en ren zitten. Voor de deelnemers ontstaan door die ingreep overzichtelijke, herhalende werkzaamheden. Per hok moet er namelijk gevoerd en geschoond worden. Dit is een klus die in hoeveelheid werk te overzien is. De begeleider kan bijvoorbeeld per hok de werkzaamheden laten oefenen en controleren. Dit komt de zelfstandigheid van de deelnemer ten goede. Verder is er dan een taakverdeling mogelijk. Iedere deelnemer kan bijvoorbeeld voor de pauze twee hokken schoonmaken.

Aanpassingen in de werkzaamheden vragen van de zorgboer en andere begeleiders:

- het vermogen om naar details van de werkzaamheden te kijken in plaats van werkzaamheden als een geheel te beschouwen;
- aandacht en observatievermogen om de mogelijkheden van deelnemers te inventariseren;
- creativiteit en vindingrijkheid;
- tijd en mogelijkheden om samen met deelnemers te experimenteren.

Voor een eenvoudige activiteit als het rapen van eieren, voert een deelnemer in ieder geval de volgende handelingen uit:

- emmer voor de eieren halen;
- hok openen en sluiten;
- eieren onder de kip vandaan halen (kip weggagen, ei pakken en in de emmer doen);
- eieren onder de rekken vandaan halen (rek optillen en ei onder rek vandaan pakken);
- hok openen en sluiten;
- eieren wegbrengen;
- eieren schoonmaken;
- eieren verpakken.

Bij het maken van aanpassingen moet blijvend kritisch nagedacht worden of aanpassingen nodig zijn. Soms is het nodig dat met een kleurlabel, foto of pictogram gewerkt wordt om te zorgen dat de dieren het juiste voer krijgen. Het is echter niet de bedoeling dat een werkschuur volhangt met pictogrammen en instructieboeken.

2.10 Hoe pas ik de gebouwen en het erf zo aan dat ze geschikt worden voor deelnemers?

Een boerderij is niet zo ingericht dat ze automatisch geschikt is voor deelnemers. Wanneer de zorgtak klein is en de deelnemers redelijk zelfstandig zijn, vergt dit niet veel aanpassingen. Vragen de deelnemers meer begeleiding of komt er een grote groep, dan moeten al snel aanpassingen gedaan worden voor de veiligheid en is een kantine ook geen overbodige luxe. De volgende zaken vragen de aandacht:

- Bevordering van de toegankelijkheid. Denk aan erfverharding, schuifdeuren, geen drempels, lichtschakelaars, werkbanken op hoogte, et cetera.
- Kantine. Vooral wanneer het aantal deelnemers groter wordt, is het belangrijk dat privé en werk gescheiden blijven. Niet alleen omdat het in huis niet meer praktisch is, maar ook voor de privacy van de overige gezinsleden.

- Rust-/slaapkamers. Wanneer verblijf of logeren aangeboden wordt of wanneer de deelnemers behoefte hebben aan een rustruimte, dient hiervoor de ruimte aanwezig te zijn. Bij kleinschalige opvang kan dit soms in de bestaande situatie. Als een verbouwing nodig is, gaat het om een grote investering. Afhankelijk van de doelgroep moet rekening gehouden worden met de minimale oppervlakten en aangepaste inrichting.
- Sanitaire voorzieningen.
- Veiligheid op de boerderij. (Sloten op hekken/deuren, afbakening van het erf, zie ook 2.13). In dit kader krijgt u ook te maken met Arbo-wetgeving (zie deel G).

2.11 Hoe zorg ik voor continuïteit van zorg en van het agrarisch deel van het bedrijf?

Het is belangrijk dat een zorgboer aan deelnemers, instellingen en zorgverzekeraars duidelijk maakt dat de continuïteit van de zorg en begeleiding geregeld is. Continuïteit betekent onder andere dat er altijd voldoende begeleiding aanwezig is op het bedrijf, dat het agrarisch bedrijf voldoet aan alle geldende wettelijke eisen en normen, dat er een gezonde bedrijfseconomische situatie is en dat er vervangende activiteiten zijn in het geval van calamiteiten op het bedrijf. Denk bijvoorbeeld aan brand of de MKZ-crisis, waarbij de normale werkzaamheden voor langere tijd niet door de deelnemers kunnen worden uitgevoerd.

Om de continuïteit van de zorg zichtbaar te maken, geeft u aan of en hoe vervanging van begeleiders bij hun afwezigheid geregeld is. Het is belangrijk dat er goede vervanging beschikbaar is. Dit kan een ander gezinslid zijn of iemand van buiten. Deze persoon dient de kwaliteiten te hebben om de begeleiding op een goede manier te verzorgen.

Voor het agrarisch gedeelte geeft u te kennen aan welke eisen u moet voldoen en of u daar aan voldoet. Heeft u een keurmerk of erkenning van een keten, dan voldoet u hiermee automatisch aan de daarvoor gestelde eisen. Het SKAL-keurmerk staat bijvoorbeeld garant voor biologische productie. Inzicht in de bedrijfseconomische situatie van het bedrijf is van belang voor het voortbestaan van een zorgboerderij. Ook al verleent u goede zorg, als u na een half jaar failliet gaat, is dat zeer schadelijk voor de zorg aan deelnemers.

Het schept ook vertrouwen als u aan kunt geven dat het bedrijf economisch gezond is. U geeft aan of het totale gezinsinkomen van het bedrijf voor u voldoende is. De totale inkomsten uit de landbouw en uit de zorg moeten perspectief bieden op een gezond bedrijf. Door aan te geven of u kredietwaardig bent bij eventuele investeringen, laat u zien dat men ook in dat opzicht vertrouwen in uw zorgboerderij kan hebben. Ook is het goed als u aangeeft of u een contract of een samenwerkingsovereenkomst heeft met een instelling of een andere partij en of dit voor langere tijd is.

2.12 Vervoer

Het is belangrijk dat de zorgboerderij voor deelnemers goed bereikbaar is. U kunt deelnemers op de volgende manier informatie verschaffen.

- Bereikbaarheid. Wanneer de boerderij met openbaar vervoer bereikbaar is, geeft u aan wat de dichtstbijzijnde halte is, eventueel ook de tijden van vertrek en aankomst. Voor vervoer per auto geeft u aan wat de meest efficiënte route is. Voor deelnemers die zelfstandig per fiets komen, dient u een veilige fietsroute aan te duiden.
- Vervoer. Er moeten duidelijke afspraken zijn over de wijze van vervoer (bijvoorbeeld taxi, busje of eigen vervoer) en over de verantwoordelijkheid daarvoor. Wanneer de zorgboerderij tegen betaling het vervoer regelt, verdient de verzekering extra aandacht. Andere aandachtspunten zijn: het

vervoer bij bijvoorbeeld slecht weer of rolstoelvervoer.

2.13 Veiligheid op het bedrijf

Een deelnemer moet zich op de zorgboerderij veilig en vertrouwd voelen. Daarvoor is een houding van algemene zorg en persoonlijke aandacht nodig. Alleen dan kan een gevoel van betrokkenheid ontstaan. Dat is de basis is voor het leren van nieuwe dingen. Een goed uitgangspunt om meer verantwoording te nemen, zelfstandiger te werken, andere werkzaamheden op te pakken of simpelweg te genieten.

Met betrekking tot de technische en fysieke veiligheid gaat het om de inrichting en het gebruik van de accommodatie, werktuigen en gereedschappen. Hiervoor gelden de volgende richtlijnen:

- Het bedrijf geeft aan wanneer en waar op het bedrijf gasten of deelnemers welkom zijn.
- Er zijn duidelijke richtlijnen en afspraken over wat er wel en niet kan en mag binnen het bedrijf en in de directe omgeving.
- Het bedrijf biedt voldoende fysieke ruimte en het erf (erfverharding) en de opstallen zijn gemakkelijk en veilig te betreden.
- Het bedrijf en de directe omgeving voldoen aan de geldende Arbo-eisen wat betekent dat er een Risico Inventarisatie & Evaluatie is uitgevoerd en dat tenminste één begeleider in het bezit is van het certificaat Bedrijfshulpverlening (zie ook deel G).
- Er is veel aandacht voor veiligheid in stallen en gebouwen.
- Gereedschap waarmee gewerkt wordt, is deugdelijk en voldoet aan de wettelijke eisen.
- Machines, apparaten en gevaarlijk gereedschap die deelnemers gebruiken, voldoen qua onderhoudstoestand en veiligheidsvoorzieningen aan wat in de Arbo Risico Inventarisatie en Evaluatie (RI&E) wordt genoemd.
- Voordat een deelnemer met een machine, werktuig of apparaat aan het werk gaat, bepalen de zorgboer of begeleider en de deelnemer of de deelnemer hier op een verantwoorde manier mee om kan gaan (bekwaam is). De deelnemer krijgt voldoende uitleg en begeleiding om de machine, het werktuig of het apparaat verantwoord te gebruiken. Het is voor de zorgboer of begeleider en de deelnemer duidelijk met welke machines, werktuigen of apparaten de deelnemer wel en niet kan werken.
- Voor het gebruik van tractoren en ander gemotoriseerd gereedschap is het noodzakelijk dat deelnemers hiertoe wettelijk bevoegd zijn (met andere woorden: dat zij aan de gangbare certificaten voldoen, zoals een trekkerrijbewijs, certificaat voor omgaan met een kettingzaag enzovoort).
- Gevaarlijke stoffen en gewasbeschermingsmiddelen horen volgens de wettelijke normen opgeslagen te zijn en ontoegankelijk voor deelnemers.
- Er is een ontruimingsplan aanwezig (bijvoorbeeld in verband met brand).
- Er zijn duidelijke afspraken over waar wel en niet gerookt mag worden.
- Dieren zijn gehuisvest in deugdelijke stallen die voldoen aan de geldende wettelijke normen.
- Er is een helder sleutelbeheer dat consequent wordt toegepast. Op deze manier kan bijvoorbeeld worden voorkomen dat een deelnemer zonder toestemming met de trekker gaat rijden.

Zie ook deel G van dit Handboek over de Arbo-wetgeving.

2.14 Huisregels

Huisregels geven een invulling aan de normen en waarden die de zorgboer belangrijk vindt. Het is belangrijk dat deelnemers, begeleiders en de zorgboer weten waarop ze aangesproken kunnen worden. Huisregels zijn een verzameling afspraken over:

- de dagindeling;
- gezamenlijk eten en koffie drinken;
- afwasbeurten en hygiëne;
- ziekmelding;
- roken, alcohol en drugs;
- te laat komen;
- respecteren van de privé-ruimten van de boer;
- omgang met machines en met vee (bijvoorbeeld niet alleen tussen de dieren, niet ongevraagd aan machines komen, niet zwaaien met hooivork);
- omgaan met elkaar (respect, gelijkwaardigheid, niet vloeken);
- omgaan met negatieve gevoelens (niet roddelen, geen dingen vernielen).

Het is belangrijk dat de deelnemer vanaf het begin de huisregels kent en dat hij geholpen wordt om daarmee vertrouwd te raken. (Zie bijlage 10 voor een voorbeeld van huisregels).

2.15 Klachtenprocedure

Algemeen

Zorg en begeleiding helpen de deelnemer verder en sluiten aan bij diens wensen en mogelijkheden. Ondanks goede bedoelingen kan het voorkomen dat een deelnemer een klacht heeft. Op een zorgboerderij moet ruimte zijn voor aanmerkingen, kritiek of klachten. Er dient serieus naar oplossingen te worden gezocht. De deelnemer hoort bij de zorgboer of werkbegeleider terecht te kunnen met klachten of opmerkingen. Het is belangrijk om af te spreken hoe wordt omgesprongen met klachten en de registratie ervan.

Vanuit de Rijksoverheid is hiervoor de Wet Klachtrecht Cliënten Zorgsector (WKCZ, 1995) in het leven geroepen. Het primaire doel van de WKCZ is 'het bieden van een laagdrempelige klachtmogelijkheid voor deelnemers uit de zorgsector. Daarnaast is de wet gericht op het benutten van signalen van deelnemers om de kwaliteit van de zorg te verbeteren'. Deze wet is van toepassing op zorgaanbieders die 'zorg zoals omschreven in de Ziekenfondswet en de AWBZ verlenen'. De WKCZ is dus op de meeste zorgboerderijen van toepassing.

De WKCZ is een kaderwet. Dit betekent dat de wetgever alleen de randvoorwaarden van het klachtrecht heeft opgesteld. Die randvoorwaarden zijn:

- zorgaanbieders dienen een klachtenreglement te hebben;
- zorgaanbieders dienen een klachtencommissie met een onafhankelijke voorzitter te benoemen;
- zorgaanbieders dienen een jaarverslag van de klachtencommissie aan de inspectie voor de Gezondheidszorg te sturen;
- een instantie die klachten behandelt, dient volgens de wet:
  - o laagdrempelig te zijn
  - o deskundig
  - o objectief
  - o snel op te treden
  - o de klager te laten weten welke maatregelen ze neemt ten aanzien van de klacht.

De WKCZ blijft in de Wet Maatschappelijke Ondersteuning van toepassing.

Daarnaast zijn er doelgroepen op zorgboerderijen die niet onder de 'hoede' van de Ziekenfondswet

en de AWBZ vallen. Zo valt Jeugdzorg niet onder de AWBZ (op een aantal uitzonderingen na) en evenmin onder de Ziekenfondswet. Dit betekent niet dat er niets geregeld is ten aanzien van klagen: in de Wet op de Jeugdhulpverlening, artikel 48, wordt het recht op klagen behandeld. Elke instelling of instantie voor jeugdhulpverlening is verplicht een klachtenregeling te hebben. Er dient een interne Klachtencommissie te zijn. Tegen de uitspraak van de interne Klachtencommissie kan in beroep worden gegaan bij een Provinciale Klachtencommissie.

Kinderopvang valt evenmin onder de reikwijdte van de Ziekenfondswet en de AWBZ. Aangezien reguliere kinderopvang op de boerderij niet actief door het Verenigde Zorgboeren wordt ondersteund, wordt er hier niet verder op ingegaan. Wel is enige informatie over Kinderopvang opgenomen in bijlage 10.

Hoe dan ook, ook zonder wettelijke kader waarin de aanwezigheid van een klachtenprocedure vereist wordt, is het wenselijk de zaken hieromtrent voor zorgboerderijen goed te regelen. Als sector landbouw en zorg laat je daarmee zien deelnemers en hun eventuele klachten serieus te nemen en bereid te zijn te werken aan de kwaliteit op de zorgboerderij. Een klacht is een gratis advies. Ook het kunnen ondervangen van negatieve publiciteit, mocht daartoe aanleiding zijn, door een klacht op de juiste wijze door daartoe aangewezen instanties zorgvuldig te behandelen, pleit voor het opzetten en hanteren van een klachtenprocedure voor de sector landbouw en zorg.

Hoe ziet een klachtenprocedure eruit?

Allereerst is het belangrijk om aan deelnemers en ouders/verzorgers van deelnemers op zorgboerderijen kenbaar te maken dat er een klachtenprocedure is en hoe men daar gebruik van kan maken. Dit kan bijvoorbeeld verteld worden bij een kennismakings- of intakegesprek, opgenomen worden bij schriftelijke afspraken, en vermeld worden op eenzelfde manier als bijvoorbeeld de huisregels.

Een klachtenprocedure bestaat globaal uit 3 stappen:

- mogelijkheden bieden een klacht te bespreken op de boerderij, met betrokkenen;
- mogelijkheden bieden tot bemiddeling / vertrouwenspersoon / ondersteuning;
- toegang tot/ behandeling door klachtencommissie.

Stap 1; mogelijkheden bieden een klacht te bespreken op de boerderij met betrokkenen

Stap 1 is relatief eenvoudig te realiseren. Door aan de deelnemers en hun ouders/verzorgers kenbaar te maken dat de boer / begeleider openstaat voor signalen van ontevredenheid en klachten en dit graag in een zo vroeg mogelijk stadium met hen bespreekt. Het is belangrijk dat de boer/ begeleider goed toegankelijk is, vertrouwen wekt en vertrouwelijk omgaat met de informatie.

Stap 2; mogelijkheden bieden tot ondersteuning / bemiddeling / vertrouwenspersoon

Zorgboeren kunnen hun deelnemers informeren over mogelijkheden om via bestaande organisaties ondersteuning en bemiddeling te krijgen bij hun klacht. Ook kunnen zorgboeren zelf een vertrouwenspersoon aanstellen. Een bestaande organisatie waar iedereen die gebruik maakt van zorg/hulpverlening gebruik van kan maken, is het Informatie- en Klachtenbureau Gezondheidszorg (IKG). Het IKG geeft informatie, advies, ondersteuning, begeleiding en eventueel bemiddeling. Elk IKG maakt deel uit van een Regionaal of Provinciaal Patiënten/Consumenten Platform en heeft een onafhankelijke positie. Op www.klachtenopvangzorg.nl staat meer informatie over de IKG 's. Via deze website kan contact gelegd worden met de IKG in uw regio.

GGZ; Patiënten Vertrouwenspersonen

Voor de GGZ zijn er Patiënten Vertrouwenspersonen (PVP 's) aangesteld. Deze PVP 's maken deel uit van een onafhankelijke stichting. Deze stichting sluit contracten met GGZ-instellingen voor zowel

klinische als ambulante hulpverlening. De dienstverlening van de PVP bestaat uit twee delen:

- ondersteuning op afstand, middels een helpdesk (PVP Helpdesk 0900 4448888) en
- middels regionale/lokale PVP 's.

De ondersteuning door regionale/lokale PVP 's is alleen toegankelijk voor deelnemers die in behandeling zijn bij een GGZ-instelling. De ondersteuning op afstand, door de helpdesk, is ook toegankelijk voor deelnemers op een zorgboerderij die niet in behandeling zijn bij een GGZ-instelling.

Jeugdzorg

Voor Jeugdzorg zijn er ter ondersteuning van deelnemers met klachten de AKJ's (Advies en Klachtenbureau Jeugdzorg) en BKJ's (Bureau Klachtenondersteuning Jeugdhulpverlening). Voor meer informatie zie de websites www.akj.nl en www.bkj.nl.

Aansluiten bij klachtenprocedure zorginstelling

Zorgboerderijen kunnen zich aansluiten bij een bestaande klachtenprocedure van een zorginstelling. Soms is dit de zorginstelling waar hun deelnemers vandaan komen, maar het kan ook een zorginstelling in de buurt zijn. De boerderij en de zorginstelling dienen hierover afspraken te maken. Deelnemers kunnen dan gebruik maken van de mogelijkheden die de instelling biedt voor bemiddeling en ondersteuning bij een klacht. Deze mogelijkheid dient kenbaar gemaakt te worden bij de deelnemers van de zorgboerderij.

Vertrouwenspersoon voor zorgboerderij

Zorgboeren kunnen ook zelf een vertrouwenspersoon aanstellen. Deze vertrouwenspersoon kan voor alle doelgroepen op de zorgboerderij optreden, wat de duidelijkheid en toegankelijkheid voor deelnemers vergroot. De vertrouwenspersoon kan een deelnemer ondersteunen bij zijn of haar klacht met betrekking tot het verblijf c.q. activiteiten op de zorgboerderij. Belangrijk is dat de vertrouwenspersoon als onafhankelijke derde optreedt. In de praktijk zien we dat zorgboeren deskundigen uit de zorg of zorglandbouw vragen als vertrouwenspersoon op te treden, bijvoorbeeld een huisarts of iemand van een regionaal patiënten en consumenten platform. Als zorgboerderijen een vertrouwenspersoon aangesteld hebben, is het belangrijk om dit kenbaar te maken aan de deelnemers, en hoe men in contact kan komen met deze vertrouwenspersoon.

Stap 3; toegang tot / behandeling door een klachtencommissie

Volgens de WKCZ is iedere hulpverlener en instelling verplicht een klachtencommissie te hebben. Een deelnemer kan ook rechtstreeks, zonder eerst stap 2 te volgen, een klacht voorleggen bij de klachtencommissie.

Vrijwel alle zorginstellingen hebben een gereguleerde klachtencommissie. Deelnemers van zorgboerderijen die samenwerken met een zorginstelling zouden derhalve gebruik maken van de klachtencommissie van die instelling. Hierover dienen dan afspraken gemaakt te worden tussen de zorgboerderij en betreffende instelling. Deelnemers kunnen hun klachten bij deze klachtencommissie neerleggen die de klacht behandelt volgens het reglement.

Niet alle deelnemers op een zorgboerderij komen daar via een instelling (denk bijvoorbeeld aan pgb-houders). Ook zijn er nogal eens verschillende doelgroepen op een zorgboerderij te vinden. Dit zou in het kader van de klachtenprocedure betekenen dat er verschillende routes zijn, afhankelijk van het wel/niet via een instelling geplaatst zijn en de doelgroep waartoe men behoort. Een en ander kan dan, voor zowel deelnemer als zorgboer, nogal ingewikkeld en omslachtig worden.

Verenigde Zorgboeren heeft daarom besloten het initiatief te nemen om een landelijke klachtencommissie voor zorgboerderijen in het leven te roepen. Deelnemers uit de diverse

zorgsectoren kunnen dan met uiteenlopende 'soorten' klachten terecht bij deze klachtencommissie. Zorgboeren kunnen in hun klachtenprocedure verwijzen naar deze klachtencommissie.

2.16 Landelijke klachtencommissie

Voor zorgboerderijen die dit nog niet een eigen klachtenreglement hebben, heeft Verenigde Zorgboeren een onafhankelijk landelijke klachtencommissie opgezet. De klachtencommissie behandelt klachten van alle doelgroepen die aanwezig kunnen zijn op een zorgboerderij. Deze commissie is onafhankelijk. Dat houdt in dat Verenigde Zorgboeren inhoudelijk niet betrokken is. Een zorgboerderij kan zich hierbij kosteloos aansluiten, wanneer het met een geëvalueerd kwaliteitssysteem werkt. Binnenkort wil Verenigde Zorgboeren de mogelijkheid wellicht ook aanbieden aan de overige zorgboerderijen, echter tegen betaling van de kosten door de zorgboerderij.

Verenigde Zorgboeren heeft een klachtencommissie samengesteld uit vier leden die expertise hebben op het gebied van landbouw, zorg en/of jurisdictie. De klachtencommissie bestaat uit:

Voorzitter: Prof. Mr. D.W. Bruil

Lid: Drs. J.W. Straatsma

Lid: J. Zomer

Plaatsvervangend Lid: M. Verboon

De klachtencommissie onderzoekt of klachten van deelnemers gegrond zijn. Soms worden hier ook adviseurs voor ingeschakeld. De klachtencommissie verbindt daar, indien nodig, één of meerdere adviezen aan voor de zorgboerderij, de medewerkers van de zorgboerderij en/of de deelnemers, om zo de klacht op te lossen.

Doel van de klachtencommissie

Het doel van de landelijke klachtencommissie is om klachten op te lossen. Dit doet zij alleen wanneer de deelnemer en de zorgboerderij samen niet tot een oplossing kunnen komen. Ook niet met behulp van een eventuele vertrouwenspersoon.

Procedure van de klachtencommissie

Als de klachtencommissie van een deelnemer een schriftelijke klacht ontvangt, gaat ze eerst kijken of ze de klacht kan behandelen. In een aantal gevallen wordt de klacht niet behandeld, namelijk:

- Een klacht die anoniem wordt ingeleverd. Deze klacht wordt wel gearhiveerd;
- Als een klacht ook door een burgerlijke, administratieve, straf- of tuchtrechter onderzocht wordt of onderzocht is;
- Als een klacht erop gericht is een schadevergoeding te krijgen;
- Als er al een onderzoek naar de klacht loopt door de Inspectie van Gezondheidszorg;
- Als er al een onderzoek loopt door de Officier van Justitie;
- Als een klacht wordt ingetrokken. De klachtencommissie mag de klacht dan nog wel onderzoeken, als zij dat toch nodig acht.

Wanneer de klacht wel wordt behandeld, krijgt de klager bericht. Maar ook de beklagde en de zorgboerderij worden op de hoogte gesteld van het feit dat er een klacht is ingediend. De inhoud van de klacht wordt vermeld. Verder staat aangegeven hoe de klachtencommissie de klacht zal behandelen.

De klachtencommissie stelt vervolgens een onderzoek in om te kijken of een klacht gegrond is. Dit kan zij zelf doen, maar in sommige gevallen zal het nodig zijn hier externe, onafhankelijke adviseurs bij te betrekken. De commissie kan zowel de klager als beklagde om inlichtingen vragen. De beklagde heeft sowieso het recht om gehoord te worden. De commissie kan onderzoek doen op de

zorgboerderij en de commissie kan stukken ter inzage vragen. Indien een zorgboerderij gebruik maakt van dit landelijk klachtenreglement, is deze boerderij verplicht zijn medewerking te verlenen.

Binnen zes weken na ontvangst van de klacht worden alle betrokkenen op de hoogte gebracht van de uitkomst van het onderzoek. Als de klacht gegrond is verklaard, worden er (indien mogelijk) adviezen voor de zorgboerderij aan verbonden om de klacht op te lossen. De zorgboerderij is niet verplicht deze adviezen op te volgen. Maar de zorgboerderij is wel wettelijk verplicht om binnen vier weken na ontvangst van de adviezen aan de klachtencommissie en de klager mede te delen óf de adviezen worden opgevolgd en eventueel waarom deze niet worden opgevolgd. Als de adviezen niet worden opgevolgd en de commissie is van mening dat het om een situatie gaat waarbij sprake is van onverantwoorde zorg, kan de klachtencommissie dit melden bij de Inspectie voor de Gezondheidszorg of andere relevante toezichthouders. In bijlage 13 van dit handboek is het reglement van de klachtencommissie opgenomen. De procedure kunt u hier uitgebreid nalezen.

Verplichtingen bij aansluiting landelijk klachtenreglement

Wanneer een zorgboerderij zich aansluit bij dit landelijke klachtenreglement, is zij verplicht mee te werken aan de klachtencommissie. Ook is het natuurlijk belangrijk dat de deelnemers van een zorgboerderij weten dat de klachtencommissie bestaat. Hiervoor heeft Verenigde Zorgboeren een brief ontwikkeld die in bijlage 14 te vinden is. Bij het beoordelen van de kwaliteitswerkmap wordt erop gelet of uw deelnemers op de hoogte zijn van de klachtencommissie. Volgens de Wet Klachtrecht Cliënten Zorginstellingen is de zorgboerderij verder verplicht om binnen vier weken na ontvangst van de adviezen aan de klachtencommissie en aan de klager mede te delen óf de adviezen worden opgevolgd en eventueel waarom deze niet worden opgevolgd.

2.17 Omgaan met agressie, ongewenste intimiteiten, strafbare handelingen

De zorgboer, de werkbegeleiders en de deelnemers streven naar een sfeer van openheid en veiligheid op een zorgboerderij. Daarnaast is het duidelijk wat de regels zijn en hoe de verantwoordelijkheden liggen. Ondanks deze maatregelen kunnen deelnemers, zorgboeren en begeleiders te maken krijgen met agressie, ongewenste intimiteiten en strafbare handelingen. Het is belangrijk dat daarover goede afspraken worden gemaakt. Afspraken zowel over wat wel en wat niet toelaatbaar is, als over maatregelen die genomen kunnen worden als er sprake is van agressie, ongewenste intimiteiten en strafbare handelingen. Deze afspraken dienen kenbaar gemaakt te worden aan de deelnemers, bijvoorbeeld door ze aan de huisregels toe te voegen.

2.18 Hoe worden alle werkzaamheden vervuld als de deelnemers niet aanwezig zijn?

Als u veel nieuwe activiteiten start, moet u bedenken hoeveel werk die met zich meebrengen als de deelnemers er niet zijn. Als u kippen, konijnen of andere dieren aanschaft, dan komt de verzorging in de weekenden op u of op vrijwilligers neer. Soms is het mogelijk om een aantal taken op te sparen tot na het weekend, zodat deelnemers genoeg om handen hebben. Voor de vakantieperiode moet u een andere oplossing achter de hand hebben.

2.19 Hoe zorg ik voor voldoende privacy voor mezelf en voor de deelnemer?

In het begin zal het nog vaak voorkomen dat de deelnemers koffie drinken en lunchen in de keuken of woonkamer van de boer. Als het aantal deelnemers toeneemt, kiezen veel zorgboeren er na verloop van tijd voor om voor de zorgtak een kantine te bouwen. De behoefte aan privacy is natuurlijk sterk persoonsgebonden. Wel is het goed om van tevoren na te gaan wat de (continue) aanwezigheid van derden op het bedrijf betekent, niet in de laatste plaats ook voor de andere gezinsleden. Vooral wanneer er sprake is van logeren of van de combinatie wonen – werken, is dit een aandachtspunt.

Ook met de privacy van de deelnemers moet u uiteraard rekening houden. Met dossiers en achtergrondinformatie over de deelnemers moet zorgvuldig worden omgesprongen. Zorg er bijvoorbeeld voor dat deze gegevens altijd goed worden opgeborgen. Mensen kunnen ook de behoefte voelen om zich even terug te trekken, alleen of met bezoek. Ook met het oog daarop kan het verstandig zijn om een aparte ruimte voor de deelnemers te creëren. In dergelijke gevallen moet er wel weer voldoende begeleiding aanwezig zijn.

Een apart aandachtspunt is een 'overeenkomst Beeld & Geluid'. Het komt nogal eens voor dat zorgboerderijen in de schijnwerpers staan, bijvoorbeeld bij televisieprogramma's of in de (plaatselijke) pers. Niet iedere deelnemer (of ouder van deelnemer) stelt er prijs op om zo in de belangstelling te staan. Het is belangrijk om heldere afspraken te hebben over het gebruik van beeld- en geluidsmateriaal van de deelnemers en deze afspraken vast te leggen op papier. Deze afspraken zouden bijvoorbeeld in samenwerkingsovereenkomsten die een zorgboer maakt met een zorgvrager kunnen worden opgenomen.

3. Aangaan van externe contacten

Afhankelijk van de doelgroep deelnemers waar u zich op richt, zijn er verschillende partijen waarmee het noodzakelijk dan wel wenselijk is contact te leggen. Deze partijen zijn onder te verdelen in de volgende groepen:

1. Deelnemers en hun familie, verzorgenden, ondersteunende organisaties en belangenbehartigers.
2. Organisaties die een rol spelen bij de financiering
3. Overheden / beleidsmakers
4. Omwonenden van de zorgboerderij
5. Adviserende organisaties

Hieronder worden per groep de verschillende partijen benoemd en worden mogelijkheden gegeven om uw boerderij bekend te maken en contacten te leggen.

1. Deelnemers en hun familie, verzorgenden, ondersteunende organisaties en belangenbehartigers

Om deelnemers op de zorgboerderij te kunnen ontvangen en andere hierboven genoemde partijen te interesseren voor uw bedrijf, moeten ze natuurlijk wel weten dat u er bent en wat u te bieden heeft. U kunt zichzelf en de zorgboerderij op verschillende manieren onder de aandacht brengen. Hieronder vindt u enkele suggesties.

- een open dag;
- een excursie voor geïnteresseerden;
- een folder;
- een dia of videopresentatie;
- een spreekbeurt;
- een stand of kraam;
- een gerichte brief en/of bezoek aan bijv. een zorginstelling;
- een artikel in de (plaatselijke) krant;
- een veel bezochte website; een goed voorbeeld is www.zorgboeren.nl.

Op deze site kunnen zorgboerderijen in Nederland zich presenteren. Deelnemers, zorginstellingen of andere belangstellenden kunnen via deze site op zoek gaan naar een geschikte zorgboerderij.

In de rubriek vraag/aanbod kunnen oproepjes geplaatst worden, bijvoorbeeld met betrekking tot vacatures en stageplaatsen. Meer informatie over deze internetsite speciaal voor zorgboerderijen, is verkrijgbaar bij Verenigde Zorgboeren.

De ervaring leert dat een bezoek aan de boerderij het beste werkt om mensen te enthousiasmeren. Een open dag of een excursie voor een groep genodigden blijkt hiervoor een goed middel.

Bij een open dag of excursie zijn de volgende punten van belang:

- zorg voor voldoende bekendheid (krant, regionale omroep, posters);
- draag een button of sticker zodat de bezoekers u kunnen herkennen;
- maak ook de hulpboeren / deelnemers herkenbaar;
- zorg voor een goede bewegwijzering naar de boerderij;
- zorg voor een plattegrond van het bedrijf bij binnenkomst en maak een korte omschrijving van het bedrijf (omvang, landbouwtype, activiteiten, doelgroep);
- vertel over uw motivatie en visie;
- stem uw verhaal af op het publiek: mensen van de gemeente wil je andere dingen laten onthouden dan (ouders van) mogelijke deelnemers;
- laat zien hoe er op het bedrijf gewerkt wordt;
- laat zo mogelijk de hulpboeren zelf vertellen / zien wat ze doen en hoe ze het vinden om op de

boerderij te zijn;

- laat zien dat u een goede boer bent;
- zorg dat het bedrijf er verzorgd uitziet;
- denk aan de veiligheid (machines, dieren, gewasbeschermingsmiddelen) en aan goede sanitaire voorzieningen en hygiëne.

Als u pgb-houders op uw bedrijf wilt ontvangen, kunt u zich aanmelden om als zorgverlener in een Hulpheids van Per Saldo opgenomen te worden. Per Saldo is een belangenvereniging voor en door budgethouders. Voor vermelding in de Hulpheids wordt een vergoeding gevraagd. In de regionale / provinciale Hulpheids staan namen en adressen van hulpverlenende organisaties en personen die willen werken voor budgethouders. Voor meer informatie en aanmelden voor deze Hulpheids, zie www.pgb.nl.

Naast het rechtstreeks contact leggen met deelnemers en hun familie is het zinvol om organisaties die mensen ondersteunen bij het kiezen van de juiste zorg te benaderen. Dit geldt ook voor belangenbehartigers, vaak verenigd in regionale of landelijke patiëntenorganisaties of ouderverenigingen. Op de website www.landbouwzorg.nl staan diverse van deze organisaties genoemd.

Ondersteunende organisaties

Ondersteunende organisaties helpen mensen bij het kiezen van de juiste zorg. Dit zijn onder meer de MEE's (de vroegere SPD-en), huisartsen, organisaties voor maatschappelijk werk (bijvoorbeeld via de gemeente, ziekenhuizen). Meer informatie over de MEE's staat in bijlage 1 en op www.mee.nl. Meer ondersteunende organisaties (zoals Per Saldo) vindt u op www.landbouwzorg.nl.

Belangenbehartigers

Organisaties die belangen van deelnemers vertegenwoordigen zijn onder meer de Regionale Patiënten en Cliënten Platforms (RPCP's). De regionale platforms bestaan uit plaatselijke patiënten/consumentenorganisaties en uit afdelingen van landelijke patiënten consumentenorganisaties. De platforms richten zich in hun regio op belangenbehartiging, consumentenvoorlichting, klachtopvang en kwaliteitsbevordering. Ieder platform heeft een bureau Informatie en Klachtopvang Gezondheidszorg (IKG). Meer informatie over de RPCP 's is te vinden op de website www.rpcp.nl. Meer informatie over organisaties die belangen van deelnemers behartigen (o.a. de Federatie van Ouderverenigingen, de CG Raad) en patiëntenorganisaties is te vinden op www.landbouwzorg.nl.

2. Organisaties die een rol spelen bij de financiering

Zorgkantoren

Het merendeel van de zorg die verleend wordt op zorgboerderijen bestaat momenteel uit AWBZ gefinancierde zorg (zorg in de functies ondersteunende en activerende begeleiding). De financiering hiervan verloopt via het zorgkantoor. Derhalve is het zinvol contact te leggen met het zorgkantoor in uw regio en uw aanbod bekend te maken. Er zijn 29 zorgkantoren in Nederland. Meer informatie over de zorgkantoren en de adressen is te vinden in de bijlagen 2 en 3 en op www.zn.nl.

Gemeenten

Momenteel spelen gemeenten een rol bij financiering van leer-werktrajecten/ (re)ïntegratie-trajecten op zorgboerderijen voor mensen die langdurig werkloos zijn. Gemeentelijke sociale diensten zijn verantwoordelijk voor mensen die geen arbeidsongeschiktheidsuitkering hebben én dusdanige lichamelijke, verstandelijke of psychische beperkingen hebben dat functioneren in de reguliere arbeidsmarkt niet mogelijk is. Deze mensen kunnen een gesubsidieerde arbeidsplaats krijgen in het

kader van de in 1998 vernieuwde Wet Sociale Werkvoorziening (WSW). De meeste gemeenten hebben hun taken op dit gebied officieel overgedragen aan de besturen van de Sociale Werkvoorzieningen.

Met de introductie van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning worden gemeenten verantwoordelijk voor de uitvoering van bepaalde 'soorten' zorg die nu nog onder de AWBZ vallen. Voor zorgboerderijen betreft dit met name zorg in de functies ondersteunende en activerende begeleiding. Voor meer informatie over de AWBZ zie deel F, voor meer informatie over de WMO zie deel L van dit Handboek.

Plattelandsontwikkelingsprojecten

Via Europese PlattelandsOntwikkelings Projecten (POP) is het soms mogelijk subsidie te krijgen om een zorgboerderij te ontwikkelen. Projecten worden in samenwerking met provincies opgezet. Meer informatie hierover is te vinden in deel L van dit Handboek.

Stichting 'Vrienden van...

In het kader van fondswerving voor uw zorgboerderij kan het interessant zijn een stichting 'Vrienden van.....de zorgboerderij' op te richten. Voor meer info zie deel F van dit Handboek.

Fondsen en sponsors

Bijvoorbeeld het VSB-fonds, Juliana Welzijnsfonds, plaatselijke Rotaryclubs. Voor meer fondsen zie www.landbouwzorg.nl.

3. Overheden / beleidsmakers

Lokale en provinciale overheden zijn belangrijke partijen voor de zorgboerderij in verband met wet- en regelgeving op het gebied van ruimtelijke ordening en, in de nabije toekomst ook in verband met de financiering. Meer informatie over de rol van de overheid (zowel Europees, nationaal, provinciaal en lokaal) is te vinden in deel L.

4. Omwonenden van en betrokkenen bij de zorgboerderij

Omwonenden, de woongemeenschap, collega-boeren en leveranciers leveren een belangrijke bijdrage aan verdere integratie van de zorgvrager in de maatschappij. Daarom is het belangrijk dat zij weten dat er deelnemers op uw bedrijf zijn. Het creëren van draagvlak voor uw zorgboerderij in de omgeving is eveneens van belang.

5. Adviserende organisaties

Hierbij valt te denken aan organisaties c.q. personen die u kunnen helpen bij bedrijfseconomische, organisatorische, financiële en fiscale aspecten, zoals bijvoorbeeld uw accountant, Kamer van Koophandel en andere organisaties die u ook bij uw andere bedrijfsactiviteiten inschakelt. Op de website www.landbouwzorg.nl staan per provincie organisaties en personen die u meer specifiek op het gebied van landbouw en zorg kunnen adviseren.

C. Deelnemers

1. Welke deelnemers kunnen naar een zorgboerderij?

1.1 Motivatie

1.2 Doelgroepen

2. Passen de zorgvraag en het zorgaanbod bij elkaar?

3. Worden deelnemers niet uitgebuit?

4. Waar vind ik verdere informatie?

4.1 Bezoek aan een zorgboerderij

4.2 Regionale contactpersonen

4.3 Verenigde Zorgboeren

1. Welke deelnemers kunnen naar een zorgboerderij?

1.1 Motivatie

Een van de belangrijkste elementen is de motivatie van de deelnemer zelf. Wil hij op een zorgboerderij werken en/of wonen? Waarom wil hij dit? Belangrijke kenmerken van het werken/wonen op een zorgboerderij zijn onder andere: buiten zijn, de sfeer van de boerderij, werken met planten en dieren, onderdeel zijn van een kleine (woon/)werkgemeenschap en lichamelijk bezig zijn.

Vervolgens gaat het om de vraag welke hulp en zorg de deelnemer hierbij nodig denkt te hebben en hoe hij dit graag ingevuld ziet. Voor deelnemers met een verstandelijke beperking is het uiteraard belangrijk dat de ouders of verzorgers van de deelnemer er achter staan dat hij naar de zorgboerderij gaat.

Voor bijna elke deelnemer is er wel een passende zorgboerderij. Om een goede keuze te kunnen maken voor een bepaalde zorgboerderij is het van belang inzicht te hebben in de zorg- en begeleidingsvraag van de deelnemer.

Een aantal zaken is van invloed op het formuleren van een goede zorg - / en begeleidingsvraag:

- motivatie;
- mogelijkheden en beperkingen;
- achtergrond en huidige leefsituatie.

In hoofdstuk 2 wordt verder ingegaan op de zorgvraag van de deelnemer en het zorgaanbod van de boerderij.

1.2 Doelgroepen

Mensen uit verschillende doelgroepen vinden hun weg naar zorgboerderijen. Hieronder beschrijven we kort de meest voorkomende doelgroepen die op zorgboerderijen komen.

Mensen met een verstandelijke beperking: mensen met een laag intelligentieniveau en soms daaraan gekoppeld gedragsproblematiek.

Mensen met een psychische hulpvraag: mensen die door (tijdelijke) psychische problematiek ondersteuning nodig hebben bij het functioneren in de maatschappij.

Mensen met een lichamelijke beperking: mensen met een lichamelijke beperking, al dan niet gepaard met andere beperkingen.

(Ex-)gedetineerden: mensen die na het plegen van een delict hun vrijheid hebben moeten inleveren en (in de meeste gevallen) begeleiding behoeven bij de nieuwe kans in de maatschappij.

(Ex-)verslaafden: mensen die door verslavingsproblematiek geen aansluiting vinden in de sociale en werkende maatschappij.

Jeugdzorg: jongeren in de leeftijd tot 18 jaar die op verschillende terreinen extra zorg, ondersteuning, begeleiding e.d. ontvangen. Binnen de jeugdzorg zijn verschillende doelgroepen te onderscheiden, zoals jeugdigen die jeugdhulpverlening nodig hebben en jeugdigen met een licht verstandelijke beperking. In hoofdstuk J komt deze doelgroep uitgebreid aan de orde.

Jongeren uit het speciaal onderwijs: jongeren die vanwege een verstandelijke beperking en/of gedragsproblematiek speciaal onderwijs volgen, bijvoorbeeld op een ZMLK-school of een ZMOK-school.

Dementerende ouderen: mensen veelal ouder dan 55 jaar die geïndiceerd zijn in het spectrum dementie.

Ouderen: mensen ouder dan 55 jaar die ondersteuning behoeven bij een zinvolle daginvulling.

Langdurig werklozen: mensen die langdurig werkloos zijn en die het eerst komende jaar geen baan in het vooruitzicht hebben.

Mensen met autisme: jongeren en volwassenen met een stoornis uit het autistisch spectrum; al dan niet gepaard met andere beperkingen.

Mensen met niet-aangeboren hersenletsel: mensen die door een ongeval of ziekte hersenletsel hebben opgelopen waardoor zij beperkingen ondervinden bij het functioneren in de maatschappij.

Mensen met burn-out: mensen die door werk en/of privé leven last hebben van burn-out verschijnselen waardoor (volledig) werken (tijdelijk) niet mogelijk is.

Kinderopvang: reguliere dagopvang (voor kinderen zonder beperkingen) voor kinderen van 0 tot 4 jaar en buitenschoolse opvang van kinderen tot 12 jaar.

Op veel zorgboerderijen zijn mensen uit verschillende doelgroepen welkom. Deze combinaties kunnen in sommige gevallen leiden naar diverse bronnen van financiering. Een ander groot voordeel is de positieve wisselwerking tussen diverse mensen met verschillende beperkingen en hulpvragen. Zo zien we bijvoorbeeld dat mensen met een verstandelijke beperking en mensen met een verslavingsachtergrond vaak heel goed samen kunnen werken en veel van elkaar kunnen leren. Voorbeelden van andere combinaties van doelgroepen waarbij deze positieve wisselwerking zichtbaar wordt, zijn mensen met een psychische hulpvraag en mensen met een verstandelijke beperking en de groepen dementerende ouderen en kinderen.

2. Passen de zorgvraag en het zorgaanbod bij elkaar?

Het is belangrijk dat het aanbod van de zorg aansluit op de zorgvraag van de deelnemer. Sommige deelnemers zijn prima in staat om zelf de aard van de zorg- / begeleidingsvraag te omschrijven, anderen dienen daarbij geholpen te worden. Bij alle doelgroepen is het aan te bevelen om de deelnemers ook in de praktijk kennis te laten maken met een zorgboerderij zodat ze kunnen zien, horen en voelen wat er gebeurt en wat de mogelijkheden zijn. Op de website www.zorgboeren.nl presenteren zorgboeren zich; voor een nadere kennismaking kunt u rechtstreeks contact met hen opnemen.

Als een deelnemer graag een plek op een boerderij wil en de hulpvraag of zorgvraag is duidelijk, dan kan bekeken worden of er (in de omgeving) een passende zorgboerderij is. Hierbij kunnen de volgende vragen worden bekeken:

- Het doel van de zorg binnen het bedrijf: past het zorgdoel van de boerderij bij de zorgvraag van de deelnemer?
- De doelgroepkeuze: is de keuze voor een of meerdere doelgroepen binnen de zorgboerderij passend voor de deelnemer?
- Het bedrijfstype: wat voor type bedrijf is het? Veeteelt, fruitteelt, akkerbouw, tuinbouw of gemengd bedrijf?
- De vorm van begeleiding: hoe ziet de begeleiding er uit? Verzorgt de boer de begeleiding, de medewerkers van de boer en/of de zorginstelling?
- Het soort en de inhoud van de werkzaamheden: Welke werkzaamheden zijn er? Binnen of buiten, zwaar of licht en hoe worden ze uitgevoerd?
- De accommodaties op het bedrijf: voldoen de ruimtes, waaronder ook de werkruimtes, en het gereedschap aan de eisen (zoals Arbo-wetgeving) en passen die bij de behoefte van de deelnemer, zowel in toegankelijkheid als veiligheid?
- De ondersteuning die geboden wordt: hoe is de begeleiding en ondersteuning door andere betrokkenen of verantwoordelijken voor de zorg?
- Het vervoer: is de boerderij voor de deelnemer goed te bereiken en is, waar nodig, het vervoer van en naar de boerderij geregeld?
- De financiën: zijn er voldoende financiën beschikbaar om passende vergoedingen te betalen?
- Maatschappelijke integratie: met welke mensen komt de deelnemer in contact op de zorgboerderij en welke meerwaarde kan dat voor de deelnemer hebben?
- Openingstijden: hoeveel dagen per week is de boerderij geopend? Komt dit overeen met de wensen van de deelnemer?
- Bedrijfscultuur en sfeer: spreekt de sfeer op de boerderij de deelnemer aan? Klikt het met de boer?

Deze factoren spelen een rol bij de uiteindelijke beslissing voor een deelnemer om wel of niet naar een bepaalde zorgboerderij te gaan. Andersom kan de zorgboer bezien of deze deelnemer op zijn bedrijf past en of hij kan bieden wat de deelnemer verwacht en nodig heeft.

Deelnemers die zelf in staat zijn om hun keus voor een bepaalde zorgboerderij kenbaar te maken, kunnen in veel gevallen een actieve rol spelen bij het realiseren van een plek. Voor deelnemers die hiertoe minder of niet in staat zijn, is het van belang dat zij begeleiding krijgen van mensen die weten wat een zorgboerderij te bieden heeft en die dit ook aan de deelnemer kunnen overdragen. Informatiemateriaal over de zorgboerderij en andere hulpmiddelen (bijvoorbeeld foto's en video) kunnen helpen om de vraag van de deelnemer duidelijk te krijgen. Ook een goede manier om deelnemers kennis te laten maken met een zorgboerderij is het organiseren van een kennismakingsdag en/of een proeftijd op een zorgboerderij.

De verzamelde informatie blijft slechts een hulpmiddel om de echte matching tot stand te brengen. De hulp- en zorgverlening is en blijft mensenwerk. Een proces dat zeer zorgvuldig en integer moet worden uitgevoerd. De informatie die voorhanden is, kan als handleiding worden gebruikt om een voorselectie te maken voor een bepaald bedrijf. Na een kennismaking, een intake en een proefperiode wordt pas echt duidelijk of de juiste persoon op de goede plek zit. Ondersteuning bij het matchen van een deelnemer en een zorgboerderij kan indien gewenst geboden worden door regionale contactpersonen landbouw en zorg. Deze contactpersonen zijn per provincie te vinden op www.landbouwzorg.nl.

3. Worden deelnemers niet uitgebuit?

Er wordt wel eens gedacht dat de boer het mooi voor elkaar heeft: gratis hulp op de boerderij. Van uitbuiting is echter geen sprake. Het Kwaliteitswaarborg Zorgboerderijen (zie ook deel H) is er op gericht om te laten zien hoe het er aan toe gaat op een zorgboerderij. In de praktijk komt het erop neer dat de begeleiding vaak veel meer tijd vraagt dan de hoeveelheid werk die de deelnemer verzet. De deelnemer kan de werkzaamheden uitvoeren dankzij de deskundige begeleiding en de support die wordt geboden. De aanwezigheid van deelnemers kost de boer dus tijd. Zolang de opbrengst van de arbeid van een deelnemer niet uit te drukken is in een economische waarde voor een bedrijf, is er sprake van zorg en zal deze zorg vergoed moeten worden.

4. Waar vind ik verdere informatie?

4.1 Bezoek aan een zorgboerderij

Op de website www.zorgboeren.nl presenteren zorgboeren zich en krijgt u een eerste indruk van de boerderij. Voor meer informatie over de boerderij kunt u rechtstreeks contact opnemen met betreffende zorgboer(en). Een bezoek aan een boerderij is vaak een goede manier om te zien hoe de combinatie van landbouw en zorg in de praktijk werkt. Ook kan de betreffende agrarische ondernemer iets vertellen over de samenwerking met de zorginstelling, de financiering, de werkwijze, de rol van de deelnemers op het bedrijf et cetera.

4.2 Regionale contactpersonen

In iedere provincie zijn specialisten op het gebied van zorgboerderijen actief. Deze regionale contactpersonen hebben vaak een goed zicht op de verschillende zorgboerderijen en de betreffende doelen en doelgroepen. Zij kunnen u helpen om vraag en aanbod aan elkaar te koppelen. Deze contactpersonen zijn per provincie te vinden op www.landbouwzorg.nl.

4.3 Verenigde Zorgboeren

Verenigde Zorgboeren verstrekt (meer algemene) informatie over zorgboerderijen en ondersteunt, stimuleert en promoot de ontwikkeling van zorgboerderijen. Voor meer informatie over Verenigde Zorgboeren en haar activiteiten zie www.landbouwzorg.nl.

D. Begeleiding van deelnemers

1. Hoe is de begeleiding van de deelnemers geregeld?

2. Welke gegevens heb ik nodig voordat ik met deelnemers in zee ga?

3. Wat vertel ik of laat ik zien aan de deelnemer?

4. Hoe ziet een begeleidingstraject er uit?

5. Dossiervorming

1. Hoe is de begeleiding van de deelnemers geregeld?

Er zijn verschillende manieren om de begeleiding van de deelnemers te regelen. De begeleiding kan verzorgd worden door:

- de boer/ boerin / gezinsleden;
- externe begeleiders die werken onder verantwoording van de boer, betaald en/of onbetaald;
- externe begeleiders die vanuit een zorginstelling op de boerderij zijn gedetacheerd; zij werken onder verantwoording van de boer en worden betaald door de instelling;
- externe begeleiders, die werken onder verantwoording van de zorginstelling en door de zorginstelling worden betaald.

In de samenwerkingscontracten dient duidelijk vastgelegd te worden welk deel van de taken en verantwoordelijkheden bij de zorginstelling liggen en welke zaken de zorgboer op zich neemt (zoals verantwoordelijkheden, financiële beloning van externe begeleiders en andere afspraken die betrekking hebben op externe begeleiding, aansprakelijkheden etc.).

De hoeveelheid energie en tijd die de intake, evaluaties en dossiervorming kosten, hangt sterk af van de doelgroep. Ondanks het belang van duidelijke afspraken moet men zich altijd realiseren dat iedere boerderij een eigen karakter heeft, dat niet in het gedrang moet komen door procedures en de dossiervorming. De werkmap Kwaliteitssysteem Zorgboerderijen is een handig hulpmiddel om zorgactiviteiten op de boerderij te organiseren.

2. Welke gegevens heb ik nodig voordat ik met deelnemers in zee ga?

Het belangrijkste is te weten wat een deelnemer wil, wat hij kan en welke hulp of zorg hij daarbij nodig heeft. De meest directe manier is om dit aan hemzelf te vragen en dan te bekijken of zijn wensen en mogelijkheden ook passen bij het aanbod van de zorgboerderij. Wanneer een deelnemer niet in staat is om dit zelf goed te formuleren, kan hij daarbij begeleid worden door zijn sociale netwerk (ouders, familie) of via instanties die al een bepaalde rol in zijn leven hebben. Vaak heeft een deelnemer al een voorgeschiedenis van zorg- en hulpverlening en is er basisinformatie over zijn functioneren, het niveau en de wijze van begeleiden, zijn fysieke gesteldheid en eventueel medicijngebruik. De onderstaande indeling is een leidraad.

Lichamelijk functioneren; mobiliteit binnen en buiten, motoriek, persoonlijke verzorging, medicijngebruik, problemen met de gezondheid, ziekten (zoals bijvoorbeeld epilepsie en suikerziekte) of andere aandoeningen waarvan de boer op de hoogte moet zijn.

Verstandelijk functioneren; opleidings-/scholingsniveau, spreek- en schrijfvaardigheid, eventueel arbeidsverleden.

Emotioneel functioneren; veiligheidsgevoelens, gedragsproblemen.

Sociaal functioneren; omgangsvormen, het hebben van een sociaal netwerk, communicatieve vaardigheden.

Psychisch functioneren; persoonlijkheidsstoornissen, wanen, stemmen horen, eigenwaarde, controle.

Deze gegevens kan een instantie die bij de deelnemer betrokken is, aanbieden. Daarnaast is het belangrijk om iets te weten over de leefsituatie van een deelnemer. Bijvoorbeeld zijn levensbeschouwing, het al of niet hebben van arbeidservaring, zijn huidige woonsituatie en zijn sociale netwerk. Deze gegevens vormen een basis waarmee de vraag van de deelnemer en het aanbod van een plaats op een zorgboerderij op elkaar kunnen worden afgestemd.

3. Wat vertel ik of laat ik zien aan de deelnemer?

Als de zorgboerderij mogelijk een goede plek biedt voor de deelnemer, dan volgt een daadwerkelijke kennismaking met de werkzaamheden en de sfeer op de boerderij. De deelnemer komt voor het eerst een kijkje nemen. Er is een gesprek, een kennismaking met degenen die op de boerderij werken, een rondleiding en in veel gevallen kan de deelnemer een tijdje 'proefdraaien' op het bedrijf.

Het is vaak moeilijk voor de deelnemer om de eerste keer veel informatie te ontvangen. De situatie is nieuw en dat brengt een bepaalde spanning met zich mee. De nieuwe indrukken kunnen overweldigend zijn en niet iedereen is even goed in staat om direct een mening te geven of zich uit te drukken. Soms levert een eerste contact niet alle benodigde gegevens op en wordt pas na verloop van langere tijd écht duidelijk wat iemand in zijn mars heeft, op welke plek hij het best gedijt en welke vorm van begeleiding bij hem past.

In ieder geval zal de deelnemer antwoord moeten hebben op de volgende vragen:

- Welke werkzaamheden ga ik hier doen?
- Wie is mijn vaste begeleider?
- Met welke mensen ga ik samenwerken?
- Zal de werksfeer mij bevallen?
- Wat gebeurt er als blijkt dat ik het niet prettig vind hier?
- Wat zijn de werktijden, zijn er pauzes?
- Eten we samen, moet ik een lunchpakket meenemen?
- Zijn er regels waar ik me aan moet houden?
- Hoe is mijn vervoer van en naar de boerderij geregeld?
- Hoe lang kan ik hier blijven werken?
- Wanneer en door wie wordt met mij besproken hoe ik hier functioneer?

4. Hoe ziet een begeleidingstraject er uit?

De begeleiding van de deelnemer verloopt in vier stappen.

1. De kennismaking

Bij de kennismaking wordt duidelijk of het aanbod van de zorgboerderij aansluit bij de doelen en verwachtingen van de deelnemer. De wensen, ervaringen, vaardigheden en verwachtingen van de deelnemer en de mogelijkheden die de zorgboer en de zorgboerderij te bieden hebben, komen allemaal aan bod. De motivatie van de deelnemer is heel belangrijk. Wil hij op een zorgboerderij wonen en werken en waarom wil hij dit? De mate van zelfstandigheid, het vermogen te kunnen samenwerken en enthousiasme zijn van grote invloed op de mogelijkheden die een deelnemer heeft. Deze factoren blijken vaak belangrijker te zijn dan de stoornissen en beperkingen van de deelnemer.

De deelnemer kan de vragen beantwoorden in een kantoor, maar ook tijdens het werken op de boerderij of tijdens een rondleiding. Soms is het voor een deelnemer moeilijk om duidelijk te maken wat zijn wensen en mogelijkheden zijn. Ouders en persoonlijke begeleiders kunnen bij de intake betrokken worden en aanvullende informatie geven en ontvangen. Zie bijlage 8 voor een voorbeeld intakeformulier.

2. Het begeleidingstraject

Er worden afspraken gemaakt over een eventuele proefperiode, over doelen (bijvoorbeeld het aanleren van vaardigheden of het aanbrengen van structuur in de dag) en over de werkzaamheden die de deelnemer gaat uitvoeren.

De begeleider is verantwoordelijk voor het begeleidings- c.q. leer- en werkproces van de deelnemer op de boerderij en heeft de volgende taken:

- De doelen van de deelnemer vertalen in concrete werkzaamheden en de deelnemer begeleiden in werk-, training- of leersituaties. Als het relevant is, stemt hij dit af met een reeds aanwezig ondersteuningsplan van de deelnemer en eventuele activiteiten buiten de boerderij.
- De mogelijkheden kennen om, zo nodig, de hulp van deskundigen in te roepen.
- Verslagleggen over de werkwijze, de ontwikkeling en eventuele knelpunten van de deelnemer.

Naast het bespreken van onder meer de doelen en de werkzaamheden die de deelnemer gaat verrichten, is het raadzaam om afspraken te maken over zaken, zoals verpleegkundige handelingen en medicijngebruik van de deelnemer. Betreffende verpleegkundige behandeling geldt het volgende: in geval er op een zorgboerderij deelnemers komen om dagbesteding te ontvangen en deze deelnemers hebben verpleegkundige behandeling nodig, mag deze behandeling uitsluitend worden verricht door een BIG-geregistreeerde verzorgende (gediplomeerde zorgverlener die geregistreerd is in het kader van de Wet Beroepen Individuele Gezondheidszorg).

In de praktijk komt het voor dat de boer/begeleider, die niet BIG-geregistreerd is, medicijnen uitdeelt op de zorgboerderij en toeziet op inname daarvan door de deelnemer. Dit is strikt genomen een verpleegkundige handeling. In dergelijke gevallen wordt geadviseerd aan de deelnemer zelf en/of zijn ouders/wettelijke vertegenwoordigers te vragen contact op te nemen met de arts die de medicijnen voorschrijft. Aan deze arts moet worden gevraagd of hij de boer/begeleider wil autoriseren voor het uitdelen van de medicijnen en het toezicht houden op inname van betreffende medicijnen door de deelnemer. Autorisatie houdt in dat de arts een verklaring of een machtiging geeft aan de boer/begeleider. De boer/begeleider is dan wettelijk gemachtigd om medicijnen aan betreffende deelnemer uit te delen. De boer/begeleider is in dit geval verantwoordelijk voor de juiste

uitvoering hiervan.

3. Evaluaties

Tijdens de intake wordt meestal afgesproken hoe vaak de voortgang wordt geëvalueerd en wie daarbij betrokken zijn. Bij een evaluatie kunnen verschillende zaken aan bod komen: de ervaringen van de afgelopen periode, wat is er bereikt, voelt de deelnemer zich op zijn plek, zijn er zaken die anders aangepakt moeten worden enzovoort. Tevens worden er afspraken gemaakt over eventuele wijzigingen in begeleiding, werkzaamheden en doelen. Evaluatiegesprekken kunnen formeel zijn. Ze kunnen ook informeel tijdens het werken of bij een rondwandeling plaatsvinden. Aan de hand van evaluatiegesprekken kijkt u wat wel en wat niet werkt, wat u opvalt en wat de ontwikkelingen van de deelnemer zijn. Hierbij kunt u uzelf de volgende vragen stellen:

- verloopt de begeleiding zoals is vastgelegd?
- welke manier van begeleiden werkt wel en wat werkt niet of minder?
- welke dingen zijn u opgevallen; bijvoorbeeld weerstand, bepaald gedrag?
- zijn er onverwachte dingen gebeurd die u niet van de deelnemer verwacht had?
- wat is er bereikt als het gaat om de werk- en leerdoelen?
- wat is er bereikt als het gaat om de tevredenheid van de deelnemer, het uitbreiden van zijn sociale netwerk, het ontwikkelen van sociale vaardigheden, arbeidsvaardigheden, zelfontplooiing, werkhouding, zelfstandigheid, het vergroten van zeggenschap en dergelijke?
- hoe betreft u de deelnemer en de ouders/naasten bij dit terugblikken?

Maak altijd een (kort) verslag van evaluaties en lees of bespreek dit met de deelnemer. Aan de hand van de terugblik wordt duidelijk wat wel en niet werkt, waar de deelnemer tegenaan loopt en waar nieuwe uitdagingen en ontwikkelings- en leeraspecten liggen. U geeft aan wat er wordt veranderd in werkwijze, werkzaamheden en doelen en/of de wijze waarop u de deelnemer en ouders/naasten betreft bij het terugblikken en bijstellen. In het Kwaliteitswaarborg Zorgboerderijen komen zaken met betrekking tot evaluaties en het vastleggen van evaluaties aan bod.

4. Doorstroom/uitstroom

In een aantal gevallen stromen deelnemers door naar een andere werkplek; dit is echter maar voor een beperkte groep weggelegd. Naast doorstroom kan het ook voorkomen dat een deelnemer een zorgboerderij verlaat zonder dat er op dat moment een andere passende plek is. Redenen hiervoor kunnen zijn dat de zorgboerderij toch niet is wat de deelnemer zoekt, de interesses en/of leerdoelen veranderd zijn en niet langer passen bij het aanbod op de boerderij of er sprake is van een conflictsituatie. In elk geval, zowel bij doorstroom als uitstroom om welke reden dan ook, kan het beëindigen van de werksituatie op de zorgboerderij een grote impact hebben op de deelnemer. Het is belangrijk dat dit goed begeleid en voorbereid wordt en dat hiervoor goede afspraken worden gemaakt met de deelnemer en andere betrokkenen en deze vast te leggen (bijvoorbeeld met behulp van het Kwaliteitssysteem Zorgboerderijen).

5. Dossiervorming

Iedere deelnemer krijgt een eigen dossier. Daarin staat alle informatie van de intake, het begeleidingstraject en de evaluaties. Ook voor afspraken en ontwikkelingen van de deelnemer is plaats in het dossier. Hoe uitgebreid het dossier is, hangt af van de doelgroep, de leer- en werkdoelen en de taakverdeling tussen de zorgboerderij en een zorginstelling.

Een gestructureerde wijze van informatie vastleggen, is belangrijk voor alle partijen. Voor zorgboeren is een dossier van grote waarde voor het zichtbaar maken van het effect van de zorgboerderij op de kwaliteit van het leven van de deelnemer. Het is belangrijk om zorgboerderijen te profileren als plekken waar kwalitatief goede zorg wordt geleverd.

Houdt er rekening mee dat dossiers vaak persoonlijke en gevoelige informatie bevatten. Dossiers moeten altijd goed opgeborgen zijn, achter slot en grendel, afgeschermd voor onbevoegden. Uiteraard heeft de deelnemer het recht zijn dossier in te zien of te bespreken.

Het is belangrijk af te spreken wie van de begeleiding de dossiers mag inzien. Als er, naast de boer/boerin, externe begeleiding op de zorgboerderij is, is het aan te bevelen deze begeleiders (zowel betaald, onbetaald, stagiaires) een document van geheimhouding te laten ondertekenen. Dit kan worden opgenomen in een arbeids-, vrijwilligers- of stageovereenkomst.

E. Organisatie

1. Algemeen

2. Juridische vormen van een zelfstandige zorgboerderij

2.1 De Eenmanszaak

2.2 De Maatschap

2.3 De Vennootschap onder Firma (V.O.F.)

2.4 De Commanditaire Vennootschap

2.5 De Stichting

3. Samenwerkingsovereenkomsten

3.1 Algemene aandachtspunten bij samenwerkingsovereenkomsten

3.2 Samenwerkingsovereenkomst tussen zorgboer en zorginstelling

3.3 Samenwerkingsovereenkomst tussen zorgboer en deelnemer

4. Samenwerkingsverbanden uit de praktijk

5. Samenwerkende zorgboeren

1. Algemeen

Het merendeel van de zorgboerderijen in Nederland zijn zelfstandige ondernemingen; de ondernemer werkt voor eigen rekening en risico. Daarnaast is er een groep zogenaamde instellings- of instituutsboerderijen. Deze laatste groep is financieel en organisatorisch onderdeel van een zorginstelling; de zorginstelling is eindverantwoordelijke voor de zorgboerderij en zal het beleid van de zorgboerderij bepalen.

Op de zelfstandige zorgboerderijen ligt de verantwoording bij de ondernemer, eventueel in combinatie met een stichtingsbestuur als er voor gekozen wordt de zorgactiviteiten in een stichting onder te brengen. Daarnaast zijn er andere juridische vormen waarin een zorgboer zijn bedrijf kan onderbrengen. In dit deel komen verschillende juridische vormen aan bod (2).

De zorgboerderij als zelfstandig bedrijf kan samenwerkingsovereenkomsten aangaan met zorginstellingen en/of deelnemers; ook kan de boer in loondienst treden bij de zorginstelling en/of bij pgb-houder(s). (3).

Er bestaan vele constructies voor wat betreft samenwerkingsovereenkomsten; een aantal voorbeelden wordt in (4) gegeven.

Zorgboerderijen kunnen ook onderling samen gaan werken; een ontwikkeling die plaatsvindt door het vormen van (regionale) verenigingen / stichtingen van samenwerkende boeren. Hierover enige algemene informatie in (5).

2. Juridische vormen van een zelfstandige zorgboerderij

Een zorgboerderij die geregistreerd staat als zelfstandig landbouwbedrijf wordt automatisch als eenmanszaak en dus als ondernemer gezien. Een aantal juridische vormen wordt hieronder genoemd. Hierbij is het belangrijk dat u een vorm kiest die past bij uw plannen en uw bedrijf. Voor meer informatie over juridische bedrijfsvormen kunt u terecht bij de Kamer van Koophandel (www.kvk.nl), bij de Belastingdienst voor ondernemingen (www.belastingdienst.nl) en bij uw eigen accountant.

2.1 De Eenmanszaak

Een eenmanszaak wordt opgericht en gedreven door één persoon en is een duurzame combinatie van kapitaal en arbeid met als doel het maken van winst. Het voordeel van een eenmanszaak is dat u volstrekt zelfstandig handelt en beslissingen neemt. Bij de oprichting van een eenmanszaak komt weinig kijken; geen statuten, geen kapitaalstorting. Indien u kunt aantonen dat u als zelfstandig ondernemer heeft gewerkt kunt u gebruik maken van aftrekposten voor de inkomstenbelasting. De winst uit de eenmanszaak is het inkomen waarover u belasting betaald. De voorwaarden om als zelfstandig ondernemer aangemerkt te worden en de voorwaarden voor de aftrekposten kunt u vinden op www.kvk.nl. Een nadeel is dat de eigenaar van een eenmanszaak met heel zijn zakelijke en privé-vermogen aansprakelijk is voor schulden van de zaak.

2.2 De Maatschap

Onder een maatschap wordt verstaan een organisatie, waarbij twee of meer personen zich verbinden iets in gemeenschap in te brengen, met het oogmerk het voordeel dat daaruit voortvloeit, met elkaar te delen. Kenmerken van een maatschap zijn:
de samenwerkende partners (maten) werken min of meer op basis van gelijkwaardigheid.
Er is sprake van inbreng door elke maat. (Dit kan zijn kennis, arbeid, geld en/of goederen).
De maatschap is gericht op financieel voordeel dat ten goede komt aan alle maten.

Er zijn 3 typen maatschappen:

Openbare maatschap: treedt onder gezamenlijke naam naar buiten, is juridisch gezien gelijk aan een v.o.f. Als een gezamenlijke naam gevoerd wordt en men als zodanig naar buiten treedt, is inschrijving in het handelsregister bij de Kamer van Koophandel verplicht.

Maatschap onder vrij beroep: bijvoorbeeld een advocatenkantoor. Er is een lijst van 'vrije beroepen' zie de site van de Kamer van Koophandel (www.kvk.nl, zoek op 'vrij beroep'). Inschrijving bij de KvK van dit type maatschap is niet verplicht.

Stille maatschap: de maten treden onder eigen naam naar buiten. Zodra er onder een gemeenschappelijke naam naar buiten getreden wordt, is er sprake van een openbare maatschap. In principe is het mogelijk om als stille maat zijnde, je in te schrijven bij de Kamer van Koophandel, als eenmanszaak. Als tenminste de beoogde eenmanszaak voldoet aan de criteria voor ondernemerschap die door betreffende Kamer van Koophandel gehanteerd worden.

Een maat kan in principe alleen voor zichzelf verplichtingen aangaan; de vermogens blijven gescheiden, tenzij anders overeengekomen. De maatschap wordt vastgelegd in een maatschapovereenkomst, die voor bepaalde of onbepaalde tijd wordt aangegaan.

Als man en vrouw beide werkzaam zijn in een vrij beroep kunnen zij een man/vrouw-maatschap aangaan. Dit kan fiscale voordelen hebben voor beiden, mits aantoonbaar is dat er sprake is van een inbreng van beiden.

2.3 De Vennootschap onder Firma (V.O.F.)

Een Vennootschap Onder Firma is een rechtsvorm voor ondernemingen waarbij twee of meer natuurlijke personen en/of rechtspersonen onder gemeenschappelijke naam een bedrijf uitoefenen. De samenwerking bestaat eruit dat de firmanten ieder kapitaal, goederen en/of arbeid inbrengen, met de bedoeling het hierdoor ontstane resultaat (winst of verlies) met elkaar te delen volgens een in een contract vastgelegde verdeelsleutel. Iedere vennoot is hoofdelijk aansprakelijk. Nadeel hierbij kan zijn dat u met uw privé-vermogen aansprakelijk gesteld kunt worden voor nalatigheid van andere vennoten. Een v.o.f. moet altijd ingeschreven worden in het handelsregister van de Kamer van Koophandel.

2.4 De Commanditaire Vennootschap

De Commanditaire Vennootschap is een ondernemingsvorm waarin een of meer partners onder gemeenschappelijke naam een bedrijf uitoefenen. In de vennootschap brengen alle partners iets in: geld, goederen, arbeid en/of goodwill. Samen vormen zij de beherende vennoten of firmanten. Daarnaast is/zijn er een of meer geldschieters. Dit zijn de commanditaire of stille vennoten die een samenwerking aangaan met de beherende vennoten. De beherende vennoten zijn met hun privé-vermogen voor 100% aansprakelijk. De stille vennoten zijn aansprakelijk voor het bedrag van hun deelname.

De zeggenschap van de beherende vennoten wordt geregeld in een contract. Afhankelijk van de afspraken kunnen de stille vennoten zich met het bestuur bezighouden en meebeslissen in belangrijke zaken. De zorginstelling kan als stille vennoot verantwoordelijkheid nemen door bijvoorbeeld met een bepaald geldbedrag deel te nemen in het agrarisch bedrijf. De zorginstelling kan bijvoorbeeld de verblijfsruimten financieren.

2.5 De Stichting

In deze vorm wordt de zorg ondergebracht in een stichting. (Strikt genomen is er bij deze juridische vorm geen sprake van een bedrijf). Een stichting is een rechtsvorm waarin een bepaald doel wordt nagestreefd, bijvoorbeeld het bieden van steun aan gehandicapten. Dit doel wordt nagestreefd door een groep van mensen (bestuur) die een product biedt (dagbesteding op boerderij). Het bestuur richt een werkorganisatie in of sluit een overeenkomst of samenwerkingsverband met een agrarisch bedrijf. Een stichting streeft maatschappelijke of algemene doelen na. Bij zorgboerderijen is in een aantal gevallen sprake van een stichting die de zorg ontwikkelt en beheert en een particuliere ondernemingsvorm die het agrarische werk verzorgt.

Voordeel hierbij is:

- De zorgtak wordt duidelijk onderscheiden van de landbouwtak, dus de zorgprocessen worden onderscheiden van productieprocessen.
- De stichtingsvorm is een bekende rechtsvorm voor zorgverzekeraars.
- Een stichting (met een algemeen doel) kan fondsen werven.
- Een stichting heeft een eigen financiële huishouding en is hierdoor inzichtelijk voor ziektekostenverzekeraars en zorginstellingen.
- De boerderij blijft autonoom.

Nadeel kan zijn dat de zorgboer toch minder vrij is in zijn ondernemerschap, omdat het bestuur van de stichting zeggenschap heeft over de zorgactiviteiten, die het agrarisch deel altijd raken. Bij een stichting is het van belang dat er een volledig onafhankelijk stichtingsbestuur is. In de praktijk zien we dat de zorgboer optreedt als adviseur van het Stichtingsbestuur.

Voor meer informatie over het oprichten van een Stichting kunt u terecht bij de Kamer van Koophandel (www.kvk.nl) en uw notaris. Meer algemene notariële vragen kunnen ook worden gesteld bij de Notaristelefoon: iedere werkdag van 9.00 tot 14.00 uur, 0900 – 3469393 (25 ct per minuut). Zie ook www.notaris.nl.

3. Samenwerkingsovereenkomsten

Een zorgboerderij kan op verschillende manieren samenwerken met zorginstelling(en) en/of deelnemers, door samenwerkingsovereenkomsten aan te gaan met instelling(en) en/of deelnemers. Ook kan de boer een arbeidsovereenkomst aangaan met een zorginstelling; de boer treedt dan in loondienst voor een afgesproken aantal uren per week/maand. Naast de arbeidsovereenkomst kunnen er dan afspraken gemaakt worden over bijvoorbeeld een onkostenvergoeding voor het gebruik van de boerderij-faciliteiten.

Bij het opstellen van samenwerkingsovereenkomsten zijn een aantal algemene aandachtspunten belangrijk. Deze staan in de eerste paragraaf. Daarna wordt meer specifiek ingegaan op samenwerkingsovereenkomsten tussen een zorgboer en een zorginstelling en tussen een zorgboer en een deelnemer.

3.1 Algemene aandachtspunten bij samenwerkingsovereenkomsten

Er bestaan geen standaard afspraken of contracten voor een samenwerkingsverband tussen zorgboer en instelling of tussen een zorgboer en deelnemer. Het belangrijkste is dat een overeenkomst gemaakt wordt in goed overleg tussen alle partijen. In de overeenkomsten zijn in ieder geval de volgende aandachtspunten belangrijk.

Omschrijving partijen. Ieder contract begint met een omschrijving van de betrokken partijen. Deze omschrijving omvat in ieder geval naam, adres en rechtspositie van de betrokkenen.

Doel en duur van de samenwerking. Het moet duidelijk zijn met welk doel de samenwerking wordt aangegaan. Ook moet het duidelijk zijn wanneer de overeenkomst ingaat en voor welke periode. En er wordt iets gezegd over de mogelijkheid en de voorwaarden om de overeenkomst te beëindigen of te verlengen. In het geval van een dagvergoeding moet bovendien duidelijk zijn dat het gaat om een overeenkomst van opdracht en niet om een arbeidsovereenkomst. (zie ook 3.2).

Rechten, verplichtingen en verantwoordelijkheden. Dit is een heel belangrijk artikel uit de overeenkomst waaraan veel aandacht moet worden besteed. Wie is waarvoor verantwoordelijk? Wie is aansprakelijk wanneer er iets gebeurt? Wie draagt zorg voor de (begeleiding van) deelnemers? Hoe zit het met de dossiervorming en rapportage? Aan wie wordt gerapporteerd (bij problemen)?

Overleg, ondersteuning en evaluatie. Hoe is het overleg tussen de betrokken partijen geregeld? Wie kan er ingeschakeld worden ter ondersteuning? Hoe, wanneer en door wie worden de effecten van het verblijf op de zorgboerderij geëvalueerd?

Intake. De procedure moet helder zijn: wat zijn de criteria die de zorgboerderij hanteert, wat zijn de vraag, de behoefte en de mogelijkheden van de potentiële deelnemer? Informatie geven over het bedrijf, de huisregels en de identiteit. Goed checken of de vraag en aanbod op elkaar aansluiten.

Aard van de werkzaamheden. Welk type werkzaamheden voeren de deelnemers uit? Welke tijden of dagen komen de deelnemers en hoe lang wordt er 'gewerkt'? Regelingen over vakantie en vrije dagen.

Financiële aangelegenheden. Wat is de hoogte van een eventuele vergoeding voor de boer en wat biedt de boer hiervoor aan? Hoe en wanneer vindt betaling plaats? Hoe zit het met ziekte-dagen? Hoe zit het met de continuïteit van de zorg? Wat verdienen de deelnemers zelf? NB: De hoogte van de dagvergoedingen is sterk afhankelijk van de zorgbehoefte van de deelnemer en de overige

afspraken die met de instelling worden gemaakt (bijvoorbeeld over wie de begeleiding doet).

Verzekeringen. Zijn alle partijen voldoende verzekerd? Heeft een deelnemer een afdoende WA-verzekering? Heeft de boer zijn bedrijfsaansprakelijkheidsverzekering op orde? Is de eventueel betrokken instelling verzekerd voor zorgverlening op locatie? Zie ook deel G.

Overige punten. In de overeenkomst moet in ieder geval ook iets gezegd worden over: omgang met de informatie over de deelnemer (geheimhouding), veiligheid, vervoer van de deelnemer, huisregels en een klachtenregeling. Ook aan te raden is afspraken te maken over het gebruik van foto's e.d. waar deelnemers op staan.

Ondertekening. Iedere overeenkomst moet worden ondertekend door de betrokkenen met vermelding van de plaats en datum.

3.2 Samenwerkingsovereenkomst tussen zorgboer en zorginstelling

Als een zorgboerderij een samenwerkingsovereenkomst aangaat met een zorginstelling of een andere organisatie die zorg inkoop op de zorgboerderij, ontvangt de zorgboerderij hiervoor een vergoeding. Als er geen sprake is van loondienst (een arbeidsovereenkomst) is het belangrijk dat dit duidelijk blijkt uit de samenwerkingsovereenkomst. Duidelijk dient te zijn dat het *niet* gaat om een arbeidsovereenkomst, maar om een overeenkomst van opdracht.

Is dit niet duidelijk, dan bestaat het risico dat de belastingdienst en de rechter de overeenkomst als arbeidsovereenkomst beschouwen en er loonbelasting en premies werknemersverzekeringen afgedragen dienen te worden.

Er is sprake van een arbeidsovereenkomst als een overeenkomst alle 4 de volgende elementen bevat:

Verplichting van de werknemer (boer) arbeid te verrichten; Verplichting van de werkgever (instelling) loon te betalen; Het werk moet in dienstverband worden verricht; De overeenkomst moet enige tijd voortduren.

Als één van deze elementen ontbreekt dan is geen sprake van een arbeidsovereenkomst. In veel gevallen is de derde eis (dienstverband) niet van toepassing. De partijen moeten er in dat geval voor zorgen dat uit de overeenkomst tussen instelling en zorgboerderij duidelijk blijkt dat geen sprake is van een dienstverband (niet op papier, maar ook niet in de praktijk). Dit kan door:

- In het contract te benoemen dat geen sprake is van een arbeidsovereenkomst, maar van een overeenkomst van opdracht of een overeenkomst tot het verrichten van diensten. Een standaardformulering hiervoor is 'Partijen hebben nadrukkelijk niet de bedoeling om tussen hen een dienstverband te laten ontstaan'.
- Dit te concretiseren door uit het contract te laten blijken dat er geen ondergeschiktheid is van de zorgboer aan zijn opdrachtgever (instelling), bv. door te benoemen dat er geen hiërarchische verhouding / gezagsverhouding is tussen instelling en zorgboer; het staat de zorgboer vrij zelf te bepalen hoe hij zijn werk verricht. Uiteraard moet de zorgboer wel rekening houden met de wensen van zijn opdrachtgever, maar de opdrachtgever kan rechtens geen opdrachten of instructies over het te verrichten werk geven.
- Voor de zekerheid kan in de overeenkomst nog worden opgenomen wie er verantwoordelijk is voor de schade die eventueel ontstaat als de fiscus en het UWV de overeenkomst toch als een arbeidsovereenkomst beschouwen.

Verklaring Arbeidsrelatie (VAR)

Als u vooraf zekerheid wilt hebben hoe de inkomsten uit de samenwerkingsovereenkomst door de fiscus beoordeeld worden, kunt u een Verklaring Arbeidsrelatie (VAR) aanvragen bij de

Belastingdienst. Met deze verklaring wordt duidelijk of de Belastingdienst u ook voor de zorgactiviteiten als zelfstandig ondernemer ziet (inkomsten worden gezien als winst) of dat uw inkomsten gezien worden als loon (er is sprake van een dienstbetrekking) of resultaat uit overige werkzaamheden (u bent zelfstandige maar heeft niet de fiscale status van ondernemer voor de inkomstenbelasting).

Het aanvraagformulier voor de VAR kunt u downloaden van de site van de Belastingdienst (www.belastingdienst.nl). Ook op de website van de Kamer van Koophandel (www.kvk.nl) is informatie te vinden over de VAR.

Vanaf 1 januari 2005 zijn de UWV's verplicht zich te conformeren aan de VAR zoals die is verstrekt door de Belastingdienst. Dit betekent dat als u zelfstandig ondernemer bent voor de Belastingdienst, u dat ook bent voor de UWV's.

Om duidelijkheid te geven over de wijze waarop inkomsten uit samenwerkingsovereenkomsten ('arbeidsrelaties') beoordeeld worden, hebben de Belastingdienst en het UWV gezamenlijk het besluit 'Beleidsregels beoordeling dienstbetrekking' uitgebracht. Het besluit geeft een overzicht van de bestaande criteria voor een dienstbetrekking. Dit besluit is te vinden op www.minfin.nl of www.uwv.nl

In bijlage 6 is een voorbeeld opgenomen van een samenwerkingsovereenkomst tussen een zorgboerderij en een instelling. Het gaat hierbij om voorbeeldcontract: de invulling van een contract moet per situatie bekeken worden.

3.3 Samenwerkingsovereenkomst tussen zorgboer en deelnemer

Een deelnemer met een persoonsgebonden budget (pgb-houder) kan rechtstreeks zorg inkopen bij een zorgverlener, bijvoorbeeld bij een zorgboerderij. Het is noodzakelijk de afspraken tussen de zorgverlener en de pgb-houder schriftelijk vast te leggen. Zonder een schriftelijke overeenkomst mag een pgb-houder de zorgverlener niet uitbetalen.

Als zorgboer kunt u verschillende soorten afspraken maken met een pgb-houder.

Door de Sociale Verzekeringsbank (SVB) zijn in overleg met Per Saldo modelovereenkomsten gemaakt voor afspraken tussen een pgb-houder en een zorgverlener.

Het betreft de volgende modelovereenkomsten:

- arbeidsovereenkomst PGB (u treedt in loondienst bij de pgb-houder)
- overeenkomst met een zorginstelling (met name van toepassing als u een AWBZ-toelating heeft voor één of meerdere functies of als de zorgactiviteiten in een stichting zijn ondergebracht en de stichting een overeenkomst aangaat).
- overeenkomst met een freelancer (u werkt als zelfstandig ondernemer).

Deze modelovereenkomsten zijn te downloaden vanaf de websites www.svb.nl en www.pgb.nl. In bijlage 7 van dit Handboek is een voorbeeld opgenomen van een contract tussen een zorgboerderij en een pgb-houder, waarbij de zorgboer als zelfstandig ondernemer optreedt. Het betreft een voorbeeldcontract: de invulling van een contract moet per situatie bekeken worden .

Als u een arbeidsovereenkomst aangaat met een pgb-houder en u werkt maximaal twee dagen per week en per dag niet meer dan negen uur, dan valt u onder de twee-dagen-regeling. De pgb-houder hoeft in dit geval geen loonheffing en werkgeverspremies (waaronder ziekenfondspremie en premie WW en WAO) in te houden op uw loon. U bent niet verplicht verzekerd voor deze sociale verzekeringswetten en evenmin verzekerd bij het ziekenfonds en u zult zelf aangifte moeten doen van uw inkomen bij de Belastingdienst.

Ook hier geldt, dat als u vooraf duidelijkheid wilt hebben over hoe uw inkomsten uit de samenwerkingsovereenkomst met de pgb-houder door de Belastingdienst gezien worden, u een Verklaring Arbeidsrelatie (VAR) kunt aanvragen bij de Belastingdienst. Voor meer informatie over de VAR zie 3.2.

4. Samenwerkingsverbanden uit de praktijk

In de praktijk zijn vele constructies mogelijk waarbij ook verschillende combinaties op één bedrijf mogelijk zijn. Een aantal voorbeelden:

Zorgboerderij A werkt via drie kanalen:

- Er komt een pgb-houder voor ondersteunende begeleiding op de boerderij. De boer heeft een overeenkomst met de pgb-houder afgesloten en verzorgt de begeleiding.
- Er komen deelnemers van een zorginstelling voor ondersteunende begeleiding op de boerderij. De boer verzorgt de begeleiding en het contact verloopt via de zorginstelling. De financiering is geregeld op basis van een daggeldvergoeding.
- De boer verhuurt een door hem gefinancierde kas aan een zorginstelling. In de kas werken deelnemers van de hurende instelling. Deze mensen worden ook begeleid door personeel van deze instelling. Het contract is voor drie jaar afgesloten. De deelnemers drinken koffie met de andere hulpboeren, maar verder staat het werk in de kas los van de zorgboerderij.

Zorgboerderij B werkt samen met één zorginstelling, maar heeft hiervoor drie contracten afgesloten:

- De boer heeft zelf investeringen gedaan voor de verbouwing aan het bedrijf. De accommodatie wordt verhuurd aan de instelling. Het contract heeft een looptijd van vijf jaar met de intentie tot verlenging.
- De zorgboerderij krijgt een vergoeding van de instelling voor maaltijdkosten, gas, water, elektra en dergelijke.
- De boer is in loondienst van de instelling voor de tijd dat deelnemers op de zorgboerderij begeleid worden.

Zorgboerderij C werkt samen met een stichting.

- De boer heeft naast het agrarisch bedrijf een stichting die de zorg 'regelt'. De zorginstelling sluit een contract met deze stichting. De stichting heeft vervolgens een contract met de boer waarbij de boer in dienst is van de stichting en een vergoeding krijgt voor het gebruik van zijn bedrijf. Het voordeel van een stichting is dat die fondsen kan werven voor een kantine, nieuwe schuur enzovoort. Een nadeel is dat de stichting ook eigenaar wordt van bijvoorbeeld die nieuwe schuur.

5. Samenwerkende zorgboeren

De laatste tijd zien we steeds vaker groepen zorgboeren die op regionaal of provinciaal niveau onderling gaan samenwerken. Hierbij kan worden gedacht aan samenwerking op praktische punten, bijvoorbeeld op het vlak van kennisuitwisseling, gezamenlijke opvang bij calamiteiten (bijvoorbeeld brand of dierziekten), samenwerking in vervoer van deelnemers en onderlinge vervanging bij ziekte.

Ook op meer strategische punten kunnen zorgboerderijen samenwerken. Te denken valt aan gezamenlijk onderhandelen met zorgkantoren en zorginstellingen, samen intake regelen en gezamenlijke promotie-activiteiten.

De samenwerking tussen zorgboerderijen vraagt om goede afspraken. De momenteel meest voorkomende juridische vormen voor een samenwerkingsverband van zorgboeren zijn een vereniging en een stichting. Voor meer informatie over deze beide juridische vormen en de belangrijkste verschillen tussen een vereniging en een stichting zie www.notaris.nl (via kopje 'uw bedrijf').

Op de website www.landbouwzorg.nl staan een aantal samenwerkingsverbanden van zorgboeren vermeld.

F. Financiering

1. Algemeen

2. AWBZ

- 2.1 Indiciestelling: 7 zorgfuncties
- 2.2 Zorg in natura (financiering via een AWBZ erkende/toegelaten instelling)
- 2.3 Vergoedingen zorg in natura
- 2.4 Het persoonsgebonden budget (pgb)
- 2.5 Combinaties van zorg in natura en pgb
- 2.6 Pgb-bedragen
- 2.7 Pgb en vervoer van en naar de zorgboerderij
- 2.8 Pgb: bemiddelingskosten worden vergoed
- 2.9 Meer informatie over het Pgb
- 2.10 Zorgfuncties vanuit de AWBZ naar de WMO

3. Financiering vanuit de Landbouw

- 3.1 Inkomsten uit agrarische productie
- 3.2 Subsidies in het kader van plattelandsontwikkeling en innovatie
- 3.3 Grondcertificaten
- 3.4 Financiering door een 'groen' fonds

4. Overige financieringsbronnen

- 4.1 Een Stichting Vrienden van....
- 4.2 Fondsen
- 4.3 Sponsoring

5. Bedrijfseconomische aspecten

- 5.1 Opbrengsten van de zorgtak
- 5.2 Kosten van de zorgtak
- 5.3 Praktische tips voor beginnende zorgboeren en toekomstperspectief
- 5.4 Kostprijsberekening

1. Algemeen

Het is redelijk dat een plek op een zorgboerderij geld kost. De zorgboerderij is immers geen gewone werkplek. Vaak zijn er speciaal voor de deelnemers voorzieningen gemaakt (bijvoorbeeld een kantine en een werkruimte binnen). Bovendien steken de boer en boerin vaak veel tijd in de begeleiding van de deelnemers. Soms hebben zij speciaal begeleiders in dienst. De hoogte van de vergoeding is afhankelijk van de zorg / hulpvraag van de deelnemer en de mogelijkheden die de boerderij biedt.

Op zorgboerderijen worden uiteenlopende vormen van zorg geboden, zoals onder meer dagbesteding en logeeropvang; maar bijvoorbeeld ook leer-werktrajecten. Meer informatie over het aanbod op zorgboerderijen is te vinden in deel B van dit Handboek. De financiering van de diverse vormen van zorg en leer-werktrajecten kan op verschillende manieren worden bekostigd. In de praktijk blijkt het vaak nog lastig om structureel van de mogelijkheden gebruik te maken.

In dit deel komen diverse vormen van financiering van het aanbod op zorgboerderijen aan de orde, waarbij een indeling is gemaakt naar vormen van zorg die vanuit de AWBZ gefinancierd worden (2), financiering vanuit de landbouw (3) en overige financieringsbronnen (4). Dit deel sluit af met een hoofdstuk over bedrijfseconomische aspecten van de zorgboerderij (5). Financiering in het kader van arbeids(re)ïntegratie komt in deel K, Leer-werktrajecten aan bod.

2. AWBZ

Iedere Nederlander is via de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) verzekerd voor zorg en ondersteuning bij langdurige ziekte, handicap of ouderdom. Om in aanmerking te komen voor voorzieningen uit de AWBZ is een indicatiebesluit van het Centrum Indicatiestelling Zorg (CIZ). Per 1 april 2003 is een belangrijke wijziging in de indicatiestelling en financiering doorgevoerd: indicatiestelling vindt niet langer plaats op basis van het zorgaanbod, maar op basis van de zorgvraag. Een cliënt wordt nu geïndiceerd voor één of meerdere zorgfuncties. Er zijn 7 zorgfuncties: huishoudelijke verzorging, persoonlijke verzorging, verpleging, ondersteunende begeleiding, activerende begeleiding, behandeling en verblijf.

Meer informatie over de zorgfuncties en de indicatiestelling staat in 2.1.

Met een indicatiebesluit voor één of meerdere zorgfuncties kan de cliënt vervolgens kiezen of hij betreffende zorg 'in natura' ontvangt (zie 2.2) of zelf inkoopt met een persoonsgebonden budget (een pgb; zie 2.3 en verder).

2.1 Indicatiestelling: 7 zorgfuncties

Indicatiestelling door het CIZ

Mensen die in aanmerking willen komen voor één of meerdere vormen van AWBZ-zorg moeten hiervoor eerst worden geïndiceerd. Dit betekent dat eerst moet worden beoordeeld of iemand recht heeft op zorg. Die beoordeling wordt in een indicatiebesluit verwoord door aan te geven wat de zorgbehoefte is in termen van functies (aard van de zorg), hoeveel zorg verleend wordt en voor welke periode. De indicatiestelling wordt per 1 januari 2005 uitgevoerd door het Centrum Indicatiestelling Zorg. Het CIZ is door de overheid aangewezen als uitvoerder van de indicatiestelling voor de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten. Gemeenten kunnen ervoor kiezen om indicaties voor de Wet voorzieningen gehandicapten en sociaal-medische advisering te laten uitvoeren door het CIZ.

Meer informatie over het aanvragen van een indicatiestelling en het adres van het CIZ in uw regio kunt u vinden op www.ciz.nl

7 zorgfuncties

In de AWBZ-zorg staat de vraag van de cliënt centraal. Voorheen werden de aanspraken van de AWBZ bepaald door het zorgaanbod. Nu indiceert het CIZ op zeven zogeheten functies waarvoor de cliënt zorg nodig heeft, onafhankelijk van het zorgaanbod. Deze functies gaan AWBZ-breed gelden, dus zowel voor het persoonsgebonden budget als voor zorg in natura.

De zeven zorgfuncties zijn:

1. Huishoudelijk verzorging

Huishoudelijke verzorging omvat het ondersteunen bij of het overnemen van activiteiten op het gebied van het verzorgen van het huishouden. Activiteiten op dit gebied worden van cliënt overgenomen in verband met een somatische, psychogeriatrische of psychiatrische aandoening of beperking, een verstandelijke, lichamelijke of zintuiglijke beperking of psychosociaal probleem. Deze beperkingen c.q. problemen dreigen te leiden tot het disfunctioneren van de verzorging van het huishouden van de cliënt dan wel van de leefeenheid waartoe de cliënt behoort.

Het betreft bijvoorbeeld: opruimen, schoonmaken, boodschappen doen, ramen lappen, eten koken.

2. Persoonlijke verzorging

Persoonlijke verzorging omvat het ondersteunen bij of het overnemen van activiteiten op het gebied van persoonlijke verzorging. Deze activiteiten worden overgenomen in verband met een somatische of psychogeriatrische of psychiatrische aandoening of beperking, een verstandelijke, lichamelijke of

zintuiglijke beperking of een psychosociaal probleem. Persoonlijke verzorging is gericht op het opheffen van een tekort aan zelfredzaamheid.

Het betreft bijvoorbeeld: helpen met douchen, wassen op bed, aankleden, hulp bij eten en drinken.

3. Verpleging

De functie verpleging omvat verpleging van cliënten in verband met een somatische of psychogeriatrische of psychiatrische aandoening c.q. beperking of een lichamelijke beperking. Verpleging is gericht op herstel of voorkoming van verergering van aandoening of beperking. Activiteiten die bij de functie verpleging horen zijn bijvoorbeeld: wondverzorging, toedienen van medicijnen, geven van injecties, advies hoe om te gaan met ziekte, het leren zelf te injecteren.

4. Ondersteunende begeleiding

Ondersteunende begeleiding is gericht op bevordering of behoud van zelfredzaamheid of bevordering van de integratie van de cliënt (met een somatische of psychogeriatrische aandoening of beperking, of een verstandelijke, lichamelijke of zintuiglijke beperking of een psychosociaal probleem) in de samenleving.

Ondersteunende begeleiding neemt de aandoening of beperking voor gegeven en bouwt daarop verder. De begeleiding gaat dus uit van de (rest)mogelijkheden van de cliënt.

Het gaat bijvoorbeeld om activiteiten die de cliënt ondersteunen bij het structureren van zijn dag. Ingeval van ouderen die ondersteunende begeleiding ontvangen, kan gelijktijdig dagverzorging (bijvoorbeeld hulp bij eten en drinken) gegeven worden.

5. Activerende begeleiding

Activerende begeleiding omvat te verlenen activerende activiteiten gericht op

- a. herstel of voorkoming van verergering van gedrags- of psychische problematiek;
- b. het omgaan met de gevolgen van een somatische of psychogeriatrische aandoening of beperking of een verstandelijke, lichamelijke, lichamelijke of zintuiglijke beperking.

Activerende begeleiding onderscheidt zich van ondersteunende begeleiding doordat activerende begeleiding de aandoening of beperking niet voor gegeven aanneemt, maar juist daarop ingrijpt. Met activerende begeleiding wordt de cliënt geleerd om te gaan met de (gevolgen van de) aandoening of beperking.

Bij deze zorg valt bijvoorbeeld te denken aan het interveniëren in het gedrag van de verzekerde (gedragscorrectie), het oefenen van sociale vaardigheden, het voeren van gesprekken om gedrag te leren hanteren.

6. Behandeling

Behandeling omvat behandeling van medisch-specialistische (bijvoorbeeld behandeling door cardioloog, psychiater), gedragswetenschappelijke (bijvoorbeeld behandeling door psycholoog) of specialistisch-paramedische aard (bijvoorbeeld behandeling door fysiotherapeut, logopedist). Zorg in deze functie is gericht op herstel of voorkoming van verergering van een somatische, psychogeriatrische of psychiatrische aandoening, een verstandelijke, lichamelijke of zintuiglijke beperking en wordt verleend door een instelling of door een erkend gespecialiseerd persoon.

7. Verblijf

Verblijf betreft het wonen in een instelling. Dit valt samen met de noodzaak en de inhoudelijke wenselijkheid van een therapeutisch leefklimaat, een beschermde leefomgeving of voortdurend toezicht.

Indicatie voor de functie verblijf is bijvoorbeeld aan de orde als er een beschermende woonomgeving nodig is vanwege ernstige vergeetachtigheid. Of als er continu toezicht nodig is.

Ook kortdurend verblijf (logeren, weekendopvang of vakantieopvang) valt onder de functie verblijf.

Hiervoor is wel een maximum gesteld, namelijk 2 etmalen per week.

Uitzonderingen op indicatiestelling door CIZ

Voor kinderen en jongeren tot 18 jaar met psychiatrische problemen verzorgt Bureau Jeugdzorg (BJ) per 1 januari 2005 de indicatiestelling. Zij dienen hierbij dezelfde regels te volgen als het CIZ. Op www.bureaujeugdzorg.info vindt u de adressen van de regionale vestigingen van het Bureau Jeugdzorg. Meer info over jeugdzorg in deel J van dit Handboek.

De tweede uitzondering is dat psychiatrische behandeling en opname in een psychiatrische inrichting gedurende het eerste jaar niet door het CIZ, maar door de huisarts geïndiceerd wordt.

2.2 Zorg in natura (financiering via een AWBZ erkende/toegelaten instelling)

Zorg in natura kan worden verzorgd door zorginstellingen die vóór 1 april 2003 door de AWBZ erkend waren AWBZ-zorg te leveren (dit betreft dan zorg in alle huidige 7 zorgfuncties). Deze zorginstellingen mogen ook na 1 april 2003 zorg in natura in elk van de 7 functies leveren.

Voor 1 april 2003 waren er in Nederland zo'n 20 zelfstandige zorgboerderijen met een AWBZ-erkenning. Dit waren veelal zorgboerderijen die ook een woonfunctie hadden en een relatief groot aantal deelnemers.

Zorginstellingen die op 1 april 2003 geen AWBZ-erkenning hadden, kunnen een AWBZ-toelating aanvragen om zorg in natura te mogen leveren. Per zorgfunctie dient een AWBZ-toelating aangevraagd te worden. Een zorgboerderij kan ervoor kiezen een AWBZ-toelating aan te vragen. Dit kan voor de functies 4. ondersteunende begeleiding en 5. activerende begeleiding.

Voor de functies 1. huishoudelijke verzorging, 2. persoonlijke verzorging en 3. verpleging zal een zorgboerderij waarschijnlijk geen AWBZ-toelating aanvragen, vanwege de aard van de zorg. Huishoudelijke verzorging gebeurt in de woonsituatie van de cliënt, evenals persoonlijke verzorging (het uit bed halen van iemand, wassen, aankleden). Verpleging betreft handelingen zoals wondverzorging e.d.

In het geval er op een zorgboerderij deelnemers komen die verpleegkundige behandeling nodig hebben, mogen deze uitsluitend door worden verricht door een BIG-geregistreeerde verzorgende (gediplomeerde zorgverlener die geregistreerd is in het kader van de Wet Beroepen Individuele Gezondheidszorg).

Zorg in natura in de functies 6. behandeling en 7. verblijf kan uitsluitend geleverd worden door zorginstellingen die vóór 1 april 2003 door de AWBZ erkend zijn. 'Nieuwe' AWBZ-toelatingen voor de functies 6 en 7 worden niet verstrekt.

Kortdurend verblijf (binnen functie verblijf) kan wel met een pgb worden ingekocht, zowel bij AWBZ-toegelaten zorgaanbieders als niet AWBZ-toegelaten zorgaanbieders.

Een cliënt die geïndiceerd is voor één of meer van de 7 zorgfuncties en die ervoor kiest zijn zorg in natura te ontvangen, kan kiezen uit de zorgaanbieders waar het zorgkantoor een contract mee heeft. Het zorgkantoor neemt dan contact op met deze zorgaanbieder. Wanneer de betreffende zorgaanbieder een wachtlijst heeft, zal het zorgkantoor ervoor moeten zorgen dat er, tot er bij betreffende zorgaanbieder plaats is, een goed alternatief wordt geboden.

Voor een cliënt die zorg in natura (i.c. in de functies ondersteunende en activerende begeleiding) wil ontvangen én naar een zorgboerderij wil, zijn er twee mogelijkheden.

- De cliënt kiest een AWBZ erkende/toegelaten zorgboerderij waar het zorgkantoor een contract mee heeft en geeft zijn keuze door aan het zorgkantoor. Als er plaats is op de zorgboerderij, kan de cliënt daar geplaatst worden.

- De cliënt kiest een AWBZ erkende/toegelaten zorginstelling uit die een contract heeft met een zorgboerderij. Plaatsing op de zorgboerderij kan dan in principe geregeld worden via een toegelaten/erkende instelling. Instellingen mogen -binnen bepaalde kwaliteitseisen- namelijk zelf weten hoe zij het budget besteden dat zij krijgen om AWBZ-zorg te verlenen. Zij kunnen ervoor kiezen om een deel van dit budget vrij te spelen en hiermee zorg op een zorgboerderij in te kopen. Hier ontstaat dan een contract tussen instelling en boerderij, waarbij de instelling de verantwoordelijkheid houdt voor de cliënt, maar de daadwerkelijke zorg wordt verleend op de boerderij. Deze constructie staat of valt met een goede samenwerking tussen alle partijen (cliënt, zorgkantoor, zorginstelling en zorgboerderij).

Meer informatie over beleidsmatige ontwikkelingen op het terrein van de AWBZ kunt u vinden op de website van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) www.minvws.nl of op www.opkopzorg.nl.

2.3 Vergoedingen zorg in natura

De vergoedingen die gelden voor zorg in natura worden vastgesteld door het CTG/ZAio, op basis van de Wet tarieven gezondheidszorg (WTG). CTG/ZAio stelt de tarieven en budgetten vast voor vrijwel alle instellingen en beroepsbeoefenaren in de gezondheidszorg.

CTG/ZAio is een zelfstandig bestuursorgaan en valt onder de verantwoordelijkheid van het ministerie van VWS. Op de website www.ctg-zaio.nl staan de tarieven voor extramurale zorg vermeld (in de 'beleidsregel extramurale zorg'). Deze beleidsregel is te vinden bij regelgeving / beleidsregels.

Bij 'bevat woord(en) of beleidsregelnummer' intypen: CA-59. Vervolgens kunt u het pdf-bestand AWBZ-11c-b1.pdf downloaden.

2.4 Het persoonsgebonden budget (pgb)

Cliënten kunnen, naast zorg in natura, ook kiezen voor een persoonsgebonden budget (pgb). Met een pgb krijgt de zorgvrager een budget toegewezen waarover hijzelf de beschikking heeft en waarmee hij onder andere begeleiding of ondersteuning kan inkopen bij een zelfgekozen instantie of persoon (bijvoorbeeld bij een zorgboerderij). Deze persoon of instantie hoeft geen AWBZ-erkenning of toelating te hebben. De cliënt sluit een contract af met de zorgverlener waarin geregeld wordt welke zorg en van welke kwaliteit geboden wordt en wat hij daarvoor betaald.

Voor 5 van de 7 zorgfuncties kan een pgb aangevraagd worden. Het betreft 1. huishoudelijke verzorging, 2. persoonlijke verzorging, 3. verpleging, 4. ondersteunende begeleiding en 5. activerende begeleiding.

Voor de functie 6. behandeling en voor 7. verblijf kan geen pgb worden aangevraagd. Uitzondering hierop vormt 'kortdurend verblijf' in de functie verblijf; hiervoor kan wel een pgb worden aangevraagd. Kortdurend verblijf betreft weekendopvang, vakantieopvang en logeren. Cliënten die geïndiceerd zijn en in aanmerking komen voor een vergoeding voor kortdurend verblijf, kunnen dit via een pgb inkopen. Kortdurend verblijf kan ook in natura worden verkregen bij een AWBZ-erkende zorginstelling die een contract heeft met het zorgkantoor (zie ook 2.2).

De zorg die door pgb-houders op zorgboerderijen wordt ingekocht, betreft overwegend zorg in de functies ondersteunende en activerende begeleiding, en kortdurend verblijf in de functie verblijf. De pgb-bedragen die voor de functies ondersteunende en activerende begeleiding en voor kortdurend verblijf in 2006 worden toegekend, staan in 2.6.

2.5 Combinaties van zorg in natura en pgb

Voor de functies 1. huishoudelijke verzorging, 2. persoonlijke verzorging en 3. verpleging is het niet mogelijk om een deel van een functie in pgb en een ander deel in natura te ontvangen. Als de zorgvrager bijvoorbeeld voor vier uur persoonlijke zorg is geïndiceerd, is het niet mogelijk om twee uur pgb en twee uur zorg in natura te krijgen. Er dient gekozen te worden voor óf pgb óf voor zorg in natura.

Voor de functies 4. ondersteunende begeleiding en 5. activerende begeleiding geldt dat wel een deel voor een pgb en voor een deel voor zorg in natura kan worden gekozen.

Bij deze twee functies wordt namelijk onderscheid gemaakt tussen 'zorg in uren' en 'zorg in dagdelen'. Een zorgvrager kan er voor kiezen om voor de 'zorg in uren' een pgb te vragen, terwijl de 'zorg in dagdelen' in natura wordt geleverd, of andersom.

2.6 Pgb-bedragen

Een zorgvrager die door het CIZ is geïndiceerd en ervoor kiest zijn zorg met een pgb in te kopen, krijgt hiervoor een bepaald bedrag toegekend. Dit bedrag is afhankelijk van de hoeveelheid zorg die voor vergoeding in aanmerking komt. Die hoeveelheid wordt aangegeven in een zogenoemde 'klasse'. Een klasse omvat een aantal uren of dagdelen per week.

Voor alle functies die met een pgb geregeld kunnen worden, is een indeling gemaakt in uren. Alleen bij de functies ondersteunende en activerende begeleiding is naast een indicatie in uren ook een indicatie in dagdelen mogelijk. Een dagdeel bestaat formeel uit 4 uur.

Het idee achter de indeling in dagdelen en uren is dat de indeling in uren wordt gebruikt voor individuele zorg en de indeling in dagdelen voor zorg in groepsverband. Daarom is het budget dat de zorgvrager krijgt op basis van een indicatie in dagdelen ook lager dan een indicatie op basis van een urenindeling. Er wordt namelijk vanuit gegaan dat de kostprijs voor zorg in groepsverband lager is dan individuele zorg. Veelal zal iemand die naar een zorgboerderij wil dus een indicatie in dagdelen krijgen, tenzij iemand een erg grote zorgvraag heeft. Het College voor Zorgverzekeringen (CvZ) publiceert elk jaar een uitgebreide lijst met tarieven voor het persoonsgebonden budget. Op de website www.pgb.cvz.nl staan deze tarieven weergegeven.

De meest voorkomende vormen van zorg die verleend worden op een zorgboerderij zijn ondersteunende begeleiding, activerende begeleiding en tijdelijk verblijf. Hieronder vindt u vijf tabellen waarin de pgb-tarieven zijn opgenomen die in 2006 worden toegekend.

Eigen bijdrage

Voor de zorgfunctie 'tijdelijk verblijf' geldt geen eigen bijdrage. De eigen bijdrage voor ondersteunende begeleiding en activerende begeleiding zijn per 1 januari 2006 afgeschaft.

Tabel 1. Zorgfunctie AWBZ: Ondersteunende begeleiding in uren

Indicatie	PGB bedrag per jaar (2006)
klasse 1 (0 – 1,9 uur per week)	€ 1.729
klasse 2 (2 – 3,9 uur per week)	€ 5.186
klasse 3 (4 – 6,9 uur per week)	€ 9.509
klasse 4 (7 – 9,9 uur per week)	€ 14.696
klasse 5 (10 – 12,9 uur per week)	€ 19.880
klasse 6 (13 – 15,9 uur per week)	€ 25.068
klasse 7 (16 – 19,9 uur per week)	€ 31.116
klasse 8 (20 – 24,9 uur per week)	€ 38.896

Tabel 2. Zorgfunctie AWBZ: Ondersteunende begeleiding in dagdelen, met en zonder vervoer

Indicatie	PGB bedrag per jaar (2006)	
	exclusief vervoer	inclusief vervoer
klasse 1 (1 dagdeel per week)	€ 2.246	€ 2.519
klasse 2 (2 dagdelen per week)	€ 4.494	€ 5.036
klasse 3 (3 dagdelen per week)	€ 6.741	€ 7.555
klasse 4 (4 dagdelen per week)	€ 8.988	€ 10.073
klasse 5 (5 dagdelen per week)	€ 11.235	€ 12.592
klasse 6 (6 dagdelen per week)	€ 13.482	€ 14.568
klasse 7 (7 dagdelen per week)	€ 15.729	€ 17.086
klasse 8 (8 dagdelen per week)	€ 17.976	€ 19.332
klasse 9 (9 dagdelen per week)	€ 20.223	€ 21.580

Tabel 3. Zorgfunctie AWBZ: Activerende begeleiding in uren

Indicatie	PGB bedrag per jaar (2006)
klasse 1 (0 – 1,9 uur)	€ 2.652
klasse 2 (2 – 3,9 uur)	€ 7.954
klasse 3 (4 – 6,9 uur)	€ 14.584
klasse 4 (7 – 9,9 uur)	€ 22.538

Tabel 4. Zorgfunctie AWBZ: Activerende begeleiding in dagdelen, met en zonder vervoer

Indicatie	PGB bedrag per jaar (2006)	
	exclusief vervoer	inclusief vervoer
klasse 1 (1 dagdeel per week)	€ 2.584	€ 2.885
klasse 2 (2 dagdelen per week)	€ 5.167	€ 5.710
klasse 3 (3 dagdelen per week)	€ 7.750	€ 8.565
klasse 4 (4 dagdelen per week)	€ 10.334	€ 11.419
klasse 5 (5 dagdelen per week)	€ 12.918	€ 14.274
klasse 6 (6 dagdelen per week)	€ 15.502	€ 16.587
klasse 7 (7 dagdelen per week)	€ 18.084	€ 19.442
klasse 8 (8 dagdelen per week)	€ 20.668	€ 22.026
klasse 9 (9 dagdelen per week)	€ 23.251	€ 24.608

Tabel 5. Zorgfunctie AWBZ: tijdelijk verblijf

een etmaal:	€ 94,00
-------------	---------

Bovenstaande tabellen zijn afkomstig van de website www.pgb.cvz.nl

2.7 Pgb en vervoer van en naar de zorgboerderij

Handboek Landbouw & Zorg, versie 5.1, maart 2007.
Dit handboek is een uitgave van de Verenigde Zorgboeren.
Auteur(s), redactie en uitgever aanvaarden geen aansprakelijkheid
voor informatie die onvolledig of onjuist is opgenomen.

Vervoerskosten worden alleen vergoed wanneer een zorgvrager geïndiceerd is voor (onder andere) ondersteunende of activerende begeleiding in dagdelen en er een medische noodzaak is dat de vervoerskosten vergoed worden.

Er is een medische noodzaak om vervoerskosten te vergoeden wanneer een zorgvrager geen gebruik kan maken van het openbaar vervoer omdat hij op basis van medische gronden niet zelfstandig kan reizen.

Dus zorg inclusief vervoer is uitsluitend bedoeld voor cliënten die een beperking hebben, niet zelfstandig met het openbaar vervoer kunnen reizen en derhalve aangewezen zijn op taxi-vervoer. In alle andere gevallen dient de pgb-houder het vervoer van en naar de zorgboerderij zelf te betalen. Zorg inclusief vervoer is dus niet bedoeld om cliënten naar een zorgboerderij te brengen omdat de boerderij slecht te bereiken is met het openbaar vervoer.

Hier kan een taak weggelegd zijn voor de zorgboerderij. Vervoer van en naar de boerderij kan opgenomen zijn in het aanbod; uiteraard mag hier wel een vergoeding tegenover staan.

2.8 Pgb: bemiddelingskosten worden vergoed

Het is voor zorgvragers niet gemakkelijk om zelf de weg te vinden in de wirwar van zorgaanbieders. In het pbg zit daarom een gedeelte dat gebruikt mag worden om de kosten te vergoeden die gemaakt worden bij het zoeken naar passende zorg. Het kan gaan om kosten die de budgethouder zelf maakt (telefoonkosten, reiskosten), maar het kan ook gaan om kosten van het inhuren van een bemiddelaar die wordt ingeschakeld om een adequate zorgplek te zoeken en te regelen.

Om de zoektocht naar een geschikte hulpverlener te vergemakkelijken geeft Per Saldo, belangenvereniging voor en door budgethouders, regionale / provinciale Hulpguiden uit. In deze Hulpguiden staan namen en adressen van hulpverlenende organisaties en personen die willen werken voor budgethouders. Voor meer informatie en aanmelden voor deze Hulpgids zie www.pgb.nl

.

2.9 Meer informatie over het Pgb

Meer informatie, onder andere welke stappen men moet zetten om van een pgb gebruik te maken, is te vinden op de website van Per Saldo, www.pgb.nl.

Per Saldo heeft ook een informatiepakket gemaakt, een Starterspakket pgb, speciaal voor mensen die nog niet zoveel afweten van het persoonsgebonden budget, maar er mogelijk wel voor in aanmerking komen. Dit Starterspakket pgb kunt u downloaden of bestellen via www.pgb.nl.

Voor overige relevante adressen in verband met het pgb zie bijlage 4.

2.10 Zorgfuncties vanuit de AWBZ naar de WMO

Huishoudelijke verzorging

De Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) gaat op 1 januari 2007 van start. In die nieuwe wet worden de gemeenten onder andere verantwoordelijk voor de verstrekking van huishoudelijke verzorging. Er komt in de nieuwe wet een persoonsgebonden budget voor alle individuele voorzieningen. Dus niet alleen voor huishoudelijke verzorging, rolstoelen en scootmobielen, maar ook voor individuele vervoersvoorzieningen, woningaanpassingen, hulpmiddelen en andere verstrekkingen. De Tweede Kamer is onder deze voorwaarden akkoord gegaan met de nieuwe wet. De Eerste Kamer zal de WMO voor de zomer behandelen; na behandeling in de Eerste Kamer wordt de WMO officieel van kracht, per 1 januari 2007.

Ondersteunende begeleiding en activerende begeleiding

Er wordt over gedacht om nog meer aanspraken op zorg uit de AWBZ te halen en over te hevelen naar de gemeente. Gedacht wordt aan ondersteunende en activerende begeleiding. Of dat gaat gebeuren, is nog afhankelijk van de wensen van het kabinet, de Tweede Kamer en van de proeven (pilots) die gemeenten er eerst mee gaan doen. Als deze plannen al doorgaan, is dat op z'n vroegst in 2008.

Voor meer en de laatste informatie kunt kijken op www.invoeringwmo.nl, www.pgb.nl, www.minvws.nl

---

3. Financiering vanuit de Landbouw

3.1 Inkomsten uit agrarische productie

In veel gevallen zal de agrarische productie iets afnemen wanneer extra tijd en energie in een zorgtak op het bedrijf worden gestoken. In enkele gevallen, afhankelijk van de doelgroep en de productietak, zullen misschien extra inkomsten uit de landbouwtak gehaald kunnen worden. Deze bijdrage moet echter niet overschat worden. Hoe de verhouding tussen landbouw en zorg uiteindelijk komt te liggen, verschilt sterk per bedrijf. Het gaat er uiteindelijk om dat er in de combinatie een bedrijfseconomisch gezonde onderneming ontstaat.

Een belangrijk bijkomend voordeel van een zorgtak op het bedrijf is dat deze vaak makkelijker te combineren is met een gezin dan een baan buitenshuis. Zo kan de aanwezigheid van een extra gezinslid op het bedrijf opwegen tegen de (misschien) lagere neveninkomsten.

3.2 Subsidies in het kader van plattelandsontwikkeling en innovatie

Plattelandsontwikkeling programma's

Zorgboerderijen passen prima in het plattelandsontwikkelingsbeleid. In het kader van POP, PlattelandsOntwikkelingsPlannen, worden projecten opgezet waarin onder meer de ontwikkeling van zorgboerderijen actief gestimuleerd wordt. De POP's worden door de lidstaten van de EU op nationaal niveau uitgewerkt binnen de eisen van Europees beleid op het gebied van plattelandsontwikkeling.

De coördinatie van de uitvoering van het POP Nederland wordt uitgevoerd door het regiebureau POP. Via de website www.regiebureau-pop.nl wordt allerlei informatie gegeven met betrekking tot POP Nederland, waaronder LNV-regelingen en Provinciale programma's in het kader waarvan subsidies en projecten aangevraagd kunnen worden.

Het POP 2000-2006 is in Nederland door de Rijksoverheid in samenwerking met de Provincies uitgewerkt. Meer informatie over landbouw- en plattelandsbeleid is te vinden in deel L van dit Handboek.

Stimulering innovaties

LNV is op verschillende manieren (soms als financier) betrokken bij uiteenlopende projecten, waarin innovaties worden gerealiseerd en die uit LNV-beleid voortvloeien. Er zijn projecten op alle beleidsterreinen van het ministerie, waaronder mest, gewasbescherming, biologische landbouw, plattelandsontwikkeling of het stimuleren van innovaties voor aquacultuur (bv viskweek). Maar ook zijn er projecten om het maatschappelijk draagvlak van natuur te vergroten met educatie en voorlichting. Meer informatie is te vinden op www.minlnv.nl.

3.3 Grondcertificaten

Op diverse zorgboerderijen, waaronder De Vijfsprong te Vorden, heeft men grondcertificaten uitgegeven aan particulieren om land in eigendom te verkrijgen zonder bankfinanciering. Dit is te zien als een soort renteloze lening, bijeengebracht door (veel) particulieren. Het interessante aan deze vorm van financiering is dat een sociaal netwerk wordt gevormd, bestaande uit mensen met een betrokkenheid bij het initiatief. Certificaathouders kunnen eventueel hun certificaat teruggeven, waarna weer aan nieuwe mensen wordt gevraagd om deel te nemen.

3.4 Financiering door een 'groen' fonds

Een zorgboerderij die biologisch produceert, kan in aanmerking komen voor financiering door een van de fiscale 'groene' fondsen die er in Nederland zijn. Bij deze wijze van financiering gaat het om hypotheek en leningen op grond, gebouwen en opstallen, inventaris en inrichting.

Aangezien fiscale groene fondsen geld van spaarders en beleggers aantrekken waarop minder rente hoeft te worden uitgekeerd, kunnen zij ook tegen een lagere dan de marktrente geld uitlenen aan projecten die onder de fiscale groenregeling vallen. Daarnaast leveren deze groene financieringen voor de zorgboerderij maatschappelijke waardering op. Deze financieringsmethode kan ook voor zorginstellingen interessant zijn om hun zorgboerderij te financieren. Indien er bij nieuwbouw of verbouwing duurzaam gebouwd wordt met natuurlijke materialen, kan dit ook voor groenfinanciering in aanmerking komen. Groene financiering is alleen mogelijk als een project over een groenverklaring beschikt. VROM verstrekt deze groenverklaringen. Voor meer informatie www.vrom.nl.

Wilt u weten of uw project kans maakt op groene financiering, dan kunt u contact opnemen met SenterNovem of het LNV-loket. LNV beoordeelt projecten voor natuur, bos en landschap, biologische landbouw, 'groen label'-kassen en agrificatie. SenterNovem doet de beoordeling voor projecten op het gebied van duurzame energie, duurzame woningbouw en renovatie, bodemsanering, fietspadinfrastructuur en overige projecten die niet onder een van deze categorieën vallen. Voor meer informatie zie Laser www.minlnv.nl (zoeken naar groenfinanciering biologische landbouw / bellen met LNV-loket 0800 22 333 22) en SenterNovem www.novem.nl (groen beleggen en financieren).

4. Overige financieringsbronnen

4.1 Een Stichting Vrienden van....

De exploitatie van de zorgboerderij moet uiteraard gedekt worden door zorggelden, maar daarnaast is er vaak geld nodig voor incidentele uitgaven, bijvoorbeeld de aanschaf van kleine inventaris, dierbenodigdheden, een jaarlijks uitje. Sommige zorgboerderijen richten een speciale Stichting 'Vrienden van zorgboerderij....' op, die geld inzamelt om dit soort extra's voor de zorgboerderij te bekostigen. Mensen die de zorgboerderij willen ondersteunen kunnen 'Vriend' van de zorgboerderij worden (soort donateurschap) en betalen hiervoor een jaarlijkse bijdrage. Van het ingezamelde geld schaft de Stichting vervolgens zaken aan die zij vervolgens aan de zorgboerderij schenken. Vaak ontvangen 'Vrienden' jaarlijks een Nieuwsbrief en worden zij uitgenodigd voor open dagen van de zorgboerderij. Voor meer informatie over het oprichten van een Stichting kunt u terecht bij de Kamer van Koophandel (www.kvk.nl) en www.notaris.nl.

4.2 Fondsen

Nederland is rijk aan (particuliere) fondsen. Veel van deze fondsen stellen gelden beschikbaar voor maatschappelijke en vernieuwende activiteiten. Ook zorgboerderijen kunnen een beroep doen op fondsgelden. Om in aanmerking te komen gelden de volgende criteria:

- Rechtspersoonlijkheid. De aanvrager moet een rechtspersoon zijn. Rechtspersonen zijn bijvoorbeeld stichtingen en verenigingen. Zij hebben in hun statuten algemeen maatschappelijke doelen opgenomen. Als het initiatief voldoet aan de maatschappelijke doelen van een fonds, is een aanvraag in principe mogelijk.
- Geen exploitatiesubsidie. Fondsen geven in het algemeen geen bijdragen aan de exploitatie. Wel verstrekken zij bijdragen voor investeringen en innovatieve en experimentele projecten. Investeringsbijdragen in het kader van landbouw en zorg kunnen bijvoorbeeld betrekking hebben op de bouw van een activiteitenruimte, de aanschaf van inventaris, de inrichting van een winterwerkplaats of de eenmalige aanschaf van gereedschappen en machines.
- Eigen bijdrage. Fondsen subsidiëren meestal een deel van het benodigde bedrag. De aanvrager zal zelf een substantieel deel moeten bijdragen.
- Vooraf indienen. Aanvragen moeten worden ingediend, voordat de investering of uitvoering van het experiment is gestart. Vaak moet rekening worden gehouden met een behandelingstijd van vier tot zes maanden.

Een compleet overzicht van in Nederland beschikbare fondsen is te vinden in het Fondsenboek of op de fondsendisk (CD-rom). Voor meer informatie zie www.verenigingvanfondsen.nl.

Op www.landbouwzorg.nl staan een aantal voorbeelden van relevante fondsen.

4.3 Sponsoring

In sommige gevallen kunnen lokale bedrijven of verenigingen een extra financiële injectie geven aan de activiteiten op het bedrijf. Hierbij kan gedacht worden aan bijvoorbeeld banken of Rotary clubs. Ook bij sponsors zijn een goede PR en een degelijk ondernemersplan van belang.

5. Bedrijfseconomische aspecten

Het bedrijfsresultaat van verschillende zorgboerderijen kan enorm verschillen. De ene zorgboer zal hierdoor een volledig inkomen kunnen halen uit de zorgverlening op de boerderij, terwijl het voor de ander een neveninkomst is. Elke zorgboerderij is uniek. Dagvergoedingen van deelnemers op verschillende boerderijen kunnen daarom moeilijk vergeleken worden. Elke boer zal een kostprijsberekening moeten maken om te achterhalen wat in zijn situatie een redelijke vergoeding is.

De basis van dit hoofdstuk is het beknopte verslag Toekomstmuziek van een onderzoek dat in 1999 is uitgevoerd door Jan Hassink en Ger Trip*. In dit onderzoek zijn op basis van interviews schattingen gemaakt voor verschillende typen zorgboerderijen van de opbrengsten en de kosten die de zorgtak met zich meebrengt.

5.1 Opbrengsten van de zorgtak

Het grootste deel van de opbrengsten van de zorgtak wordt gehaald uit de vergoeding die de boer ontvangt voor de begeleiding van de deelnemers. Er zijn echter ook andere mogelijkheden.

De vergoeding voor begeleiding van de deelnemers door de boer

Wat voor vergoeding tegenover de begeleiding staat is per bedrijf verschillend en afhankelijk van verschillende factoren zoals:

De vorm waarvoor gekozen is:

- De boer is in dienst van de instelling en ontvangt een vergoeding per uur of per deelnemer.
- De boer verhuurt zijn bedrijf aan de instelling.
- De boer werkt zelfstandig en instellingen of particulieren kunnen een plek 'inkopen' op de boerderij.

De begeleidingsbehoefte van de deelnemers

Er is een grote variatie in de vergoeding die aan de boer/boerin voor de begeleiding van deelnemers wordt betaald. De vergoeding varieert van 0 tot 45 euro per deelnemer per dag. De ene deelnemer vraagt meer zorg dan de ander waardoor het redelijk is dat de boer in het eerste geval een hogere vergoeding krijgt dan in het tweede. Dit komt ook tot uitdrukking in de kostprijsberekening.

Zorgaanbod

Het spreekt voor zich dat iemand die wonen of logeeropvang biedt, een hogere vergoeding krijgt dan iemand die dagbesteding biedt. Ook de mogelijkheid tot weekendopvang, de rolstoeltoegankelijkheid van het bedrijf, aanwezigheid van een rustruimte, intensiteit van de begeleiding of de mogelijkheid tot behandeling zijn voorbeelden die de vergoeding tussen verschillende zorgboerderijen doen verschillen.

De bijdrage die de deelnemers leveren aan de productie van het bedrijf

Deze bijdrage is moeilijk te schatten. Er is een grote variatie in vaardigheden tussen deelnemers. Over het algemeen is de bijdrage aan de productie het hoogst bij deelnemers die over de juiste vaardigheden beschikken, wanneer de werkhouding en het tempo getraind worden en als eenzelfde activiteit voor langere periode uitgevoerd moet worden. Overigens is vaak veel begeleiding nodig om de deelnemers tot een bepaalde productie te brengen. Wanneer dit wel bereikt wordt, moeten de zorgdoelstellingen wel in het oog gehouden worden: kunnen die op deze manier nog wel gehaald worden.

Hassink en Trip. 2000. Rapport Landbouw en zorg loont, Bedrijfseconomische analyse van verschillende bedrijfsopzetten voor zorgboerderijen. PRI Business Unit Agrosysteemkunde Wageningen UR. Wageningen.

Donateurs

Een andere manier om extra inkomsten te generen is het werven van donateurs. Om het interessant te maken voor de donateurs, is het leuk om het in een bepaalde vorm te gieten. Er kan bijvoorbeeld een Stichting Vrienden van zorgboerderij .... opgericht worden of donateurs de mogelijkheid bieden om grondcertificaten te kopen.

5.2 Kosten van de zorgtak

Het is niet altijd even makkelijk om alle kosten die gemaakt worden voor de zorgtak te achterhalen. Vaak zijn ze verweven in het agrarische deel van de boerderij of zijn ze helemaal niet zichtbaar zoals de uurvergoeding van zorgboer(in) voor de begeleiding en voorbereiding.

Investeringskosten

Het gaat hierbij om investeringen die ten goede komen aan de zorgtak. Denk hierbij aan:

Investeringskosten

Het gaat hierbij om investeringen die ten goede komen aan de zorgtak. Denk hierbij aan: kantine (verbouw, sanitair, meubilair, aankleding) kantoorinrichting werkplaats moestuin erfverharding kleinvee(stalling) gereedschap werkkleding vervoersmiddelen

De investeringskosten komen onder drie kopjes terug in de kostprijsberekening:

- o afschrijvingskosten
- o onderhoudskosten (percentage van het investeringsbedrag)
- o rente kosten

Loonkosten

Salariskosten als er mensen van buitenaf en voor rekening van de zorgboer moeten worden aangetrokken voor de begeleiding van deelnemers. Loonkosten die niet direct zichtbaar zijn, maar zeker wel meegenomen moeten worden in de kostprijsberekening, is de beloning van de zorgboer. De tijd die hij steekt in de begeleiding van de deelnemers, overleg met betrokken partijen, opstart en uitbreiding van het bedrijf en de administratie, moet hij vergoed krijgen.

Kosten rondom de kwaliteitsverbetering van de zorgboerderij

- o Risico Inventarisatie & Evaluatie
- o Bedrijfshulpverlening (BHV)
- o Deskundigheidsbevordering (cursussen, studieclubs, literatuur)
- o Advies
- o Keurmerk kwaliteit

Algemene kosten

Denk aan voeding, gas, water en elektra, telefoon- en reiskosten en administratie.

Communicatie en PR

Bijvoorbeeld kosten voor het maken van een folder of video.

Aanschaf van materialen voor de begeleiding en huishoudelijke kosten

Denk aan voeding, werkkleding etc.

5.3 Praktische tips voor beginnende zorgboeren en toekomstperspectief

Bij veel zorgboerderijen ligt het saldo van de inkomsten en uitgaven lager dan noodzakelijk is. Dit komt vooral doordat er nog onvoldoende deelnemers zijn, terwijl de zorgboer al wel investeringen gedaan heeft voor een groter aantal deelnemers. Gemiddeld is de opvang van deelnemers op de zorgboerderij goedkoper dan in andere voorzieningen, zoals dagactiviteitencentra. Dit komt vooral doordat de dagactiviteiten relatief veel overheadkosten hebben.

- Samenwerking met organisaties en bedrijven in de buurt verhoogt het lokale draagvlak voor de zorgboerderij.
- Goed onderhandelen met zorginstellingen over de vergoeding voor begeleiding is belangrijk. Baseer de vergoeding op een reële kostprijsberekening, waarin de tijdsinvestering van de boer is meegenomen.
- Stem de omvang van de investeringen af op het aantal deelnemers waarvoor financiering is geregeld.
- Zoek slim naar subsidies. Denk aan subsidies van de gemeente en provincie (zorgvernieuwing, plattelandsvernieuwing, landschapsbeheer, WCL) of bijdragen van Rotaryclubs, banken, Juliana Welzijns Fonds, VSB Fonds et cetera. Voor adressen van fondsen zie www.landbouwzorg.nl.

5.4 Kostprijsberekening

Bij het berekenen van een kostprijs voor de begeleiding die de boer biedt, is het belangrijk om alle kosten en de benodigde arbeidstijd mee te nemen. De onderstaande tabel is als voorbeeld te gebruiken bij uw eigen kostprijsberekening.

kosten	jaar 1	jaar 2	jaar 3
Kosten i.v.m. investeringen	.....	.....	.....
afschrijvingskosten	.....	.....	.....
onderhoudskosten	.....	.....	.....
loonkosten			
salariskosten begeleiders	.....	.....	.....
Loon zorgboer voor begeleiding	.....	.....	.....
Loon zorgboer voor opstart/uitbreiding	.....	.....	.....
Loon zorgboer voor overige contacten	.....	.....	.....
Kosten rondom kwaliteitsverbetering			
Deskundigheidsbevordering	.....	.....	.....
Advies	.....	.....	.....
RI&E	.....	.....	.....
Kwaliteitskeurmerk	.....	.....	.....
Algemene kosten	.....	.....	.....
Gas, water, elektra, telefoon	.....	.....	.....
Eten en drinken	.....	.....	.....
Materialen voor begeleiding	.....	.....	.....
PR	.....	.....	.....
Huishoudelijke kosten	.....	.....	.....
Overig	.....	.....	.....
Totale kosten	.....	.....	.....

Investering	Bedrag	Afschrijving	Bedrag	Onderhoud	Bedrag
	investering	jaren		%	
Kantine					
Verbouw	.....	25	.....	1	.....
Sanitair	.....	10	.....	1	.....
Inrichting en aankleding	.....	7	.....	1	.....
Werkplaats					
Verbouw	.....	25	.....	1	.....
Inrichting	.....	10	.....	1	.....
Kleinvee					
Dieren	.....	5	.....	1	.....
Hokken	.....	10	.....	1	.....
Overig					
Vervoersmiddelen	.....	7	.....	5	.....
Werkkleding	.....	5	.....	1	.....
Gereedschap	.....	10	.....	1	.....
Overige inrichtingskosten	.....	6	.....	1	.....

De zorgboer moet duidelijke afspraken maken met de zorginstelling over de hoogte van de vergoeding. Hierbij komt ook aan bod wie de vervoerskosten van de deelnemers betaalt.

G. Regelgeving en verzekering

1. Hoe zit het met de verzekeringen?

- 1.1 Diverse risico's en verzekeringen
- 1.2 Persoonsgebonden budget
- 1.3 Preventie van brand, ongevallen en diefstal
- 1.4 Verzekeringspakket voor zorgboeren

2. Hoe zit het met de Arbo ?

- 2.1 ARBO-diensten en Risico Inventarisatie en Evaluatie (RI&E)
- 2.2 RI&E voor zorgboerderijen
- 2.3 Bedrijfshulpverlening
- 2.4 Arbeidsinspectie

3. Hoe zit het met de Inspectie voor de Gezondheidszorg ?

4. Zorgboerderijen en Ruimtelijke ordening

- 4.1 Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
- 4.2 Bestemmingsplan
- 4.3 Wet Milieubeheer
- 4.4 Koppelingen
- 4.5 Aard en omvang van de zorgboerderij
- 4.6 Procedures
- 4.7 Vertraging door rechtsbescherming

5. Stroomschema de zorgboerderij en Ruimtelijke Ordening

- 5.1 Stroomschema de zorgboerderij en Ruimtelijke ordening

6. Hoe zit het met de BTW ?

- 6.1 Vrijstelling BTW voor zorgboerderijen
- 6.2 Zorgboerderijen die niet onder de BTW-vrijstelling vallen

1. Hoe zit het met de verzekeringen?

Deze vraag wordt regelmatig gesteld door startende zorgboeren. Meestal gaat het dan om de aansprakelijkheidsverzekering. Ook voor de deelnemer en zorginstelling is dit een belangrijke vraag. Nieuwe initiatieven vragen om nieuwe afstemming van bestaande kaders, ook op het gebied van verzekeringen. Hieronder staat vermeldt waarop gelet moet worden bij het afsluiten van de verzekeringen op de zorgboerderij.

1.1 Diverse risico's en verzekeringen

Aansprakelijkheid

Bij aansprakelijkheid gaat het om schade aan derden en om werkgeversaansprakelijkheid.

Op een regulier agrarisch bedrijf is de aansprakelijkheidsverzekering voor agrarische bedrijven van toepassing. Dit is meestal een gecombineerde verzekering waarin zowel de particuliere aansprakelijkheid van de agrarisch ondernemer en de gezinsleden verzekerd is, als de aansprakelijkheid van de ondernemer in de "bedrijfsmatige hoedanigheid van landbouwer". De verzekering geldt voor schade die de verzekerde, als particulier of landbouwer, heeft toegebracht aan derden (bijvoorbeeld de auto van de dierenarts). Onder deze verzekering valt ook schade aan derden veroorzaakt door dieren, bijvoorbeeld door vee dat losgebroken is uit een weiland en de openbare weg op vlucht. Ook schade veroorzaakt door vrijwillig meewerkende hulpen op het bedrijf, bijvoorbeeld familieleden of burens, valt over het algemeen onder deze verzekering.

Daarnaast moet worden gelet op werkgeversaansprakelijkheid. Wanneer een hulpboer schade lijdt door een ongeluk op de zorgboerderij is de agrarische ondernemer hiervoor meestal aansprakelijk (de deelnemer wordt namelijk gezien als werknemer). Dit wordt werkgeversaansprakelijkheid genoemd. Belangrijk is dat de zorgboer kan aantonen dat alles is gedaan om ongelukken te voorkomen (bijvoorbeeld via een cursus bedrijfshulpverlening en via het invullen van een risico-inventarisatielijst in het kader van Arbo-wetgeving, zie G.2).

Wanneer een agrarisch bedrijf een verzekering heeft afgesloten voor bedrijfsaansprakelijkheid, dan is bovengenoemde schade (schade aan derden en werkgeversaansprakelijkheid) gedekt voor zover deze is veroorzaakt door de ondernemer zelf, door meewerkende gezinsleden of door 'ondergeschikten'. Als de boer op zijn bedrijf professioneel zorg gaat verlenen dan worden daardoor zijn taken uitgebreid. Dit kan door de verzekeringsmaatschappij als een andere beroepsmatige hoedanigheid dan die van landbouwer worden beschouwd. De aansprakelijkheid als zorgaanbieder is in dat geval niet verzekerd op de bestaande verzekering. De agrarische ondernemer dient dus altijd de zorgfunctie als nevenactiviteit te laten aantekenen op de polis. Dit gebeurt ook als er sprake is van andere nevenfuncties op het agrarisch bedrijf zoals bijvoorbeeld een camping of een winkel. Als de zorg op het bedrijf de hoofdmoot van de bedrijfsvoering is, is geen sprake meer van een nevenactiviteit. In dat geval moet een andere aansprakelijkheidsverzekering worden afgesloten (niet die voor agrarische bedrijven, maar bijvoorbeeld voor een dienstverlenend bedrijf of een zorginstelling).

Overigens heeft de plaatsende zorginstelling meestal een collectieve aansprakelijkheidsverzekering afgesloten voor cliënten. Soms dekt deze verzekering echter niet de schades die ontstaan tijdens dagbesteding of arbeidstoeleiding buiten de zorginstelling (bijvoorbeeld op een zorgboerderij). Schade die de deelnemer toebrengt aan het bedrijf van de boer of aan anderen, is door deze verzekering soms dus niet gedekt. Daarnaast kunnen uitsluitingen in de polisvoorwaarden opgenomen zijn, bijvoorbeeld schade veroorzaakt met een motorrijtuig. Ook opzichtschaade kan in de collectieve verzekering juist wel of niet opgenomen zijn. Opzichtschaade is schade aan goederen die

in gebruik zijn, dus bijvoorbeeld schade aan machines, gereedschappen, gewas, vee of producten in gebruik in het kader van de normale (dagbestedings)activiteiten op de boerderij.

Soms is bepaald dat de collectieve instellingsverzekering secundair aansluit op de particuliere aansprakelijkheidsverzekering van de deelnemer zelf. In dat geval is het belangrijk om te weten of de deelnemer een particuliere aansprakelijkheidsverzekering heeft afgesloten en zo ja wat de inhoud daarvan is. Meestal dekt deze verzekering schade aan derden, veroorzaakt door de verzekerde in de hoedanigheid als particulier. Vaak is schade door beroepsmatige werkzaamheden (en dagbesteding op een zorgboerderij wordt als zodanig gezien) uitgesloten. In dat geval is de schade toegebracht aan derden (bijvoorbeeld de auto van de dierenarts) of aan de zorgboerderij zelf dus niet gedekt door de particuliere verzekering van de deelnemer. Ook schade door motorrijtuigen en door opzicht wordt vaak niet gedekt door een particuliere aansprakelijkheidsverzekering.

Samenvattend over aansprakelijkheid: de schade die een deelnemer eventueel toebrengt aan derden kan worden verzekerd via de bedrijfsaansprakelijkheidsverzekering van de zorgboerderij (let op meeverzekeren van de nevenactiviteit zorgboerderij!), de collectieve aansprakelijkheidsverzekering van de instelling of de particuliere aansprakelijkheidsverzekering van de deelnemer. Het is belangrijk om met alle partijen na te gaan of deze schade inderdaad is gedekt.

Schade aan zorgboerderij

De schade die een deelnemer toebrengt aan de zorgboerderij zelf is lastiger te verzekeren. Verzekeraars zullen dit meestal beschouwen als onverzekerbaar 'ondernemersrisico'.

Ongevallen

Daarnaast is het misschien verstandig om als service voor de deelnemer een collectieve ongevallenverzekering te sluiten voor de tijdsduur dat de hulpboeren aanwezig zijn op de boerderij. Meestal wordt het reisrisico hier ook op meeverzekerd. Indien er een ongeval plaatsvindt tijdens de werkzaamheden op de boerderij zal er een uitkering op een dergelijke verzekering plaatsvinden. Deze uitkering is onafhankelijk van reeds lopende polissen. Indien er in de privésfeer verder voor een deelnemer geen verzekeringen zijn gesloten kan dit de pijn in geval van schade wellicht iets verzachten.

Landbouwwerktuigen

Op de verzekeringspolis van landbouwwerktuigen (bijvoorbeeld de tractor) kan eventueel worden vermeld dat er deelnemers meewerken op het bedrijf. Deze polis hoeft echter meestal niet aangepast te worden omdat de verzekering ervan uit gaat dat het werktuig alleen wordt gebruikt door mensen die hiervoor bekwaam en wettelijk bevoegd zijn. In het geval van schade zal de zorgboer aan moeten tonen dat dit het geval was. Schade als gevolg van onoordeelkundig gebruik is meestal niet verzekerd. Preventie (bijvoorbeeld via goed sleutelbeheer) is dus heel belangrijk.

Rechtsbijstand

De standaard rechtsbijstandverzekering van agrarische bedrijven moet in geval van nevenactiviteiten (bijvoorbeeld zorg) meestal worden uitgebreid. Op grond van een rechtsbijstandverzekering zijn de kosten van rechtsbijstand verzekerd die voortvloeien uit geschillen over de inkomende stroom op het bedrijf (inkoop). Het kan bijvoorbeeld gaan om een geschil met de zorginstelling die haar contract niet nakomt. Geschillen over de uitgaande stroom/verkoop (bijvoorbeeld een geschil met de zorginstelling over de kwaliteit van de geleverde zorg) zijn niet gedekt. Geschillen over subsidies en belasting zijn meestal sowieso niet verzekerd.

Gebouwen

Als er op de zorgboerderij extra gebouwen zijn (bijvoorbeeld een kantine, sanitaire voorzieningen), is het verstandig de verzekeraar hierover in te lichten. Soms moet het verzekerde bedrag worden verhoogd. In sommige gevallen is het verstandig ook de dekking aan te passen (meestal zijn gebouwen alleen verzekerd in geval van brand of storm).

De verzekeraar zal in ieder geval het risico op het bedrijf in willen schatten. Als er goede preventieve maatregelen zijn genomen (bijvoorbeeld brandpreventie) is het risico voor de verzekeraar lager en zal de premie dus ook lager kunnen zijn. Zorgboerderijen die ook een woonvoorziening bieden voor de deelnemers moeten dit melden aan de verzekeraar. Dit vormt immers een extra risico.

Bedrijfsschade

Veel agrarische bedrijven hebben een bruto-winst-verzekering voor de inkomsten die zij mislopen door bijvoorbeeld brand of storm. Deze verzekering is meestal afgesloten voor het agrarische deel van het bedrijf. Voor zorgboerderijen is te overwegen ook de misgelopen inkomsten uit de zorg mee te verzekeren.

Vervoer

Als een zorgboerderij tegen betaling het vervoer van deelnemers regelt (het halen en brengen 's ochtends en 's middags) en het gaat om maximaal acht personen, dan is in de meeste gevallen een gewone inzittendenverzekering op de verzekeringspolis van de auto voldoende. Voorwaarde is dat de vergoeding die de zorgboerderij hiervoor krijgt, lager is dan de kosten die worden gemaakt (onderhoud, afschrijving, brandstof, verzekering). Het is wel belangrijk om op de polis vast te laten leggen dat regelmatig mensen worden vervoerd in het kader van de zorgboerderij.

Gaat het om meer dan acht mensen tegelijk, dan is de Wet Personenvervoer van toepassing. In dit geval moet een aparte aansprakelijkheidsverzekering worden afgesloten en moet aan een aantal andere voorwaarden worden voldaan.

Overigens is een bestuurder altijd aansprakelijk voor dood of letsel van passagiers, tenzij duidelijk is dat de schade redelijkerwijs niet voorkomen kon worden.

1.2 Persoonsgebonden budget

Een deelnemer die privé of via een persoonsgebonden budget dagbesteding op de boerderij heeft ingekocht kan, in geval van schade, niet terugvallen op een collectief afgesloten verzekering van een instelling. Er bestaan echter wel collectieve regelingen voor houders van een persoonsgebonden budget. Allereerst is er de 'Schaderegeling voor budgethouders'. Als er schade is aan (de bezittingen van) derden kan aanspraak worden gemaakt op de 'schaderegeling voor budgethouders'. Wanneer zich schade aan derden voordoet, kan bij de Sociale Verzekerings Bank een schadeformulier worden aangevraagd. Na indiening zal altijd eerst gecontroleerd worden in hoeverre de eigen verzekering van de deelnemer de schade dekt. Wanneer dit niet het geval is (en dit zal meestal inderdaad niet het geval zijn) treedt de schaderegeling voor budgethouders in werking. Voor meer informatie kan contact worden gezocht met het Servicecentrum PGB van de Sociale Verzekerings Bank, telefoon (030) 264 82 00, e-mail servicecentrumpgb@svb.nl. Of via de website www.svb.nl. Overigens geldt ook hier dat preventie alle aandacht verdient. De boerderij moet aantoonbaar alles hebben gedaan om schade of ongelukken te voorkomen.

Sinds december 2001 is er ook een collectieve rechtsbijstandverzekering voor budgethouders waarop een beroep kan worden gedaan bij conflicten tussen de budgethouder en de (individuele) werkgever, in dit geval de zorgboer(in). De budgethouder kan, als er sprake is van een conflict tussen budgethouder en zorgverlener dit melden bij het Servicecentrum PGB van de Sociale

Verzekeringsbank, www.svb.nl

1.3 Preventie van brand, ongevallen en diefstal

Om risico's te beperken, is preventie heel belangrijk. Hierbij kan worden gedacht aan:

- brand- en diefstalpreventie;
- sleutelbeheer (van gebouwen en landbouwwerktuigen);
- het uitvoeren van een risico-inventarisatie;
- het volgen van een cursus bedrijfshulpverlening.

Er is geen eensluidend antwoord te geven op de vraag hoe de verzekeringen op de zorgboerderij geregeld moeten worden. Het is maatwerk per situatie waarover u het beste met uw verzekeringsagent kunt overleggen. Inzage in, en wellicht aanpassing van, de polisvoorwaarden van zorgboer, instelling en deelnemer zijn noodzakelijk om verzekeringen zo goed mogelijk op elkaar af te stemmen en risico's waar mogelijk te verzekeren.

1.4 Verzekeringspakket voor zorgboeren

vervallen

2. Hoe zit het met de Arbo ?

De Arbeidsomstandighedenwet (Arbo-wet) regelt de zorg voor goede arbeidsomstandigheden op bedrijven in Nederland. Niet alleen voor bedrijven met vast personeel in dienst, maar ook voor agrarische bedrijven waar incidenteel seizoenskrachten, bedrijfsverzorgers, familieleden, stagiaires, deelnemers of loonwerkers meewerken. De ondernemer is verantwoordelijk voor goede arbeidsomstandigheden op het bedrijf. Formeel is op ieder bedrijf waar sprake is van een gezagsverhouding de ARBO- wet van toepassing. Daarnaast is de ondernemer, volgens het Burgerlijk Wetboek, in meer algemene zin verantwoordelijk voor de veiligheid van derden op zijn bedrijf.

In de praktijk heeft een grote meerderheid van de agrarische bedrijven dus met deze wet te maken. Dat geldt zeker ook voor zorgboerderijen.

2.1 ARBO-diensten en Risico Inventarisatie en Evaluatie (RI&E)

Iedere sector heeft een Arbo-dienst die toeziet op het voldoen van de wettelijke verplichtingen ten aanzien van de arbeidsomstandigheden.

De ARBO dienst adviseert en ondersteunt de werkgever in zijn beleid met betrekking tot preventie en verzuim. De hoofdtaken van een Arbo-dienst zijn:

- toetsing van de RI&E en adviseren bij het opstellen van een plan van aanpak
- verzuim begeleiding en controle (wet Poortwachter voor zieke werknemers)
- uitvoeren van PAGO's (voor werknemers)
- houden van een 'Arbo spreekuur' (voor werknemers)

Volgens de ARBO wet moet ieder bedrijf, in het kader van preventieve Arbo zorg, de risico's voor veiligheid, gezondheid en welzijn schriftelijk in kaart brengen. Dit kan aan de hand van Risico Inventarisatie- en Evaluatielijsten (RI&E 's) die de Arbo-diensten voor verschillende sectoren heeft hebben ontwikkeld.

In principe is de werkgever verplicht de RI&E zelf uit te voeren. Hij mag zich hierbij laten ondersteunen door deskundigen of de uitvoering van de RI&E uitbesteden aan deskundigen. Op basis van de ingevulde lijsten kan de Arbo-dienst een toetsing uitvoeren op het bedrijf en aanbevelingen doen voor verbeteringen van de arbeidsomstandigheden. De Arbo-dienst toetst of de uitvoering van de RI&E volledig en betrouwbaar is en alle knelpunten zijn opgenomen in het plan van aanpak. Als de uitvoering van de RI&E te kort schiet dan geeft de Arbo-dienst aanvullende aanbevelingen.

Voor de meeste bedrijven geldt een verplichte deelname aan deze toetsing. Uitzondering zijn die bedrijven waar slechts op zeer beperkte schaal sprake is van externe arbeid (dus niet van de ondernemer zelf). Voor deze bedrijven is de toetsing niet verplicht, wel het invullen van de Risico Inventarisatie en Evaluatie lijst en opstellen van een plan van aanpak. Op het ontbreken van de RI&E bij controle door de arbeidsinspectie staat een boete. Hierboven op kunnen nog de boetes komen voor de eventuele onveilige arbeidsomstandigheden op het bedrijf.

De Arbo-dienst kan ondersteuning bieden bij het verbeteren van de arbeidsomstandigheden op het bedrijf. De ondernemer is echter zelf verantwoordelijk en zal ook zelf het initiatief moeten nemen voor het verbeteren van de arbeidsomstandigheden.

Per 1-1-2004 is de rol van de Arbo-dienst verminderd tot een toetsende rol (met betrekking tot Arbo-wetgeving voor verzuim wetgeving is niets veranderd). Dit ten gevolge van Europese regelgeving. De werkgever is nu vrij om deskundige ondersteuning elders (vaak tegen lagere kosten) in te huren. Adviesbureaus bieden vaak deskundige en uitgebreide ondersteuning.

Meer informatie is te vinden op:

www.arbo.nl

www.rie.nl

www.minszw.nl

2.2 RI&E voor zorgboerderijen

In de sector Landbouw en Zorg is toezicht op de arbeidsomstandigheden des te belangrijker gezien de aanwezigheid van relatief kwetsbare doelgroepen op het bedrijf. Voor zorgboerderijen is er een specifieke RI&E ontwikkeld. Deze RI&E is aan te vragen bij Verenigde Zorgboeren.

2.3 Bedrijfshulpverlening

De Arbo-wet verplicht de ondernemer ook de bedrijfshulpverlening op het bedrijf goed te organiseren. De ondernemer is niet alleen verantwoordelijk voor de veiligheid van zichzelf en zijn gezin maar ook voor de veiligheid van bezoekers en toeleveranciers. Het is noodzakelijk te weten hoe er gehandeld moet worden bij calamiteiten als brand of bij het in aanraking komen met giftige stoffen. Diverse organisaties en scholen bieden BHV-cursussen aan. Het verdient aanbeveling een BHV-cursus te volgen die opleidt voor een gecertificeerd diploma. (NIBHV).

LET OP: Het volgen van de basis cursus BHV is niet voldoende. De Arbo-wet eist dat de opleiding is afgestemd op de ongevalsrisico's binnen het bedrijf zoals in de RI&E zijn aangegeven. Dit houdt in dat men pas een BHV cursus kan volgen als er een RI&E is uitgevoerd en de ongevalsrisico's in kaart zijn gebracht. Dit heeft gevolgen voor de duur van de cursus (basis cursus + applicaties en de frequentie van herhalingslessen).

2.4 Arbeidsinspectie

De arbeidsinspectie maakt deel uit van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) en heeft als taak erop toe te zien dat werkgevers en werknemers zich houden aan de wetten en regels op het gebied van de arbeid. De inspectie controleert de naleving hiervan via inspecties in bedrijven en instellingen. Belangrijke wetten op het gebied van de arbeid zijn onder meer de Arbeidsomstandighedenwet 1998 (Arbo-wet), de Wet Arbeid Vreemdelingen en de Arbeidstijdenwet. Tevens onderzoekt de Arbeidsinspectie ernstige arbeidsongevallen, klachten en tips die betrekking hebben op de wettelijke voorschriften die door de Arbeidsinspectie worden gehandhaafd.

Naast het inspectiewerk verricht de Arbeidsinspectie monitorenonderzoek bij bedrijven in instellingen om na te gaan hoe het beleid in de praktijk uitpakt.

Tot slot zijn het algemeen bindend verklaren van CAO's en het verlenen van vergunningen en ontheffingen taken van de Arbeidsinspectie.

De Arbeidsinspectie heeft een hoofdkantoor in Den Haag en regionaal gevestigde kantoren in Groningen, Amsterdam, Utrecht, Rotterdam, Arnhem en Roermond.

Voor meer informatie over de Arbeidsinspectie, haar taken en bevoegdheden zie

www.arbeidsinspectie.szw.nl.

3. Hoe zit het met de Inspectie voor de Gezondheidszorg ?

De Inspectie voor de Gezondheidszorg (IGZ) vormt samen met de Keuringsdienst van Waren en de VROM-Inspectie het Staatstoezicht. Het Staatstoezicht is een zelfstandig onderdeel van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS). De inspecties voor de Gezondheidszorg en de Keuringsdienst van Waren vallen onder VWS, de VROM-inspectie valt onder het ministerie van VROM (Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu) een onafhankelijke positie.

De Inspectie voor de Gezondheidszorg is opgebouwd uit een centrale vestiging en vier werkgebieden, waarin zich zeven regionale kantoren bevinden. Het geheel staat onder leiding van de Inspecteur-Generaal voor de Gezondheidszorg. De centrale vestiging is in Den Haag.

De taken van de IGZ zijn onder te verdelen in een handhavingstaak en een adviseringstaak.

Handhavingstaak

De handhavingstaak valt uiteen in toezicht en opsporing.

Toezicht

Het toezicht van de Inspectie voor de Gezondheidszorg op de gezondheidszorg heeft betrekking op de kwaliteit van de zorgverlening. Instellingen behoren verantwoorde en veilige zorg te leveren. Om inzicht te krijgen in het niveau van de zorgverlening en in de waarborgen voor goede kwaliteit, worden inspecties verricht. Drie toezichtsvormen zijn te onderscheiden: algemeen toezicht, interventie- of crisistoezicht en thematisch toezicht. Als het toezicht tot doel heeft inzicht te krijgen in de garanties voor kwalitatief verantwoorde zorgverlening, wordt voor algemeen toezicht gekozen. Interventie- of crisistoezicht is de aangewezen toezichtsvorm in geval van grote problemen of calamiteiten. Diepgaand onderzoek zal dan nodig zijn zowel naar de oorzaken van het probleem, als naar de gevolgen ervan voor de kwaliteit van de zorg en de mogelijkheden om herhaling van een incident te voorkómen. Thematisch toezicht vindt plaats met de bedoeling landelijk inzicht te verkrijgen in de effecten van overheidsbeleid of specifieke knelpunten in de zorg.

Opsporing

Alleen als er sprake is van echte wetsovertredingen zal de Inspectie voor de Volksgezondheid overgaan tot opsporingshandelingen in het kader van het strafrecht. Er moet dan wel sprake zijn van 'een redelijk vermoeden van een strafbaar feit'.

Adviseringstaak

Een tweede kerntaak van het Staatstoezicht is de advisering aan centrale en lokale overheid over volksgezondheidsaangelegenheden. Omdat de Inspectie de wetgeving handhaaft, is zij goed op de hoogte van wat zich in de gezondheidszorg afspeelt. Deze informatie is van belang voor de beleidsontwikkeling en moet daarom beschikbaar zijn voor de beleidsmakers. Dit is de zogeheten oog- en oorfunctie van de Inspectie. De Inspectie adviseert zowel gevraagd als ongevraagd over vele aspecten van de volksgezondheid. De ongevraagde adviezen kunnen voortvloeien uit gericht onderzoek naar tekortkomingen in de zorg. Ze kunnen ook gebaseerd zijn op signalen of trends die de zorg in negatieve of positieve zin beïnvloeden. De gevraagde adviezen zijn meestal bedoeld om voorgenomen beleid te toetsen of lopend beleid te evalueren.

Zorgboerderijen kunnen te maken krijgen met de Inspectie voor de Gezondheidszorg zowel in het kader van de handhavingstaak als de adviseringstaak.

De inspecteurs hebben, om hun taken te kunnen uitvoeren, een aantal algemene bevoegdheden gekregen die in de Gezondheidswet zijn vastgelegd. Voorbeelden hiervan zijn de bevoegdheid een

pand binnen te treden, strafbare feiten op te sporen en onderzoek te verrichten. In de praktijk zal een inspecteur vooraf een voorgenomen bezoek aan een zorginstelling kenbaar maken. Meer informatie over de Inspectie voor de Gezondheidszorg vindt u op www.igz.nl

4. Zorgboerderijen en Ruimtelijke ordening

Een zorgboerderij moet rekening houden met het ruimtelijke beleid van de overheid. Tegenwoordig is er in steeds meer bestemmingsplannen een regeling opgenomen voor vormen van verbrede landbouw, zoals zorgboerderijen. Dat houdt in dat initiatiefnemers ten opzichte van voorheen beter weten waar ze aan toe zijn en dat ook gemeenteambtenaren een duidelijker handvat hebben hoe met dit onderwerp omgegaan moet worden. Over het algemeen is er een positieve tendens waarneembaar in de ontwikkelingsmogelijkheden in het landelijke gebied voor vormen van verbrede landbouw, een zorgboerderij is meestal geaccepteerd als een aanvaardbare functie in het buitengebied.

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de relatie zorg en de Wet ruimtelijke ordening (Wro), de Wet Milieubeheer (Wm), het Besluit landbouw milieubeheer en de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo).

Het is niet eenduidig aan te geven hoe gehandeld moet worden op het gebied van Ruimtelijke Ordening wanneer men een zorgboerderij start. Dit hangt af van de inhoud van het bestemmingsplan, de situatie van het bedrijf, de plannen en de welwillendheid van de gemeente. Daarbij kan ook nog een rol spelen of de zorg plaatsvindt in een reeds bestaand gebouw of dat er een nieuw gebouw voor opgericht moet worden. Ook de manier zorg op de boerderij kan van doorslaggevend belang zijn. Is de zorg gericht op het werken op het bedrijf dan is dat heel wat anders dan dat het zorg is die daar geheel los van staat. Ook is er bijvoorbeeld een groot verschil tussen zorg die uitsluitend bestaat uit dagopvang of dat er ook sprake is van 24 uurszorg of een andere woonvorm.

4.1 Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

In Nederland zijn voor de realisering van zorg op de boerderij verschillende wetten van belang. De belangrijkste in het kader van de realisering van zorg zijn:

- Wet ruimtelijke ordening (Wro);
- Wet milieubeheer (Wm) en het Besluit landbouw milieubeheer.

In de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) worden ruimtelijke ordening en milieu-aspecten aan elkaar gekoppeld. Waar voorheen sprake was van een bouwvergunning of een milieuvergunning, is met de introductie van de Wabo in 2010 sprake van een omgevingsvergunning. In een omgevingsvergunning worden diverse verschillende vergunningen (zoals bouw, milieu, kappen, inrit maar ook een afwijking van het bestemmingsplan) geïntegreerd in één omgevingsvergunning. Dit kan betekenen dat voor uitoefenen van een zorgboerderij een omgevingsvergunning nodig is. Heb je niet met een omgevingsvergunning te maken dan is er wellicht een melding nodig op grond van het Besluit landbouw milieubeheer. Ook een combinatie hiervan is mogelijk.

Het Rijk en de provincies bepalen in grote lijnen wat in het buitengebied wel en niet mag. De Wm wordt geheel op rijksniveau bepaald. De Wro kent verschillende lagen. Het Rijk bepaalt het grote raamwerk, de provincies een globale invulling van het raamwerk en binnen deze grote lijnen bepaalt elke gemeente zelf hoe dit wordt ingevuld. De hogere wetgeving bepaalt het beleidsmatige plafond voor de lagere wetgeving. De gemeente legt haar invulling van het beleid vast in een bestemmingsplan en in dit bestemmingsplan worden bindende regels opgenomen. Een verzoek voor een zorgboerderij zal altijd aan het bestemmingsplan getoetst moeten worden. Binnen de procedure voor het opstellen van dit bestemmingsplan vindt ook een milieu-afweging plaats.

4.2 Bestemmingsplan

In het kader van de Wet ruimtelijke ordening is de gemeente verplicht om voor haar grondgebied een bestemmingsplan op te stellen. In zo'n bestemmingsplan is aangegeven op welke wijze de gronden en gebouwen gebruikt mogen worden en welke bouw mogelijkheden aanwezig zijn. In de regel wordt aan agrarische bedrijven in het buitengebied een agrarisch bouwvlak toegekend. Daarbij is beschreven dat gebouwen binnen dit bouwvlak gebruikt mogen worden voor de agrarische bedrijfsvoering. Dit geldt ook voor nieuw op te richten bouwwerken en natuurlijk ook voor het gebruik van alle gronden. Wanneer een perceel een agrarische bestemming heeft mag er alleen gewoond worden in de bedrijfswoning door de agrarische ondernemer en niet door anderen.

Verder geeft het bestemmingsplan bijvoorbeeld aan hoe groot de bebouwing op het perceel mag zijn. Meestal biedt de agrarische bestemming geen mogelijkheid voor zorg op een agrarisch bedrijf. Het gaat hier immers niet om agrarisch gebruik. Een aanpassing zal dan ook vaak noodzakelijk zijn. In nieuwere bestemmingsplannen zit meestal wat meer ruimte voor niet agrarisch gebruik binnen de agrarische bestemming. Dit moet dan expliciet in het bestemmingsplan als zodanig vermeld staan. Meestal gaat dat via een omgevingsvergunning.

Iedereen die plannen heeft voor het opzetten van een zorgboerderij doet er verstandig aan te kijken of dit binnen het bestemmingsplan past. Hou er daarbij rekening mee dat planologische procedures tijdrovend en duur kunnen zijn!

4.3 Wet Milieubeheer

Op grond van de Wet milieubeheer worden de effecten van bedrijvigheid getoetst aan hun effecten op de omgeving in de meest brede zin van het woord. Andersom worden ontwikkelingen in de omgeving getoetst aan de aanwezige bedrijven (de zogenaamde omgekeerde werking). Voor het uitoefenen van bedrijfsactiviteiten kan een milieuvergunning noodzakelijk zijn. In de Wm is geregeld wanneer hiervan sprake is. Sinds de Wabo in 2010 is ingevoerd heet een milieuvergunning een Omgevingsvergunning onderdeel milieu. Wanneer je als bedrijf niet vergunningplichtig bent val je meestal onder een Algemene Maatregel Van Bestuur (AmvB). In de agrarische sector gaat het dan meestal om het Besluit landbouw milieubeheer.

Wanneer je wilt starten met een zorgboerderij is deze niet opgenomen in de milieuvergunning van je bedrijf en valt dit ook niet onder de werkingsfeer van de AmvB. Een aanpassing zal dan ook noodzakelijk zijn. Wanneer je bedrijf vergunningplichtig is (bv veehouderijen van een bepaalde omvang) kan dit door de vergunde bedrijfsactiviteiten te wijzigen. Dit gebeurt via de omgevingsvergunning. Tegenwoordig moet je dit digitaal doorgeven via het Omgevingsloket. Daarvoor heb je een tekening nodig en een omschrijving van de verandering die er plaatsvindt. Valt je bedrijfsvoering onder de werkingsfeer van de AmvB (bv akkerbouw) dan moet je dat melden op grond van de AmvB. Ook hiervoor moet je een tekening aanleveren en een omschrijving van de zorgactiviteiten. De AmvB valt niet onder de Wabo en deze melding kan dan ook niet via het Omgevingsloket, maar kan bij de gemeente gedaan worden. Overigens zal de AmvB in 2013 opgaan in het zogenaamde Activiteitenbesluit. Dit kan betekenen dat bedrijven die nu nog vergunningplichtig zijn, onder dit Activiteitenbesluit komen te vallen. De systematiek blijft echter grotendeels ongewijzigd.

Het kan zijn dat een gemeente geen genoegen neemt met de verandering omdat bijvoorbeeld het aantal vervoersbewegingen van en naar het bedrijf toeneemt. In dat geval kan een aanpassing van de omgevingsvergunning worden gevraagd, afhankelijk van de gemeente en de ligging van het bedrijf. Het kan ook zijn dat je als bedrijf vergunningplichtig wordt wanneer je nu nog onder de AmvB valt. Omdat er een nieuwe activiteit wordt toegevoegd kan de gemeente in dit geval verzoeken om een omgevingsvergunning aan te vragen.

Grootste probleem voor nieuwe zorgboerderijen is meestal de vraag of deze als geurige object

mogelijk een belemmering vormen voor omliggende agrarische bedrijven. Een zorgboerderij als onderdeel van een agrarisch bedrijf (een inrichting) is een geurgevoelig object met dezelfde status als een bedrijfswoning. Hiervoor geldt dat ten minste 50 meter afstand in acht moet worden genomen tot aangrenzende agrarische bedrijven (gemeten vanaf rand bouwvlak) in het buitengebied. Een zorgboerderij is derhalve geen belemmering voor andere agrarische bedrijven wanneer deze op meer dan 50 meter van het meest nabij gelegen agrarisch bedrijf is gesitueerd en onderdeel uitmaakt van een agrarisch bedrijf.

4.4 Koppelingen

De gemeente moet de ruimtelijke ontwikkelingen in het bestemmingsplan toetsen aan de Wet Milieubeheer. Vanuit de Wet Milieubeheer liggen er ook directe koppelingen met de Wro. Het is via deze koppeling verboden om een gebouw op te richten en/of te gebruiken als de omgevingsvergunning dat niet toelaat. Het toetsen aan beide wetgevingen moet dan ook tegelijkertijd gebeuren. Dit gebeurt via de omgevingsvergunning op grond van de Wabo.

4.5 Aard en omvang van de zorgboerderij

In aard en omvang kunnen er in de zorg grote verschillen zitten. Aard en omvang bepalen in grote mate de toelaatbaarheid van de functies op het agrarische bedrijf.

Uitgangspunt voor een realiseerbaar plan behoort te zijn, dat zorg op de boerderij een wezenlijk onderdeel is van de inrichting en er een vaste koppeling bestaat tussen de zorg en het functioneren van de boerderij.

In alle gevallen is daarbij een zorgvuldige planbeschrijving een must. Daarin moet ook de samenhang tussen zorg en agrarisch bedrijf helder worden omschreven.

Verder moet er rekening worden gehouden met toetsing van de plannen op een aantal beleidsmatige en technische aspecten als:

- ruimtelijke uitstraling;
- ligging;
- landschappelijke inpassing;
- verkeersbewegingen;
- geluids(overlast)bepalingen;
- bouwtechnische inrichtingseisen;
- vergunningplicht;
- riolering enzovoort.

Het is aan te bevelen om te voorkomen dat u verstrikt raakt in al deze regelgeving. Zoek daarom, voor het (voor)overleg met de gemeente en de concrete aanvraagprocedures, vooraf steun bij een onafhankelijk en deskundige adviseur op het gebied van ruimtelijke ordening en milieubeheer (ROM). Hij of zij kan u, op ROM-gebied, ook verder begeleiden bij het realiseren van uw plannen.

Een zorgboerderij ligt doorgaans in het buitengebied. Er zijn diverse situaties mogelijk:

1. Het agrarische bedrijf blijft functioneren;
2. Het agrarische bedrijf stopt;
3. Er wordt invulling gegeven aan een leegstaande locatie;
4. Er wordt geheel nieuw gebouwd.

Deze vier opties zijn op zich weer onder te verdelen in verschillende soorten zorg:

- a) zorgboerderij met dagbesteding;
- b) zorgboerderij met logeeropvang;
- c) zorgboerderij met woonvoorziening.

1a. Zorgboerderij met dagbesteding

Een dergelijke zorgboerderij zal over het algemeen als acceptabel worden beschouwd. De deelnemers werken mee op het bedrijf en de dagbesteding vergt weinig investeringen. Meestal is een kantine wel gewenst. Deze is vaak te realiseren in een bestaande ruimte. Op het moment dat er sprake is van een omgevingsvergunningplichtige activiteit kunnen er vertragingen gaan ontstaan. De vraag, bij de beoordeling van een noodzakelijke omgevingsvergunning bouwen, is in hoeverre er gebouwd wordt voor de agrarische bedrijfsvoering en of het past binnen het kader van het bestemmingsplan en de omgevingsvergunning milieu. Dit punt is zeker discutabel en de beoordeling zal per gemeente verschillen.

Hoofddiscussiepunt zal zijn of de arbeidsinzet productief is voor het bedrijf of voor de zorg. In het eerste geval zal het geen probleem zijn, in het tweede geval wel. Een procedure voor het realiseren van de zorgboerderij kan het gevolg zijn. Welke procedure dat is, wordt in het stroomschema weergegeven. In de modernere bestemmingsplannen is in veel gevallen voldoende ruimte aanwezig om dit bij recht of met een omgevingsvergunning te regelen.

1b. Zorgboerderij met logeeropvang

In beginsel zit er weinig verschil tussen deze optie en de vorige. Het wezenlijke verschil is het nachtelijke verblijf van deelnemers. Zolang dat kan worden gerealiseerd binnen de inhoud van de bedrijfswoning, bijvoorbeeld in de vorm van extra slaapkamers, zal de problematiek niet verschillen van die van 1a. Wel is hier natuurlijk een omgevingsvergunning bouwen nodig als er extra kubieke meters nodig zijn om de logeerruimte te realiseren. Ook hiervoor gelden dan weer procedures.

1c. Zorgboerderij met woonvoorziening

Deze optie verschilt wezenlijk van die van de voorgaande twee. Hier zal sprake zijn van een extra woning/woonruimte. In beginsel zal deze extra woonruimte worden getoetst aan de bedrijfsmatigheid (is het noodzakelijk voor beheer en toezicht). Al heel snel kan de conclusie getrokken worden dat dat niet het geval is. Immers de bewoner kan niet zelfstandig toezicht houden. Om dit op te lossen is een omgevingsvergunning nodig of zelfs een herziening van het bestemmingsplan. Wonen op een agrarisch bedrijf (anders dan in de bedrijfswoning) is namelijk niet toegestaan. Voor meer informatie over wonen op de boerderij, zie deel I.

De overige situaties

De onder 2, 3 en 4 genoemde situaties wijken in zoverre af van die onder 1 dat hier een andere beleidsbenadering past. Situatie 2 valt onder het beleid voor Vrijkomende agrarische bedrijfslocaties. Hierbij wordt beoordeeld of de nieuwe functie binnen het beleid op die locatie past. Er zal een aanpassing van het bestemmingsplan noodzakelijk zijn om de nieuwe functie te realiseren. Nieuwere bestemmingsplannen hebben in het algemeen wat meer faciliteiten om dit met een wijzigingsplan (artikel 3.6, lid 1a Wro) te regelen. Is die niet in het bestemmingsplan opgenomen dan moet er een zogenaamd postzegel plan worden opgesteld.

Situatie 3 valt onder het beleid voor de plattelandsvernieuwing. Leegstaande en met verpaupering bedreigde locaties kunnen met een nieuwe functionele invulling weer een impuls geven in een bepaald gebied. De noodzakelijke procedures zullen niet van situatie 2 verschillen, omdat het hier in veel gevallen gaat om een locatie waar een agrarisch bedrijf gestopt is.

Situatie 4 is vergelijkbaar met 3, zij het dat hier duidelijk een zwaardere afweging moet worden gemaakt: "Verdraagt het RO-beleid, het milieu en het landschap deze nieuwe functie?" Dat zal de hamvraag zijn bij een dergelijke ontwikkeling. Gehele nieuwbouw ten behoeve van een niet agrarische functie in het buitengebied ligt niet voor de hand en deze situatie zal zich dan ook niet vaak voor doen.

In de praktijk blijkt dat er nogal verschillend met deze kwesties wordt omgegaan. In sommige

gevallen blijkt een (schriftelijk) verzoek te resulteren in een antwoord met de strekking van “het kan niet”. In andere gevallen is het “we willen wel maar weten nog niet hoe” en in weer andere gevallen is het “wij willen wel maar mogen niet van de provincie”.

Op de te volgen procedures wordt apart teruggekomen. De meest belangrijke vraag is immers wil de gemeente meewerken of niet, want waar een wil is, is een weg. Daarna volgt de vraag hoe ze dat wil doen.

4.6 Procedures

Als de bereidheid tot medewerking er is bij de gemeente zijn er in principe vijf routes waarlangs de zorgboerderij gerealiseerd kan worden.

Als eenmaal de keuze voor de start van een project is gemaakt, is de eerste vraag die gesteld moet worden: “Wil de gemeente aan mijn project meewerken?” Een oud gezegde is hier van toepassing: *Niets is onmogelijk voor hen die willen!*

Om te kunnen bepalen of die wil er is, moet eerst een overleg gestart worden met de ambtenaren van uw gemeente en mogelijk ook met de verantwoordelijke wethouder. Belangrijk is dat u op voorhand weet wat u wil en dit kunt laten zien aan de hand van een projectplan en een tekening met ruimtelijke onderbouw. Dit maakt het voor de gemeente makkelijker om te beoordelen of en in hoeverre medewerking mogelijk is.

Als de bereidheid tot medewerking er is bij de gemeente zijn er in principe vijf routes waarlangs de zorgboerderij gerealiseerd kan worden.

Planologische route	Wettelijke basis
1. Direct	Het BP is niet van toepassing
2. Binnenplanse afwijking	In het BP is aangegeven dat het mogelijk is om af te wijken van de bestemming
3. Buitenplanse afwijking	In het BP is aangegeven dat het mogelijk is om af te wijken van de bestemming
4. Wijziging bestemmingsplan	In het BP is aangegeven dat het mogelijk is om af te wijken van de bestemming
5. Herziening bestemmingsplan	Er wordt een nieuw bestemmingsplan gemaakt

Het stroomschema (eind van deze paragraaf) geeft de wegen aan die bewandeld moeten worden om een initiatief te realiseren. Beelden spreken soms duidelijker dan tekst. Uitleg van de RO-procedures is wenselijk om duidelijk te maken waar u mee te maken hebt en welke voor- en nadelen er aan een procedure zitten.

1. directe mogelijkheid

Dit is de meest eenvoudige route om tot realisering van een zorgboerderij te komen. Voorwaarde is wel dat een zorgboerderij binnen de bestemming direct is toegestaan. Dit moet dan in de doeleindenomschrijving van de bestemming of in de begripsbepalingen opgenomen zijn. Deze optie komt nog niet zo heel veel voor. Wel is vaak in de gebruiksbepalingen dan een maximaal oppervlak aan bebouwing opgenomen dat voor de zorgboerderij benut mag worden. Feitelijk komt het er op neer dat u direct kunt beginnen met een zorgboerderij. Hiervoor hoeft geen procedure doorlopen te worden. Alleen wanneer u bouwactiviteiten gaat uitvoeren die vergunningplichtig zijn moet een omgevingsvergunning aangevraagd worden en moet de daarvoor gebruikelijke procedure doorlopen worden.

2. binnenplanse afwijking

De tegenwoordig meest voorkomende route om tot realisering van een zorgboerderij te komen is door middel van een omgevingsvergunning om af te wijken van het bestemmingsplan (Wro artikel

3.6.1c). Dit is de oude binnenplanse vrijstellingsbevoegdheid. Het biedt de mogelijkheid aan B & W om af te wijken van het bestemmingsplan voor ondergeschikte onderdelen. Dit kunnen functies, werkzaamheden of bouwwerken zijn. De reikwijdte waarvoor deze afwijking wordt verleend moet in het bestemmingsplan omschreven staan, en ook onder welke voorwaarden. Dit is de "lichtste" procedure binnen het kader van de Wro. De afwijking van het bestemmingsplan wordt verleend via een omgevingsvergunning afwijking van het bestemmingsplan.

--> De tijdsduur van de reguliere procedure bedraagt 8 weken (verlenging met 6 weken mogelijk).

3. buitenplanse afwijking

Wanneer in het bestemmingsplan geen mogelijkheid is opgenomen om af te wijken van het bestemmingsplan, kan op basis van artikel 2.12 van de Wabo met een omgevingsvergunning toch afgeweken worden van het bestemmingsplan (de oude artikel 19, lid 1 WRO procedure of het projectbesluit). Dit is aan de orde wanneer de gemeente beleidsmatig geen probleem heeft met het plan voor een zorgboerderij maar er in het bestemmingsplan niks geregeld is. Er wordt dan éénmalig afgeweken van het bestemmingsplan aan de hand van een concreet plan. Voorwaarde is dat het plan voorzien is van een goede ruimtelijke onderbouwing. Er kleeft echter één groot nadeel aan. Er wordt (in een positief geval) alléén voor dat specifieke bouwplan en dat bepaalde gebruik een omgevingsvergunning verleend. Elke aanpassing vereist formeel weer een nieuwe procedure. Aangezien deze procedure grotere consequenties heeft dan de route onder 2, wordt aan deze route procedureel meer eisen gesteld (mogelijkheid tot inspraak/bezwaar voor de omgeving). Hiertoe wordt de zogenaamde uitgebreide procedure gevolgd.

--> De tijdsduur van de uitgebreide procedure bedraagt 6 maanden (verlenging met 6 weken mogelijk).

4. wijziging bestemmingsplan

Met een wijzigingsplan (Wro artikel 3.6, sub 1a) kunnen (meestal) B & W de bestemming wijzigen. Deze wijzigingsbevoegdheid en in welke omstandigheden en onder welke voorwaarden deze toegepast mag worden, is in het bestemmingsplan vastgelegd. Het bestemmingsplan voorziet dan beleidsmatig al in (door de raad vastgestelde) alternatieve functies voor leegkomende agrarische bedrijfsgebouwen. Het verschilt per gemeente hoe die bevoegdheid is gedefinieerd en welke ruimte die dus biedt. Een wijzigingsprocedure wordt meestal toegepast als de bestaande bestemming niet meer uitgeoefend wordt. Bijvoorbeeld bij het stoppen van een agrarisch bedrijf kan de agrarische bestemming (het bouwvlak) er afgehaald worden en dan zijn er mogelijkheden voor de toekenning van andere functies. Deze procedure is lichter dan de herziening van het bestemmingsplan, omdat de raad geen besluit meer hoeft te nemen. Belangrijk is wel dat het hier om een bevoegdheid gaat van de gemeente, dat wil zeggen dat men niet verplicht is om medewerking te verlenen.

--> De tijdsduur van deze procedure bedraagt enkele maanden. B & W moeten binnen 8 weken na afloop van de terinzage termijn van het ontwerp plan een besluit nemen.

5. herziening bestemmingsplan

De meest ingrijpende route om een zorgboerderij te kunnen realiseren is een herziening van het bestemmingsplan (Wro artikel 3.1). Voor uw perceel wordt dan een apart bestemmingsplan gemaakt (een zogenaamd postzegelplan), waarin de mogelijkheid voor een zorgboerderij wordt geregeld. Voor de herziening van een bestemmingsplan moeten diverse stukken worden aangeleverd (ruimtelijke onderbouwing, onderzoeken), wat het tot een kostbaar proces kan maken. Voordeel is dat in het bestemmingsplan de kaders opgenomen zijn waaronder een zorgboerderij mogelijk is. Realisering van de zorgboerderij is dan mogelijk zolang u maar binnen die kaders blijft (bijvoorbeeld het toegestane oppervlak aan bebouwing dat benut mag worden). Daarmee onderscheidt dit zich van de afwijkingsbevoegdheid waarbij u altijd aan het ingediende (bouw)plan gehouden bent. Een herziening van het bestemmingsplan geeft dus een grotere flexibiliteit. Het vaststellen van een

bestemmingsplan is voorbehouden aan de gemeenteraad en is de meest omvangrijke procedure in het kader van de Wro.

--> De tijdsduur van deze procedure bedraagt ten minste 26 weken vanaf het moment van terinzage leggen van het ontwerp bestemmingsplan (mede afhankelijk van bezwaar en beroep).

Procedurekeuze. De gemeente zal, gerelateerd aan de zwaarte van de situatie en de mogelijkheden die het geldende bestemmingsplan biedt, een keuze moeten maken voor de procedure die ze wil toepassen. Daarop kunt u weinig invloed uitoefenen. De keuzemogelijkheden worden onder andere bepaald door de mogelijkheden die het geldende bestemmingsplan biedt. In zijn algemeenheid is het dan ook van belang dat bij de totstandkoming van bestemmingsplannen aandacht wordt geschonken aan dit onderwerp. Een goede flexibiliteitsregeling, dat wil zeggen goede afwijkings- en wijzigingsbepalingen, is heel belangrijk. Daarmee kunnen later de procedures in individuele situaties aanmerkelijk vereenvoudigd worden. In individuele bestaande situaties is men aangewezen op de mogelijkheden die er zijn in het geldende bestemmingsplan. Dan is een binnenplanse afwijking of een wijzigingsplan het meest gunstig. Biedt het geldende bestemmingsplan geen aanknopingspunt dan zal er een buitenplanse afwijking moeten worden doorlopen of zelfs een volledige planherziening.

4.7 Vertraging door rechtsbescherming

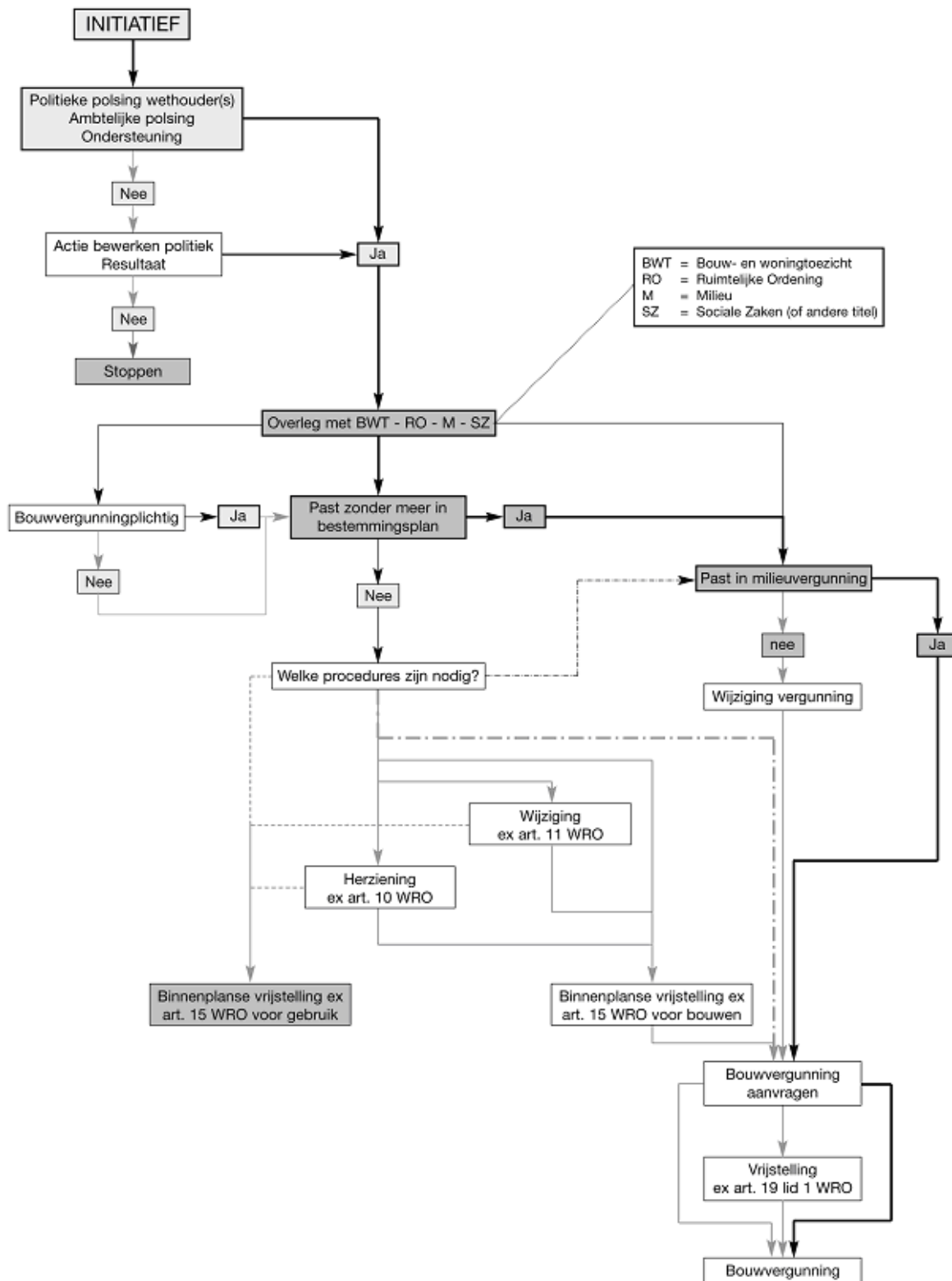
Houd er rekening mee dat procedures altijd vertraagd kunnen worden door omwonenden die gebruik maken van de mogelijkheden die de rechtsbescherming hen biedt. Tijdig overleg met belanghebbenden kan in sommige gevallen voorkomen dat gebruik wordt gemaakt van bezwaar- en beroepsprocedures. Dat zal echter niet in alle gevallen afdoende zijn. In relatie tot agrarische bedrijven in de omgeving is het van belang goed inzichtelijk te maken wat de consequenties zijn van een nieuwe zorgboerderij voor hun bedrijfsvoering.

In de regel verdient het aanbeveling om in overleg met de gemeente uw plannen te realiseren binnen de bestaande agrarische bestemming. Alle initiatieven zullen moeten starten met een goed overleg met de gemeente op basis van een plan dat u voorlegt. Op basis van dat plan kan een formeel en gefundeerd schriftelijk verzoek ingediend worden. Dit zal een goede doorloop van uw plan in de procedure bevorderen.

5. Stroomschema de zorgboerderij en Ruimtelijke Ordening

5.1 Stroomschema de zorgboerderij en Ruimtelijke ordening

Onderstaand stroomschema moet nog worden aangepast aan de huidige situatie zoals deze hierboven is beschreven.

6. Hoe zit het met de BTW ?

6.1 Vrijstelling BTW voor zorgboerderijen

Zorgboerderijen zijn met ingang van 1 januari 2002 vrijgesteld van BTW-heffing voor hun zorgprestaties. Voor die tijd moesten zorgboerderijen 19% BTW afdragen over de vergoeding die zij ontvangen voor de opvang van zorgvragers. Per 1 januari 2002 is dit veranderd. De BTW-vrijstelling voor zorgboerderijen is vastgelegd in de Wet op de Omzetbelasting 1968.

Voor wie en wat geldt de vrijstelling?

1. De vrijstelling geldt alleen voor agrarische bedrijven (landbouwers, veehouders, tuinbouwers en bosbouwers) die de agrarische productie combineren met zorg.
2. De vrijstelling is alleen van toepassing op de zorgdiensten van deze bedrijven, bestaande uit 'het verlenen van dagbesteding, arbeidstraining of dagopvang'. Voor alle andere productie op het bedrijf (landbouwproductie, minicamping et cetera) blijft het oude BTW-regime gelden (al dan niet met toepassing van de landbouwregeling).
3. Voorwaarde is dat het bedrijf een schriftelijke overeenkomst heeft met:
  - een AWBZ-toegelaten instelling (een instelling voor verstandelijk of lichamelijk gehandicaptenzorg, ouderenzorg of geestelijke gezondheidszorg) en/of
  - een instelling op het terrein van sociaal en maatschappelijk werk (bijvoorbeeld een gemeente of een uitkerende instantie zoals bijvoorbeeld het Gak) en/of
  - iemand die op grond van de AWBZ een persoonsgebonden budget heeft, dat hij/zij (mede) gebruikt om zorg in te kopen op de boerderij.

Zorgboerderijen vallen dus alleen onder de vrijstelling als zij aan de punten 1, 2 én 3 voldoen.

Ook zorgboerderijen die zelf een AWBZ-toelating hebben, dienen vrijstelling van BTW-heffing over hun zorgprestaties aan te vragen bij de Belastingdienst.

Consequenties

De vrijstelling heeft voor zorgboerderijen de volgende consequenties.

1. Administratie.

De vrijstelling heeft alleen betrekking op de zorgdiensten op het bedrijf. Dit betekent dat zorgboerderijen in hun administratie de inkomsten en uitgaven voor de zorg nauwkeurig moet scheiden van de overige inkomsten en uitgaven voor het bedrijf. De Belastingdienst moet immers kunnen controleren of de vrijstelling wel juist is toegepast.

2. Contact met de Belastingdienst.

Zeker als u twijfelt of de boerderij wel aan de voorwaarden voldoet, is het raadzaam om zelf (of via uw boekhouder) contact te leggen met de regionale belastingdienst eenheid. Dit om misverstanden achteraf te voorkomen.

3. Herberekening kostprijs.

Door de BTW-vrijstelling hoeven zorgboerderijen geen 19% meer af te dragen over de vergoeding die zij ontvangen voor de zorg. Daar staat tegenover dat de zorgboerderij ook over de uitgaven die zij doet voor de zorg op het bedrijf geen BTW meer terug kunnen vorderen. Boerderijen zullen hun kostprijs dus opnieuw moeten berekenen. Aangezien de arbeidstijd van de boer/boerin bij de meeste zorgboerderijen de grootste component is, zal de kostprijsstijging meestal beperkt blijven. Al met al zullen de meeste zorgboerderijen goedkoper worden voor hun klanten.

De BTW-vrijstelling voor zorgboerderijen is voor de sector een zeer positieve ontwikkeling. Ten eerste omdat zorg op een zorgboerderij voor de afnemer (klant) goedkoper wordt en de marktpositie

van zorgboerderijen dus gunstiger wordt en ten tweede omdat de Rijksoverheid hiermee laat zien dat zij zorg op zorgboerderijen serieus neemt en wil stimuleren.

Mocht u vragen hebben over de wijzigingen in het BTW-stelsel, dan kunt u contact opnemen met Verenigde Zorgboeren. Bij de Belastingtelefoon ondernemers (0800) 0443 kunt u terecht voor meer algemene vragen. Voor meer specifieke vragen kunt u contact opnemen met de belastingdienst eenheid in uw eigen regio.

6.2 Zorgboerderijen die niet onder de BTW-vrijstelling vallen

Voor zorgboerderijen die niet onder de BTW-vrijstelling voor zorgboerderijen vallen (bijvoorbeeld omdat ze geen agrarisch bedrijf zijn) bestaat soms de mogelijkheid om toch vrijstelling te krijgen. Deze vrijstelling moet ieder bedrijf bij de eigen Belastingdienst vragen.

Oplossing 1. Vrijstelling vragen via artikel 11, lid f van de Wet OB

Op grond van artikel 11, lid f van de Wet Omzetbelasting (OB) kan vrijstelling worden verleend voor 'leveringen en diensten van sociale of culturele aard, mits de ondernemer geen winst beoogt en niet een ernstige verstoring van concurrentieverhoudingen optreedt ten opzichte van ondernemers die winst beogen'.

In bijlage B van het Uitvoeringsbesluit OB is onder post b een lijst van instellingen genoemd die vrijgestelde prestaties van sociale of culturele aard verrichten. De zorgprestaties van zorgboerderijen kunnen hieronder worden geschaard. Argumenten die hierbij kunnen worden aangevoerd zijn:

Sociaal of cultureel karakter.

De zorgprestaties van de zorgboerderij zijn aan te merken als prestaties van sociale of culturele aard, aangezien het vooral gaat om het verzorgen en begeleiden van personen die (nog) niet zelfstandig kunnen werken. In die zin zijn de zorgprestaties van de zorgboerderij te vergelijken met de van BTW vrijgestelde prestaties van dagverblijven voor gehandicapten (post b-12), psychiatrische inrichtingen (post b-13), bejaardenoorden (post b-23), instellingen voor ambulante geestelijke gezondheidszorg (post b-24) en instellingen voor jeugdhulpverlening (post b-30). Met andere woorden: de zorgprestaties van de zorgboerderij hebben geen economisch doel, maar veel meer een sociale functie. De vergoeding die de zorgboeren hiervoor krijgen, heeft derhalve het karakter van een niet met BTW belaste onkostenvergoeding.

Geen winsttoogmerk.

Bij het 'zorgdeel' van een zorgboerderij is van een winsttoogmerk geen sprake. De vergoeding die de zorgboeren ontvangen voor de door hen verleende zorg en/of begeleiding ligt doorgaans tussen de 15 en 45 euro per persoon per dag (afhankelijk van de zorgbehoefte van de betreffende persoon). Deze vergoeding is minimaal in verhouding tot de kosten die de boer moet maken en de tijdsinvestering die hij doet: kosten voor maaltijden/koffie en werkkleding voor de deelnemers, (aangepast) gereedschap, verzekering van de deelnemers et cetera; investeringen die nodig zijn om het bedrijf geschikt te maken voor zorgverlening, bijvoorbeeld een kantine en sanitaire voorzieningen en de opzet van onrendabele activiteiten om afwisselend werk te kunnen bieden (bijvoorbeeld moestuin of geitenweide); tijdsinvestering in de dagelijkse begeleiding van de deelnemers, administratieve taken samenhangend met de zorg (bijvoorbeeld het bijhouden van de zorgdossiers van de deelnemers), overleg met de betrokken instelling en/of de familie van de deelnemers, deelnemen aan scholingsactiviteiten en werkzaamheden in het kader van het kwaliteitssysteem zorgboerderijen.

Wellicht ten overvloede: de werkprestaties van de deelnemers hebben over het algemeen een zeer beperkte economische waarde, zeker wanneer dit wordt afgezet tegen de tijd die de boer er in moet steken om de mensen tot deze prestaties te brengen.

Geen verstoring van concurrentieverhoudingen.

Door zorg en begeleiding op zorgboerderijen vrij te stellen van BTW zal geen ernstige verstoring van concurrentieverhoudingen optreden, aangezien er in de huidige situatie geen ondernemers zijn die dezelfde diensten aanbieden met winstoogmerk. Andere aanbieders zijn zorginstellingen en deze zijn reeds vrijgesteld van BTW-heffing.

Oplossing 2. Vrijstelling op grond van artikel 11, lid c van de Wet OB

Wanneer de zorgboerderij zorg en begeleiding biedt aan personen die in een inrichting zijn opgenomen, kan vrijstelling worden verleend op grond van artikel 11 lid c van de Wet OB. Op veel zorgboerderijen worden personen verzorgd die in AWBZ-toegelaten instellingen verblijven en alleen voor dagopvang, dagbesteding of arbeidstraining naar de boerderij komen (bijvoorbeeld mensen opgenomen in een intramurale instelling voor verstandelijk gehandicapten of in een psychiatrisch ziekenhuis). In deze gevallen is onzes inziens artikel 11 lid c van toepassing, ongeacht of de verzorging plaatsvindt binnen of buiten een in de wet beschreven inrichting. Ook hier geldt dat geen sprake van een winstoogmerk of van verstoring van concurrentieverhoudingen.

Oplossing 3. Vrijstelling op grond van artikel 11, lid o van de Wet OB

Voor zorgboerderijen die zich specifiek richten op het opleiden en trainen van mensen met een beperking tot min of meer volwaardige arbeidskrachten, kan vrijstelling worden verleend op grond van artikel 11, lid o van de Wet OB.

Deze prestaties kunnen worden gerekend tot onderwijsactiviteiten, waarop dit artikel van toepassing is. Ook hier geldt dat geen sprake is van winstoogmerk of verstoring van concurrentieverhoudingen. Voor alle duidelijkheid: alleen de zorgprestaties van de zorgboerderij kunnen worden vrijgesteld van BTW. Voor het agrarische gedeelte van de exploitatie (de opbrengst van de agrarische tak) blijft het normale BTW-regime gelden.

H. Kwaliteit

1. Kwaliteitseisen in de zorg

1.1 Kwaliteitseisen in de zorg

2. Kwaliteitswaarborg Zorgboerderijen

2.1 Hoe werkt het Kwaliteitswaarborg Zorgboerderijen?

2.2 Voordelen voor de zorgboer

2.3 Voordelen voor deelnemers en zorgpartners

2.4 Prijzen 2006

3. Werkmap Kwaliteitssysteem Zorgboerderijen

3.1 Doelen van de werkmap

3.2 Inhoud van de werkmap

4. Keurmerk 'Kwaliteit laat je zien'

1. Kwaliteitseisen in de zorg

1.1 Kwaliteitseisen in de zorg

Iedere boerderij die tegen een vergoeding zorg verleent aan medemensen, zal ook aandacht aan de kwaliteit van die zorg moeten besteden. De 'Kwaliteitswet zorginstellingen' is in 1996 in werking getreden. Het is een globale wet die aan zorginstellingen een aantal eisen stelt, maar daarbij ook veel ruimte laat om zelf een kwaliteitsbeleid op te zetten en dat steeds verder te ontwikkelen.

De wet omvat vier belangrijke kwaliteitseisen.

1. Geef verantwoorde zorg

- zorg die afgestemd is op de reële vraag van deelnemers;
- zorg op een goed niveau;
- doeltreffend (het doel bereikend);
- doelmatig (efficiënt gebruik van tijd en financiën).

2. Voer bewust zorgbeleid

- zorg voor een duidelijke taakverdeling en afspraken;
- zorg voor capabel personeel;
- zorg voor (bij)scholing;
- gereedschap moet goed en veilig zijn;
- goede onderlinge communicatie (en dus vaardigheid) is vereist;
- regel geestelijke verzorging bij verzorging van meer dan 24 uur.

3. Zet een kwaliteitssysteem op

- Goede zorg verleen je op basis van vertrouwen. Dat groeit door bereidheid te leren van tekortkomingen die men in de praktijk tegenkomt en door transparant beleid. Een kwaliteitssysteem geeft daartoe handvatten.

4. Publiceer jaarlijks een kwaliteitsverslag

- Een regelmatig verslag geeft inzicht in het kwaliteitsbeleid, de sterke en zwakke punten, de acties en verbeteringen. Dit verslag vormt een goed instrument voor het marketingbeleid.

2. Kwaliteitswaarborg Zorgboerderijen

Met de groei van het aantal zorgboerderijen is er ook een toenemende behoefte aan een systeem dat de kwaliteit van zorg op een zorgboerderij zichtbaar en meetbaar maakt. Er is een kwaliteitsborging ontwikkeld speciaal voor zorgboerderijen. Want kwaliteitssystemen uit de zorg maken de specifieke eigenschappen en meerwaarden van de zorgboerderij niet zichtbaar. Het Kwaliteitswaarborg Zorgboerderijen kan zorgboeren ondersteunen bij het zichtbaar maken van wat ze te bieden hebben aan begeleiding en zorg op hun bedrijf. De deelnemer en de zorgpartner kunnen dan bepalen of het aanbod past bij hun doelen en wensen.

2.1 Hoe werkt het Kwaliteitswaarborg Zorgboerderijen?

De kwaliteitsborging bestaat uit drie stappen.

Stap 1: Aanvragen

De werkmap Kwaliteitssysteem Zorgboerderijen versie 3.0 vraagt de zorgboer aan bij Verenigde Zorgboeren. Deze werkmap kan worden gedownload van de website www.landbouwzorg.nl. Daarnaast is het Kwaliteitssysteem Zorgboerderijen op cd-rom verkrijgbaar. Deze is te bestellen bij Verenigde Zorgboeren.

Stap 2: Evaluatiecertificaat

De zorgboer vult zelf, al of niet met hulp van een adviseur of studieclub, zijn kwaliteitssysteem in. De voorwaarden waaraan hij moet voldoen om geregistreerd te worden, zijn vastgelegd in het Kwaliteitssysteem Zorgboerderijen. Blijkt uit de evaluatie dat alle voorwaarden op papier aantoonbaar geregeld zijn, dan volgt officiële registratie. Iedereen die geregistreerd wil blijven, stuurt jaarlijks een verslag naar Verenigde Zorgboeren. In dit verslag moet worden beschreven wat er in de bedrijfsvoering is veranderd en welke verbeterpunten zijn uitgevoerd.

Stap 3: Kwaliteitskeurmerk

Na één jaar kan de zorgboer via Verenigde Zorgboeren een onafhankelijk beoordelaar uitnodigen. Deze bezoekt het bedrijf en toetst of het kwaliteitssysteem effectief operationeel is. Bij een positief resultaat wordt het keurmerk verleend. Deze toetsing, de audit, dient eens in de drie jaar uitgevoerd te worden

2.2 Voordelen voor de zorgboer

- Met het Kwaliteitswaarborg Zorgboerderijen wordt het totale aanbod van de zorgboerderij overzichtelijk. De zorgboer kan aan deelnemers en instellingen duidelijk maken wat zijn bedrijf te bieden heeft;
- Het is eenvoudiger om als zorgboerderij een AWBZ-toelating te verkrijgen;
- Het keurmerk onderstreept het positieve imago van de zorgboerderij. Door het zichtbaar maken van de kwaliteit, profileert de zorgboerderij zich als een plek waar zorg en begeleiding van goede kwaliteit geboden worden. Dit is zowel van belang voor een individuele zorgboer als ook voor de hele bedrijfstak van landbouw en zorg;
- Door het werken met kwaliteitsborging brengt de zorgboer de sterke en zwakke punten in kaart;

2.3 Voordelen voor deelnemers en zorgpartners

Wanneer een zorgboerderij het kwaliteitskeurmerk heeft, weten deelnemers en zorgpartners duidelijk met wie zij in zee gaan. Een zorgboerderij met het keurmerk biedt:

- Kundige begeleiding;
- Een veilige werkplek;
- Heldere afspraken;
- Persoonlijke ontwikkeling en welzijn voor de zorgvragers.

2.4 Prijzen 2006

- Werkmap Kwaliteitssysteem Zorgboerderijen
  - zonder map € 19,50
  - met map € 22,00
- CD-rom Werkmap Kwaliteitssysteem Zorgboerderijen € 10,00
- Schriftelijke evaluatie € 70,00
  - jaarlijkse verlenging € 20,00
- Externe audit, eens in de drie jaar € 200,00

3. Werkmap Kwaliteitssysteem Zorgboerderijen

3.1 Doelen van de werkmap

- De zorgboer maakt zichtbaar hoe de zorgboerderij eruit ziet, welke werkzaamheden deelnemers kunnen uitvoeren, wie de begeleiding verzorgt en hoe de begeleiding eruit ziet. Dit is belangrijk voor deelnemers en zorgpartners om vraag en aanbod op elkaar af te kunnen stemmen.
- De zorgboer laat zien dat aan afgesproken normen van veiligheid, bejegening van de deelnemer en betrokkenheid bij de deelnemer wordt voldaan. Dit is belangrijk om deelnemers, ouders, instellingen en financiers te laten zien dat de zorg en begeleiding voldoende kwaliteit hebben.
- Het werken met een kwaliteitssysteem kan zorgboer, deelnemer en zorginstelling helpen om met elkaar tot heldere afspraken te komen.

3.2 Inhoud van de werkmap

De werkmap bestaat uit een lijst met onderwerpen waarbij de zorgboer moet beschrijven hoe deze door hem gerealiseerd zijn. In een aantal gevallen zijn ook de normen aangegeven waaraan moet worden voldaan. Van een aantal aandachtspunten wordt aanbevolen deze op te nemen in het kwaliteitssysteem:

1. Profiel van de zorgboerderij

Aandachtspunten:

- Het agrarisch bedrijfstype;
- De doelgroep(en), het aantal deelnemers en de weekbezetting;
- De doelstelling(en) waarvoor deelnemers op de zorgboerderij komen (bijvoorbeeld faciliteiten aanbieden; dagbesteding; werk-leertraject);
- De werkzaamheden en activiteiten die de deelnemers kunnen uitvoeren;
- Voorzieningen en veiligheid op en om het bedrijf;
- De bereikbaarheid van de boerderij en het vervoer van de deelnemers;
- Het aanbod voor de deelnemers;
- Het specifieke/bijzondere/de meerwaarde van uw zorgboerderij.

Voorwaarden:

- Er is continu aandacht voor de fysieke veiligheid van de deelnemer;
- Er heeft een risico-inventarisatie plaatsgevonden en er wordt gewerkt aan verbeterpunten;
- Arbo regels worden opgevolgd en er zijn afspraken over het gebruik van machines, werktuigen en apparatuur.

2. Profiel van de zorgboer en de begeleider(s)

Aandachtspunten:

- De rollen die de zorgboer/begeleider vervult, met de daarbijbehorende taken en verantwoordelijkheden;
- Kennis, ervaring en persoonlijke kwaliteiten van de zorgboer /begeleider.

Voorwaarden:

- Er is iemand op het bedrijf met EHBO en / of Bedrijfshulpverlening

3. Begeleiding van de deelnemer en dossiervorming

Aandachtspunten:

- De begeleiding naar de deelnemer is respectvol en integer. Daarbij is er aandacht voor:
  - Keuzevrijheid: Iedereen heeft het recht persoonlijke keuzes te maken
  - Participatie: Mensen hebben zeggenschap over hun eigen leven
  - Ontwikkeling: Mensen hebben de mogelijkheid zich te ontplooien.
  - Respect, privacy en veiligheid: Mensen worden met respect behandeld en hebben een gewaardeerde rol in de samenleving
  - Familie, vrienden en sociale contacten: Mensen behoren tot een familie en een sociaal netwerk.
  - Persoonlijke ondersteuning: Mensen krijgen persoonlijke ondersteuning om de kwaliteit van hun bestaan te vergroten
- Er is duidelijkheid over de wijze van oriëntatie en kennismaking;
- De intake (hoe wordt de intake gehouden, wie zijn erbij betrokken, wat komt er aan bod en hoe wordt duidelijk of de zorgboerderij wel of niet een goede plek is voor de deelnemer?);
- Het begeleidingstraject (individuele doelen; proeftijd; werkzaamheden; begeleiding; afspraken over de duur van een traject);
- Evaluaties (frequentie; personen die erbij betrokken zijn; onderwerpen die aan bod komen);
- Doorstroom en uitstroom van deelnemers: de procedure; de betrokken personen en/of instanties bij beslissingen;
- Dossiervorming en –gebruik;
- Medicijngebruik.

Voorwaarden:

- Er is een persoonlijk plan voor iedere deelnemer;
- Er zijn een heldere overlegstructuur en evaluatie momenten, gericht op het belang van de deelnemer;
- Bij medisch handelen is er een bevoegd begeleider.

4. Organisatie en Beleid

Aandachtspunten:

- De continuïteit van de zorgboerderij:
  - Continuïteit van de zorg (vervanging bij afwezigheid van de zorgboer/begeleider, crisisplan)
  - Continuïteit van het agrarisch bedrijf (staat het bedrijf geregistreerd, zijn de benodigde vergunningen aanwezig, is er aansluiting bij een keurmerk?)
  - Bedrijfseconomische continuïteit (een indicatie van de kosten en opbrengsten van de zorgtak en de landbouwtak, contracten of samenwerkingsovereenkomsten voor financiële vergoedingen, het bedrijfseconomische perspectief)
- De samenwerking met derden (met wie is er samenwerking, wat is de inhoud van die samenwerking?);
- Waardering van deelnemers;
- Omgang met agressie, ongewenste intimiteiten en strafbare handelingen;
- Privacy, voor uzelf en voor deelnemers.

Voorwaarden:

- Er zijn huisregels en deze zijn bekend bij de deelnemer;
- Er is een klachtenregeling en die is bekend bij de deelnemer;
- Er vindt een tevredenheidsonderzoek onder deelnemers plaats;
- Er is een overeenkomst 'beeld en geluid';
- Het kwaliteitssysteem wordt minimaal een keer per jaar geactualiseerd en er is continu aandacht

- voor kwaliteitsverbetering;
- Er is een duidelijke procedure hoe omgegaan wordt met agressie en strafbare handelingen. Dit is bij alle deelnemers bekend;
- Er is duidelijkheid over verzekeringen en aansprakelijkheid.

5. Scholing en ontwikkeling

Voorwaarden:

- De zorgboer / begeleider werkt aan het bevorderen van de deskundigheid en geeft aan op welke manier dat gebeurt

6. Actiepunten

Voorwaarden:

- Jaarlijkse actualisatie en evaluatie van het kwaliteitssysteem;
- Er is een duidelijk overzicht van actiepunten en hoe en wanneer deze uitgewerkt worden.

4. Keurmerk 'Kwaliteit laat je zien'

De werkmap Kwaliteitssysteem Zorgboerderijen biedt een handvat voor een interne kwaliteitstoets. Daarnaast is het mogelijk om de kwaliteit van de zorg op het bedrijf te laten toetsen door een externe organisatie. Dit is de derde stap in het traject van het Kwaliteitswaarborg Zorgboerderijen. Het voordeel van zo'n externe toets is dat een onafhankelijke partij de kwaliteit beoordeelt. Niet alleen kan dit een verfrissend beeld geven van de situatie op het eigen bedrijf, maar het draagt ook bij aan het imago van de sector en het scheidt duidelijkheid en vertrouwen bij derden, zoals zorginstellingen, zorgverzekeraars en patiënten-/consumentenplatforms. Een AWBZ toelating vraagt ook om getoetste kwaliteit. Daarnaast eist de ARBO wet dat iedere (agrarische) onderneming een risico-inventarisatie uitvoert.

Een officieel erkend keurmerk is een lange weg en wellicht te kostbaar voor de kleinschalige bedrijfstak van zorgboerderijen. Het is echter wel verstandig de kwaliteitsborging verder te ontwikkelen zodat het herkenbaar is en aansluit bij de kwaliteitsborging elders in de zorg. Er is voor gekozen om een branche-eigen keurmerk te introduceren.

I. Woonvormen op de boerderij

1. Hoe organiseer ik wonen op een boerderij?

- 1.1 Het oprichten van een rechtspersoon
- 1.2 Samenwerking met een woningcorporatie

2. Wet- en Regelgeving rondom wonen op de boerderij

- 2.1 Ruimtelijke ordening en Milieubeheer
- 2.2 Inwoning, woningsplitsing, een extra woning, kangaroo-boerderij
- 2.3 Bouwnormen voor de woning

3. Financiële gevolgen van wonen op de boerderij voor bewoners

- 3.1 Korting op sociale uitkeringen
- 3.2 Recht op huursubsidie

4. Wonen voor ouderen

- 4.1 Stichting Wonen van Senioren op Boerderijen
- 4.2 Stichting Welzijn Ouderen

5. Waar vind ik verdere informatie?

- 5.1 Brochures en handleidingen
- 5.2 Organisaties en programma's

1. Hoe organiseer ik wonen op een boerderij?

Steeds meer mensen met een beperking kiezen ervoor, al dan niet met hun ouders, buiten een instelling te gaan wonen, waarbij wonen op een boerderij een van de mogelijkheden is. Ook (zorgbehoevende) ouderen, vaak degenen met een sterke binding met het platteland, willen graag op een boerderij (blijven) wonen. Vaak hebben zij daarbij ondersteuning of zorg nodig: soms wat meer, soms wat minder. Er zijn verschillende manieren om wonen en eventueel zorg op de boerderij te organiseren.

1.1 Het oprichten van een rechtspersoon

In de praktijk wordt er vaak een bepaalde rechtspersoon opgericht om wonen, al dan niet in combinatie met zorg, te realiseren op de boerderij. Meestal wordt gekozen voor een stichting. Een stichting is een rechtsvorm waarin een bepaald doel wordt nagestreefd, bijvoorbeeld het bieden van steun aan gehandicapten.

Voordelen van een stichting en andere mogelijke vormen staan beschreven in deel E2. Ook kunt u voor meer informatie terecht bij de Kamer van Koophandel of bij de Belastingdienst voor ondernemingen. Kijk voor meer informatie ook op www.notaris.nl/bedrijf/verenigingen/index.html of informeer bij een notaris bij u in de buurt

1.2 Samenwerking met een woningcorporatie

Woningcorporaties hebben de sociale taak om mensen in onze maatschappij passende huisvesting te verlenen. Vooral voor mensen met lagere inkomens. Zij kunnen daarom een interessante samenwerkingspartner zijn voor initiatiefnemers die wonen op de boerderij voor zorgvragers mogelijk willen maken.

Er zijn plaatselijke, regionaal en landelijk opererende corporaties. De plaatselijke corporaties hebben over het algemeen betere contacten met de gemeente(n) in hun regio. De landelijke corporaties hebben soms meer ervaring op het gebied van de combinatie wonen met zorg.

Wanneer u op zoek gaat naar een woningcorporatie, zult u in een vroeg stadium moeten nagaan in hoeverre de corporatie:

- ervaring heeft met het bouwen voor mensen die in hun dagelijks leven zorg en begeleiding nodig hebben;
- in staat en bereid is om zelf bij te dragen aan de bouwkosten voor de toekomstige woning;
- bereid is om u (georganiseerd in stichting of vereniging) serieus te nemen als gesprekspartner.

Samenwerking met een woningcorporatie maakt de financiering vaak gemakkelijker en ook het verkrijgen van woonzorgsubsidies gaat vaak gemakkelijker.

Als u een keuze hebt gemaakt voor een corporatie, moet u gezamenlijk een programma van eisen maken. Hierbij worden de locatie, indeling in privé en gezamenlijke ruimten, toepassing van technologische aanpassingen, afwerking en uitstraling van de woning ook meegenomen.

Er zijn twee mogelijkheden:

1. De woningcorporatie bouwt en beheert de woonvorm (op basis van het contract met de initiatiefgroep);
2. De woningcorporatie maakt de bestaande woning geschikt.

(uit: Landelijk KennisNetwerk Gehandicaptenzorg, kleinschalige wooninitiatieven)

2. Wet- en Regelgeving rondom wonen op de boerderij

2.1 Ruimtelijke ordening en Milieubeheer

De Wet ruimtelijke ordening, Wet milieubeheer en de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht zijn uitvoerig aan bod gekomen in deel G4. In dit hoofdstuk wordt daarom alleen ruimtelijke ordening en milieubeheer met betrekking tot wonen besproken.

Ruimtelijke ordening

Een onderdeel van de Wet ruimtelijke ordening is het bestemmingsplan (zie deel G4). Dit bestemmingsplan vormt vaak het probleem wanneer een initiatiefnemer woonruimte op de boerderij voor zorgvragers wil realiseren. Hoe een gemeente het plan behandelt, is afhankelijk van de inhoud van het bestaande bestemmingsplan, de situatie op het bedrijf en de welwillendheid van de gemeente:

Wonen op een agrarisch bedrijf in functie

Voor agrarische bedrijven is in de regel een agrarisch bouwperceel toegekend, het bouwvlak. Daarbij is omschreven dat gebouwen op dit bouwperceel gebruikt mogen worden voor de agrarische bedrijfsvoering. Dit geldt ook voor nieuw op te richten bouwwerken en natuurlijk ook voor het gebruik van alle gronden. Wanneer een perceel een agrarische bestemming heeft mag er alleen gewoond worden door de agrarisch ondernemer en niet door anderen. Een extra woonruimte wordt daarom getoetst aan de bedrijfsmatigheid: is het noodzakelijk voor beheer en toezicht van het agrarisch bedrijf dat er een tweede woonruimte gebouwd wordt. In het geval van zorgvragers op het bedrijf, kan al snel de conclusie getrokken worden dat dit niet het geval is. Immers de deelnemer kan niet zelfstandig toezicht houden.

Logeren op een agrarisch bedrijf in functie

Logeren is net als dagbesteding vaak makkelijker te realiseren dan wonen. Uitgangspunt is wel dat zorg op de boerderij een wezenlijk onderdeel is van de inrichting en er een vaste koppeling bestaat tussen de zorg en het functioneren van de boerderij. Wanneer er geen investeringen nodig zijn, wordt een zorgboerderij met logeren of dagbesteding over het algemeen als acceptabel beschouwd. Anders wordt het wanneer er de logeerfunctie niet binnen de bestaande woning gerealiseerd kan worden. Voor de (ver)bouw zal dan een vergunning aangevraagd moeten worden. De vraag, bij de beoordeling van de vergunning, is in hoeverre er gebouwd wordt voor de agrarische bedrijfsvoering en of het past binnen het kader van het bestemmingsplan.

Wonen op een niet-functionerend agrarisch bedrijf

Wanneer het bedrijf niet als agrarisch bedrijf blijft functioneren, kijkt dit in zoverre af dat hier een andere beleidsbenadering past.

- Wanneer het agrarisch bedrijf stopt, valt dit onder het beleid voor vrijkomende agrarische bedrijfslocaties. Hierbij wordt beoordeeld of de nieuwe functie binnen het beleid op die locatie past.
- Op het moment dat er een invulling wordt gegeven aan een leegstaande locatie, valt dit onder het beleid voor de plattelandsvernieuwing. Leegstaande en met verpaupering bedreigde locaties kunnen met een nieuwe functionele invulling weer een impuls geven in een bepaald gebied.
- Nieuwbouw is vergelijkbaar met de laatstgenoemde situatie, zij het dat hier duidelijk een zwaardere afweging moet worden gemaakt: "Verdraagt het RO-beleid, het milieu en het landschap deze nieuwe functie?" Dat zal de hamvraag zijn bij een dergelijke ontwikkeling. Meestal zal een herziening van het bestemmingsplan noodzakelijk zijn.

Wet Milieubeheer

Op basis van de Wet Milieubeheer wordt een milieuvergunning voor een agrarisch bedrijf afgegeven. De afgifte of verruiming van een milieuvergunning wordt mede bepaald door de omgeving waarin het bedrijf zich bevindt. Het starten van een woonzorgcombinatie op een agrarisch bedrijf kan namelijk een belemmerend effect hebben op de bedrijfsvoering van het eigen bedrijf en/of van buurbedrijven. Dit is onder meer afhankelijk van de afstand tussen de bedrijven en van de geurwetgeving voor agrarische bedrijven. Als het initiatief een aparte bijzondere bestemming krijgt, kan het buurbedrijf 'op slot' gezet worden. Groei of andere bedrijfsmatige aanpassingen zijn voor het buurbedrijf dan niet meer mogelijk. De aard van het buurbedrijf en de afstand daartoe is hierbij belangrijk. Als de woonzorgcombinatie door een andere partij (bijvoorbeeld woningcorporatie) dan de agrarisch ondernemer wordt uitgevoerd, dan zal dit vrijwel automatisch de ontwikkelingsruimte van het agrarisch bedrijf zelf belemmeren in verband met een burgerwoning (het initiatief) als buur.

Koppelingen en procedures

De gemeente moet in het kader van de Wabo de ruimtelijke ontwikkelingen in het bestemmingsplan toetsen aan op milieu-aspecten. Dit is ook in de Wro opgenomen, in de zogenaamde coördinatiebepaling. Het is via deze koppeling verboden om een gebouw op te richten en/of te gebruiken als dat milieutechnisch niet mogelijk is. Afhankelijk van de situatie wordt een procedure in gang gezet, dit zal zeker een tijdrovend traject worden. Het stroomschema (deel G5) laat zien welke procedures in uw situatie gelden en wat deze voor u kunnen betekenen.

2.2 Inwoning, woningsplitsing, een extra woning, kangarooeboerderij

Het splitsen van een woning of het bouwen van een extra woning is in het algemeen op actief agrarische bedrijven niet of beperkt mogelijk. Een voorwaarde die gesteld wordt is namelijk dat de gezinnen in de twee woningen (bij woningsplitsing wordt er ook een extra woning gecreëerd), beide hun inkomen moeten halen uit het bedrijf. Dit is niet het geval bij het realiseren van een zorgboerderij met een woonfunctie. Daarnaast zijn veel gemeentes sowieso niet happig op het realiseren van meer woningen (appartementen) in het buitengebied.

Inwoning biedt op een actief agrarisch bedrijf meer mogelijkheden. Bij inwoning moet aan een aantal voorwaarden worden voldaan: het huis mag maar één voordeur hebben (maar een onbeperkt aantal achterdeuren), één trap naar boven (tenzij dit gezien de brandveiligheid noodzakelijk is) en de hal moet gezamenlijk zijn. Vaak wordt er in het kader van mantelzorg ook een indicatiestelling gevraagd.

De Boekelse methode: Vrijstelling voor bijwoning

Hoewel de regels het erg tegenwerken, willen sommige ouderen op het platteland (blijven) wonen. Het gaat voornamelijk om ouderen die hun hele leven op het platteland hebben gewoond en die nu moeten verhuizen omdat zoon of dochter het bedrijf heeft overgenomen. Op veel plaatsen bouwen mensen daarom illegale woningen voor hun ouders op eigen terrein (ook wel 'bijwoning' genoemd). In het Brabantse dorp Boekel is het sinds 2000 toegestaan dat schuren, stallen en garages op het erf omgebouwd worden tot aanleunwoningen. De gemeente geeft toestemming voor tijdelijke woonvoorzieningen, het gedoogbeleid is gelegaliseerd. Er zijn wel wat voorwaarden aan de constructie. Zo moet er sprake zijn van een ouder-kindrelatie, moeten de ouders 55 jaar of ouder zijn en na hun overlijden/vertrek moet alles in oude toestand hersteld worden, het bijgebouw mag niet groter zijn dan zestig vierkante meter.

Aanvankelijk werd deze regeling niet goedgekeurd door het Ministerie van VROM, maar in april 2003 heeft het Ministerie van VROM samen met de provincie Noord-Brabant in kaart gebracht welke ruimtelijke mogelijkheden er zijn om de maatschappelijke vraag naar huisvesting ten behoeve van mantelzorg te faciliteren. De buitenplanse afwijking biedt mogelijkheden. Dat artikel geeft gemeenten de bevoegdheid om onder bepaalde voorwaarden afwijking toe te staan van het bestemmingsplan. De voorwaarden die Boekel stelde aan bijwoning dienden als basis voor een regeling die nu door meer gemeentes wordt toegepast.

De Stichting Wonen van Senioren op Boerderijen (Stichting WSB) zet zich in om deze regeling breder te trekken. Nu is bijwoning enkel bedoeld voor ouders of invalide familieleden. De Stichting WSB ziet graag dat alle zorgvragers met een AWBZ-indicatie de mogelijkheid krijgen om via bijwoning op een boerderij te kunnen wonen.

Kangaroo-boerderij: boerderijen met een dubbele woonfunctie

Bij een boerderij met een dubbele woonfunctie zijn voorzieningen als keuken, sanitair en bemetering gescheiden. Vaak is de boerderij ook notarieel gesplitst in twee beschreven delen. Het wonen op een boerderij wordt door splitsing voor meer mensen financieel mogelijk. Dat kan aantrekkelijk zijn voor beviende mensen en grote-families. Mocht door omstandigheden één van de eigenaren willen verhuizen dan kan de andere eigenaar desgewenst onafhankelijk blijven wonen. Overigens blijft het raadzaam vooraf over en weer de verwachtingen goed door te praten. Heeft iemand nu of naar verwachting binnenkort behoefte aan hulp? Is er de verwachting om op gezette tijden de rol van kinderoppas te vervullen? Als je het vooraf over de verwachtingen eens kunt worden maakt dat de kans op teleurstellingen achteraf kleiner.

Het bewonen van een boerderij met een dubbele woonfunctie (notarieel gesplitst) is vrijblijvender dan de vorm van "bijwonen". Ook bij bijwonen kunnen de voorzieningen gescheiden zijn maar de eigendomsverhouding ligt meestal bij één eigenaar of één gezin. Vader en of moeder wonen in bij een van de kinderen of een jong gezin woont in bij een van de ouders.

Een andere populaire term voor deze vormen van wonen is 'wonen in een kangoeroewoning'. Meestal wordt verondersteld dat in een kangoeroewoning de kinderen bijzondere aandacht besteden aan de ouders. In de moderne tijd zal het omgekeerde ook vaak het geval zijn. Ouders geven bijzondere aandacht aan de kleinkinderen.

Ook voor ouders die de zorg op zich nemen voor meerdere mensen met een verstandelijk of lichamelijke handicap biedt een boerderij met een dubbele woonfunctie kansen. Evenzeer geldt dit voor zorgverleners die de zorg voor meerdere mensen met een Persoons Gebonden Budget (PGB) op zich nemen.

Meer informatie:

Stichting WSB, info@stichtingwsb.nl, www.stichtingwsb.nl

Boerderij en Advies, info@boerderijenadvies.nl, www.boerderijenadvies.nl

Kenniscentrum wonen en zorg, www.kenniscentrumwonenenzorg.nl

2.3 Bouwnormen voor de woning

Er is geen eenduidig antwoord te geven op de vraag aan welke bouwnormen voldaan moet worden. Welke regels van toepassing zijn (welk 'bouwregime' van toepassing is) hangt onder andere af van hoe de bouw gefinancierd wordt.

Woonvoorziening gecombineerd met zorg

Voor intramurale zorginstellingen (instellingen waar mensen wonen) geldt het WZV-regime (Wet Ziekenhuisvoorzieningen); binnen dit regime zijn normen voor huisvesting vastgesteld door het College Bouw Ziekenhuisvoorzieningen. Zij gaan uit van de volgende maatstaven:

- de bouwmaatstaven voor woonvoorzieningen verstandelijk gehandicapten;
- de bouwmaatstaven voor voorzieningen dagactiviteiten verstandelijk gehandicapten;
- de bouwmaatstaven voor verzorgings/verpleeghuizen;
- de bouwmaatstaven voor ggz-instellingen.

De maatstaven zijn op te vragen bij het College Bouw Ziekenhuisvoorzieningen in Utrecht. Telefoon:

(030) 298 31 00, afdeling documentatie. Er zijn wel kosten aan verbonden. Voor meer informatie: www.bouwcollege.nl.

In het Handboek BuitenGewoon Wonen, een uitgave van Elsevier bedrijfsinformatie bv in samenwerking met het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn (NIZW) en de Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting (SEV), worden algemene richtlijnen gegeven voor het samenstellen van woonprogramma's voor zorgintensieve doelgroepen. Ook is er informatie over een aantal basiswoonprogramma's. Dit Handboek is bedoeld als hulpmiddel bij de communicatie tussen de vertegenwoordigers van bewoners, de woningaanbieder en de zorgaanbieder. 'BuitenGewoon Wonen' is te bestellen bij Elsevier: (0314) 35 83 58 (Reed Business Information), via www.elsevier-vdu.nl of klantenservice@reedbusiness.nl en kost € 91,50 euro. De tweede druk is in september 2004 verschenen.

Woonvoorziening zonder zorgaanbod

Als het gaat om een woonvoorziening waar verder geen zorg wordt geboden ('scheiden wonen-zorg'), dan zijn de volkshuisvestelijke normen van toepassing. Hierbij is het bouwbesluit van toepassing. In het Bouwbesluit staan minimum technische eisen op het gebied van veiligheid, gezondheid, bruikbaarheid en milieu. Voor de inhoud van het Bouwbesluit zie www.minvrom.nl.

Verder kan gekeken worden naar de eisen van het kwaliteitskeurmerk 'WoonKeur'. WoonKeur is het certificaat voor nieuwbouwwoningen. Het certificaat kan worden afgegeven aan nieuwbouwwoningen met ruim voldoende woontechnische kwaliteit. Woonkeur is een initiatief van Aedes (vereniging van woningcorporaties) en de SEV.

WoonKeur is samengesteld uit de eisen van de vier meest bekende eisenpakketten voor nieuwbouw: het Seniorenlabel, het Politiekeurmerk Veilig Wonen voor Nieuwbouw, de VAC-Kwaliteitswijzer en het Handboek voor Toegankelijkheid. Voor meer info over WoonKeur zie www.woonkeur.nl.

3. Financiële gevolgen van wonen op de boerderij voor bewoners

3.1 Korting op sociale uitkeringen

Inwoning kan gevolgen hebben voor de sociale uitkeringen van een deelnemer. Bij inwoning wordt de deelnemer onderdeel van een gemeenschappelijk huishouden. Wanneer de deelnemer op dit moment een zelfstandig huishouden heeft, zal hij gekort worden op zijn uitkering zodra hij deel uit maakt van een gemeenschappelijk huishouden.

3.2 Recht op huursubsidie

Huursubsidie is bedoeld voor huurders van een zelfstandige woning. Daarnaast komen bepaalde onzelfstandige woonruimten ook in aanmerking voor subsidie. Het gaat om een woongebouw of woning, die geheel of gedeeltelijk verhuurd wordt ten behoeve van:

1. begeleid wonen, voor verstandelijk of lichamelijk gehandicapten en ex-psychiatrische cliënten en langdurig begeleid wonen voor voormalig dak- en thuislozen;
2. groepswonen voor ouderen of een daarmee vergelijkbare woonvorm.

De subsidiëring van een onzelfstandige woonruimte bestaat uit twee fases. Het eerste betreft de aanwijzing van het complex. Dit is gebonden aan criteria. Vervolgens kunnen de bewoners volgens de normale regels een aanvraag indienen. Vanuit de Huursubsidiewet worden eisen gesteld aan de woning, aan de zorgverlening en de huur en aan het bouwkundige deel van de woonvorm.

In de handleiding 'Initiatieven Kleinschalig Wonen met Zorg, Een handreiking voor particuliere initiatiefnemers' vindt u een beschrijving van de voorwaarden waaraan voldaan moet worden.

Deze handleiding is een uitgave van het Landelijk KennisNetwerk Gehandicaptenzorg (LKNG) en is te bestellen of gratis te downloaden via www.lkng.nl.

4. Wonen voor ouderen

4.1 Stichting Wonen van Senioren op Boerderijen

Het initiatief voor een landelijke Stichting Wonen van Senioren op Boerderijen (WSB) komt voort uit veranderingen op het platteland die momenteel gaande zijn. Deze veranderingen leveren kansen op, maar ook bedreigingen. Kansen liggen er onder meer voor ouderenhuisvesting en dan met name voor senioren die een sterke band hebben met het platteland. De Stichting WSB ondersteunt dat. De doelstelling van de Stichting WSB bestaat uit zeven subdoelen waarvan de eerste de belangrijkste is.

1. In kaart brengen van de wens onder senioren te wonen in een appartement op een boerderij;
2. Bevorderen van het gebruik van vrijkomende boerderijen voor het bewonen door senioren;
3. Bevorderen van het gebruik van het Woonkeur-label bij de verbouw van boerderijen tot seniorenappartementen;
4. Voorlichting geven aan senioren die op zoek zijn naar een appartement op een boerderij;
5. Bevorderen van transparantie van de markt van seniorenappartementen op boerderijen;
6. Promoten van het persoonsgebonden budget;
7. Bevorderen van het behoud van boerderijen als beeldbepalende cultuurelementen op het platteland.

De stichting WSB richt zich vooral op de huisvesting van vitale senioren vanaf 50 jaar. Er zijn daarnaast plannen samen met de Nederlandse Federatie Gemeenschappelijk Wonen een apart project op te zetten over gemeenschappelijk wonen met zorg. Dat kan gaan om projecten kleinschalige woonboerderijen voor dementerenden, maar ook om woonboerderijen voor lichamelijk/verstandelijk gehandicapten.

Voor meer informatie:

Stichting WSB, info@stichtingwsb.nl, www.stichtingwsb.nl

Boerderij en Advies, info@boerderijenadvies.nl, www.boerderijenadvies.nl.

4.2 Stichting Welzijn Ouderen

De Stichting Welzijn Ouderen (SWO) is bij uitstek de partner voor levering van de welzijnscomponent in de zorgboerderij. Welzijn Ouderen erbij betrekken (als die organisatie al niet zelf (mede) initiatiefnemer is), is dus heel logisch. Hoewel lang niet elke SWO ervaring zal hebben met zorgboerderijen, is het meestal wel een goede verbindingsbrug tussen ouderen en overheid. De SWO heeft een goed zicht op de sociale kaart met betrekking tot ouderen en heeft zich gespecialiseerd in het bijeenbrengen en –houden van verschillende gesprekspartners in ontwikkelingsprocessen.

Meer informatie:

Voor de plaatselijke SWO kunt u terecht bij uw gemeente.

5. Waar vind ik verdere informatie?

5.1 Brochures en handleidingen

Met beide benen op de boerengrond; de zorgboerderij voor ouderen als kansrijk initiatief

Met deze brochure willen de Samenwerkende Nederlandse fondsen voor ouderen (VSB Fonds, Nationaal Fonds Ouderenhulp en Stichting Sluyterman van Loo) een stimulans geven aan de opzet van zorgboerderijen voor ouderen.

De brochure biedt goede informatie over zowel de achtergronden, de sfeer en de opzet van zorgboerderijen.

Het platteland heeft veel te bieden; mogelijkheden voor senioren om te wonen op de boerderij

De brochure belicht het wonen op het platteland vanuit diverse invalshoeken: de oudere, de boer, de plattelandsbevolking en de overheid.

Diverse woonvormen worden belicht: woongroepen van ouderen, wonen met (klein)kinderen op één erf, appartementen in vrijkomende boerderijen, appartementen op nieuwe landgoederen, zorgboerderijen en dependances van verzorgings- verpleeghuizen op een boerderij. Ook gaat de brochure in op ondersteuning bij initiatieven.

De brochure is te bestellen bij de Stichting WSB. Tel: (030) 238 39 63 of info@stichtingwsb.nl.

Initiatieven Kleinschalig Wonen met Zorg, Een handreiking voor ouders en cliënten

Een losbladige publicatie; de tekst bevat praktische informatie voor (ouders van) mensen met een handicap om zelf kleinschalige woonvormen op te richten. Er komen vier grote thema's aan bod: oriëntatie, wonen, zorg en financiën. Daarnaast bevat de handleiding een groot aantal bijlagen waarin nog extra informatie gegeven wordt.

De handleiding is ook erg interessant voor anderen die een woonzorgcombinatie willen oprichten.

Deze handleiding is een uitgave van het Landelijk KennisNetwerk Gehandicaptenzorg (LKNG) en is te bestellen of gratis te downloaden via www.lkng.nl.

5.2 Organisaties en programma's

Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting (SEV)

De SEV is onafhankelijk en stimuleert en werkt aan innovaties op het brede terrein van bouwen, wonen en leefomgeving. Dit gebeurt door het uitvoeren van meerjarige experimentenprogramma's en voorbeeldprojecten, samen met de ministeries van VROM, VWS en EZ, maar ook met woningbouwers, gemeenten en burgers. Op de website kunt u lezen welke programma's de SEV uitvoert en ondersteunt. Per thema, bijvoorbeeld 'wonen met zorg en diensten' kunnen publicaties besteld worden.

Informatie en bestellen kan via www.sev.nl.

Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn (NIZW)

Het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn / NIZW is een onafhankelijke organisatie die zich richt op het verbeteren van de sector zorg en welzijn, door innovatie mogelijk te maken en door ondersteuning en informatie te bieden. De activiteiten van het NIZW resulteren in adviezen, veranderingstrajecten, trainingen, congressen, boeken, websites, cd-rom's, video's en een informatielijn. Voor verdere info en contact zie www.nizw.nl

Innovatieprogramma Wonen en Zorg

Het Innovatieprogramma Wonen en Zorg was een gezamenlijk programma van de SEV en het NIZW. Via de website www.iwz.nl wordt kennis en ervaring op het gebied van wonen, zorg en welzijn toegankelijk gemaakt.

Stichting Wonen van Senioren op Boerderijen (WSB)

Voor omschrijving van deze Stichting zie I4.1

Stichting WSB, info@stichtingwsb.nl, www.stichtingwsb.nl.

Databank Wooninitiatieven van de Federatie van Ouderverenigingen

De Federatie van Ouderverenigingen (FvO) ontwikkelt een databank voor ouders en familieleden die een wooninitiatief ondernemen of daar belangstelling voor hebben. De databank biedt de gelegenheid andere ouders in de regio te vinden en elkaar te ontmoeten.

Meer info op www.fvo.nl.

Nieuws en organisatie wonen, zorg en welzijn

Op de site www.wonenzorgwelzijn.nl staat het laatste nieuws over wonen met zorg en welzijn.

Tevens worden organisaties genoemd die zich bezighouden met kennis, onderzoek en advies op dit gebied en zijn er cliënt- en branche-organisaties te vinden.

J. Jeugdzorg

1. Jeugdzorg

- 1.1 Wat is jeugdzorg?
- 1.2 Algemene voorzieningen
- 1.3 Gemeenten voeren regie
- 1.4 Jeugdzorg is specialistische zorg
- 1.5 Doelgroepen
- 1.6 Wet op de Jeugdzorg
- 1.7 Bureau Jeugdzorg
- 1.8 Jeugdzorginstellingen
- 1.9 Financiering
- 1.10 Organisatie van de jeugdzorg

2. Jeugdigen op de boerderij (buiten jeugdzorg)

- 2.1 Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten
- 2.2 Jeugdigen zonder problemen
- 2.3 Oudere jeugd
- 2.4 Andere doelgroepen

3. Vormen van geïndiceerde opvang op de (jeugd)zorgboerderij

- 3.1 Leer-werktraject
- 3.2 24-uurszorg
- 3.3 Daghulp
- 3.4 Naschoolse opvang
- 3.5 Weekend/logeeropvang
- 3.6 Crisisopvang
- 3.7 Speciale eisen

1. Jeugdzorg

Zorgboerderijen genieten inmiddels een redelijke bekendheid. Minder bekend zijn de mogelijkheden die landbouw en natuur bieden voor doelgroepen binnen de jeugdzorg. Voor de landbouw kan de jeugdzorg een interessante doelgroep zijn. Van de jeugd in Nederland heeft circa 15% meer aandacht nodig dan anderen en daarvan is er zo'n 5% die specialistische hulp nodig heeft. Andersom kan voor de jeugdzorg blijken dat in de landbouw een vernieuwend zorgaanbod schuilt. Een zorgaanbod dat op maat kan worden gemaakt, kleinschalig van aard is en een meerwaarde biedt ten opzichte van de reguliere hulpverlening aan jeugdigen.

1.1 Wat is jeugdzorg?

Jeugdzorg er is voor jeugdigen tot 18 jaar (en hun ouders) die flinke problemen hebben tijdens het opgroeien. Of waarbij het misloopt in de opvoeding. Het is specialistische zorg. Net als bij reguliere medische zorg heb je een verwijzing nodig (indicatie) om deze specialistische zorg te krijgen. Een indicatie krijg je bij Bureau Jeugdzorg; de zorg krijg je bij jeugdzorginstellingen.

Jeugdigen en hun ouders met minder zware problemen hebben geen jeugdzorg nodig. Zij kunnen – zonder indicatie van Bureau Jeugdzorg - terecht bij de algemene voorzieningen. Denk bijvoorbeeld aan scholen, het jongerenwerk, de schoolarts, etc. Deze voorzieningen zijn allemaal actief op lokaal niveau.

De zorg voor jeugdigen is op te vatten als een keten die bestaat uit verschillende schakels. Ouders zijn zelf als eerste verantwoordelijk voor de opvoeding. Ze kunnen steun krijgen van de algemene voorzieningen – zoals huisartsen, algemeen maatschappelijk werk en consultatiebureaus – om hun kinderen in zo goed mogelijke omstandigheden te laten opgroeien. Wanneer toch ernstige problemen ontstaan, dan kan het Bureau Jeugdzorg om hulp gevraagd worden. Het Bureau beoordeelt het verzoek en beslist of jeugdzorg nodig is. Als dat zo is, krijgt een jeugdige deze hulp bij een jeugdzorginstelling.

De jeugdzorgketen:

Algemene voorzieningen

Bureau Jeugdzorg (indicatie)

Jeugdzorginstelling

1.2 Algemene voorzieningen

Schakel in de jeugdzorgketen: **Algemene voorzieningen**

Dit zijn de voorzieningen die voor iedereen vrij toegankelijk zijn, zoals de huisarts, scholen, kinderopvang en het jongeren centrum. Maar ook kan gedacht worden aan het consultatiebureau, de bibliotheek, het algemeen maatschappelijk werk (AMW) en de GGD. Het gaat hier om een breed scala aan voorzieningen met een lage drempel, die veelal lokaal bezocht kunnen worden (wijk, buurt, kleine gemeente).

De algemene voorzieningen zullen ernstige opvoed- en opgroei problemen zoveel mogelijk proberen te voorkomen en anders proberen de problemen tijdig te signaleren. Zij hebben daarnaast een belangrijke taak om jeugdigen en hun ouders door te verwijzen als zij denken dat specialistische hulp

nodig is. Als zij denken dat jeugdzorg nodig is, dan verwijzen ze door naar Bureau Jeugdzorg. Deze moet bepalen of een indicatie voor jeugdzorg nodig is. Bureau Jeugdzorg verwijst de jeugdige, met een indicatie op zak, vervolgens verder door naar de juiste jeugdzorginstelling.

Veel algemene voorzieningen zijn vertegenwoordigd in zogenaamde buurtnetwerken. Het buurtnetwerk is een overleg van beroepskrachten vanuit de algemene voorzieningen in een wijk of plaats. De buurtnetwerken richten zich speciaal op jeugd, vaak wordt er een onderverdeling gemaakt tussen kinderen van 0 tot 12 jaar en van 12 tot 18 jaar. Ze hebben een belangrijke rol in de signalering van problemen bij kinderen en gezinnen. Verder kunnen ze afspraken maken wie welke hulp biedt. Soms neemt ook iemand van Bureau Jeugdzorg deel aan het buurtnetwerk. Deze kan bijvoorbeeld informatie geven over de mogelijkheden van de hulp die een jongere – met een indicatie – bij een jeugdzorginstelling kan krijgen. Naast buurtnetwerken zijn er steeds meer soortgelijke netwerken op scholen voor basisonderwijs en voortgezet onderwijs. Deze netwerken heten dan zorgadviesteams.

Casus: Cindy

Cindy is 15 jaar en gaat naar de havo. De laatste tijd voelt zij zich niet gelukkig. Haar vader is overleden en daar heeft ze veel verdriet van. Haar moeder heeft sinds kort een nieuwe vriend en dat vindt ze maar niks. Ze vindt het moeilijk om hierover met haar moeder in gesprek te gaan. Die ene keer dat ze het probeerde, had het een fikse ruzie tot gevolg. Op school gaat het niet zo goed; Cindy spijbelt soms omdat ze haar gedachten er toch niet bij kan houden. Haar leraar wiskunde merkt dat Cindy zich niet kan concentreren en steeds meer spijbelt. Hij weet een beetje van haar situatie en uit zijn zorgen in het zorgadviesteam op school. Hierbij zit ook een maatschappelijk werker. Hij wil graag met Cindy in gesprek. Cindy heeft nu twee gesprekken met hem gevoerd. Ze vindt het fijn om van zich af te praten. Ze ziet in dat haar schoolprestaties te lijden hebben omdat ze haar vader zo mist. Volgende keer is haar moeder bij het gesprek. De maatschappelijk werker steunt haar om samen met haar moeder een oplossing te vinden. Cindy heeft geen indicatie voor jeugdzorg nodig. Zij kan met haar probleem terecht bij de voorliggende voorzieningen.

1.3 Gemeenten voeren regie

Gemeenten voeren de bestuurlijke regie over de algemene voorzieningen. Het doel van de gemeente is om – door regie te voeren - problemen met opvoeden en opgroeien zoveel mogelijk te voorkomen. Dit doen zij in hun lokale jeugdbeleid. Gemeenten hebben hierin veel vrijheid, zodat ze rekening kunnen houden met de specifieke lokale situatie.

Waar gemeenten de taak hebben om problemen met opvoeden en opgroeien te voorkomen (preventief), heeft de provincie de verantwoordelijkheid om deze problemen zo goed mogelijk op te lossen (curatief). Dat maakt de gemeenten regisseur van het lokaal jeugdbeleid, maar provincie de regisseur van de jeugdzorg. Er is dus sprake van een 'snijvlak' daar waar de gemeentelijke verantwoordelijkheid eindigt en de provinciale verantwoordelijkheid begint.

De gemeenten zijn verantwoordelijk dat zij jeugdigen met problemen zo snel mogelijk signaleren en helpen. Maar wat houdt dit dan in; welke taken heeft de gemeente precies? Met de invoering van de Wet op de Jeugdzorg per 1 januari 2005 zijn er voor de gemeenten vijf taken vastgelegd. Door deze taken goed in te vullen en uit te voeren neemt de gemeente haar verantwoordelijkheid voor het deel van het jeugdbeleid dat zich richt op jeugdzorg. Deze vijf taken heten dan ook de 'gemeentelijke taken geschakeld aan de jeugdzorg'. Het gaat om informatie, signalering, toegang, pedagogische hulp en coördinatie.

Gemeentelijke taak: Informatie

Dit betekent: Informatie verstrekken aan ouders, kinderen en jongeren over opvoeden en opgroeien
Bijvoorbeeld door: Jongereninformatiepunt (JIP), Opvoedwinkel, oudercursussen

Gemeentelijke taak: Signalering

Dit betekent: Signaleren van problemen door algemene voorzieningen als AMW, GGD, onderwijs
Bijvoorbeeld door: vaardigheden m.b.t. signaleren bij hulpverleners, meldcodes kindermishandeling

Gemeentelijke taak: Toegang en toeleiding

Dit betekent: Toegang tot het gemeentelijk hulpaanbod, beoordelen en toeleiden naar algemene voorzieningen, maar ook naar BJz

Bijvoorbeeld door: sociale kaart voor ouders, jeugdigen en verwijzers, buurtnetwerken met deelname vanuit BJz

Gemeentelijke taak: Pedagogische hulp

Dit betekent: Advisering en lichte hulpverlening aan ouders en jongeren

Bijvoorbeeld door: pedagogische gesprekken, schoolmaatschappelijk werk en sociale vaardigheidstraining

Gemeentelijke taak: Coördinatie van zorg

Dit betekent: Coördineren van zorg in het gezin op lokaal niveau

Bijvoorbeeld door: gezinscoaching, verbeteren van afstemming tussen hulpverleners en het gezin

De meeste gemeenten zijn bezig de vijf taken te versterken, zodat jeugdigen en hun ouders sneller en betere hulp krijgen. Het aansturen van de algemene voorzieningen is hierin een belangrijk onderdeel. In de meeste gevallen is de gemeente ook financier van deze voorzieningen. Het kabinet wil de vijf gemeentelijke taken geschakeld aan de jeugdzorg een wettelijk kader geven in de nieuwe Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO).

1.4 Jeugdzorg is specialistische zorg

Sommige jeugdigen en hun ouders hebben te kampen met dermate grote problemen, dat zij niet geholpen kunnen worden door de algemene voorzieningen. Zij hebben specialistische hulp nodig. Jeugdzorg is een vorm van specialistische hulp. Jeugdzorg bestaat uit alle zorg aan ouders en kinderen om ernstige opgroei- en opvoedproblemen aan te pakken. Met de Wet op de Jeugdzorg is deze zorg georganiseerd.

Jeugdzorg helpt ouders en andere opvoeders (zoals leerkrachten) bij de opvoeding van kinderen en jongeren. Zij krijgen hulp om de draagkracht om problemen aan te pakken te verstevigen ten opzichte van de draaglast. Soms moeten daarbij beperkingen geaccepteerd worden die nu eenmaal onveranderbaar in kinderen en gezinnen aanwezig zijn. Het doel van de jeugdzorg is om beperkingen op te heffen of zodanig te verminderen, dat ouders en kinderen 'gewoon' kunnen participeren aan de samenleving.

Het Bureau Jeugdzorg is de toegang tot de jeugdzorg. Jeugdigen en hun ouders kunnen er zelf naartoe gaan, maar ook naartoe worden verwezen vanuit de algemene voorzieningen. Het Bureau Jeugdzorg beoordeelt of de jeugdige in aanmerking komt voor jeugdzorg. Als dat zo is, leidt dat tot een indicatiebesluit: een formeel besluit dat specialistische hulp nodig is voor de geconstateerde problematiek. Vervolgens stelt het Bureau vast welke zorg dat moet zijn, wie die zorg kan leveren, hoe lang de zorg moet duren en op welke wijze de zorg moet worden uitgevoerd (bijvoorbeeld thuis of op een jeugdzorginstelling, individueel of in groepsverband, enz.). Kortweg wordt bekeken of de

jongere is aangewezen op verblijf, begeleiding (of behandeling), of observatiediagnostiek. De jongere en de ouders praten mee over de te behalen doelen die in de indicatie worden opgenomen. Na het opstellen van de indicatie helpt Bureau Jeugdzorg de cliënt de juiste zorg te vinden. Bureau Jeugdzorg verleent zelf geen zorg (uitzondering: uit oogpunt van klantvriendelijkheid mag Bureau Jeugdzorg maximaal vijf gesprekken voeren met een cliënt).

De zorg wordt geboden door een jeugdzorginstelling: dat kan in het gezin, maar ook bij de jeugdzorginstelling zelf zijn. De zorg kan enkele uren per week zijn gedurende een paar maanden, maar het kan ook beter zijn dat een kind voor korte of langere tijd niet in het eigen gezin woont. Een kind verblijft dan in een instelling of in een pleeggezin.

De jeugdzorg is als volgt onder te verdelen:

- Jeugdhulpverlening: zorg aan jongeren (en hun ouders) die problemen hebben op het vlak van opvoeden en opgroeien.
- Geestelijke gezondheidszorg voor jeugdigen: zorg aan jeugdigen met psychische en psychosociale problemen.
- Zorg voor licht verstandelijk beperkte jeugdigen: zorg voor jeugdigen met een lager IQ.
- Jeugdzorg aan jongeren in justitiële jeugdinrichtingen: zorg aan jongeren in een vrijheidsbeperkende instelling.

Casus: Bob

Bob is 9 en heeft op zijn jonge leeftijd al veel meegemaakt. Zijn ouders maakten altijd ruzie. Nadat zijn ouders zijn gescheiden heeft hij een poosje bij opa en oma gewoond. Als opa teveel gedronken had, sloeg hij oma. En soms ook Bob. Nu hij weer bij zijn moeder woont, gebeurt dat niet meer. Maar zijn moeder vindt het opvoeden van Bob moeilijk, bovendien is ze weinig thuis.

Bob maakt op het schoolplein veel ruzie en vertoont vaak agressief gedrag naar zijn lerares. De school maakt zich zorgen en heeft ervoor gezorgd dat de moeder van Bob terecht kan bij het opvoedspreekuur in de wijk. Wanneer een wijkagent Bob op de kinderboerderij een konijn ziet mishandelen, trekt hij aan de bel. Hij neemt contact op met de school en gezamenlijk nodigen ze de moeder van Bob uit voor een gesprek: zo kan het niet langer. De school adviseert haar hulp te zoeken voor haar zoon. De lerares stelt voor een afspraak te maken bij Bureau Jeugdzorg. Bob heeft jeugdzorg nodig. Hij krijgt een indicatie voor kinder- en jeugdpsychiatrie.

1.5 Doelgroepen

Wanneer we de keten van hulp aan jeugdigen bekijken, kunnen we de volgende grove verdeling maken:

1. Jeugdigen met lichte problemen

Het gaat om jeugdigen die wel extra aandacht nodig hebben, maar geen specialistische zorg. Vaak gaat het om enkelvoudige problemen. Het zijn echter altijd problemen die zonder aandacht kunnen verslechteren tot zwaardere problematiek. Het kan bijvoorbeeld gaan om gedragsproblemen naar aanleiding van een nare gebeurtenis. Maar je kunt ook denken aan leeftijdsgebonden gedragsproblemen, zoals bij pubers kan voorkomen. Lichte opvoedingsproblematiek valt hier ook onder. De lichte problemen worden met kortdurende hulp, veelal vanuit de algemene voorzieningen, verholpen.

2. Jeugdigen met ernstige problemen

Deze jeugdigen kampen met zware problematiek waarvoor specialistische zorg nodig is. Als we gaan bekijken voor wie geïndiceerde jeugdzorg is georganiseerd, dan kunnen we de volgende doelgroepen onderscheiden:

Jeugdigen:

- die jeugdhulpverlening nodig hebben
Het gaat om jeugdigen die binnen hun opvoeding ernstige problemen hebben en waarbij het proces van opgroeien 'verstoord' is. Ze kunnen niet meer 'normaal' participeren in de maatschappij. Je moet hier denken aan kinderen en jongeren met sociale- en gedragsproblemen. Er vindt een stoornis in hun ontwikkeling plaats, waardoor zij niet goed (kunnen) opgroeien. De stoornis kan het gevolg zijn van een verkeerd opvoedklimaat (gezinsfactoren), maar de stoornis kan ook 'in' het kind zelf zitten (kindfactoren).
- die geestelijke gezondheidszorg (GGZ) nodig hebben
Het gaat hier om kinderen en jongeren met psychosociale en psychiatrische problemen. De problemen hebben betrekking op hun denken, voelen, willen, oordelen en / of doelgericht handelen. Het kan om kleine kinderen gaan met angststoornissen of hechtingsproblematiek. In het laatste geval kunnen kinderen geen vertrouwensband opbouwen met hun ouders. Het kan ook gaan om oudere kinderen met eetstoornissen of met ADHD (druk gedrag en moeilijk concentreren). Het zijn slechts voorbeelden van het brede scala aan problemen die onder dit kopje vallen. Als deze kinderen specialistische behandeling of therapie nodig hebben, gaan ze naar de GGZ. Als deze kinderen begeleiding nodig hebben om met hun beperkingen om te gaan, gaan ze naar jeugdhulpverlening.
- met een licht-verstandelijke beperking
We spreken van licht verstandelijk gehandicapten jeugdigen als het intellectueel functioneren duidelijk onder het gemiddelde ligt en als er daardoor sprake is van problemen op meerdere terreinen, zoals sociale contacten, onderwijs, etc. Het IQ van deze jeugdigen ligt tussen 50 en maximaal 75.
- die verblijven in een justitiële jeugdinrichting
We maken verschil tussen jeugdigen die via het strafrecht en jeugdigen die via het civiele recht in een justitiële jeugdinrichting terecht komen. Als het gaat om jeugdigen die een delict of misdrijf hebben begaan, dan spreken we van een strafrechtelijke maatregel. Zij worden geplaatst vanuit het strafrecht. Als zij een indicatie voor jeugdzorg meekrijgen – crimineel gedrag is vaak een uiting van achterliggende problemen - behoren zij tot de doelgroep. Er worden ook jongeren vanuit het civiele recht geplaatst. Dit zijn jongeren die hulp nodig hebben, maar die hulp in een gesloten 'afdeling' moeten krijgen. Bureau Jeugdzorg kan dit in het indicatiebesluit opnemen. Het is mogelijk dat het gaat om jongeren die 'op het verkeerde pad zijn', maar ze zitten in de justitiële inrichting voor behandeling (civiel) en niet voor straf (strafrecht). Het grote verschil tussen justitiële jeugdinrichtingen en een gewone jeugdzorginstelling is dat bij de eerstgenoemde instelling jongeren worden beperkt in hun vrijheid. Dit moet hen – in hun eigen belang – beschermen.
- met een combinatie van problemen
In de beschrijving van doelgroepen in de jeugdzorg, wordt het onderscheid gemaakt op basis van de problematiek die de jeugdigen kunnen hebben. We kijken immers naar de zorg die voor hen is georganiseerd. Maar vaak komt een probleem niet alleen. In de doelgroepenlijst moet daarom ook de groep jeugdigen worden meegenomen die een combinatie van problemen kent. Denk aan licht verstandelijk gehandicapten jongeren die in aanraking komen met justitie. Of aan opvoedproblemen omdat de jeugdige kampt met een psychiatrische stoornis.

Boefjes

Jongeren van 12 tot 18 jaar, die door de politie zijn aangehouden voor bijvoorbeeld vernieling, (winkel)diefstal of overlast met vuurwerk kunnen de keus krijgen: naar Justitie of naar Halt. Halt staat voor Het ALTERNatief en valt onder het Openbaar Ministerie. Via een Halt-procedure kunnen

jongeren weer rechtzetten wat zij fout hebben gedaan, zonder dat zij in aanraking komen met Justitie (er wordt geen strafblad aangemaakt). Doorgaans moeten de jongeren bij de benadeelde aan de slag. Naast deze 'alternatieve straf' wordt bekeken of er achterliggende factoren spelen die vragen om al dan niet geïndiceerde jeugdzorg.

Voor kinderen tot 12 jaar die zich schuldig maken aan 'kleine' criminaliteit is er de Stop-reactie. Er wordt een gesprek aangegaan met ouders en kind, er wordt een leeractiviteit aangeboden en - indien van toepassing – zal het kind zijn excuses moeten bieden aan de benadeelde. Kinderen onder de twaalf jaar zijn strafrechtelijk niet vervolgbaar; deelname aan de Stop-reactie gebeurt dan ook op vrijwillige basis. Ook hier wordt bekeken wat er wellicht aan extra hulp nodig is.

1.6 Wet op de Jeugdzorg

De jeugdzorg is geregeld in de Wet op de Jeugdzorg, welke inwerking is getreden op 1 januari 2005. Deze wet moet leiden tot betere zorg voor jeugdigen en hun ouders én het versterken van hun positie. Om dit te realiseren staan er vijf beleidsdoelstellingen in de wet:

1. De vraag van de cliënt centraal

De jeugdzorg ging voorheen uit van wat zelfstandige instellingen en voorzieningen aanbieden. De Wet op de Jeugdzorg heeft een ander vertrekpunt: de vraag van de cliënt staat centraal – dus niet het bestaande aanbod. Daardoor krijgt de jeugdige eerder de zorg die past bij zijn behoefte.

2. Recht op jeugdzorg

De jeugdige heeft een aanspraak op zorg (recht op zorg) wanneer het Bureau Jeugdzorg hiervoor een indicatie heeft gesteld. Deze zorg moet aan bepaalde voorwaarden voldoen. Zo moet ze 'op tijd' en 'op maat' beschikbaar zijn voor de cliënt.

3. Eén centrale, herkenbare toegang tot jeugdzorg

Het Bureau Jeugdzorg is de centrale toegang tot alle jeugdzorg: een rechtstreekse verwijzing vanuit een algemene voorziening naar een jeugdzorginstelling is niet mogelijk (Er is één uitzondering: een huisarts mag rechtstreeks doorverwijzen naar de jeugd geestelijke gezondheidszorg wanneer hij een vermoeden heeft van een ernstig psychische stoornis van de jeugdige). Ze doet als enige – onafhankelijke instelling – de beoordeling van het verzoek om hulp. Zij is verantwoordelijk voor het al dan niet indiceren van jeugdzorg. Bureau Jeugdzorg verleent zelf dus geen hulp, dat doen de jeugdzorginstellingen.

4. Integratie van Advies- en meldpunten kindermishandeling, de (gezins)voogdij en de jeugdreclassering in het Bureau Jeugdzorg

Het Bureau Jeugdzorg is er niet alleen voor ouders en jeugdigen die zelf om hulp vragen, maar ook om jeugdigen te beschermen die niet om hulp (kunnen) vragen. Voogdij, gezinsvoogdij en jeugdreclassering zijn onderdeel van het Bureau Jeugdzorg – dat was voorheen niet zo. Dit geldt ook voor het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK).

5. Introductie van gezinscoaching

Gezinnen met verschillende problemen (bijvoorbeeld schulden, verslaving, opvoedproblemen) worden vaak omringd door vele hulpverleners. Sommige gezinnen verliezen het overzicht op hun eigen situatie. Bureau Jeugdzorg kan dan vaststellen – of wel indiceren - dat coördinatie van zorg nodig is en geeft aan welke hulpverlener (bij voorkeur al actief in het gezin) dat het beste kan doen. De gezinscoach zorgt ervoor dat de verschillende vormen van hulpverlening op elkaar af worden gestemd en ondersteunt waar nodig het gezin.

1.7 Bureau Jeugdzorg

Schakel in de jeugdzorgketen: **Bureau Jeugdzorg (indicatie)**

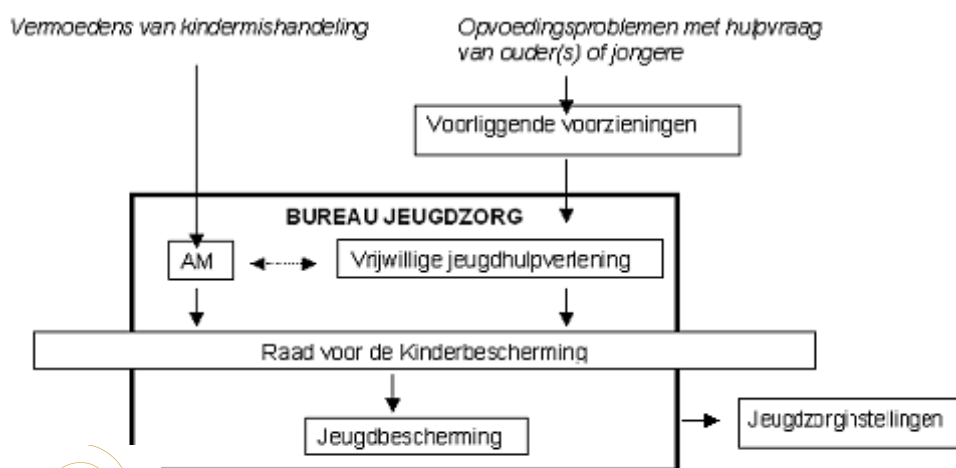
De kerntaak van Bureau Jeugdzorg is het beoordelen van het verzoek om hulp en de juiste zorg vaststellen: indicatiestelling. Ze kan voor verschillende vormen van jeugdzorg indiceren: jeugdhulpverlening, jeugd- geestelijke gezondheidszorg, zorg voor licht verstandelijke gehandicapten jongeren en zorg voor jongeren in een justitiële inrichting. Het Bureau moet daarom over verschillende deskundigheden beschikken om te kunnen indiceren. De intakes en indicatiestelling worden gedaan door de afdeling vrijwillige hulpverlening. De casemanager vrijwillige hulpverlening begeleidt de hulpvragers vanaf het moment van binnenkomst tot aan het einde van het hulpverleningstraject.

Het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK) is voor iedereen die zich zorgen maakt over kinderen in zijn of haar omgeving en denkt aan kindermishandeling. Het AMK geeft advies aan iedereen die zich zorgen maakt en niet goed weet wat hij met de situatie aan moet. Er kan ook een melding (vermoeden van) kindermishandeling worden gedaan. Na een melding start het AMK meestal een onderzoek naar de gezinssituatie van het kind en gaat het AMK in ieder geval met de ouders praten. Blijkt het kind inderdaad in de knel te zitten, dan organiseert het AMK hulp, zodat de situatie beter wordt voor het kind. Als de situatie voor het kind levensbedreigend is, of als de ouders geen hulp willen accepteren, dan schakelt het AMK de Raad voor de Kinderbescherming in. Deze onderzoekt of een kinderschermingsmaatregel nodig is. Het AMK is een onderdeel van Bureau Jeugdzorg omdat een melding van kindermishandeling meestal leidt tot jeugdzorg.

Wanneer een kinderrechter – op verzoek van de Raad voor de Kinderbescherming – een kinderschermingsmaatregel oplegt, voert Bureau Jeugdzorg dit uit. Dit is het werk van de gezinsvoogd. De meest voorkomende kinderschermingsmaatregel is ondertoezichtstelling (OTS). De gezinsvoogd houdt in dat geval toezicht op de jeugdige en biedt hulp en steun bij de opvoeding. De begeleiding is erop gericht de ouders zoveel mogelijk zelf verantwoordelijk te laten blijven voor de opvoeding. Soms is het nodig om het kind (tijdelijk) uit huis te plaatsen.

De jeugdreclassering gaat over begeleiding en toezicht in het kader van het jeugdstrafrecht. Dus jongeren die gepakt en bestraft zijn voor een delict krijgen met de jeugdreclassering te maken. Ze moet jeugdigen door hulpverlening (soms onder dwang, met een juridische 'stok achter de deur') en begeleiding weer een goede plek in de samenleving geven.

Het Bureau Jeugdzorg wordt door de provincie gefinancierd en is provinciaal georganiseerd. Dat betekent dat iedere provincie haar eigen Bureau Jeugdzorg heeft, met vestigingen per regio, zodat het Bureau geografisch altijd goed te bereiken is voor jeugdigen en hun ouders.

Handboek Landbouw & Zorg, versie 5.1, maart 2007.
Dit handboek is een uitgave van de Verenigde Zorgboeren.
Auteur(s), redactie en uitgever aanvaarden geen aansprakelijkheid voor informatie die onvolledig of onjuist is opgenomen.

1.8 Jeugdzorginstellingen

Schakel in de jeugdzorgketen: **Jeugdzorginstellingen**

Bureau Jeugdzorg verleent zelf geen hulp. Met een indicatie wordt de jeugdige door Bureau Jeugdzorg doorverwezen naar een jeugdzorginstelling. Daar krijgt hij hulp. De instellingen verschillen van problematiek die onder de jeugdzorg valt: jeugdhulpverlening, jeugd-geestelijke gezondheidszorg, zorg voor licht verstandelijk gehandicapten jongeren en zorg voor jongeren in een justitiële inrichting. De indicatie is het uitgangspunt voor het hulpverleningsplan van een jeugdzorginstelling. Het plan geeft aan voor welke problemen de instelling hulp gaat verlenen. Als er verschillende jeugdzorgaanbieders nodig zijn om hulp te verlenen, dan staat in het plan wie de zorg coördineert. Iedere cliënt heeft uiteindelijk dus één hulpverleningsplan, ook al zijn er meerdere jeugdzorginstellingen betrokken. De jeugdzorginstelling houdt over de start, voortgang en het einde van de zorg steeds contact met het Bureau Jeugdzorg.

Bij de jeugdzorginstellingen worden de volgende vormen van zorg onderscheiden:

- Ambulant geïndiceerde zorg

Zorg waarbij de jeugdige in zijn eigen woonomgeving blijft wonen. De jeugdige komt op afspraak naar de hulpverlener, of de hulpverlener brengt een bezoek bij de jeugdige thuis. Individuele gesprekken of gezins- en groepsgesprekken worden veel gebruikt, maar als intensievere hulp nodig is, wordt bijvoorbeeld (video)hometraining of intensieve gezinsbegeleiding aangeboden.

- Dagbehandeling

De jeugdige gaat voor één of meer dagdelen in de week naar een jeugdzorginstelling voor behandeling. Als er sprake is van een verstoorde opvoedingsrelatie, wordt het hele gezin bij de behandeling betrokken. De behandeling voor het hele gezin kan bestaan uit individuele of gezinsgesprekken, maar ook uit oefeningen, zoals het vergroten van sociale vaardigheden en het uiten van emoties. Tijdens de behandelingen kunnen meerdere vormen van hulpverlening worden gecombineerd.

Een korte toelichting dagbehandeling:

Medisch kleuterdagverblijf (MKD): In de medische kleuterdagverblijven krijgen kinderen van 0 tot 7 jaar dagbehandeling. Deze kinderen hebben in aanleg normale verstandelijke vermogens, maar hebben lichamelijke, psychische, emotionele of relationele ontwikkelingsstoornissen.

Boddaertcentrum: Schoolgaande kinderen in de leeftijd van 5 tot 18 jaar (soms tot 23 jaar) kunnen na schooltijd hier terecht tot de avond. Naast een warme maaltijd krijgen zij hier dagelijks hulp en behandeling voor psychosociale problemen in hun dagelijks functioneren. Denk aan slechte schoolprestaties of gedragsproblemen in de omgang met ouders en anderen.

Dagopvang niet-schoolgaande jeugd: ondanks de leerplichtwet komt het voor dat jongeren onder de 16 jaar voortijdig de school verlaten door psychosociale problemen. Het doel van de daghulp is dat de jongeren een eigen toekomstperspectief ontwikkelen. Er is een gestructureerd dagprogramma waarbij jongeren gedrag en vaardigheden aanleren die de kans op werk of de terugkeer naar school vergroten. Er zijn speciale time-out projecten waar een aantal weken (afkoelperiode) alternatief onderwijs en begeleiding geboden wordt, met de terugkeer naar school als doel. Een andere vorm van dagopvang zijn leer-werktrajecten, waarbij jongeren onder begeleiding worden voorbereid op de arbeidsmarkt.

- Pleegzorg

Als kinderen niet meer thuis kunnen blijven wonen, worden ze opgevangen in een pleeggezin. In eerste instantie wordt bekeken of bekenden (familie, vrienden) kunnen optreden als pleeggezin. Als dat niet lukt, dan zoekt een instelling voor pleegzorg naar een geschikt pleeggezin. De inzet van de hulp is dat uiteindelijk de ouders zelf de opvoeding weer op zich nemen. Als blijkt dat dit onmogelijk is, dan nemen pleegouders de opvoeding van het kind voor langere tijd op zich. Het normale, alledaagse opvoeden en opgroeien staat centraal.

- Residentiele zorg

Als een kind of jongere tijdelijk niet in het eigen gezin kan blijven, kan hij naar een residentiële jeugdzorgvoorziening gaan. Er wordt dag en nacht opvang geboden. De mate en duur van de verzorging, hulpverlening en het verblijf verschillen per type instelling. Een woonvorm waar jongeren maar kort blijven (maximaal drie maanden) is de crisisopvang. Er zijn voor crisisopvang aparte instellingen, maar crisisopvang kan ook voorkomen in de andere residentiële jeugdzorginstellingen of in pleeggezinnen. Voor een langer verblijf zijn er diverse soorten tehuizen. De meeste hebben meerdere woongroepen waar de jongeren de verzorging, begeleiding en behandeling krijgen die bij hen past. Het gezin, onderwijs en vrije tijd krijgen ook de benodigde aandacht.

Voorbeelden van residentiele jeugdzorg

- Jeugdhulpverlening

Een kleinschalige voorziening is een gezinshuis, waar een klein aantal jongeren in een gewoon woonhuis woont. Jongeren groeien op en moeten uiteindelijk zelfstandig kunnen wonen. Als alternatief voor een tehuis of als afsluitende fase kan een jongere begeleid kamerwonen of naar een kamertrainingscentrum. De nadruk ligt op de praktische begeleiding, die is gericht op het huishouden, de dagindeling, omgaan met geld en het regelen van definitieve huisvesting. In de kamertrainingscentra is de psychosociale begeleiding intensiever ten opzichte van het begeleid kamerwonen. Een ander voorbeeld zijn medische kindertehuizen waar kinderen en jongeren wonen van 0 tot 15 jaar. Hun geestelijke en lichamelijke gezondheid en hun sociale ontwikkeling is ernstig verstoord of wordt bedreigd. De gezinssituatie speelt daarbij een belangrijke rol en zodoende worden ook de andere gezinsleden behandeld.

De jeugdigen die in een psychiatrische kliniek wonen, hebben een ernstige ontwikkelingsstoornis die hier onderzocht wordt. De behandeling en begeleiding die gegeven wordt, is intensief en specialistisch. Hulpverleners met verschillende vakgebieden werken nauw met elkaar samen. Ook de ouders en het (speciaal) onderwijs zijn intensief betrokken.

- Geestelijke gezondheidszorg voor jeugd en licht verstandelijk gehandicapten jongeren

De residentiele opvang voor deze jeugd kan dezelfde zijn als eerder genoemde vormen, met als voorwaarde dat er specifieke aandacht is voor het psychische of psychiatrische probleem en / of de licht verstandelijke beperking.

- Justitiële jeugdinrichtingen

Het gaat om jongeren tussen de 12 en 18 jaar die op strafrechtelijke of civiele titel (zie ook onder 'doelgroepen;) in een justitiële jeugdinrichting geplaatst worden. Bijna 50% is 16 of 17 jaar, een kwart is meisje. De jongeren wonen hier tot ze meerderjarig zijn of, als de plaatsing als straf bedoeld was, tot deze is afgelopen. De jongeren die hier wonen hebben ernstige gedragsproblemen en worden daarvoor behandeld. In principe is die behandeling niet vrijwillig.

1.9 Financiering

Jeugdigen die lichte hulp nodig hebben kunnen terecht bij de algemene voorzieningen. Deze worden aangestuurd en in de meeste gevallen ook gefinancierd door de gemeenten.

Het brede scala van gespecialiseerde hulp dat de Wet op de Jeugdzorg biedt, wordt betaald vanuit verschillende wettelijke kaders. Bureau Jeugdzorg stelt in alle gevallen de indicatie, maar de financiering van de zorg komt uit verschillende potjes.

- Jeugdhulpverlening

Het gaat hier om de zorg waarop aanspraak bestaat op grond van de Wet op de Jeugdzorg: ernstige opvoed- en opgroeiproblematiek. De provincies zijn hiervoor verantwoordelijk, inclusief de grootstedelijke regio's: Amsterdam, Rotterdam en den Haag. Zij ontvangen het noodzakelijke geld van het Rijk. Ze betalen hiermee het zorgaanbod (de hulp) die de jeugdzorginstellingen bieden aan jeugdigen en hun ouders. Ook financieren ze het Bureau Jeugdzorg.

- Jeugd geestelijke gezondheidszorg (jeugd-GGz)

De jeugd geestelijke gezondheidszorg wordt betaald uit de AWBZ. Hiervoor zijn niet de provincies, maar de zorgverzekeraars verantwoordelijk.

- Zorg voor licht verstandelijk gehandicapten jeugdigen (jeugd-LVG)

Ook deze zorg wordt betaald vanuit de AWBZ en zijn de zorgverzekeraars verantwoordelijk. Bureau Jeugdzorg stelt indicaties voor deze zorg vanaf 2007.

- Plaatsingen in justitiële inrichtingen

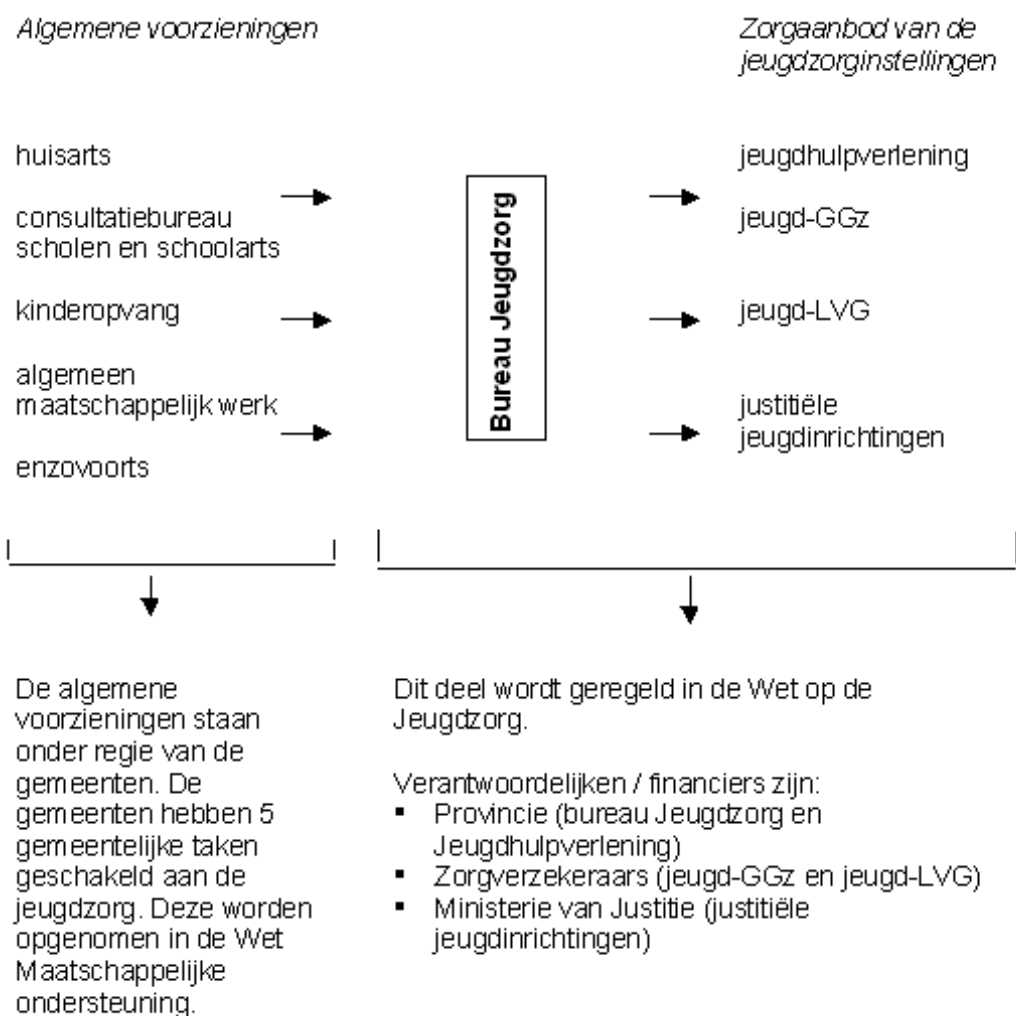
De justitiële jeugdinrichtingen vallen rechtstreeks onder de verantwoordelijkheid van de minister van Justitie. De Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen regelt de taken en verantwoordelijkheden voor deze inrichtingen.

In schema:

Vorm van zorg:	Wettelijk kader:	Verantwoordelijk:
Jeugdhulpverlening	Wet op de Jeugdzorg	Provincie
Jeugd GGz	AWBZ	Zorgverzekeraar
Zorg jeugd- LVG	AWBZ	Zorgverzekeraar
Plaatsingen justitiële jeugdinrichtingen	Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen	Min. van Justitie

Afhankelijk dus om welke vorm van zorg het gaat, kun je de financierer bepalen. Als je als jeugdzorgboerderij zelfstandig optreedt als jeugdzorginstelling, heb je dus te maken met Provincie, Zorgverzekeraar of het Ministerie van Justitie voor financiering van de zorg die je levert. De meeste jeugdzorgboerderijen zullen echter gelieerd zijn aan of onderdeel vormen van een jeugdzorginstelling. Ze fungeren als 'onderaannemer' en de financiering verloopt via de jeugdzorginstelling.

1.10 Organisatie van de jeugdzorg

In bijlage 12 vindt u belangrijke adressen op het gebied van jeugdzorgboerderijen. Daarbij worden de contactpersonen voor provinciaal jeugdzorgbeleid en de contactgegevens van Bureau Jeugdzorg vermeld.

In bijlage 13 is een verwijzing opgenomen naar de gebruikte literatuur over het onderwerp jeugdzorg.

2. Jeugdigen op de boerderij (buiten jeugdzorg)

We hebben nu in beeld wat jeugdzorg is, voor wie het is, en welke organisaties en instellingen daarbij betrokken zijn. Maar daarmee hebben we niet alle jeugdigen in beeld. Er zijn ook jeugdigen die buiten deze kaders vallen, maar die wel baat zouden kunnen hebben bij verblijf op de boerderij. We geven kort weer onder welk wettelijk kader zij vallen, om welke jeugdigen het gaat en welke vorm van opvang van toepassing zou kunnen zijn.

2.1 Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten

Jeugdigen die zorg nodig hebben die buiten de Wet op de Jeugdzorg valt, vallen onder de AWBZ. De AWBZ is een verplichte verzekering voor de gehele bevolking (jeugdigen én volwassenen) tegen ziektekosten die niet via de gewone zorgverzekeringen worden gedekt. De AWBZ zorgt allereerst voor behandeling en verpleging in diverse instellingen zoals verpleeginrichtingen, instellingen voor doven en slechthorenden en psychiatrische ziekenhuizen. Maar ook maatregelen om ziekte te voorkomen kunnen door de AWBZ vergoed worden (zoals inentingen). Daarnaast worden voorzieningen ter verbetering van de levensomstandigheden en maatschappelijke dienstverlening vanuit de AWBZ bekostigd.

Binnen de AWBZ worden de volgende functies onderscheiden:

1. huishoudelijke verzorging
2. persoonlijke verzorging
3. verpleging
4. ondersteunende begeleiding
5. activerende begeleiding
6. behandeling
7. verblijf

Om in aanmerking te komen voor zorg vanuit de AWBZ, moet men naar het Centrum Indicatiestelling Zorg (CIZ) voor het stellen van de indicatie. Echter, zoals beschreven in het vorige hoofdstuk: gaat het om jeugd-GGz of jeugd-LVG, dan wordt de zorg bekostigd vanuit de AWBZ en wordt de indicatie gesteld door Bureau Jeugdzorg. Lees meer over de AWBZ in deel F van dit handboek.

Persoonsgebonden budget

Na het indicatiebesluit heeft iedere cliënt de keuze tussen een persoonsgebonden budget (PGB) of zorg in natura. Dit geldt voor alle functies binnen de AWBZ met uitzondering van de functies behandeling en verblijf. Bij een PGB krijgt de verzekerde op basis van zijn indicatie een geldsom op zijn giro overgemaakt waarmee hijzelf de zorg kan inkopen. Over de besteding dient verantwoording te worden afgelegd aan het Zorgkantoor. Anders dan bij de zorg in natura is de verzekerde (de budgethouder) nu zelf regisseur en verantwoordelijk voor de inkoop van zorg. Voor jeugd tot 18 jaar is het PGB maximaal € 39.700,- per jaar. Voor volwassenen is dit € 25.800,- per jaar.

2.2 Jeugdigen zonder problemen

Gelukkig groeit de overgrote meerderheid van de Nederlandse jeugdigen op zonder problemen. Zij maken een 'normale', gezonde ontwikkeling door en groeien op tot volwaardig participerende leden van onze maatschappij. Het leven op de boerderij en de uitwisseling met landbouw en cultuur kan een nuttige bijdrage zijn in hun algemene ontwikkeling. Zo kunnen kinderen tot 5 jaar in plaats van naar een 'gewoon' kinderdagverblijf naar de boerderij gaan voor kinderdagopvang. Vanaf 5 jaar zijn kinderen leerplichtig en moeten ze naar de basisschool. De boerderij kan ook een functie vervullen als buitenschoolse opvang.

Regelgeving en financiering hiervan valt onder de Wet Kinderopvang.

Casus: Kinderopvang Kids & animals

Dagelijks worden de kinderen door hun ouders op het kinderdagverblijf Kids & Animals gebracht. Natuurlijk zijn 'onze' kids in de schuur en de stallen te vinden. Dat de boerderij een heel andere dimensie geeft aan de kinderopvang mag duidelijk zijn. Het verzorgen van het kleinvee en het spelen in de schuur en stal, in gepaste kleding(overall en laarzen) wordt door zowel de kinderen, ouders als het personeel zeer gewaardeerd. Kids & Animals is 5 dagen per week van 7.30-18.00 uur geopend.

2.3 Oudere jeugd

De jeugdzorg is er voor jeugdigen tot 18 jaar. Jongeren die ouder zijn dan 18 en ernstige problemen hebben komen niet meer in aanmerking voor de jeugdzorg. Zij vallen onder de volwassenenzorg. Als zij specialistische hulp nodig hebben, kunnen ze een beroep doen op de AWBZ. Ze moeten dan naar het Centrum Indicatiestelling Zorg om een indicatie te krijgen.

Er is altijd nog discussie over de leeftijdsgrens van 18 jaar. Dat komt ook omdat gemeenten – en dus de algemene voorzieningen – de leeftijdsgrens voor jeugd veelal leggen bij 23 of 25 jaar. Het is niet zo dat jeugdzorgproblematiek verdwijnt bij het bereiken van de 18-jarige leeftijd. Het is dus heel goed mogelijk dat jongeren tussen de 18 en 25 jaar met lichte, of juist wat zwaardere problemen, baat hebben bij verblijf op de boerderij.

2.4 Andere doelgroepen

Ook voor onderstaande doelgroepen wordt de zorg geregeld via de AWBZ.

- Jeugdigen met een lichamelijke beperking

Dit zijn kinderen en jongeren die een al dan niet aangeboren beperking hebben. De beperking kan heel zwaar van aard zijn, zodat speciale aanpassingen nodig zijn om onderwijs te volgen en te spelen, maar het kan ook gaan om een wat minder ernstige beperking. Voorbeelden van een lichamelijke beperking strekken zich uit van een jongere met een dwarslaesie die in een rolstoel zit tot een kind met een klompvoetje. Maar ook blinde en dove kinderen of jeugdigen met epilepsie behoren tot deze groep. Als er sprake is van een lichamelijke beperking, hoeft er niets mis te zijn met de verstandelijke vermogens van deze jeugdigen.

Jeugdigen met een lichamelijke beperking zouden om meerdere redenen gebaat kunnen zijn bij verblijf op de boerderij. Het kan gaan om weekend- en vakantieopvang, maar ook om dagbesteding of speciale kinderdagopvang. Dergelijke opvang vereist uiteraard aanpassingen van de boerderij.

- Jeugdigen met een ernstige verstandelijke beperking

Deze jeugdigen vallen buiten de categorie 'licht verstandelijk gehandicapt'; het IQ ligt lager dan 50. Hun verstandelijke beperking is ernstiger van aard en brengt veelal meervoudige problematiek met zich mee: psychische of psychiatrische problematiek, maar ook gedragsproblematiek. Soms is communicatie erg moeilijk. Opvang van deze jongeren op een boerderij vereist specialistische deskundigheid van de begeleiders.

- Jeugdigen die langdurige medische zorg nodig hebben

Het gaat hier om jeugdigen die langdurig ziek zijn. Vaak verblijven ze lange perioden in het ziekenhuis, of zitten ze thuis. Sommige kinderen worden misschien nooit meer beter: ze zullen eraan overlijden of ze zullen hun hele leven met hun ziekte om moeten gaan. Denk aan kinderen met kanker of een nierziekte. Deze jeugdigen missen een 'normaal' leven van buiten spelen en naar school gaan. Opvang op een boerderij kan daarom een welkome afwisseling zijn van het ziekenhuis. Ook hier kan gedacht worden aan weekend- of vakantieopvang, dagbesteding en

speciale kinderopvang.

3. Vormen van geïndiceerde opvang op de (jeugd)zorgboerderij

Inmiddels zijn al verschillende producten ontwikkeld voor doelgroepen binnen de jeugdzorg op zorgboerderijen. Wanneer het om geïndiceerde jeugdzorg gaat, moet de aanbieder (vaak een jeugdzorginstelling) deze producten omschrijven in een zogenaamde 'zorgmodule'. Hierin staat omschreven wat het aanbod op de boerderij inhoudt, voor welk type jongeren het geschikt is (indicaties en contra indicaties) en wat de doelstellingen zijn. Voor geïndiceerd aanbod is een indicatiebesluit van Bureau Jeugdzorg nodig. Wanneer dit besluit er ligt moet er binnen zes weken een hulpverleningsplan opgesteld worden. Over het algemeen zal de jeugdzorginstelling dit doen, in overleg met de zorgboer. Dit plan biedt handvaten voor het aanbod voor een specifieke jongere op de zorgboerderij.

Er is ook veel niet geïndiceerd aanbod, maar dit varieert zo dat het moeilijk te omschrijven is. Hier gaan we alleen in op geïndiceerd aanbod. Ook hierin is nog veel variatie, bijvoorbeeld in de lengte van de opvang, de problematiek en leeftijd van de jongeren, het soort activiteiten en de begeleiding. Om toch een beeld te kunnen geven van de mogelijkheden schetsen we hieronder een aantal concrete voorbeelden uit verschillende provincies.

3.1 Leer-werktraject

Casus: Zuid-limburg, Area advies in samenwerking met jeugdzorginstelling Xonar en Ortolaan (school voor speciaal onderwijs), AOC.

De zorgboerderij fungeert hierbij als een erkend stagebedrijf. Jongeren kunnen 2 tot 5 dagen in de week op de boerderij meewerken. Tegelijkertijd krijgen ze onderwijs op een AOC (Agrarisch Onderwijs Centrum). Ze kunnen deelcertificaten halen, bijv. in diervoorzorg, het hanteren van machines of het tractorrijbewijs. Het gaat om jongeren tussen de 16 en 23 jaar met problemen in de thuissituatie. Zij krijgen een indicatie voor een leer-werktraject via Bureau Jeugdzorg. Het traject wordt gefinancierd vanuit de jeugdzorg en duurt een half jaar tot een jaar. Er zijn 4 agrarische bedrijven waar jongeren heen kunnen. Een bedrijf neemt maximaal 3 tot 4 jongeren tegelijkertijd. Op de meeste bedrijven worden de jongeren door de boer zelf begeleid. Deze heeft hiervoor een cursus gevolgd. De boer wordt op afstand begeleid door de jeugdzorginstelling. Op een agrarisch bedrijf worden jongeren uit de jeugdgevangenis (die in hun laatste fase zitten) opgevangen. Deze worden begeleid vanuit de jeugdgevangenis. De jeugdzorginstelling doet de matching. Een klein aantal jongeren komt via een onderwijsinstelling binnen. Hun traject wordt gefinancierd uit een ESF (Europees Sociaal Fonds) subsidie. De deelnemende agrarische bedrijven krijgen een vaste vergoeding per dag. Sinds 2003 hebben zo'n 20 jongeren het traject succesvol afgerond met een certificaat.

3.2 24-uurszorg

Casus: Groningen, CMO Groningen in samenwerking met jeugdzorginstelling Pleeg-Maat-Zorgboerderijen

Het betreft hier jongeren van 12 tot 18 jaar, die zowel binnen een gezin als binnen een groep moeilijk kunnen aarden. Het gaat om 24-uurs begeleiding. De jongeren wonen op de boerderij. Het boerengezin wordt bijgestaan door woon-en activiteitenbegeleiders. De jongeren brengen in principe slechts een weekend per maand op de boerderij door. De overige weekenden worden ze elders ondergebracht om hun sociale netwerk te vergroten. Ze kunnen onder begeleiding van een leermeester of activiteitenbegeleider aan het werk op de boerderij, o.a. met kleinveeverzorging, moestuin- en tuinonderhoud, paardrijden. Er is samenwerking met speciaal onderwijs voor invulling van scholing. In samenwerking met twee agrarische bedrijven zijn er 6 zorgplaatsen gerealiseerd. De

bedrijven ontvangen een vaste vergoeding uit het budget van de jeugdzorginstelling.

Casus: Brabant, Jeugdzorginstelling Topaze

Topaze heeft sinds 1,5 jaar zo'n 14 jongeren geplaatst op zorgboerderijen. Hiervoor is een samenwerking aangegaan met 22 agrarische bedrijven in Brabant. Het gaat om jongeren tussen de 16 en 18 jaar die vastlopen in werk, school en thuissituatie. Ze hebben een ontheffing van de leerplicht en gaan gedurende een half jaar full-time (7 dagen in de week) op de boerderij werken en wonen. Voor een deel gaat het om jongeren uit (gesloten) opvang en het huis van bewaring. Criminaliteit is geen contra-indicatie (met uitzondering van zedendelicten en brandstichting), wel moeten de jongeren gezond zijn en niet verslaafd. Het agrarisch bedrijf moet voldoende werk kunnen bieden en een voorbeeldfunctie vervullen. Ook moet het niet in de dorpskern of dicht daarbij liggen. De boer begeleidt de jongere. Hij wordt van te voren gescreend, maar ontvangt hiervoor verder geen opleiding. Wel wordt hij 1 à 2 keer per week bezocht en gecoached door een medewerker vanuit Topaze. Het agrarisch bedrijf ontvangt een vaste vergoeding voor begeleiding, huisvesting e.d.. Na dit traject van een half jaar volgt nog een half jaar nabegeleiding. Ook ontvangen de ouders een oudercursus en krijgt de jongere nog individuele training aangeboden. De meeste jongeren gaan na afloop werken.

3.3 Daghulp

Casus: Gelderland, Jeugdzorginstelling Bredervoort

Dit is een aanbod voor jongeren van 12 tot 18 jaar (met uitloopmogelijkheid naar 21) die geen dagbesteding hebben (d.w.z. onderwijs, opleiding, werk of stage). De jongeren volgen 2 dagen per week een programma op de boerderij. Deze maakt deel uit van de jeugdzorgboerderij. Ook volgen ze 2 dagen per week een programma binnen de groenvoorziening en gaan daarnaast een halve dag per week naar school (ZMOK) voor een individueel lesprogramma. Het programma is erkend als vervangende leerplicht. Het gaat om jongeren die thuis wonen, de ouders krijgen tijdens het traject intensieve begeleiding. De jongeren worden begeleid door werkleermeesters vanuit de jeugdzorginstelling. De gemiddelde duur van het traject is 8 maanden. Er zijn 6 zorgplaatsen, maar er is vaak sprake van overcapaciteit, dus over het algemeen zitten er 8 jongeren.

3.4 Naschoolse opvang

Casus: Overijssel, Jeugdzorginstellingen in samenwerking met Stimuland

In het kader van een pilot wordt op een aantal zorgboerderijen naschoolse opvang aangeboden, voornamelijk op de woensdagmiddag, vrijdagmiddag en/of op zaterdag. Het aanbod is aanvullend op school. Sporadisch kan men een ontheffing van de leerplicht krijgen, waarbij ook op formele schooluren opvang wordt geboden op de boerderij. Het aantal kinderen per boerderij verschilt. Ze worden begeleid door de zorgboer. Het gaat om het beleven van de dieren en ruimte en activiteiten van de boerderij. Ook het meemaken van een kleinschalige gezinssituatie is van belang. Er gelden vaste tarieven voor deze vorm van opvang. De matching vindt plaats door een voor de duur van deze pilot opgericht bureau. Afhankelijk van de situatie onderhoudt de zorgboer contacten met het (pleeg)gezin, school of dagbehandeling en de casemanager van Bureau Jeugdzorg of jeugdzorginstelling.

3.5 Weekend/logeeropvang

Casus: Overijssel, Jeugdzorginstellingen in samenwerking met Stimuland

In het kader van een pilot wordt op een aantal zorgboerderijen logeer-en weekendopvang aangeboden, in het weekend en schoolvakanties. De lengte van de vakantieperiode en de frequentie van het aantal weekenden worden per jeugdige bepaald. Er is een combinatie mogelijk met naschoolse opvang. De boerderij moet een 24-uurs programma aan kunnen bieden bestaand uit zinvolle activiteiten overdag, begeleiding in ontspannende activiteiten 's avonds, aandacht voor persoonlijke verzorging (naar bed gaan en opstaan, eten klaarmaken en opeten, wassen). Er moeten faciliteiten zijn om veilig te kunnen logeren. Het aantal jeugdigen per boerderij verschilt.

Weekend/logeeropvang kan om de volgende redenen worden aangeboden:

- Recreatief (er tussen uit zijn en nieuwe contacten aangaan)
- Voorbereiding op (begeleid) zelfstandig wonen
- Ontlasting thuissituatie
- Onderbreken van vaste patronen door verblijf buiten de instelling
- Tijdelijke overbrugging van wachttijd op een 24 uurs behandeling in instelling

De jeugdigen worden begeleid door de zorgboer. Het gaat om het beleven van de dieren en ruimte en activiteiten van de boerderij. Ook het meemaken van een kleinschalige gezinssituatie is van belang. Er gelden vaste tarieven voor deze vorm van opvang. De matching vindt plaats door een voor de duur van deze pilot opgericht bureau. Afhankelijk van de situatie onderhoudt de zorgboer contacten met het (pleeg)gezin, en de casemanager van Bureau Jeugdzorg of jeugdzorginstelling.

3.6 Crisisopvang

Casus: Overijssel, Jeugdzorginstellingen in samenwerking met Stimuland

In het kader van een pilot wordt op een aantal zorgboerderijen crisisopvang aangeboden. De zorgboer moet intensieve – en waar nodig één-op-één zorg- aan kunnen bieden. Dit vereist een stabiele omgeving die voldoende structuur kan bieden. Afhankelijk van de vraag van de jeugdige en de mogelijkheden van de zorgboer kan de begeleiding alle dagen en nachten van de week (ook in vakanties) geboden worden. Een ontheffing van de leerplicht behoort tot de mogelijkheden, waardoor ook tijdens formele schooluren opvang op de boerderij wordt geboden. Crisisopvang is gericht op het beheersbaar maken van een acute ontregeling van de jeugdige zelf of zijn omgeving (thuis of binnen instelling). Uiteindelijk doel is terugplaatsing in (pleeg)gezin of instelling. Het gaat om tijdelijke opvang. De jeugdige komt niet om te werken maar om tot rust te komen, vertrouwen op te bouwen en om het welbevinden. De jeugdige wordt begeleid door de zorgboer. Het gaat om het beleven van de dieren en ruimte en activiteiten van de boerderij. Ook het meemaken van een kleinschalige gezinssituatie is van belang. Er gelden vaste tarieven voor deze vorm van opvang. De matching vindt plaats door een voor de duur van deze pilot opgericht bureau. Afhankelijk van de situatie onderhoudt de zorgboercontacten met het (pleeg)gezin, en de casemanager van Bureau Jeugdzorg of jeugdzorginstelling.

3.7 Speciale eisen

Of een boerderij aan speciale eisen moet voldoen, is helemaal afhankelijk van het soort jongeren dat wordt opgevangen en het aanbod dat geleverd wordt. Wat in elk geval erg belangrijk is, is dat een bedrijf doet aan kwaliteitsborging (zie ook kwaliteit); het aanbod moet voldoen aan bepaalde kwaliteitseisen en voldoende professioneel zijn. Ook vraaggericht werken –dat wil zeggen uitgaan van de vraag van de jongere en het aanbod hierop afstemmen- is van groot belang. Tenslotte is laagdrempeligheid een belangrijke eis.

Ligging

In sommige gevallen is het een groot voordeel als de boerderij achteraf ligt. Zodat jongeren echt weg zijn uit hun omgeving en niet tot 'stedelijke' genoegens verleid kunnen worden. De boerderij wordt

door jeugdzorginstellingen ervaren als een 'prikkelarme' omgeving, en dit is ook een eis die zij stellen.

Diversiteit en aard van activiteiten

Het is een voordeel als er een grote variëteit aan activiteiten geboden kan worden. Op deze manier kan er beter voldaan worden aan de specifieke vraag van de jongere. Er moet ook voldoende fysiek/lichamelijk werk te doen zijn, zodat de jongere zich uit kan leven. Met name in het geval van leer-werktrajecten is het belangrijk dat er werk wordt gedaan waar iets te leren valt.

Begeleiding

Hierin bestaat veel variatie. In het ene boerderijproject wordt de jongere door de boer begeleid en wordt dit als een belangrijke meerwaarde gezien. In het andere project wordt de jongere begeleid door iemand vanuit de jeugdzorginstelling en wordt hier veel waarde aan gehecht. Wie nu het best de begeleiding kan doen blijft een terugkerend discussiepunt. De één zweert bij begeleiding vanuit de jeugdzorg in het kader van deskundige en gekwalificeerde begeleiding. Nadeel is dat dit al snel leidt tot een therapeutische setting. De ander zweert bij begeleiding door de boer, 'down to earth' en niet therapeutisch. Wanneer de begeleiding bij de boer ligt is het wel van belang dat hij terug kan vallen op begeleiding vanuit de jeugdzorginstelling. Ook moet hij voldoende 'stevigheid' hebben om de vaak moeilijke jongeren aan te kunnen. Los van wie de begeleiding doet, moet deze in elk geval op een gestructureerd manier vorm te krijgen. Dat wil zeggen: vooraf doelstellingen bepalen; een ontwikkelingsplan opstellen; rapportages maken en evaluatiemomenten inbouwen (zie ook verantwoordelijkheid).

Kwaliteit

Door Verenigde Zorgboeren is een kwaliteitssysteem ontwikkeld om de zorg op een zorgboerderij te monitoren. Een aantal boerderijen waar jeugdzorgproducten wordt geboden past dit toe. Dit kwaliteitssysteem is in 2004 onder de loep genomen door de Inspectie Jeugdzorg in de provincie Overijssel (de rapportage is nog niet openbaar gemaakt). De jeugdzorg heeft haar eigen kwaliteitseisen, deze worden geïnspecteerd door Inspectie Jeugdzorg.

Veiligheid

Op een boerderij zijn relatief veel veiligheidsrisico's. Zeker voor de doelgroep jeugdzorg is het aan te bevelen de risico's goed in beeld te hebben en waar mogelijk te beperken.

Kleinschaligheid

Over het algemeen gaat het om kleinschalige opvang. Drie à vier jongeren is een veel gehoorde groepsgrootte. Een kleinschalige setting is van belang omdat bij de doelgroep jeugd de ontwikkeling van de jongeren en de aansturing hiervan centraal staat. Persoonlijke aandacht voor de individuele jongere is hierbij een cruciale voorwaarde. Zeker bij zeer moeilijke jongeren en in het geval van crisisopvang is een één-op-één situatie vaak wenselijk.

Structuur

Voor het overgrote deel van de jongeren is het van groot belang dat er een duidelijke structuur geboden wordt. Deze houvast hebben ze nodig. Dus bijvoorbeeld vaste tijden voor activiteiten, duidelijke grenzen, heldere doelen die gehaald moeten worden. Een no nonsense, 'met beide benen op de grond' aanpak.

Verantwoordelijkheid

Het is van belang duidelijke afspraken te maken wie welke verantwoordelijkheid draagt. Bijvoorbeeld voor het opstellen van een hulpverlenings- of ontwikkelingsplan, rapportage, begeleiding, evaluate,

communicatie met ouders, BJZ en andere instanties. Deze taken dienen duidelijk toebedeeld te zijn aan de diverse betrokkenen (zorgboer, BJZ, jeugdzorginstelling).

Samenstelling groep

Doordat jongeren een kwetsbare doelgroep vormen, is het belangrijk om de groep zorgvuldig samen te stellen en -in het geval van een combinatie van verschillende doelgroepen- goed te kijken of dit een meerwaarde oplevert voor de individuele jongere.

K. Leer-werkbedrijven

1. Agrarische leer-werkbedrijven

1.1 Doelgroep

2. Financiering en wetgeving

2.1 uitvoeringsorgaan Werknemersverzekeringen (UWV)

2.2 Wet Sociale Werkvoorziening (WSW)

2.3 Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ)

2.4 Wet Werk en Bijstand (WWB)

3. Scholing op leer-werkbedrijven

3.1 Jeugdbanen

3.2 Tegemoetkoming onkosten werkgever voor aanbieden scholing/werkervaring

3.3 Scholing in een reïntegratietraject (jongeren en ouderen)

4. Kwaliteit van het leer-werkbedrijf

4.1 Kwaliteit waarborging

4.2 Kennis en vaardigheden van de ondernemer

5. Begrippenlijst

6. Meer informatie

1. Agrarische leer-werkbedrijven

Een agrarisch leer-werkbedrijf is een agrarische onderneming waar mensen kunnen leren werken of werkend kunnen leren. Het doel van een leerwerktraject op een agrarisch leer-werkbedrijf is om mensen die om één of andere persoonlijke reden een grote afstand tot de arbeidsmarkt hebben, binnen afzienbare tijd door of uit te laten stromen naar een (betaalde) baan. Sommige bedrijven helpen ook bij het vinden van een baan en geven begeleiding in het gevonden werk (job coaching).

Op een agrarisch leer-werkbedrijf wordt er individueel of in groepsverband gewerkt aan leerdoelstellingen. De leerdoelstellingen zijn per persoon verschillend, afhankelijk van het doel waarmee de persoon op het agrarische bedrijf komt. Wanneer het doel is om te leren werken, richt het leerproces zich op het wennen aan het arbeidsproces en wordt er vooral gewerkt aan sociale en emotionele vaardigheden.

Mensen die komen om werkend te leren, krijgen op het leer-werkbedrijf ondersteuning in praktische en sociale vaardigheden en kunnen in aanmerking komen om certificaten en/ of een diploma te halen bij een reguliere onderwijsinstelling in de agrarische sector. Vaak wordt er in zo'n geval samengewerkt met een opleiding (MBO, VMBO) en kan het zijn dat een deelnemer een gedeelte van de opleiding op een school kan volgen.

Een combinatie van deze leerdoelstellingen is natuurlijk ook mogelijk.

Over het algemeen zijn de agrarische bedrijven kleinschalig, waardoor veiligheid en overzichtelijkheid kan worden geboden. Er is veel ruimte voor een persoonlijke benadering, die afgestemd is op de mogelijkheden van een ieder.

Naast zorgboerderijen komen er steeds meer agrarische ondernemingen die zich richten op het aanbieden van trajecten om te leren werken en om werkend te leren. Deze bedrijven worden agrarische leer-werkbedrijven genoemd. In dit deel wordt uitgelegd wat een agrarisch leer-werkbedrijf is, op welke doelgroep zij zich richten en welke regelgeving ermee gemoeid is. Ook wordt aandacht besteed aan scholing voor jongeren op leer-werkbedrijven, al dan niet in combinatie met een reïntegratietraject. Tevens zijn een begrippenlijst en een lijst met belangrijke internetsites over dit onderwerp opgenomen.

1.1 Doelgroep

De agrarische leer-werkbedrijven richten zich op mensen die om één of andere persoonlijke reden moeilijk een (betaalde) baan kunnen krijgen, maar dat toch graag willen. De deelnemers dienen een goede motivatie te hebben om te leren en te werken. Tevens moeten zij het werk in de land- en/ of tuinbouw aantrekkelijk vinden. Deelnemers dienen fysiek voldoende in staat te zijn om, zonodig met aanpassingen, lichamelijke arbeid uit te voeren.

De meest voorkomende doelgroepen zijn diegene die een grote afstand tot de arbeidsmarkt hebben, zoals:

- Langdurige werklozen;
- (Vroegtijdige) Schoolverlaters; van het VMBO zonder diploma, van speciaal onderwijs, van praktijkonderwijs;
- Stagiaires uit het speciaal onderwijs;
- Mensen met een verstandelijke beperking;
- Deels arbeidsongeschikten. (WAO, Wajong);
- Mensen met psychische en/ of sociale problemen;
- Mensen met een burn-out.

2. Financiering en wetgeving

Voor de begeleiding van deelnemers op een leer-werkbedrijf wordt een vergoeding gevraagd aan de deelnemers. De deelnemers ontvangen in het algemeen geen loon voor de activiteiten die ze uitvoeren. Voor mensen die op een agrarisch leer-werkbedrijf vaardigheden willen trainen waarmee ze in de toekomst een baan kunnen zoeken op de reguliere arbeidsmarkt, zijn er financieringsmogelijkheden in het kader van reïntegratie. Per deelnemer dient een leer-werkbedrijf te bekijken waar de financiering vandaan komt. Ten eerste dient er gekeken te worden of de financiering uit de zorg (AWBZ) of vanuit reïntegratieoogpunt geregeld kan worden. Financiering vanuit de zorg (AWBZ) komt uitgebreid aan bod in deel F van dit handboek.

Wanneer financiering uit reïntegratieoogpunt geregeld dient te worden, dient men te achterhalen bij wie de reïntegratieverantwoordelijkheid ligt. De verantwoordelijkheid voor een reïntegratietraject is in de regel gekoppeld aan een uitkeringsrelatie en ligt in de regel bij het UWV of de gemeente. Indien iemand een UWV-uitkering en een gemeentelijke uitkering heeft, ligt de verantwoordelijkheid bij het UWV. In dit hoofdstuk worden verschillende financieringsmogelijkheden met betrekking tot reïntegratie behandeld en de daarbij behorende wetgeving en instanties.

2.1 uitvoeringsorgaan Werknemersverzekeringen (UWV)

UWV (Uitvoeringsorgaan Werknemersverzekeringen) is ontstaan uit een fusie van Gak, Cadans, UsZo, GUO en Sociaal Fonds Bouwnijverheid. UWV verzorgt de uitkeringen voor mensen die niet (meer) volledig in een regulier arbeidsproces functioneren. Het gaat om de uitkeringen WAO, WW en Wajong. Daarnaast verstrekt het UWV voorzieningen zodat mensen kunnen blijven werken. Dit betreft vooral financiëvoordelen voor de werkgever, waarmee aanpassingen en voorzieningen getroffen kunnen worden, zoals bijvoorbeeld bureau-aanpassingen.

UWV heeft een reïntegratieverantwoordelijkheid voor arbeidsgehandicapten zonder werkgever en voor werklozen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Om aan deze verantwoordelijkheid te voldoen koopt UWV reïntegratietrajecten in bij reïntegratiebedrijven, om zo deze mensen duurzaam te plaatsen in betaald werk.

Er zijn twee soorten reïntegratietrajecten:

- **Volledige reïntegratietrajecten** (gericht op plaatsing in arbeid).
- **Voorschakeltrajecten** (ter voorbereiding op een volledig reïntegratietraject).

Volledige reïntegratietrajecten

Volledige reïntegratietrajecten richten zich op plaatsing in arbeid en bestaan uit de volgende trajectonderdelen:

1. Plaatsingsplan
2. Toeleiding naar plaatsing
3. Nazorg bij plaatsing (eventueel)

De aanbieder dient een vaste prijs te offeren voor zowel de losse trajectonderdelen, als voor het gehele reïntegratietraject (de drie trajectonderdelen samen). Bij de vergoeding van het reïntegratietraject houdt UWV resultaatfinanciering als uitgangspunt. Dit houdt in dat wanneer deelneming aan het traject niet heeft geleid tot een succesvolle plaatsing, het traject niet (volledig) wordt vergoed. Betalingen geschieden op basis van het 'no cure, no pay' of het 'no cure, less pay' principe. Bij het realiseren van geslaagde uitplaatsingen kunnen reïntegratiebedrijven in aanmerking komen voor een plaatsingsbonus.

Voorschakeltrajecten

Voorschakeltrajecten bieden de deelnemer activiteiten die niet primair gericht zijn op plaatsing in arbeid, maar die erop gericht zijn een deelnemer klaar te stomen voor het volgen van een reïntegratietraject. Het opdoen van werkritme en het laten wennen aan een vast dagritme zijn enkele doelstellingen. Voorschakeltrajecten mogen maximaal 26 weken duren. Voorschakeltrajecten hebben twee trajectonderdelen:

1. Bemiddelingsplan
2. Daadwerkelijke bemiddeling/ interventie

Afronding van een voorschakeltraject vindt plaats door een eindrapportage aan UWV waaruit blijkt:

- Het verloop van het traject.
- Het bereikte resultaat.
- De mogelijkheden van de deelnemer om aan een regulier reïntegratietraject deel te nemen.

De aanbieder dient een vaste prijs te offeren voor zowel de losse trajectonderdelen, als voor het gehele voorschakeltraject (de twee trajectonderdelen samen). UWV vergoed de kosten van het voorschakeltraject in principe volledig en er is geen sprake van resultaatfinanciering. Het trajectonderdeel 1 (bemiddelingsplan) wordt vergoed op het moment dat UWV het accordeert. Trajectonderdeel 2 wordt in twee delen vergoed; de eerste vergoeding vindt drie maanden na akkoord van het bemiddelingsplan door UWV plaats. De laatste vergoeding vindt plaats wanneer UWV de eindrapportage over de deelnemer heeft ontvangen.

De volledige reïntegratietrajecten en de voorschakeltrajecten worden op de volgende manieren door het UWV ingekocht:

1. Aanbesteding bij reïntegratiebedrijven, veelal door het afsluiten van raamcontracten. Over het algemeen betreft dit afspraken over relatief grote aantallen klanten. 70 % van de reïntegratietrajecten wordt door het UWV ingekocht via aanbesteding.

Om volledige reïntegratietrajecten en/of voorschakeltrajecten te kunnen aanbieden in het kader van een aanbestedingsprocedure is het noodzakelijk als reïntegratiebureau te voldoen aan de eisen die gesteld worden in het Programma van Eisen en de Algemene Voorwaarden van het UWV. Dit houdt onder meer in dat een bedrijf ervaring moet hebben met het reïntegreren van klanten naar betaalde arbeid. Voor meer informatie zie www.aanbestedingreintegratie.nl

Voor de overige 30% van de in te kopen reïntegratie- en voorschakeltrajecten zijn twee manieren: via de 'vrije ruimte' en via een IRO, Individuele Reïntegratie Overeenkomst.

2a. Vrije ruimte. Deze vrije ruimte wordt door het UWV gebruikt om regionaal maatwerk in te kunnen kopen. Reïntegratiebedrijven die gebruik willen maken van financiering uit de vrije ruimte zullen moeten onderbouwen dat zij zich richten op een doelgroep die extra dienstverlening nodig heeft. Tevens moeten zij duidelijk kunnen maken wat de toegevoegde waarde is van hun dienstverlening ten opzichte van de reguliere aanbesteding. Wanneer reïntegratiebedrijven experimentele reïntegratiemethoden toepassen, kunnen zij ook in aanmerking komen voor financiering uit de vrije ruimte. Aanvragen voor financiering uit de vrije ruimte dienen te worden ingediend bij de regiodirecteur Inkoop Reïntegratiediensten van UWV, in de regio waar de activiteiten plaats gaan vinden. De aanvraag dient te bestaan uit een aanvraagformulier en een plan van aanpak. De aanvraag wordt beoordeeld binnen drie maanden na ontvangst. Wanneer de aanvraag wordt goedgekeurd wordt er een contract met het reïntegratiebedrijf en UWV afgesloten. De feitelijke ingangsdatum van het contract ligt in principe op twee maanden nadat overeenstemming is bereikt. Voor meer/ actuele

informatie hierover zie www.aanbestedingreintegratie.nl of mail uw vragen naar aanbestedingreintegratie@uwv.nl.

2b. IRO; Individuele Reïntegratie Overeenkomst.

Een ieder die een uitkering van UWV ontvangt, geschikt is voor reïntegratie (te beoordelen door UWV) en nog geen traject volgt, kan een Individuele Reïntegratieovereenkomst (IRO) aanvragen. Met de IRO kan de uitkeringsgerechtigde zelf een reïntegratiebureau naar keuze inschakelen (in tegenstelling tot de gewone procedure waarbij UWV een reïntegratiebureau kiest). Het reïntegratiebureau dient echter wel aan bepaalde voorwaarden (zoals kwaliteitseisen) te voldoen. Via de IRO kunnen volledige reïntegratietrajecten worden aangeboden, geen voorschakeltrajecten. Het maximale bedrag dat voor uitvoering van de IRO kan worden gebruikt is door UWV vastgesteld op 5000 euro en het traject mag maximaal 1 jaar duren. Er kan een verzoek gedaan worden om dit bedrag te verhogen, maar dan moet de noodzakelijkheid hiervan worden aangetoond. In eerste instantie worden de werkzaamheden voor 50 % vergoed. Van deze 50% wordt 20% betaald wanneer de overeenkomst met het reïntegratiebedrijf is afgesloten. De overige 30 % wordt na zes maanden betaald. De resterende 50 % wordt vergoed wanneer de deelnemer (uiterlijk drie maanden nadat de overeenkomst is beëindigd) een dienstbetrekking met een werkgever is aangegaan voor ten minste zes maanden of wanneer de deelnemer tenminste zes maanden werkzaamheden heeft verricht als zelfstandige of als uitzendkracht. Wanneer het reïntegratiebedrijf kan aantonen dat een vergoeding van in eerste instantie 50 % te laag is om de deelnemer op de arbeidsmarkt te plaatsen, kan UWV besluiten deze vergoeding te verhogen.

Aanvraag IRO. De uitkeringsgerechtigde moet zelf een IRO aanvragen, maar kan de aanvraag samen met het reïntegratiebedrijf invullen. Bij de aanvraag moet men ook een plaatsingsplan opsturen naar UWV. Het reïntegratiebedrijf kan samen met de deelnemer het plaatsingplan opstellen, waarin onder andere staat welke werkzaamheden worden verricht om de deelnemer duurzaam te plaatsen op de arbeidsmarkt. Wanneer dit plan wordt goedgekeurd, en het reïntegratiebedrijf voldoet aan alle voorwaarden, sluit UWV een overeenkomst met het reïntegratiebedrijf. Dit is een standaard overeenkomst waarvan niet kan worden afgeweken.

Leer-werkbedrijven en financiering uit aanbesteding

Bij het inkopen van reïntegratie- en voorschakeltrajecten door het UWV middels aanbesteding, zal het veelal gaan om relatief grote aantallen klanten. Individuele agrarische leer-werkbedrijven zijn over het algemeen niet ingericht voor grote aantallen klanten; het rechtstreeks afsluiten van raamcontracten met het UWV zal daarom buiten het bereik van de meeste agrarische leer-werkbedrijven vallen. Daarbij komt dat voor financiering uit aanbesteding een reïntegratiebedrijf dient voldoen aan de eisen die gesteld worden in het Programma van Eisen en de Algemene Voorwaarden van het UWV. Leer-werkbedrijven kunnen overwegen zich als reïntegratiebureau te laten registreren om reïntegratietrajecten in het kader van een aanbestedingsprocedure aan te bieden. Leer-werkbedrijven kunnen dan rechtstreeks zaken doen met het UWV. Leer-werkbedrijven kunnen ook overwegen samen te werken met een reïntegratiebureau dat werkt met raamcontracten, en leer-werkbedrijven kunnen dan in onderaanneming een gedeelte van het reïntegratietraject aanbieden.

Leer-werkbedrijven en financiering uit vrije ruimte

Gezien de mogelijkheid van leer-werkbedrijven om specifieke, op-maat reïntegratie- en voorschakeltrajecten aan te bieden, liggen er wat betreft financiering uit vrije ruimte mogelijkheden. Maar ook hier kan samenwerking met een reïntegratiebureau overwogen worden.

Leer-werkbedrijven en financiering uit IRO

Ook hier geldt dat voor het aanbieden van een reïntegratietraject dat het leer-werkbedrijf als reïntegratiebureau geregistreerd dient te staan. Via de IRO kunnen volledige reïntegratietrajecten worden aangeboden, geen voorschakeltrajecten. Als een leer-werkbedrijf niet als reïntegratiebureau geregistreerd is, maar toch financiering voor een klant via een IRO wil ontvangen, kan samenwerking worden gezocht met een reïntegratiebureau.

Projectsubsidie innovatieve Wajong- projecten

Om jonge mensen met een beperking kansen te bieden op de arbeidsmarkt, heeft UWV budget gekregen voor de financiering van projecten speciaal voor deze groep. UWV ondersteunt experimenten, projecten of andere initiatieven die zich richten op integratie van jonggehandicapten op de arbeidsmarkt. Om voor subsidie in aanmerking te kunnen komen, moet een leer-werkbedrijf in ieder geval aan de volgende voorwaarden voldoen:

- Het project richt zich op de integratie van jonggehandicapten op de arbeidsmarkt.
- Het project gaat vernieuwend te werk.
- De methode is in de toekomst ook door andere organisaties te gebruiken.
- De doorlooptijd van het project is bij voorkeur minder dan een jaar, maar maximaal twee jaar.
- De werkzaamheden die voortvloeien uit dit project horen niet tot de reguliere werkzaamheden van het leer-werkbedrijf.
- Het project past binnen het werkterrein van UWV.

Wanneer men de subsidie wil aanvragen dient er een projectplan, stappenplan en een begroting gemaakt te worden, wat men op moet sturen naar UWV . Binnen drie weken komt er een reactie op de aanvraag. Er is een maximum aan subsidie van 150.000 euro. Voor meer informatie zie www.uwv.nl; www.aanbestedingreintegratie.nl; www.werkendperspectief.nl.

2.2 Wet Sociale Werkvoorziening (WSW)

De WSW is bedoeld voor mensen met een lichamelijke, verstandelijke of psychische handicap die uitsluitend onder aangepaste omstandigheden kunnen werken. Een onafhankelijke indicatiecommissie, sinds 2005 ondergebracht bij het CWI, bekijkt of iemand in aanmerking komt voor de WSW.

Met de WSW kan men twee kanten op:

- Begeleid werken bij een gewone werkgever.
De begeleiding wordt verzorgd door een begeleidingsorganisatie. Eenmaal aan het werk, ontvangt de medewerker een gewoon salaris. Ook al is de productiviteit lager dan van andere werknemers. Ter compensatie ontvangt de werkgever gratis begeleiding en inwerking van de werknemer. Bovendien heeft de werkgever geen kosten als de medewerker ziek wordt.
- Wanneer werken bij een gewoon bedrijf niet mogelijk is, is een sociaal werkvoorzieningsbedrijf (SW-bedrijf) een optie. Dit kan een sociale werkplaats zijn, maar ook een bedrijf daarbuiten. In het laatste geval blijft de medewerker in dienst van het sociaal werkvoorzieningsbedrijf. Het bedrijf waar de medewerker wordt geplaatst betaalt dan een zogenaamde 'inleenvergoeding' voor de medewerker. De hoogte van de vergoeding hangt samen met de arbeidsproductiviteit van de betreffende persoon. Ook kan een SW-bedrijf een persoon plaatsen op een zorgboerderij (of leer-werkbedrijf). De zorgboerderij ontvangt dan een vergoeding, omdat er vaak een soort van training aan de deelnemer wordt aangeboden (bijvoorbeeld sociale training).

Leer-werkbedrijven en WSW

De WSW biedt voor leer-werkbedrijven de volgende mogelijkheden:

- Het leer-werkbedrijf kan medewerkers aanstellen die vallen onder de WSW. Het leer-werkbedrijf krijgt extra begeleiding en inwerking van de medewerkers en wanneer deze ziek worden vangt

UWV de kosten op. Het leer-werkbedrijf ontvangt verder geen vergoeding.

- Een sociaal werkvoorzieningsbedrijf kan een deelnemer op een leer-werkbedrijf plaatsen en daar ook een vergoeding tegenover stellen, omdat het leer-werkbedrijf vaak een trainingsproject aanbiedt.

Meer informatie:

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. www.minszw.nl

CWI Centrum voor Werk en Inkomen. <http://cwinet.nl>

2.3 Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ)

De Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) verzekert iedere Nederlander voor zorg en ondersteuning bij langdurige ziekte, handicap of ouderdom. Wanneer iemand een dusdanige ernstige handicap heeft dat betaald of gesubsidieerd betaald werk niet tot de mogelijkheden behoort, komt de AWBZ in beeld. De zorg die vanuit de AWBZ verleend wordt, is verdeeld in 7 zorgfuncties (zie ook deel F van dit Handboek).

Leer-werkbedrijven en AWBZ

Soms kan werken op een leer-werkbedrijf vanuit de AWBZ gefinancierd worden; de deelnemer wordt dan geïndiceerd voor de zorgfunctie *activerende begeleiding of ondersteunende begeleiding*. Met een indicatiebesluit voor één of meerdere zorgfuncties kan de deelnemer kiezen of hij de zorg 'in natura' ontvangt of zelf inkoop met een persoonsgebonden budget (pgb). Met een pgb kan de zorgvrager bijvoorbeeld een leer-werktraject inkopen op een agrarisch leer-werkbedrijf. De zorgvrager sluit zelf een contract af met het leer-werkbedrijf waarin geregeld wordt welke zorg (bijvoorbeeld sociale activering) er geboden wordt, voor hoeveel dagdelen en tegen welke prijs.

Uitgebreide informatie over de AWBZ is te vinden in deel F van dit Handboek.

2.4 Wet Werk en Bijstand (WWB)

Op 1 januari 2004 is de Wet werk en bijstand in werking getreden (tegelijkertijd is de Wet Inschakeling Werkzoekende –WIW- afgeschaft). Gemeenten krijgen een budget voor het uitkeren van bijstand én een flexibel en vrij te besteden budget om uitkeringsgerechtigden te begeleiden naar een baan. De gemeente kan de bijstandsuitkeringen niet meer bij het Rijk declareren, waardoor het voor de gemeente financieel aantrekkelijker is om mensen aan werk te helpen.

Bijstandsgerechtigden hebben in deze nieuwe wet de plicht om te solliciteren en alle soorten banen aan te nemen (alleen algemeen geaccepteerd werk; illegaal werk of werk waar minder wordt verdiend dan het minimumloon telt niet mee). Wel kan er tijdelijk een ontheffing van de arbeidsplicht worden afgegeven.

Elke gemeente dient een eigen beleidsplan te maken voor de uitvoering van de WWB (binnen bepaalde grenzen van de WWB). Dit beleid wordt vastgesteld in de zogeheten reïntegratieverordening; hier staat onder andere in welke voorzieningen de gemeente aanbiedt ter ondersteuning bij het vinden van werk en hoe de gemeente rekening houdt met het combineren van werk en zorg.

De gemeenten bieden binnen hun budget om mensen naar werk te begeleiden, vaak een van de volgende trajecten aan; zorgtraject, sociale activering, beroepskeuzeadvies, scholing of arbeidsbemiddeling. Wanneer de gemeente mensen met een bijstandsuitkering een bepaald traject aanbiedt zijn deze mensen verplicht het traject te volgen.

Voor leer-werkbedrijven zijn met name de trajecten sociale activering en scholing relevant. Sociale

activering richt zich erop om mensen klaar te stomen voor deelname aan de maatschappij en om sociaal isolement te voorkomen. Vaak worden deze trajecten gevolgd door wat oudere mensen die langdurig in de bijstand zitten en ontheffing van de arbeidsplicht hebben. Veel van de mensen die een sociaal activeringstraject volgen zitten in fase 4. Een sociaal activeringstraject mag maximaal twee jaar duren en 3000 euro per persoon kosten. Scholing komt aan bod in het volgende hoofdstuk.

Leer-werkbedrijven en WWB

De WWB biedt voor leer-werkbedrijven de volgende mogelijkheden:

- Het leer-werkbedrijf kan sociale activeringstrajecten aanbieden en ontvangt hiervoor een vergoeding van de gemeente.
- Het leer-werkbedrijf kan een scholingstraject aanbieden (al dan niet in combinatie met arbeidsbemiddeling) en ontvangt hiervoor een vergoeding van de gemeente.

3. Scholing op leer-werkbedrijven

Naast het werken op het bedrijf bieden veel leer-werkbedrijven scholing aan. De scholing wordt vaak aangeboden in samenwerking met scholen in de regio. In principe kan aan een ieder op een leer-werkbedrijf scholing worden aangeboden, maar in de praktijk blijkt dat vooral jongeren een beroep doen op de scholingsmogelijkheden. Daarom worden in dit hoofdstuk met name mogelijkheden voor scholing voor jongeren besproken.

3.1 Jeugdbanen

Een jeugdbaan is een reguliere baan, leerbaan of een Jongeren Ontwikkelings- en ervaringsPlaats voor jongeren tot 23 jaar.

Reguliere banen

Werkgevers kunnen bij het vervullen van een vacature bewust kiezen voor een jongere en hem of haar een tijdelijk of een vast contract geven.

Sommige gemeenten en CWI's bieden in samenwerking met werkgevers zogenoemde instapbanen of gereserveerde arbeid voor jongeren met een uitkering. Dergelijke banen zijn bedoeld om werkervaring op te doen. Bij een instapbaan krijgt de jongere een tijdelijke arbeidsovereenkomst voor zes maanden, die éénmalig met zes maanden kan worden verlengd. De jongere ontvangt een (CAO)loon; de werkgever komt in aanmerking voor een loonkostensubsidie van de gemeente. Bij gereserveerde arbeid heeft de jongere een arbeidsovereenkomst met de gemeente of een reïntegratiebedrijf. De werkgever betaalt alleen een inleenvergoeding.

Leerbanen

Een leerbaan geeft jongeren de gelegenheid een vakdiploma, VMBO en/ of MBO, te behalen door werken in een bedrijf te combineren met een opleiding.

VMBO leer-werktraject

In een VMBO- leertraject gaat de leerling naar school en volgt een leer-werktraject bij een bedrijf, in het derde of vierde jaar van de basisberoepsgerichte leerweg van het VMBO. Sinds augustus 2005 moet dat bedrijf erkend zijn als leerbedrijf door het kenniscentrum uit de bedrijfstak of beroepscategorie. Een arbeidsovereenkomst is geen voorwaarde. Het is voldoende dat de jongere werkzaamheden verricht in het kader van een leerwerkovereenkomst, dus een onbetaalde stage. Het leer-werkbedrijf ontvangt geen vergoeding.

MBO traject – BOL en BBL

Een leerling kan een MBO opleiding volgen via een beroepsopleidende leerweg (BOL) of een beroepsbegeleidende leerweg (BBL).

BOL

De beroepsopleidende leerweg bestaat uit ongeveer 30 procent uit praktijk wat de leerling via stageplaatsen invult en de overige 70 procent van de opleiding geschiedt via lessen op school. Een arbeidsovereenkomst is geen voorwaarde. De jongere verricht werkzaamheden in het kader van een leerwerkovereenkomst, dus een onbetaalde stage.

BBL

De beroepsbegeleidende leerweg bestaat uit meer dan 60 procent uit praktijk. De overige (ongeveer) 40 procent van de opleiding geschiedt via theoretische lessen op school. (BBL komt meestal neer op vier dagen werken en één dag naar school). Het praktijkdeel wordt gevolgd op een regulier bedrijf. Sinds augustus 2005 moet dat bedrijf erkend zijn als leerbedrijf door het kenniscentrum uit de

bedrijfstak of beroepscategorie. Er wordt een arbeidsovereenkomst afgesloten tussen de leerling en het bedrijf. Het leer-werkbedrijf dient in principe een (CAO)salaris en studiekostenvergoeding uit te keren aan de leerling, maar kan hiervoor mogelijk vrijstelling krijgen, bijvoorbeeld als het om jonggehandicapten met ernstige scholingsbelemmeringen gaat. Zie ook www.aanbestedingreintegratie.nl.

Jongeren Ontwikkelings- en ervaringsPlaats (JOP)

Bij een Jongeren Ontwikkelings- en ervaringsPlaats (JOP) neemt de werkgever voor een periode van drie maanden een werkzoekende in dienst als extra kracht. (Dit wordt ook wel JOP-stage genoemd). Zo kan de jongere zijn kennis en vaardigheden op peil houden en ervaring opdoen. Voor de werkgever is een JOP- stage een goede manier om kennis te maken met de jongere en zijn of haar capaciteiten. Het is niet verplicht de jongere na afloop van de stage in dienst te nemen, maar veel JOP'ers krijgen op deze wijze een (vaste) baan.

Tijdens de stage behoudt de jongere een eventuele uitkering. De werkgever zorgt voor een vergoeding van de gemaakte kosten, zoals reiskosten. Als de jongere de stage succesvol afrondt, ontvangt hij of zij een bonus van maximaal € 450,- van de werkgever. JOP is een initiatief van werkgeversorganisatie VNO-NCW. Kijk voor meer informatie op www.uwv.nl en zoek op 'jop stages'.

3.2 Tegemoetkoming onkosten werkgever voor aanbieden scholing/werkervaring

Afdrachtvermindering onderwijs

De afdrachtvermindering onderwijs is een korting op de af te dragen loonheffing. Werkgevers kunnen gebruik maken van de afdrachtvermindering onderwijs als zij een jongere in dienst nemen die één van de volgende onderwijsvormen volgt:

- een BBL-traject op het MBO. Het BBL- traject moet worden gevolgd op grond van een leer-werkovereenkomst tussen de werkgever, de leerling en de onderwijsinstelling. De overeenkomst dient mede ondertekend te zijn door het landelijke orgaan. De afdrachtvermindering onderwijs kan ook toegepast worden als de werkgever nog niet over een afschrift van genoemde leer-werkovereenkomst beschikt, maar wel over een verklaring van de onderwijsinstelling waaruit blijkt dat de desbetreffende werknemer de beroepsbegeleidende leerweg volgt.
- scholing voor startkwalificaties. Er is sprake van een arbeidsovereenkomst met een voordien werkloze jongere. De jongere volgt scholing gericht op het behalen van een startkwalificatie. De werkgever moet een verklaring hebben van het CWI dat de jongere voor indiensttreding werkloos was.

De afdrachtvermindering onderwijs is ook van toepassing in de volgende situatie waarbij een arbeidsovereenkomst niet nodig is: een VMBO-leer-werktraject. De leerling dient werkzaamheden te verrichten in het kader van een leer-werkovereenkomst die is opgesteld tussen de werkgever, de leerling, de onderwijsinstelling en het landelijke orgaan voor het beroepsonderwijs. De afdrachtvermindering kan ook toegepast worden als de werkgever nog niet over een afschrift van de leer-werkovereenkomst beschikt, maar wel een verklaring heeft van de onderwijsinstelling waaruit blijkt dat de leerling tot de doelgroep behoort.

Per werknemer bedraagt de afdrachtvermindering over 2005 maximaal € 2.500,- Voor een voormalig werkloze jongere die scholing volgt voor een startkwalificatie, is de afdrachtvermindering maximaal € 1.500,-.

In het geval van een voormalig werkloze jongere die werkt voor startkwalificaties en leerlingen in het VMBO-leer-werktraject/ MBO BBL-traject komt de werkgever in aanmerking voor een afdrachtvermindering van maximaal € 4.000,- per jaar. Meer informatie is verkrijgbaar bij de Belastingdienst, www.belastingdienst.nl.

Loonkostensubsidie/gesubsidieerde arbeid

Er zijn in Nederland veel projecten om jongeren werkervaring te laten opdoen en/of terugkeer in het arbeidstraject mogelijk te maken. In het kader van de Wet Werk en Bijstand (WWB) neemt de gemeente bijvoorbeeld het initiatief, waarbij de uitvoering wordt verzorgd door de gemeentelijke sociale dienst en/of het CWI. Dit is per regio verschillend. Voor meer informatie kunt u informeren bij de gemeente en het CWI kantoor in uw regio.

ESF- 3 subsidie; gesloten voor aanvragen

Een plek op de arbeidsmarkt voor iedereen. Dat is één van de speerpunten van Europa. Projecten die zich richten op de activering van werkzoekenden en arbeidsgehandicapten, inzetbaarheid van de beroepsbevolking en een 'leven lang leren' in het beroepsonderwijs komen daarom in aanmerking voor subsidie van het Europees Sociaal Fonds. De oorspronkelijke regeling liep tot en met 2007; echter vanwege de grote belangstelling is het totale budget inmiddels overtekend en het ESF-3 loket met ingang van 28 oktober 2005 gesloten. Het heeft daarom geen zin meer aanvragen voor ESF-3 subsidie in te dienen. Voor meer informatie zie www.agentschap.szw.nl.

3.3 Scholing in een reïntegratietraject (jongeren en ouderen)

Wanneer een leer-werkbedrijf een reïntegratietraject of een voorschakeltraject aanbiedt, kan het zijn dat scholing één van de te ondernemen stappen is om mensen een betere kans op de arbeidsmarkt te geven. Wanneer een leer-werkbedrijf op die manier scholing aanbiedt, wordt dit vergoed door de instantie die toestemming geeft voor het te volgen traject (UWV, gemeente) volgens desbetreffende wetgeving (Wet REA, WWB, WSW).

Een voorbeeld van een specifieke doelgroep die in aanmerking kan komen voor het volgen van een integratietraject op een leer-werkbedrijf zijn jongeren vanuit het (Z)MLK onderwijs. Sommige jongeren die een (Z)MLK opleiding hebben afgerond (speciaal onderwijs), ontvangen een Wajong uitkering. Vaak komen zij op die manier in aanmerking voor het volgen van een integratietraject op een leer-werkbedrijf (bijvoorbeeld via een IRO). Zo'n leer-werktraject richt zich dan op uitplaatsing op de arbeidsmarkt. Wanneer (ex)leerlingen van een (Z)MLK school naast een Wajong uitkering, een Persoonsgebonden Budget ontvangen, kunnen zij hun PGB inzetten om een traject te volgen op een leer-werkbedrijf. Vaak wordt er dan een sociaal activeringstraject aangeboden.

Leer-werkbedrijven en scholing

Samengevat kan een leer-werkbedrijf de volgende scholingsmogelijkheden voor jongeren bieden:

- Het leer-werkbedrijf biedt een leerbaan aan op VMBO niveau. Een arbeidsovereenkomst is geen voorwaarde; het is voldoende dat de jongere werkzaamheden verricht in het kader van een leerwerkovereenkomst. Het leer-werkbedrijf krijgt geen vergoeding. Het leer-werkbedrijf kan een financiële tegemoetkoming krijgen in de vorm van afdrachtvermindering onderwijs (zie www.belastingdienst.nl).
- Het leer-werkbedrijf biedt zich aan als stageplaats voor MBO leerlingen die een BOL opleiding volgen. Ze sluit dan een stagecontract met zowel de leerling als de onderwijsinstelling. Het leer-werkbedrijf moet soms een stagevergoeding betalen (in overleg), maar krijgt zelf geen vergoeding.
- Het leer-werkbedrijf biedt een leerbaan aan op MBO (BBL) niveau. Er wordt een leerarbeidsovereenkomst gesloten. Het leer-werkbedrijf dient in principe een (CAO)salaris en studiekostenvergoeding uit te keren aan de leerling, maar kan hiervoor mogelijk vrijstelling krijgen, bijvoorbeeld als het om jonggehandicapten met ernstige scholingsbelemmeringen gaat. Zie www.aanbestedingreintegratie.nl.
- Het leer-werkbedrijf biedt een werkloze jongere een opleiding aan (binnen een baan, er is sprake van een arbeidsovereenkomst) om zo startkwalificaties te halen. Het leer-werkbedrijf komt in

- aanmerking voor afdrachtvermindering onderwijs, maar ontvangt verder geen vergoeding.
- Een leer-werkbedrijf biedt de mogelijkheid voor de deelnemers om certificaten/ diploma's te halen door zelf scholing aan te bieden (bijvoorbeeld trekkerrijbewijs) binnen een reïntegratietraject en ontvangt daarvoor een vergoeding van de organisatie die het reïntegratietraject vergoedt, rechtstreeks of in samenwerking met een reïntegratiebureau.
  - Een leer-werkbedrijf biedt een integratieproject aan voor schoolverlaters van het (Z)MLK onderwijs. Dit kan vaak gefinancierd worden door UWV (bijvoorbeeld IRO), wanneer de jongere een Wajong uitkering ontvangt.
  - Het leer-werkbedrijf biedt een traject aan voor (ex)leerlingen van het (Z)MLK onderwijs wat zich richt op sociale activering. Dit kan gefinancierd worden door de AWBZ (PGB), wanneer de jongere hiervoor geïndiceerd is.

Voor zowel jongeren als ouderen geldt dat een leer-werkbedrijf scholing aan kan bieden binnen een reïntegratietraject of via een voorschakeltraject (in samenwerking met een onderwijsinstelling) en daarvoor een vergoeding ontvangt door de instantie die toestemming geeft voor het te volgen traject (UWV, gemeente).

4. Kwaliteit van het leer-werkbedrijf

4.1 Kwaliteit waarborging

Erkenning Aequor

Wanneer een leer-werkbedrijf de deelnemers de mogelijkheid biedt een opleiding, een VMBO-leertraject, een certificaatstudie op MBO- niveau of een reguliere MBO- opleiding te laten volgen op een AOC en de praktijk op het leer-werkbedrijf aanbiedt, is het wettelijk verplicht dat het bedrijf erkend moet zijn. Aequor is het kenniscentrum dat bedrijven erkend in het domein Voedsel Leefomgeving en Groen (agrarische sector, recreatie/hoveniersbedrijven en aanverwante en de voedingsmiddelenindustrie). De erkenningsregeling is een manier om de kwaliteit te garanderen. Een erkenning dient u aan te vragen bij Aequor. Een bedrijfsadviseur van Aequor adviseert u over de erkenning en stelt vast of u aan de voorwaarden van het erkenningreglement voldoet. De belangrijkste criteria voor erkenning zijn:

- Het bedrijf kan zorgdragen voor de uitvoering van het praktijkgedeelte van de opleiding of voor een gedeelte daarvan.
- Het bedrijf is modern uitgerust en voldoet aan de normen van de bedrijfstak.
- De leerling heeft binnen de reguliere werktijd voldoende ruimte voor de opleiding.
- Binnen het bedrijf is een praktijkopleider aangesteld die tenminste beschikt over een diploma van de opleiding waarvoor het bedrijf erkend is of kan aantonen dat zijn werk- en denkniveau gelijkwaardig is.
- Het bedrijf voldoet aan de wet- en regelgeving.

De erkenning is gratis en erkende bedrijven worden opgenomen in een register van erkende bedrijven op de internetsite van Aequor. Potentiële kandidaten en scholen kunnen in dit register zoeken naar erkende bedrijven.

Voor meer informatie en het downloaden van het aanvraagformulier: www.aequor.nl

Kwaliteitssysteem

Om de kwaliteit van een zorgboerderij te waarborgen, is er een speciaal kwaliteitssysteem ontwikkeld. Dit kwaliteitssysteem is uitgegeven door Verenigde Zorgboeren. Elke zorgboerderij kan dit kwaliteitssysteem downloaden via de site Verenigde Zorgboeren (www.landbouwzorg.nl). Dit systeem is gericht op zorgboerderijen, maar ook te gebruiken voor leer-werkbedrijven.

Zie deel H van dit Handboek voor meer informatie over het kwaliteitssysteem.

4.2 Kennis en vaardigheden van de ondernemer

De kwaliteit van een leer-werkbedrijf is mede afhankelijk van de ondernemer (en het eventuele personeel).

Voor een agrarisch ondernemer met een leer-werkbedrijf is geen specifieke opleiding vereist. Uiteraard geniet het de voorkeur dat de ondernemer een diploma heeft van een opleiding in de bedrijfstak waar zijn bedrijf zich op richt. Verder is het aan te raden om de opleiding praktijkbegeleider te doen die Aequor en SOLLT aanbieden. Zie www.aequor.nl

De kennis en vaardigheden van de ondernemer richten zich vooral op persoonlijke eigenschappen, zoals:

- De ondernemer heeft verstand van zijn vakgebied.
- De ondernemer heeft hart voor zijn vak.
- De ondernemer heeft affiniteit met de doelgroep.
- De ondernemer is in staat kennis over te brengen.
- De ondernemer is geduldig.

Deze eigenschappen zijn richtlijnen; ondernemers die enkele eigenschappen minder goed

ontwikkeld hebben en aanvullende kwaliteiten hebben, kunnen ook zorgen voor professionele begeleiding op de leer-werkbedrijven.

Verder is samenwerking met verschillende instanties (zoals onder andere met reïntegratiebedrijven) nuttig, om op die manier alle aanwezige kennis in te kunnen zetten.

5. Begrippenlijst

ABWZ = Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten.

AOC = Agrarisch Opleidingscentrum.

BBL = Beroeps Begeleidende Leerweg.

BOL = Beroeps Opleidende Leerweg.

Bpv = Beroepspraktijkvorming.

CWI = Centrum voor Werk en Inkomen.

ESF = Europees Sociaal Fonds.

Fase 1 cliënten = Cliënt is direct bemiddelbaar op de arbeidsmarkt, (indicatie van alle fases gebeurd door het CWI).

Fase 2 cliënten = Cliënt heeft een kleine afstand tot de arbeidsmarkt.

Fase 3 cliënten = Cliënt heeft een grote afstand tot de arbeidsmarkt.

Fase 4 cliënten = Cliënt is niet beschikbaar voor de arbeidsmarkt.

IRO = Individuele Reïntegratie Overeenkomst.

JOP (stage) = Jongeren Ontwikkelings- en ervaringsPlaats.

PGB = Persoonsgebonden Budget.

MEE = MEE is een organisatie die door de overheid betaald wordt om (gratis) informatie en advies te geven aan mensen met een beperking en zijn omgeving, over de onderwerpen onderwijs, wonen, werken, sociale voorzieningen, inkomen, vervoer en vrije tijd.

MLK = Moeilijk Lerende Kinderen.

O&O fonds = Opleidings- en Ontwikkelingsfonds.

RIB = Reïntegratiebedrijf.

SW- bedrijf = Sociaal Werkvoorzieningbedrijf.

SZW = Ministerie Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

UWV = Uitvoeringsorgaan Werknemersverzekeringen.

VNG = Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

Voorschakeltrajecten = Activiteiten die niet meteen gericht zijn op plaatsing van de cliënt op de arbeidsmarkt, maar die de cliënt voorbereidt op het volgen van een reïntegratietraject.

VSO = Voortgezet Speciaal Onderwijs.

VWS = Ministerie Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Wajong = Wet Arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten

WAO = Wet op de Arbeidsongeschiktheidsverzekering (is per 2006 vervangen door de WIA, Wet Inkomen naar Arbeidsvermogen).

WAZ = Afgeschaft in 2004: Wet Arbeidsongeschiktheidsverzekering Zelfstandigen.

WMO = Wet Maatschappelijke Ondersteuning.

WSW = Wet Sociale Werkvoorziening.

WSW- plaats = Er wordt begeleidt gewerkt op een gewoon bedrijf of op een sociale werkplaats.

WVA = Wet Vermindering Afdracht.

WW = Werkloosheidswet.

WWB = Wet Werk en Bijstand.

ZMLK = Zeer Moeilijk Lerende Kinderen.

Zmp = Zeer Moeilijk Plaatsbaar.

6. Meer informatie

De regelgeving omtrent leer-werkbedrijven is voortdurend aan veranderingen onderhevig. Daarom is het verstandig de regelgeving te blijven volgen. Hieronder staan enkele internetsites vermeld, die u kunnen helpen bij het up to date houden van uw kennis:

www.uwv.nl

www.aanbestedingreintegratie.nl

www.belastingdienst.nl

www.cwinet.nl

www.issalokaal.nl

www.jongactief.nl

www.postbus51.nl

www.szw.nl

www.waocafe.nl

www.werk.nl

www.ontwikkelcentrum.nl

www.landbouwzorg.nl

L. De rol van de overheid

1. Landbouw- en plattelandsbeleid

2. Zorg- en werkgelegenheidsbeleid

3. Landbouw en Zorg beleid

1. Landbouw- en plattelandsbeleid

De ontwikkeling van zorgboerderijen is onlosmakelijk verbonden met beleid op het gebied van landbouw en platteland. Wet- en regelgeving op deze gebieden zijn steeds meer een rechtstreeks gevolg van afspraken die lidstaten van de Europese Unie met elkaar maken. Momenteel is circa 80 % van de wetten en regels van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit (LNV) gebaseerd op afspraken die binnen 'Europa' zijn gemaakt.

Gemeenschappelijk Europees Landbouwbeleid (GLB)

Het Gemeenschappelijk Europees Landbouwbeleid (GLB) heeft grote invloed op de toekomst van de landbouw in Nederland en daarmee op die van het platteland.

Het GLB 'heeft tot doel de landbouwers een redelijke levensstandaard te bieden en de consumenten tegen eerlijke prijzen te voorzien van kwaliteitsvoedsel. De manier waarop deze doeleinden worden bereikt, is in de loop der jaren veranderd. De sleutelbegrippen zijn nu voedselveiligheid, milieubehoud op het platteland en 'waar voor je geld' (bron: Europese Unie).

Binnen het kader van het Gemeenschappelijk Europees Landbouwbeleid (GLB) zet LNV zich in voor een gemeenschappelijk landbouwbeleid dat bijdraagt aan een meer duurzame landbouw, aan beperkte uitvoeringslasten voor de ondernemers en de overheid en aan een beleid dat concurrentievervalsingen voorkomt.

Het beleid vanaf 2005 bestaat uit afspraken die de Europese ministers van landbouw en visserij in 2003 hebben gemaakt. Deze afspraken gaan over veranderingen van de landbouwmarkten én op versterking van de plattelandsontwikkeling. Zorgboerderijen passen prima in dit laatste streven van versterking van de plattelandsontwikkeling. Zorgboerderijen dragen bij aan de leefbaarheid van het platteland en er worden nieuwe functies op de boerderij ontwikkeld, naast de agrarische productie.

Een belangrijke wijziging in het Gemeenschappelijk Europees Landbouwbeleid is per 1 januari 2006 van kracht geworden met de 'ontkoppelde steunregeling'. De rechtstreekse financiële EU-steun aan de landbouwers wordt voor een belangrijk losgekoppeld van hoeveelheden gewassen of dieren, maar afhankelijk gemaakt van het naleven van regels op het gebied van milieu en natuur, dierenwelzijn en diergezondheid. De marktbescherming en productsteun nemen op die manier af, maar via nieuwe instrumenten worden boeren ondersteund wanneer zij hun bedrijfsvoering en productie aanpassen aan de eisen die de samenleving stelt.

Kaderverordening Plattelandsontwikkeling en POP's

Europees beleid op het gebied van plattelandsontwikkeling ligt vast in de Kaderverordening Plattelandsontwikkeling. Hoewel de Europese Unie sinds de eerste hervorming (Mac Sharry) al min of meer een plattelandsontwikkelingsbeleid kende, werd dit beleid met Agenda 2000 officieel onderdeel van GLB. Vanaf dat moment vormde plattelandsontwikkeling een gelijkwaardige, tweede pijler van het GLB, naast de marktordeningen. Op de website plattelandsontwikkeling van de Europese Commissie vindt u allerlei informatie over deze 'tweede pijler' van het gemeenschappelijke landbouwbeleid (www.europa.eu.int via kopje 'landbouw').

In 2005 is een nieuwe kaderverordening voor de tweede pijler van het GLB vastgesteld. Daarmee liggen de EU-kaders voor dit beleid voor de komende jaren vast. De volgende onderwerpen zijn daarbij leidend:

- versterking van de concurrentiepositie van de landbouw;
- natuur en milieubeheer door de landbouw;
- verbrede plattelandseconomie en leefbaarheid.

De lidstaten werken de eisen van deze verordening nationaal uit in de zogenaamde plattelandsontwikkelingsplannen (de 'POP's'). De doelstelling van de Nederlandse uitwerking van het (plattelandsontwikkelings)beleid voor 2000-2006 (POP 2000-2006) is tweeledig: de landbouw moet zich aanpassen aan grote veranderingen (zoals de uitbreiding van de EU en de ontwikkeling naar een vrijemarkteconomie zonder subsidies en marktbescherming). Daarnaast moet het platteland meerdere functies tegelijk vervullen op het gebied van milieu, natuur en recreatie.

De coördinatie van de uitvoering van het POP Nederland wordt uitgevoerd door het regiebureau POP. Via de website www.regiebureau-pop.nl wordt allerlei informatie gegeven met betrekking tot het POP-Nederland, waaronder de LNV-regelingen en de Provinciale programma's in het kader waarvan subsidies en projecten aangevraagd kunnen worden.

In POP 2000-2006 komt de veranderende visie op het platteland tot uiting. Want het platteland in Nederland is al lang niet meer overwegend agrarisch. Land- en tuinbouw blijven belangrijk, maar in veel regio's hebben andere sectoren de rol van economische drager overgenomen, bijvoorbeeld industrie, (detail)handel, transport, recreatie en dienstverlening. Het platteland heeft echter niet alleen een economische functie: veel bewoners van de grote steden willen er wonen, het is geliefd bij recreanten en het platteland wordt gezien als de voorraadkamer voor water, natuur- en biodiversiteit. In het kader van POP worden projecten opgezet waarin onder meer de ontwikkeling van zorgboerderijen actief gestimuleerd wordt.

De voorbereidingen voor het POP 2007-2013 (ook wel POP2), als vervolg op POP 2000-2006, zijn in volle gang. Voordat het nieuwe programma daadwerkelijk van start kan gaan op 1 januari 2007 moet de lidstaat Nederland tal van zaken regelen wat betreft financiën, inhoud en uitvoering. Hiervoor zet Brussel de kaders uit. Meer informatie over de kaders en doelstellingen van het nieuwe Europese plattelandsbeleid (opgenomen in Verordening 1698/2005) staat op www.regiebureau-pop.nl.

Agenda Vitaal Platteland

Bovengenoemde veranderende visie op het platteland komt ook tot uiting in de (Nederlandse) Agenda Vitaal Platteland (AVP), die in april 2004 is uitgekomen. De Agenda Vitaal Platteland is de uitwerking voor het platteland van de ruimtelijke hoofdlijnen uit de kabinetsnota Nota Ruimte. In de integrale nota Agenda Vitaal Platteland staat wat het kabinet de komende jaren van plan is met het platteland. Een leefbaar platteland en een vitale en duurzame agrarische sector staan centraal in het beleid. Dat betekent een bloeiende economie, goede woonomstandigheden, een levendige sociale structuur, een gezond functionerend ecosysteem en een aantrekkelijk landschap. De rol van de overheden verandert hierbij. Het Rijk zal op hoofdlijnen sturen, decentrale overheden (provincie en gemeente) krijgen meer armslag bij de uitvoering van het beleid. Uitgangspunt is: decentraal wat kan, centraal wat moet. De vraag vanuit het gebied staat daarbij voorop. Het Rijk gaat alleen specifiek beleid voeren op bepaalde terreinen, zoals voor de Ecologische Hoofdstructuur en de twintig nationale landschappen.

Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG)

Om de provincies in hun regisseursrol te ondersteunen komt er één investeringsbudget voor het landelijke gebied, het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG). Alle gebiedsgerichte rijksdoelen uit het Meerjarenprogramma Vitaal Platteland zullen via het ILG uitgevoerd worden. Dat betekent dat in het ILG geld komt voor doelen op het gebied van natuur (o.a. ecologische hoofdstructuur), recreatie (o.a. recreatie om de stad), landschap, landbouw, milieu (bodemsanering) en de reconstructie van de zandgebieden. De verwachting is dat het ILG vanaf 2007 in werking kan treden. Zie website www.ilg.nu voor meer informatie.

Relatie Agenda Vitaal Platteland – Nota Ruimte

*Handboek Landbouw & Zorg, versie 5.1, maart 2007.
Dit handboek is een uitgave van de Verenigde Zorgboeren.
Auteur(s), redactie en uitgever aanvaarden geen aansprakelijkheid
voor informatie die onvolledig of onjuist is opgenomen.*

De Nota Ruimte bevat de visie van het kabinet op de ruimtelijke ontwikkeling van Nederland en vormt het ruimtelijke kader voor de Agenda Vitaal Platteland. De Nota Ruimte en de Agenda Vitaal Platteland geven aan hoe de verhouding tussen de verschillende overheden er uitziet voor het plattelandsbeleid. Voor meer info: zie www.minlnv.nl.

Kiezen voor landbouw

In de toekomstvisie 'kiezen voor landbouw' wordt beschreven met welke (inter)nationale ontwikkelingen de agrosector de komende tien tot vijftien jaar heeft te maken en welke toekomstperspectieven er zijn. Ook gaat de visie in op de keuze- en sturingsmogelijkheden die er zijn, onder meer door het ministerie van LNV. In deze nota staat het totale agrocluster, de primaire land- en tuinbouw en de toeleverende en verwerkende industrie centraal.

'Kiezen voor landbouw' is opgesteld door LNV en is op de eerste plaats bedoeld als hulpmiddel voor agrarische ondernemers om ze te steunen bij strategische beslissingen voor hun bedrijf. Voor meer informatie zie www.minlnv.nl

2. Zorg- en werkgelegenheidsbeleid

Zorgbeleid

Het zorgbeleid van de verschillende Europese landen wordt, tegenstelling tot het landbouwbeleid, niet of nauwelijks centraal aangestuurd vanuit Brussel. De afzonderlijke lidstaten bepalen hun zorgbeleid grotendeels op nationaal niveau. De EU ondersteunt de lidstaten in hun beleid dat gericht is de volksgezondheid en moedigt samenwerking tussen lidstaten aan op bijvoorbeeld het gebied van de controle van, de alarmering bij en de bestrijding van ernstige grensoverschrijdende bedreigingen van de gezondheid.

Zo coördineert de EU campagnes die gericht zijn op de bestrijding van AIDS, drugs- en alcoholverslaving, gezondheid op het werk, doping, overdraagbare ziekten en kanker. Ook verzamelt de EU statistieken op Europese schaal, bijvoorbeeld op het gebied van drugsgebruik. Meer informatie hierover is te vinden op www.grondweteuropa.nl

Ook de [Raad van Europa](#) i streeft naar nauwere samenwerking tussen Europese landen op het gebied van volksgezondheid, via de Commissie voor Europese Gezondheid. Tussen lidstaten zijn overeenkomsten gesloten op het gebied van onder meer orgaantransplantatie, bloedtransfusie, de ontwikkeling van gezondheidsbeleid.

Het huidige zorgbeleid wordt dus niet op Europees niveau bepaald, maar in de afzonderlijke lidstaten. In Nederland is de zorg verdeeld in diverse zorgsectoren, zoals onder meer zorg voor chronische zieken, gehandicaptenzorg, jeugdzorg, ouderenzorg en GGZ en het beleid wordt uitgezet door het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS).

Informatie over zorgbeleid voor gehandicapten (lichamelijk, verstandelijk en zintuiglijk beperkten), ouderen en jeugd kunt u vinden op de website van het Ministerie van VWS; www.minvws.nl, onder het kopje 'dossiers'. Informatie over het beleid voor de GGZ vindt u op www.ggzbeleid.nl.

Wet Maatschappelijke Ondersteuning

Met de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) wordt een aanzienlijke wijziging doorgevoerd in het Nederlandse zorgbeleid. Met de nieuwe Wet Maatschappelijke Ondersteuning zijn gemeenten verantwoordelijk voor de lichtere vormen van hulp en ondersteuning. De AWBZ komt dan pas in beeld als 'zware zorg' vereist is: professionele zorg en verpleging.

De Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) gaat op 1 januari 2007 van start. In die nieuwe wet worden de gemeenten onder andere verantwoordelijk voor de verstrekking van huishoudelijke verzorging. De gemeenten hebben daarbij de plicht om er voor te zorgen dat gehandicapten, chronisch zieken en ouderen gecompenseerd worden voor hun beperkingen, zodat ze kunnen deelnemen in de samenleving. Er komt in de nieuwe wet een persoonsgebonden budget voor alle individuele voorzieningen. Dus niet alleen voor huishoudelijke verzorging, rolstoelen en scootmobielen, maar ook voor individuele vervoersvoorzieningen, woningaanpassingen, hulpmiddelen en andere verstrekkingen. De Tweede Kamer is onder deze voorwaarden akkoord gegaan met de nieuwe wet.

De Eerste Kamer zal de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) nog vóór de zomer behandelen. Pas dan wordt de wet officieel van kracht, per 1 januari 2007 (www.pgb.nl).

De relatie tussen de WMO en AWBZ is als volgt:

- de WMO regelt vormen van maatschappelijke ondersteuning die het mensen mogelijk maakt om zo lang mogelijk zelfstandig te functioneren. Bijvoorbeeld begeleiding en huishoudelijke verzorging. Maar ook welzijnsactiviteiten, opvoedingsondersteuning, woningaanpassingen en informatie en advies. De Wet voorzieningen gehandicapten (Wvg), de Welzijnswet en delen van de AWBZ vallen straks onder de WMO. De gemeente krijgt de verantwoordelijkheid over de uitvoering van de

WMO.

- De AWBZ is er in de eerste plaats voor zorg die zoveel kost dat ze moeilijk te verzekeren is bij een zorgverzekeraar. Met de volksverzekering AWBZ wil het kabinet in elk geval de zorg behouden voor ernstig en chronische zieken, dementerende ouderen, zwaar gehandicapten en chronische psychiatrische patiënten.

Voor meer informatie en de laatste stand van zaken omtrent de WMO zie www.pgb.nl, www.wetmaatschappelijkeondersteuning.nl, www.minvws.nl en www.vng.nl

Werkgelegenheidsbeleid

De lidstaten van de Europese Unie voeren wel een gecoördineerde werkgelegenheidsstrategie, die met name gericht is op een hogere deelname van vrouwen en ouderen aan het arbeidsproces. Via het Europees Sociaal Fonds (ESF) stelt de EU jaarlijks voor iedere lidstaat miljarden euro's beschikbaar om sociale en werkgelegenheidsprojecten te financieren.

Meer informatie over het Europees Sociaal Fonds kunt u vinden op www.europa.nl (kiezen voor het ABC van de Europese Unie / Europees Sociaal Fonds) en op www.agentschap.szw.nl

De [Raad van Europa](#) heeft een Strategie voor sociale samenhang geformuleerd, waarin diverse conventies zijn opgesteld waarin lidstaten zich verplichten om minimumrechten te waarborgen op sociaal gebied. Zo formuleert de Raad van Europa richtlijnen, die gericht zijn op de arbeidsintegratie van kwetsbare groepen zoals mensen die op de arbeidsmarkt komen na een verblijf in de gevangenis of een psychiatrische instelling. Het beleid van de Raad van Europa is verder sterk gericht op het waarborgen van fundamentele (mensen)rechten, zoals de rechten van kinderen en ouderen.

Meer informatie over het Werkgelegenheids- en sociaal beleid van de EU is te vinden op www.grondweteuropa.nl

In Nederland wordt het Werkgelegenheidsbeleid uitgestippeld door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW). Informatie over het beleid van SZW is te vinden op www.szw.nl

3. Landbouw en Zorg beleid

In verschillende landen in Europa is men actief op het gebied van Landbouw en Zorg en de uitwisseling tussen initiatieven op dit gebied begint op gang te komen (zie ook www.landbouwzorg.nl kopje 'internationaal'). Op beleidsmatig gebied is er nog geen afstemming op Europees niveau.

In Nederland ondersteunen de ministeries van LNV en VWS de ontwikkeling van zorgboerderijen door het Landelijk Steunpunt Landbouw & Zorg, als onafhankelijke Stichting, projectsubsidie te verlenen. Het Steunpunt is in 1999 opgericht om het fenomeen zorgboerderij in Nederland te ondersteunen, te stimuleren en te promoten.

Provincies vormen een belangrijke overheidslaag voor zorgboerderijen, op het gebied van plattelandsontwikkeling en ruimtelijke ordening doordat provincies in streekplannen de kaders vastleggen waarbinnen gemeenten bestemmingsplannen mogen maken. Hier krijgen zorgboerderijen vaak mee te maken, bijvoorbeeld als een verbouwing moet plaatsvinden of als, er behalve aan dagopvang, ook behoefte is aan de mogelijkheid om zorgvragers op de boerderij te laten wonen.

Voor wat betreft het beleid op gemeentelijk niveau hebben zorgboeren vooral te maken met zaken op het gebied van ruimtelijke ordening en afspraken voor het verlenen van zorg voor bepaalde doelgroepen, zoals (ex-)verslaafden en mensen met een grote afstand tot arbeidsmarkt. Met de komst van de WMO worden gemeenten verantwoordelijk voor de uitvoering voor bepaalde delen van AWBZ-zorg en derhalve zullen zorgboeren ook op dit gebied meer te maken krijgen met gemeenten.

M. Bijlagen

1. MEE organisaties

2. Zorgkantoren: taken en missie

3. Zorgkantoren: telefoonnummers

4. Relevante informatie en adressen in verband met het PGB

5. Voorbeeld inhoudsopgave ondernemingsplan

6. Voorbeeldcontract zorginstelling/zorgboerderij

7. Voorbeeldcontract deelnemer / zorgboerderij

8. Voorbeeld intakeformulier

9. Voorbeeld Huisregels

10. Kinderopvang op de boerderij

11. Contactadressen jeugdzorg

12. Literatuurverwijzingen jeugdzorg

13. Reglement Klachtencommissie

14. Klachtencommissie: Brief deelnemers

15. Afkortingenlijst

1. MEE organisaties

De Sociaal Pedagogische Diensten (SPD-en) gaan verder als MEE organisaties. Waar de SPD-en zich richtten op mensen met een verstandelijke en/of lichamelijke beperking of een chronische ziekte, richten de MEE organisaties zich ook op anderen die beperkingen ervaren in hun leven, zoals mensen met een gehoorbeperking, een visuele handicap of autisme. MEE organisaties zijn verspreid over heel Nederland. Bij de MEE organisaties werken deskundigen die ondersteuning kunnen bieden op het gebied van onderwijs, wonen, werken, sociale voorzieningen, inkomen, vervoer, vrije tijd. Voor jong en oud, voor direct betrokkenen, maar ook voor ouders of verzorgers. MEE is onafhankelijk van zorgaanbieders en andere instanties en wordt gefinancierd door het ministerie van VWS.

In de komende wetgeving (WMO) wordt de matching tussen zorgvrager en zorgaanbieder ondergebracht bij de MEE organisaties. Vanaf 2008 zullen de MEE organisaties de enige vanuit overheidswege gesubsidieerde bureau's zijn die cliënten van informatie voorzien en helpen bij het vinden van een geschikte zorgplek. Voor zorgboerderijen zijn de MEE organisaties dus een belangrijke partner. Zij hebben contacten met veel cliënten die mogelijk geïnteresseerd zijn in een plaats op de zorgboerderij. Zorgboerderijen wordt daarom geadviseerd om zich bekend te maken bij de MEE organisaties. Verder bestaat vaak de mogelijkheid om informatiemateriaal over de zorgboerderij neer te leggen bij de MEE organisaties.

MEE Nederland (voorheen Vereniging Somma) is de landelijke vereniging van MEE organisaties en behartigt de belangen van de regionale organisaties en ondersteunt hen bij de beleidsontwikkeling en –uitvoering. MEE Nederland heeft hiervoor een landelijk bureau.

Adressen

De adressen van de regionale MEE organisaties vindt u op de website www.mee.nl.

2. Zorgkantoren: taken en missie

De uitvoering van de AWBZ is sinds 1998 in handen van de zorgkantoren. Deze zijn door de gezamenlijke zorgverzekeraars in het leven geroepen. Zorgkantoren zijn zelfstandig werkende kantoren, nauw gelieerd aan de zorgverzekeraar ter plaatse, die zorgvraag en zorgaanbod in een specifieke regio zo goed mogelijk op elkaar proberen af te stemmen.

Taken

Het zorgkantoor heeft een aantal taken. dat zijn taken in relatie tot:

- de patiënt/consument
(onder andere informatie geven over AWBZ-zorg, vaststellen of de zorgvrager verzekerd is, vaststellen en innen van de eigen bijdrage)
- het regionaal zorgbeleid
(onder andere beleidsplan opstellen, zorg contracteren, overleg voeren met partijen)
- de eigen bedrijfsvoering
(onder andere adequate registratie, adequate administratie)

Missie

De missie van het zorgkantoor is: een klantgerichte, doelmatige, uniforme en concurrentievrije uitvoering van de AWBZ. Verzekerden dienen gelijke rechten te hebben. Zorg en hulpverlening dient van een hoog kwalitatief niveau te zijn. Het zorgkantoor dient deze uitgangspunten in de praktijk concreet handen en voeten te geven. Het zorgkantoor dient dan ook intensieve relaties te onderhouden met de zorgaanbieders en patiënten/cliëntenorganisaties in de regio.

De zorgverzekeraar waar de verzekerde ingeschreven staat (het uitvoeringsorgaan) blijft verantwoordelijk voor de beoordeling van de verzekeringsgerechtigdheid en het voeren van een verzekerdenadministratie voor de AWBZ-verzekerden.

Telefoonnummers

De telefoonnummers van de 29 zorgkantoren in Nederland vindt u in bijlage 3. Om te weten welk zorgkantoor voor u van toepassing is, kunt u gebruik maken van het kaartje op de website van Zorgverzekeraars Nederland, www.zn.nl/OverZN/Zorgkantoren/index.asp

3. Zorgkantoren: telefoonnummers

Hieronder staan de telefoonnummers van de 29 zorgkantoren in Nederland. Om te weten welk zorgkantoor voor u van toepassing is, kunt u gebruik maken van het kaartje op de website van Zorgverzekeraars Nederland, www.zn.nl/OverZN/Zorgkantoren/index.asp.

Zorgkantoor

- Amstelland en De Meerlanden (071) 582 59 37
- Amsterdam (0900) 821 24 88 (€ 0,05 p/m)
- Apeldoorn/Zutphen (0900) 821 24 88 (€ 0,05 p/m)
- Arnhem/Twente (053) 485 38 46 (Arnhem) / (053) 485 38 49 (Twente)
- Delft/Westland/Oostland (010) 242 27 33
- Drenthe/Zwolle/Flevoland (038) 456 69 09
- Friesland (058) 291 38 27
- Groningen (050) 523 45 96
- Haaglanden (070) 376 02 21
- Kennemerland (020) 591 44 44
- Midden Brabant (013) 537 62 12
- Midden Holland (0183) 68 16 22
- Midden IJssel (0570) 68 71 11
- Nieuwe Waterweg Noord (010) 242 27 33
- Nijmegen (024) 343 61 76
- Noord en Midden Limburg (077) 387 93 99
- Noord Holland Noord (072) 527 80 90
- Noord Oost Brabant (073) 615 94 50
- Rotterdam (010) 244 61 39
- 't Gooi (0900) 821 24 88 (€ 0,05 p/m)
- Utrecht (0900) 821 24 88 (€ 0,05 p/m)
- Waardenland (0183) 68 16 22
- West Brabant (076) 524 37 10
- Zaanstreek/Waterland (020) 591 44 44
- Zeeland (0113) 27 43 00
- Zuid Holland Noord (071) 582 59 37
- Zuid Hollandse Eilanden (076) 524 37 10
- Zuid Limburg (046) 459 59 60
- Zuid Oost Brabant (013) 594 91 06

4. Relevante informatie en adressen in verband met het PGB

Informatie

Algemene brochure 'zelf zorg inkopen met een PGB'.

De brochure is verkrijgbaar bij het zorgkantoor en bij het Centrum Indicatiestelling Zorg of via www.pharbase.nl of telefoon (035) 695 53 00.

Uitgebreide brochure 'PGB. Zelf uw zorg inkopen in 8 stappen'.

Een publicatie van het College voor Zorgverzekeringen (CVZ). Deze brochure is te downloaden vanaf www.pgb.cvz.nl. De brochure is alleen digitaal beschikbaar, maar mensen die niet beschikken over internet kunnen hem ook in print-versie opvragen bij het CVZ. Telefoon: 020 797 8555.

Per Saldo Hulpguids.

Deze hulpguids bevat namen en adressen van hulpverleners en hulpverlenende organisaties, die willen werken voor budgethouders. Er zijn landelijke en/of provinciale gidsen. De Per Saldo Hulpguids kan besteld worden bij Per Saldo, belangenvereniging van en voor mensen met een pgb. Telefoon: 0900-7424857, e-mail: info@pgb.nl, website www.pgb.nl.

Adressen

Zorgkantoor

Nederland is verdeeld in zorgregio's, waarin zorgkantoren het PGB uitvoeren. Bij het zorgkantoor kunt u meer informatie over het PGB krijgen. In bijlage 4 vindt u de telefoonnummers van alle regionale zorgkantoren.

Budgethouders-vereniging Per Saldo

Voor informatie, advies en (juridische) ondersteuning over alle vormen van het PGB kunt u ook bij Per Saldo terecht. Hier kunt u ook een budgetbestedingsadvies krijgen. Per Saldo is de vereniging van budgethouders in Nederland. Zij organiseert cursussen, voorlichtingsbijeenkomsten en er zijn mogelijkheden voor onderling contact. Telefoon: 0900 7424857, e-mail: info@pgb.nl, website: www.pgb.nl

Naar Keuze / Federatie van Ouderverenigingen

Mensen met een verstandelijke handicap (of hun ouders) met vragen over een PGB kunnen voor informatie ook terecht bij het budgethoudersnetwerk Naar Keuze en de Federatie van Ouderverenigingen. Telefoon: (030) 236 37 67, e-mail: utrecht@fvo.nl, website: www.fvo.nl

Steunpunten PGB

In steeds meer regio's zijn er steunpunten PGB. Het steunpunt PGB geeft informatie, advies en ondersteuning aan budgethouders en aan iedereen die meer over het PGB wil weten of een PGB wil aanvragen. Voor het adres van het dichtstbijzijnde steunpunt zie: www.pgb.nl of Per Saldo. Telefoon: 0900 7424857

MEE organisaties

In elke regio vindt u een MEE organisatie die informatie, advies en ondersteuning kan bieden, ook bij het PGB. MEE organisaties staan open voor iedereen met een beperking. Voor adressen van de dichtstbijzijnde MEE organisatie kunt u terecht op www.mee.nl en bij MEE Nederland, de overkoepelende vereniging voor alle MEE organisaties in Nederland. Telefoon: (030) 236 37 07, website: via www.mee.nl.

SVB Service-centrum PGB

Het SVB Servicecentrum PGB ondersteunt de budgethouders op het terrein van arbeidsrecht en belastingrecht, verzorgt de wettelijke loondoorbetaling en kan, als de budgethouder dat wil, de salarisadministratie verzorgen bij arbeidsovereenkomsten waarbij de budgethouder verantwoordelijk is voor inhouding en afdracht van loonbelasting en sociale premies. Telefoon: (030) 264 82 00, e-mail: servicecentrumpgb@svb.nl, website: www.svb.nl/servicecentrumpgb

Belastingtelefoon

Voor algemene vragen over inkomstenbelasting/premie volksverzekeringen kunt u terecht bij de gratis Belastingtelefoon voor particulieren: 0800-0543.

College voor Zorgverzekeringen

Voor organisaties die geïnformeerd willen worden over de PGB-regeling c.q. de AWBZ is er een helpdesk: (0900) 463 67 42. Particulieren kunnen er ook terecht via telefoon: (020) 347 55 55, email: infopgb@cvz.nl of modernisering-awbz@cvz.nl, website: www.pgb.cvz.nl.

5. Voorbeeld inhoudsopgave ondernemingsplan

1 Situatieschets

- 1.1 De ondernemer
- 1.2 Het bedrijf
- 1.3 Toekomstplanning

2 Marktverkenning

- 2.1 Marktomschrijving
- 2.2 Ontwikkelingen
- 2.3 Financieringsstromen in de zorg
- 2.4 Toekomstige plannen
- 2.5 Marktonderzoek
- 2.6 Concurrentiepositie
- 2.7 SWOT analyse (sterke en zwakke punten van het bedrijf, kansen en bedreigingen in de omgeving)
- 2.8 Samenwerkingsverbanden

3 De zorgboerderij

- 3.1 Motivatie
- 3.2 Het agrarische bedrijf
- 3.3 De zorgtak
- 3.4 De organisatie (begeleiding, activiteiten, aanpassingen, continuïteit, bereikbaarheid)

4 Aandachtspunten

- 4.1 Veiligheid
- 4.2 Kwaliteit
- 4.3 Verzekeringen

5 Financiering

- 5.1 Investeringsbegroting
- 5.2 Financieringsbegroting
- 5.3 Exploitatiebegroting
- 5.4 Rentabiliteitsbegroting
- 5.5 Gevoeligheidsanalyse

6 Toekomstplan

6. Voorbeeldcontract zorginstelling/zorgboerderij

Er bestaan geen standaard afspraken of contracten voor een samenwerkingsverband tussen zorgboer en instelling. Veel hangt af van het type zorgboerderij, de instelling, het doel van het project en de doelgroep die een plek vindt op het bedrijf. Het belangrijkste is dat een overeenkomst op maat gemaakt wordt in goed overleg tussen alle partijen. Dit voorbeeld is slechts een hulpmiddel.

OVEREENKOMST VAN OPDRACHT ZORGINSTELLING/ZORGBOERDERIJ

Dit is een overeenkomst van opdracht tussen twee partijen:

- de stichting is de opdrachtgever
- de zorgboerderij is de opdrachtnemer.

De ondergetekenden

Zorgboerderij : .....
Contactpersoon : .....
Adres : .....

Rechtsgeldig vertegenwoordigd door: .....(naam), hierna te noemen:boerderij.

en

Stichting : .....
Instelling voor : .....
Contactpersoon : .....
Adres : .....

Rechtsgeldig vertegenwoordigd door: ..... (naam + functie), hierna te noemen:

Stichting .....

in aanmerking nemende dat

- Zorgboerderij ..... een agrarisch bedrijf is;
- De boerderij onder andere aan mensen met een ..... -handicap geschikte activiteiten met begeleiding aanbiedt;
- Stichting ..... op deze zorgboerderij dagbestedingsplaatsen gaat realiseren in projectmatige samenwerking met de boerderij;
- Dat deze overeenkomst alle eerder gemaakte afspraken over samenwerking tussen partijen vervangt.

komen het volgende overeen:

1. Doel van de overeenkomst

1.1

Het doel van deze overeenkomst is het vastleggen van uitgangspunten en afspraken op basis waarvan aan cliënten van Stichting ....., binnen het kader van de normale bedrijfsactiviteiten op de boerderij, dagactiviteiten in het kader van ondersteunende begeleiding / activerende begeleiding worden aangeboden.

1.2

Bij deze activiteiten staat niet de productiviteit, maar de positieve beleving van werk-zaamheden en de omgang met dieren voorop. Er is géén sprake van loonvormende arbeid in de zin van artikel 7:610 van het Burgerlijk Wetboek en/of van een arbeidsovereenkomst.

2. Duur van de overeenkomst

2.1

De overeenkomst wordt vooralsnog aangegaan voor de periode van ..... tot en met .....

2.2

Na verloop van de onder 2.1 genoemde periode kan de overeenkomst worden verlengd, telkens voor de periode van een kalenderjaar, tenzij een der partijen de overeenkomst vooraf schriftelijk opzegt. Opzegging dient met redenen omkleed te geschieden bij aangetekend schrijven en met inachtneming van een opzegtermijn van tenminste ..... maanden voor afloop van het kalenderjaar.

2.3

Ingeval de overeenkomst wordt beëindigd, zetten partijen zich in voor een alternatieve plaatsing van de deelnemers op andere basis en/of locatie.

3. Verantwoordelijkheden van Stichting .....

3.1

Deelnemers zijn cliënten van Stichting..... De Stichting ..... zet zich ervoor in mensen met een .....handicap op de boerderij dagbesteding te bieden.

Uitgangspunt hierbij is niet de te leveren prestatie, veel meer gaat het erom een bijdrage te leveren aan het welbevinden en de verdere ontwikkeling van deze mensen.

3.2

Stichting ..... is verantwoordelijk voor:

- de selectie van de mensen onder 3.1 bedoeld (in vervolg deelnemer genoemd);
- de uitvoering van de dagbesteding;
- de begeleiding van de deelnemers bij de werkzaamheden op de boerderij;
- de ondersteuning van de zorgboer bij de uitvoering van zijn taken.

3.3

Bij de selectie van deelnemers wordt gekeken naar de fysieke en mentale situatie, de begeleidingsbehoefte en de mogelijkheden van de deelnemers om agrarische activiteiten te verrichten.

Vooralsnog gaat het om een plaatsing van maximaal ... deelnemers per dagdeel. De boerderij en Stichting ..... beslissen gezamenlijk of een deelnemer in een traject op de boerderij geplaatst wordt. De boerderij heeft in deze het recht om een deelnemer op grond van zwaarwegende argumenten te weigeren.

3.4

Eindverantwoordelijk voor de deelnemers en de kwaliteit van de geleverde zorg op de boerderij is het hoofd dagbesteding van Stichting ..... De boerderij maakt bij het verlenen van zorg gebruik van het Kwaliteitssysteem Zorgboerderijen, uitgebracht door Verenigde Zorgboeren versie 3.0 Maart 2002.

3.5

Stichting ..... draagt zorg voor het vervoer en voor de vergoeding van dit vervoer, van de deelnemers tussen het woonadres van de deelnemers en de boerderij, met inachtneming van het gestelde in artikel 3.6 en in goed overleg met het hoofd arbeid en dagbesteding van Stichting .....

3.6

Deelnemers verrichten activiteiten op de boerderij van ..... dag tot en met .....dag, tussen ..... en ..... uur. In overleg tussen de boerderij, de deelnemers en Stichting ..... kan van deze werktijden worden afgeweken.

4. Verantwoordelijkheden van de boerderij

4.1

De boerderij is verantwoordelijk voor:

- de bedrijfsvoering op de boerderij;
- het aanbieden van voor de deelnemer geschikte activiteiten op de boerderij, in overleg met de (traject)begeleider van de deelnemer en met inachtneming van het individueel traject(behandel/zorg)plan.;
- de instructies die de deelnemer nodig heeft bij de uitvoering van de werkzaamheden op de boerderij, waarbij de zorgvisie van Stichting ..... in acht genomen wordt;
- het creëren van een veilige, verantwoorde werksituatie voor de deelnemer conform de Arbonormen.

4.2

De boerderij verzorgt periodiek en zo nodig tussentijds, mondeling en/of schriftelijk, de (voortgangs)rapportage betreffende de deelnemer aan de (traject)begeleider.

4.3

De boerderij draagt ingeval van afwezigheid van haar begeleider(s) zorg voor een adequate vervanging voor bovengenoemde activiteiten tenzij omstandigheden van overmacht dit niet mogelijk maken. De vervanging van begeleiding van de deelnemers vindt plaats in overleg met Stichting ....., i.c. het hoofd .....

Doet zich een situatie van overmacht voor dan neemt de boerderij onmiddellijk contact op met het hoofd ..... van Stichting .....

4.4

De boerderij draagt zorg voor de noodzakelijke materialen, werkkleding, een kantinevoorziening en voor de noodzakelijke administratie.

4.5

De boerderij stelt in samenspraak met Stichting ..... huisregels op. Per individuele deelnemer zullen in overleg met hem of haar werkafspraken worden gemaakt die in overeenstemming zijn met het individuele trajectplan dan wel voortvloeien uit deze overeenkomst. In deze werkafspraken worden onder andere vastgelegd:

- de werktijden (inclusief/exclusief lunch);
- vakantie- en vrije dagen;
- proefperiode van drie maanden;
- (vaste) bedrijfssluiting.

5. Overleg

5.1

Tussen de boerderij enerzijds en Stichting ..... anderzijds vindt periodiek overleg plaats over de uitvoering van deze samenwerkingsovereenkomst.

5.2

Tenminste eenmaal per 6 weken plegen de boerderij en de (traject)begeleider, of zijn vervanger, overleg over de door beide partijen in te brengen relevante aangelegenheden rond de feitelijke

bedrijfsmatige activiteiten op de boerderij en de werkzaamheden van de deelnemer.
Voor ondersteuning en advisering ten aanzien van de begeleiding van de deelnemer kan de boerderij een beroep doen op hoofd arbeid en dagbesteding van Stichting .....

5.3

Tenminste eenmaal per 12 maanden plegen de boerderij en het hoofd arbeid en dagbesteding van Stichting ..... overleg over de beleidsmatige en financiële aspecten van de samenwerking en kan bijstelling dan wel verandering van de overeenkomst plaatsvinden. Dit betekent dat, rekening houdend met een opzegtermijn van .... maanden, dit overleg uiterlijk in ..... van elk jaar moet plaatsvinden.

6. Financiële aangelegenheden

6.1

Stichting ..... komt met de boerderij overeen dat voor het werkjaar ..... sprake is van een financiële onder- en bovengrens t.a.v. de door Stichting ..... uit te keren vergoedingen aan de boerderij.

Stichting ..... stelt zich voor .... garant voor een bedrag van € ..... in het geval het minimale aantal productiedagen op jaarbasis door haar niet wordt bereikt.

Stichting ..... betaalt maximaal € ..... ook in geval het aantal door de boerderij geleverde productiedagen op jaarbasis hoger is dan deze maximale vergoeding.

Daarbij wordt rekening gehouden met de uitgangspunten zoals verwoord in artikel 3.5. Het vaststellen van de financiële onder- en bovengrens maakt onderdeel uit van het jaarlijkse overleg zoals genoemd onder artikel 5.3.

6.2

Het dagtarief per deelnemer is vastgesteld op € .....(excl. BTW); voor 1 dagdeel bedraagt het tarief € .....(excl. BTW). Op dit tarief is de jaarlijkse wettelijke indexering van toepassing.

Over het tarief wordt geen BTW berekend wanneer de Inspecteur der Belastingen de BTW-vrijstelling voor zorg op zorgboerderijen, zoals vastgelegd in de Wet op de Omzetbelasting, van toepassing verklaart op deze boerderij. Mocht dit niet het geval zijn, dan wordt 19% BTW berekend.

6.3

Betaling vindt maandelijks achteraf plaats op basis van gerealiseerde prestaties en met inachtneming van artikel 6.4 e.v., aan de hand van een door de boerderij in te dienen factuur. Stichting..... zal binnen 30 dagen na ontvangst van de factuur het verschuldigde bedrag uitbetalen aan de boerderij.

6.4

Ziekte-dagen en andere afwezigheid van deelnemers kunnen, binnen de kaders vermeld in artikel 6.1 gedurende een periode van maximaal ... (weken) maanden worden gedeclareerd als productiedagen.

6.5

Ingeval van structurele gehele afwezigheid van ..... achtereenvolgende maanden wordt door Stichting ..... en de boerderij in overleg een besluit genomen over continuering of vacanstelling van de werkplek.

7. Verzekeringen

7.1

Op basis van de verantwoordelijkheden en aansprakelijkheden van partijen voortvloeiend uit deze overeenkomst zorgt Stichting ..... voor adequate verzekering van haar wettelijke aansprakelijkheid.

7.2

De boerderij zorgt voor een adequate opstal en bedrijfsaansprakelijkheidsverzekering, en voor eventuele verzekering voor productaansprakelijkheid van voortgebrachte producten, e.e.a. aangepast aan de activiteiten zoals in deze overeenkomst beschreven.

7.3

Onverlet de verantwoordelijkheid van Stichting ..... voor het doen verrichten van activiteiten in de boerderij door de deelnemer, draagt Stichting ..... er zorg voor dat de deelnemer zelf een persoonlijke w.a.verzekering heeft en verzekerd is voor ziektekosten.

8. Geheimhouding

8.1

De boerderij verplicht zich, zowel gedurende de looptijd als ook na beëindiging daarvan geheimhouding te betrachten betreffende alle zaken die te maken hebben met de begeleiding van de deelnemers op de boerderij.

8.2

Correspondentie, bescheiden, rapporten en dergelijke of kopieën daarvan die betrekking hebben op de begeleiding van de deelnemers, of die eigendom zijn van Stichting ....., welke de boerderij onder zich heeft of krijgt, dient de boerderij zodanig te beheren, dat onbevoegde derden daarvan geen kennis of inzage kunnen nemen.

8.3

Bij beëindiging van deze overeenkomst dienen deze bescheiden enzovoort onverwijld aan Stichting ..... teruggegeven te worden.

9. Overige bepalingen

9.1

De boerderij draagt in overleg met Stichting ....., zorg voor de uitwerking van aanvullende regelingen, een klachtenprotocol, een calamiteitenregeling en een regeling melding incidenten.

9.2

Met betrekking tot publiciteitsaandacht t.a.v. de zorgboerderij in directe relatie met haar deelnemers vindt, zowel met het oog op privacy van de deelnemers als met het oog op een zorgvuldige berichtgeving, vooraf overleg plaats tussen de boerderij en de afdeling PR van Stichting .....

9.3

In alle gevallen waarin deze overeenkomst onduidelijk is of niet voorziet, treden partijen in overleg met elkaar om gezamenlijk een redelijke en billijke oplossing te bereiken. Bij eventuele geschillen bestaat de mogelijkheid om zaken voor te leggen aan een vaste commissie. De commissie bestaat uit drie leden. Een lid wordt benoemd op voordracht van Stichting ..... en een op voordracht van de boerderij. Gezamenlijk kiezen zij een onafhankelijke voorzitter. De uitspraak van deze commissie is voor beide partijen bindend.

10. Beëindiging

10.1

Onverminderd het bepaalde in artikel 2.1 over de duur van de overeenkomst, kunnen partijen de overeenkomst opzeggen indien door omstandigheden, gelegen buiten de invloedssfeer van partijen, voortzetting van de overeenkomst in redelijkheid niet kan worden gevraagd.

10.2

Van een omstandigheid zoals hiervoor bedoeld, zal onder meer sprake zijn wanneer de boerderij door ziekte, ongeval of anderszins voor een langere periode (langer dan vier weken) of blijvend niet in staat is de verplichtingen uit deze overeenkomst na te komen en er geen uitzicht is op vervanging, zodanig dat daardoor de continuïteit van de activiteiten in gevaar komt.

10.3

Wordt onder deze omstandigheden zoals bedoeld in 10.2 opgezegd, dan geldt over en weer een opzegtermijn van ...maanden. De opzegging geschiedt schriftelijk, per aangetekende brief.

10.4

Ingeval van beslaglegging, bij surséance van betaling, faillissement of staking van de onderneming door één der partijen, is de ander gerechtigd de overeenkomst met onmiddellijke ingang geheel of ten aanzien van deelaspecten te ontbinden, eventueel in combinatie met vergoeding van schade die laatstgenoemde hierdoor leidt.

Aldus overeengekomen en in tweevoud ondertekend te plaats ondertekening op .....

Namens zorgboerderij .....

Namens Stichting .....

.....

(handtekening)

.....(handtekening)

7. Voorbeeldcontract deelnemer / zorgboerderij

Zoals ook het geval is bij een contract tussen een zorgboer en een instelling, bestaat er geen standaard contract voor een samenwerkingsverband tussen zorgboer en deelnemer. Het voorbeeldcontract dat hieronder weergegeven is, dient slechts als hulpmiddel voor de opzet van een origineel contract.

OVEREENKOMST VAN OPDRACHT PGB – HOUDER / ZORGBOERDERIJ

Dit is een overeenkomst van opdracht tussen twee partijen:

- de PGB-houder is de opdrachtgever;
- de zorgboerderij is de opdrachtnemer.

De ondergetekenden

Zorgboerderij: .....

Hierna te noemen Zorgboerderij .....

en

Naam: .....

Hierna te noemen deelnemer

komen het volgende overeen:

1. Persoonlijke gegevens

Zorgboerderij:

Contactpersoon : .....

Adres : .....

Postcode : .....

Woonplaats : .....

Telefoonnummer : .....

Sofi-nummer: : .....

Bank of rekeningnr. : .....

Deelnemer : .....

Naam : .....

Adres : .....

Postcode : .....

Woonplaats : .....

Telefoonnummer : .....

Geboortedatum : .....

Sofinummer : .....

Dossiernummer : .....

(zie toekenningsbeschikking PGB van het zorgkantoor)

Eventuele vertegenwoordiger van deelnemer:

Naam : .....

Adres : .....

Postcode : .....

Woonplaats : .....

Telefoonnummer : .....

Geboortedatum : .....

Relatie tot deelnemer :

De budgethouder is jonger dan 18 jaar. Ik ben dus verantwoordelijk als:

vader

moeder

voogd

- Ik ben gemachtigd door de budgethouder. (De budgethouder én de gemachtigde moeten hun handtekening zetten.)
- Ik ben benoemd tot bewindvoerder, curator of mentor.

2. Doel van het verblijf op de Zorgboerderij:

2.1

Het doel van het verblijf is het aanbieden van een dagactiviteiten- cq werkplek aan deelnemer in het kader van ondersteunende / activerende begeleiding. Onder een dagactiviteiten- cq werkplek wordt verstaan het verrichten door de deelnemer van werkzaamheden van uiteenlopende aard op het agrarisch bedrijf. Via deze werkzaamheden en de begeleiding die de deelnemer daarbij ontvangt, biedt de zorgboerderij de deelnemer een zinvolle daginvulling, waarbij niet productiviteit maar persoonlijke ontwikkeling van de deelnemer voorop staat. Er is géén sprake van loonvormende arbeid in de zin van artikel 7:610 van het Burgerlijk Wetboek en/of van een arbeidsovereenkomst.

2.2

De zorgboer stelt een persoonlijk plan op voor de deelnemer waarbij de volgende afspraken zijn gemaakt:

- a. ....
- b. ....
- c. ....

3. Duur van de overeenkomst

3.1

De overeenkomst wordt aangegaan voor de periode van ..... tot en met ..... met een proefperiode van één maand.

3.2

Na verloop van de onder 3.1 genoemde periode kan de overeenkomst worden verlengd, tenzij een van de partijen de overeenkomst vooraf schriftelijk opzegt.

3.3

In de proefperiode mag de overeenkomst zondermeer worden opgezegd. Daarna zal dit met redenen omkleed, tenminste 2 maanden voor de beëindiging schriftelijk aangegeven moeten worden.

4. Werkafspraken

4.1

Werktijden:

- De deelnemer maakt een variabel aantal uren gebruik van de boerderij.
- De deelnemer maakt een vast aantal uren gebruik van de boerderij, namelijk..... uren per week / maand

Maandag van .....uur tot .....uur

Dinsdag van ..... uur tot .....uur

Woensdag van ..... uur tot .....uur
Donderdag van ..... uur tot .....uur
Vrijdag van ..... uur tot .....uur
Zaterdag van .....uur tot .....uur
Zondag van .....uur tot .....uur

4.2

Meest voorkomende werkzaamheden/activiteiten die deelnemer doet op de zorgboerderij:

- a. ....
- b. ....
- c. ....
- d. ....
- e. ....
- f. ....

4.3

De (vertegenwoordiger van de) deelnemer zorgt voor en bekostigt het vervoer van en naar de zorgboerderij.

4.4

De zorgboerderij verstrekt de lunch.

4.5

De zorgboerderij zorgt voor de aanschaf en bewassing van werkkleding. Onder werkkleding wordt verstaan overall en laarzen.

4.6

De deelnemer wordt geacht zich te houden aan de geldende huisregels van de zorgboerderij.

4.7

De zorgboerderij is verantwoordelijk voor het creëren van een veilige, verantwoordelijke werksituatie voor de deelnemer conform de Arbonormen.

4.8

Heeft de deelnemer klachten over zijn verblijf op de zorgboerderij die niet afdoende worden opgelost, dan is het mogelijk deze klacht in te dienen bij .....

5. Begeleiding

5.1

De begeleiding, verzorging en de onder 5.2 genoemde medische handelingen worden gegeven door de zorgboerderij.

5.2

De volgende medische handelingen worden uitgevoerd door de zorgboerderij:

- a. ....
- b. ....

6. Overleg

6.1

Per dag worden de ouders/vertegenwoordigers van de deelnemer schriftelijk op de hoogte gehouden van het verblijf op de zorgboerderij.

6.2

Eens per maand wordt met de deelnemer het werken op de zorgboerderij geëvalueerd aan de hand van het persoonlijk plan. Hierbij zijn de zorgboerderij, deelnemer en ouder/vertegenwoordiger van de deelnemer betrokken.

6.3

Eens per jaar plegen zorgboerderij, deelnemer en/of vertegenwoordiger van deelnemer overleg over de uitvoering en de financiële aspecten van deze overeenkomst. Eventueel kunnen er dan veranderingen en/of bijstellingen plaatsvinden.

7. Verzekeringen

7.1

De deelnemer is verzekerd tegen ziektekosten en heeft een persoonlijke WA-verzekering.

7.2

De schade die de deelnemer eventueel toebrengt aan de zorgboerderij is verzekerd via de bedrijfsaansprakelijkheidsverzekering van de zorgboerderij in die gevallen dat de particuliere aansprakelijkheidsverzekering van de deelnemer niet aangesproken kan worden.

8. Financiële aangelegenheden

8.1

De deelnemer is aan de zorgboerderij een vergoeding verschuldigd voor de door de zorgboerderij verrichte werkzaamheden en diensten. Het dagdeeltarief is vastgesteld op € ..... Deze vergoeding wordt jaarlijks geïndexeerd.

8.2

Voor de aanschaf van specifieke materialen wordt overleg gepleegd tussen betrokken partijen.

8.3

Betaling vindt maandelijks achteraf plaats op basis van hetgeen is overeengekomen in deze overeenkomst onder 8.1 en 8.2.

9. Overige bepalingen

9.1

De zorgboerderij heeft toestemming van de deelnemer om foto's of artikelen te (laten) publiceren over de deelnemer.

9.2.....

10. Afmelding

10.1

Wanneer door ziekte of andere onvoorziene omstandigheden afspraken niet nagekomen kunnen

worden, geldt hetgeen genoemd staat onder 10.2 en 10.3.

10.2

De deelnemer meldt zich af bij de zorgboerderij. Wanneer dit minder dan 24 uur voor aanvang van de afspraak gebeurt, brengt de zorgboerderij hiervoor het normale tarief in rekening. Buiten deze 24 uur heeft de deelnemer geen financiële verplichtingen tegenover de zorgboerderij, tenzij de periode van afwezigheid meer is dan 5 dagen. In dat geval wordt nader overleg gevoerd tussen betrokken partijen.

10.3

De zorgboerderij zorgt voor vervanging als door omstandigheden geen opvang geboden kan worden. In het geval van calamiteiten behoudt de zorgboerderij zich het recht voor om de zorgactiviteiten tijdelijk stop te zetten. Dit gebeurt in overleg met de betrokkenen.

10.4

Vakantie en vrije dagen staan vermeld in het vakantierooster dat de zorgboerderij jaarlijks opstelt. Het opnemen van vrije dagen buiten dit rooster gebeurt in onderling overleg.

11. Beëindiging

11.1

Beide partijen kunnen de overeenkomst binnen de termijn zoals afgesproken in 3.1 opzeggen wanneer door omstandigheden, waar de partijen zelf geen invloed op hebben, de overeenkomst niet in alle redelijkheid kan worden voortgezet.

11.2

Van opzegging zoals hierboven genoemd zal onder meer sprake zijn wanneer de boerderij door ziekte, ongeval of op een andere manier voor een langere periode (langer dan vier weken) of blijvend niet in staat is de verplichtingen uit deze overeenkomst na te komen en er geen uitzicht is op vervanging.

11.3

Wordt onder de omstandigheden zoals bedoeld in 11.2 opgezegd, geldt voor beide partijen een opzegtermijn van 2 maanden. De opzegging geschiedt schriftelijk.

Ondertekening

Plaats:

Datum:

Namens de zorgboerderij: .....

Namens de deelnemer:.....

8. Voorbeeld intakeformulier

Algemene gegevens van de deelnemer:

- Naam
- Voornaam
- Adres
- Postcode en woonplaats
- Telefoonnummer
- Geboortedatum
- Geboorteplaats
- Alleenwonend: ja/nee

In het onderstaande staan een aantal vragen die bij een intakegesprek gesteld kunnen worden. Niet elke vraag is echter relevant voor elke doelgroep. Soms kan het heel gevoelig liggen / misplaatst zijn naar iemands opleidingen te vragen; in andere gevallen is het wel relevant dit te vragen (bijvoorbeeld bij een leer-werk / reïntegratietraject). Bij het stellen van vragen bij een intake-gesprek (zowel onderstaande als andere vragen) is het belangrijk je steeds af te vragen: wat vraag ik, en waarom.

Algemene relevante gegevens:

(Bijvoorbeeld verwijzende instantie, contactpersoon)

Motivatie en wensen van de deelnemer

- Waarom wilt u op een zorgboerderij werken/wonen?
- Wat wilt u gaan doen op een zorgboerderij?(leer-werktraject / begeleidingsplan / ondersteuningsplan hieraan koppelen).

Bijvoorbeeld in geval van leer-werktraject:

Wat zijn de leer- en/of werkdoelen van de deelnemer?

Wat voor werkzaamheden passen bij de doelen en de deelnemer?

Wat zijn verdere begeleidingsafspraken ?

Wat voor soort boerderij heeft u voor ogen en wat spreekt u aan bij een zorgboerderij gaat? Wat voor soort werkzaamheden hebben uw voorkeur?

- Welke begeleiding/zorg wilt u ontvangen? Hoeveel begeleiding denkt u nodig te hebben?

Mogelijkheden en beperkingen van de deelnemer

- Heeft u last van een ziekte die invloed heeft op uw functioneren en waarvan wij op de hoogte moeten zijn; bijvoorbeeld suikerziekte, hyperventilatie, astma, epilepsie, hartafwijkingen? Wat voor maatregelen moeten we nemen/hoe moeten we handelen?
- Is het nodig dat wij (boer) weten van zaken rondom medicijngebruik en/of dat wij (boer) zaken rondom medicijngebruik regelen?
- Heeft u lichamelijke beperkingen of klachten die het moeilijk maken voorkomende werkzaamheden binnen en buiten te verrichten; bijvoorbeeld snel moe, zwakke rug, trillende handen?
- Zijn er andere bijzonderheden die we moeten weten?
- Welke begeleiding krijgt u vanuit de zorg / hulpverlening?
- Wat voor opleiding heeft u gehad; heeft u de opleiding afgerond?
- Hebt u al eerder gewerkt?
- Heeft u ervaring met het werken op een boerderij.

Wat voor soort boerderij was dat en hoe verliep het?

Hoe is de samenwerking in voorgaande (werk)

situaties verlopen: was de omgang
plezierig, waren er problemen, hoe typeert u
zichzelf, kunt u iets zeggen over uw gedrag,
moet er speciale aandacht voor veiligheid zijn?

Achtergrond en huidige leefsituatie

- Wil je nog iets over jezelf vertellen? (hobby's bijvoorbeeld).
- Wat is relevant voor ons om te weten?

9. Voorbeeld Huisregels

Algemeen

- Op de Zorgboerderij mag niet gerookt worden. Zowel in de lunchruimte als op de stallen geldt een rookverbod.
- Het privégedeelte van de woning is niet toegankelijk voor onbevoegden.

Hygiëne

- Handen wassen moet gebeuren in de kleedruimte en niet in de lunchruimte. Tijdens een activiteit in de lunchruimte (bakken of creatieve activiteit) mag handen wassen wel in de lunchruimte.
- Voor de pauzes altijd de handen wassen en de laarzen of werkschoenen uitdoen.
- Niet met de laarzen of werkschoenen in de lunchruimte komen.
- Tijdens de lunch en tijdens huishoudelijke werkzaamheden altijd de overal uitdoen.
- Melden bij zorgboer(in) of begeleider als het toilet bevuild is. Als bekend is wie dit heeft gedaan, moet deze persoon zelf het toilet poetsen.

Gedragsregels

- Op tijd komen, dus op tijd opstaan.
- Pas beginnen met koffiedrinken of eten als iedereen binnen is en aan tafel zit en als het sein gegeven wordt, dat er begonnen kan worden.
- Altijd een taak afmaken, dus ook het gebruikte materiaal opruimen.
- Als iemand klaar is met een werkje naar zorgboer(in) of begeleider gaan, en niet naar ....., voor de uitleg van de volgende opdracht.
- Niet iemand anders iets uit handen nemen, maar pas helpen als hij daarom vraagt.
- Elkaar laten uitpraten en luisteren naar elkaar.

Veiligheid

- Niet naar een rijdende tractor lopen.
- Niet ongevraagd aan machines komen.
- Niet zwaaien met een hooivork, riek, schep enzovoort.
- Zorgboer(in) of begeleider steeds zeggen waar je bent. Dus niet van de ene werkplek zomaar naar een andere plek gaan.
- Nergens op klimmen of over klimmen zonder toestemming.
- Nooit alleen tussen de schapen werken. Niet zonder toezicht de paardenstallen ingaan. Niet tussen of achter de koeien gaan lopen, alleen als de boer dit vraagt en hij erbij is.
- Altijd doorgeven en hulp komen halen als er iemand gevallen is of zich pijn heeft gedaan.
- Als de verbandtrommel nodig is, deze dan halen in de lunchruimte. Hiermee lopen, dus niet rennen.

De afwasbeurten

- De taakjes die bij de afwasbeurt horen zijn: tafels afruimen, tafels afvegen, afwassen, afdrogen, spullen opruimen, aanrecht droogmaken. De afwasbeurt geldt voor de koffiekopjes 's morgens en voor de afwas tussen de middag. 's Middags worden de koffiekopjes meestal afgewassen door ..... samen met een van de andere hulpboeren of iemand van de leiding.
- Taak van de begeleiding: mondeling sturing geven in de keuze van de betreffende taken en controle achteraf. Tijdens de afwasbeurt blijft iemand van de leiding in de lunchruimte om de vaardigheden van de deelnemers te vergroten.

Maandag: Namen

Dinsdag: Namen

Donderdag: Namen

De koffiebeurten

- De koffiebeurt omvat het maken van koffie, het klaarzetten van de kopjes, suiker, koffiemelk, en de koekjes.

Ochtend: Namen

Middag: Namen

Vrijdags: Namen

10. Kinderopvang op de boerderij

Naast de zorgboerderijen, ontstaan er geleidelijk ook steeds meer boerderijen waar professioneel kinderen worden opgevangen. Hun aantal stijgt niet snel. Dat heeft alles te maken met de moeizame weg die een boer moet afleggen voordat hij van start kan gaan. Kinderopvang op de boerderij heeft een duidelijke meerwaarde ten opzichte van de reguliere kinderopvang. Op de boerderij krijgen de kinderen meer beweging en positieve prikkels. Veel beweging is goed voor de motorische ontwikkeling. Het omgaan met de dieren en het buiten spelen, versterken ook de sociale ontwikkeling en prikkelen de fantasie van kinderen.

Kinderopvang op de boerderij is bedoeld voor kinderen in de leeftijd van 0 tot 12 jaar. Binnen deze opvang zijn verschillende varianten mogelijk: het kinderdagverblijf (voor kinderen van nul tot vier jaar), buitenschoolse opvang (opvang voor na schooltijd en in vakanties) en gastouderschap (opvang voor maximaal 4 kinderen).

Brochure Kinderopvang op de boerderij

In 2002 heeft Stichting Stimuland Overijssel het project Kinderopvang op de boerderij afgerond. Bij de uitvoering van het project, waaruit "De Boerderij" in Geesteren van initiatiefneemster Irma Lohuis is ontstaan, is veel ervaring opgedaan zodat een brochure is opgesteld. Deze brochure is bedoeld voor iedereen die zich wil oriënteren op de (on)mogelijkheden van kinderopvang op de boerderij. De brochure is op te vragen bij Verenigde Zorgboeren.

Project Kinderopvang op het platteland

Dit project is een vervolg op Kinderopvang op de boerderij. De nadruk ligt nu op kleinschalige opvang, in vorm van gastouderschap, en samenwerking in kleine kernen.

- Gastouderschap

Een gastouder vangt andermans kinderen op in de leeftijd van nul tot twaalf jaar. De opvang bestaat uit hele dagen of dagdelen. Daarnaast is naschoolse opvang mogelijk, dat wil zeggen opvang buiten schooltijd en in de vakanties. Er is wettelijk geregeld dat een gastouder maximaal vier kinderen (exclusief eigen kinderen) tegelijk mag opvangen. Dit gebeurt bij de gastouder thuis. Voor gastouderopvang zijn geen grote investeringen, vergunningen, diploma's en personeel nodig. Zowel boeren als burgers die belangstelling hebben voor kinderopvang aan huis, kunnen zich als gastouder aanmelden bij Stimuland.

- Samenwerking met andere organisaties

Het goed organiseren van meer kinderopvangplaatsen op het platteland vraagt om samenwerking met andere organisaties die betrokken zijn bij kinderopvang, welzijn en leefbaarheid op het platteland. Vergoedingen voor kinderopvang zijn bijvoorbeeld alleen mogelijk via bemiddeling door officieel erkende gastouderbureaus.

Stimuland zoekt dan ook heel nadrukkelijk contact met vertegenwoordigers van gastouderbureaus, gemeenten, scholen en organisaties voor kinderopvang en welzijn.

Voor meer informatie over het project 'Kinderopvang op het platteland van Overijssel' kunt u terecht bij Stimuland. Telefoon: (0529) 47 81 99

Branchevereniging Ondernemers in de Kinderopvang.

Deze vereniging behartigt de belangen van ondernemers die professionele opvang bieden aan kinderen in de leeftijd 0 tot en met 12 jaar.

Telefoon: (070) 34 90 317, e-mail: bkn@vno-ncw.nl, website: www.kinderopvang.nl

Verenigde Agrarische Kinderopvang (VAK)

Initiatiefnemers van de VAK zijn LTO en Radius Nederland. Radius Nederland is een landelijk opererende franchiseorganisatie voor de kinderopvang. De VAK biedt een formule en begeleiding aan agrariërs om – volledig zelfstandig maar met de nodige professionele ondersteuning – kinderopvang op de boerderij te realiseren. Radius Nederland. Telefoon: (035) 543 25 54

11. Contactadressen jeugdzorg

Contactpersonen provinciaal jeugdzorgbeleid

Provincie Groningen

Afdeling Welzijn

mevr. Hannie de Jong

Postbus 610

9700 AP Groningen

050 316 49 11

h.t.de.jong@provinciegelderland.nl

Provincie Friesland

Afdeling Zorg en Welzijn

mevr. E. Sloot

Postbus 20120

8900 HM Leeuwarden

058 292 59 25

h.c.e.m.sloot@fryslan.nl

Provincie Drenthe

Afdeling Jeugdzorg

Peter Voerman

Postbus 122

9400 AC Assen

0592 36 55 55

p.voerman@drenthe.nl

Provincie Overijssel

Afdeling Zorg en Cultuur

Ineke van de Laan

Postbus 10078

8000 GB Zwolle

038 425 25 25

i.vd.laan@prv-overijssel.nl

Provincie Gelderland

Afdeling Welzijn, Zorg en Cultuur

Theo van Nieuwpoort

Postbus 9090

6800 GX Arnhem

026 359 11 11

g.van.nieuwpoort@prv.gelderland.nl

Provincie Utrecht

Afdeling Jeugdzorg

Dhr. P. van Alfs

Postbus 80300

3508 TH Utrecht

030 258 91 11

paul.v.alfs@provincie-utrecht.nl

Provincie Noord Holland
Afdeling Zorg, Welzijn en Cultuur
Tanja de Ruijter
Postbus 123
2000 MD Haarlem
023 514 31 43
ruijterb@noord-holland.nl

Provincie Zuid Holland
Afdeling Samenleving
Willeke van [Laar](#)
Postbus 90602
2509 LP Den Haag
070 441 66 11
kampenw@pzh.nl

Provincie Zeeland
Mevr. A. de Bruyne
Postbus 6001
4330 LA Middelburg
0118 63 10 11
aa.de.bruyne.@zeeland.nl

Provincie Brabant
Afdeling Zorg en Welzijn
Hanneke de Kort
Postbus 90151
5200 MC 's Hertogenbosch
073 681 28 12
JdKort@brabant.nl

Provincie Limburg
Afdeling Jeugdzorg
F.C.J.G. Gielen
Postbus 5700
6202 MA Maastricht
043 389 99 99
f.c.j.g.gielen@prvlimburg.nl

Provincie Flevoland
Afdeling Sociaal Plan cluster jeugdzorg
Dhr. G. Boekhoud van Solingen
Postbus 55
8200 AB Lelystad
0320 265 265
george.boekhoud@flevoland.nl

Contactgegevens Bureau Jeugdzorg (per provincie)

Provincie Groningen

Bureau Jeugdzorg Groningen
Waterloolaan 1
9725 BE Groningen
Tel: 050-5239200
Fax: 050-5239371

Provincie Friesland

Bureau Jeugdzorg Friesland
Tesselschadestraat 2
8913 HB Leeuwarden
Postbus 312
8901 BC Leeuwarden
Tel: 058-2333777
Fax: 058-2333504

Provincie Drenthe

Bureau Jeugdzorg Drenthe
Klompmakerstraat 2a
9403 VL Assen
Tel: 0592-383700
Fax: 0592-383709

Provincie Overijssel

Bureau Jeugdzorg Overijssel
Rechterland 1
8024 AH Zwolle
Tel: 038-8514800
Fax: 038-8514801

Provincie Gelderland

Bureau Jeugdzorg Gelderland
Velperweg 75
6824 HH Arnhem
Tel: 026-3629111
Fax: 026-3644351

Provincie Utrecht

Bureau Jeugdzorg Utrecht
Nijenoord 2 4
3552 AS Utrecht
Tel: 030-6778106
Fax: 030-6778189

Provincie Noord-Holland

Bureau Jeugdzorg Noord-Holland
Kenaupark 30
2011 MT Haarlem
Tel: 023-5173350

Fax: 023-5175501

Provincie Zuid-Holland

Bureaus Jeugdzorg Haaglanden/Zuid-Holland

Versteegstraat 2

2273 VB Voorburg

Tel: 070-3004444

Fax: 070-3877625

Provincie Zeeland

Bureau Jeugdzorg Zeeland

Roozenburglaan 89

4337 JB Middelburg

Tel: 0118-677600

Fax: 0118-677699

Provincie Noord-Brabant

Bureau Jeugdzorg Noord-Brabant

Gabriel Metsulaan 1f

5613 LC Eindhoven

Tel: 040-2433262

Fax: 040-2467303

Provincie Limburg

Stichting Bureau Jeugdzorg Limburg

Slachthuisstraat 33

6041 CB Roermond

Tel: 0475-335808

Fax: 0475-315070

Provincie Flevoland

Stichting Bureau Jeugdzorg Flevoland

Maerlant 16b

8224 AC Lelystad

Tel: 0320-267100

Fax: 0320-267111

Relevante en interessante websites

www.landbouwzorg.nl

www.minvws.nl (dossier jeugd à jeugdzorg)

www.bureaujeugdzorg.info

www.mogroep.nl (brancheorganisatie voor Welzijn & Maatschappelijke Dienstverlening, Jeugdzorg en Kinderopvang)

12. Literatuurverwijzingen jeugdzorg

Informatiebrochure Wet op de Jeugdzorg, Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, januari 2005.

Projectplan Ketenaanpak probleemgezinnen met kinderen tot 12 jaar Oost-Veluwe, Spectrum, 2005.

Ketenvoorlichting jeugdzorg, Spectrum Nieuwsbrief Jeugd, nummer 2, 2005.

Infobulletin Landbouw en Zorg Overijssel, nummer 1, 2004.

Landbouw en (jeugd)zorg, Ontwikkelingen in de jeugdzorg in relatie tot landbouw en zorg, ZLTO Projecten, Gera van Happen, november 2004.

Opvoed- en opgroeiondersteuning, de rol van de gemeente in het licht van de Wet op de Jeugdzorg, Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en Vereniging van Nederlandse Gemeenten, november 2004.

Projectvoorstel Zorgboerderijen en jeugdhulpverlening, een nieuwe combinatie in de provincie Overijssel?, Stichting Stimuland Overijssel, augustus 2003.

Quick scan verbreding doelgroepen zorgboerderijen, Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn (NIZW), W. Habets, L. van Tilburg, december 2002.

Het hoofdstuk Jeugdzorg (J) is geschreven door Ellen Oomen en Judith Bos van Spectrum, Centrum Maatschappelijke Ontwikkeling Gelderland. Met dank aan José Herber, Hanneke Meester en Esther Rodenburg.

13. Reglement Klachtencommissie

Artikel 1 Begripsomschrijvingen

Dit reglement verstaat onder:

a. wet

de Wet klachtrecht cliënten zorgsector

b. zorgboerderij

een instelling in de zin van de wet waarin zorg wordt gecombineerd met landbouw

c. zorgboer

een rechtspersoon of een natuurlijke persoon die een zorgboerderij in stand houdt en die de behandeling van klachten heeft opgedragen aan de Commissie

d. cliënt:

een natuurlijke persoon aan wie de zorgboer zorg verleent of heeft verleend

e. klacht:

elk bezwaar over een gedraging in de zin van de wet van de zorgboer of van voor hem werkzame personen

f. klager

degene die een klacht bij de Commissie heeft ingediend.

g. beklagde

degene op wie de klacht betrekking heeft

h. Stichting

Stichting Verenigde Zorgboeren, gevestigd te Barneveld

i. Commissie

de door de Stichting Verenigde Zorgboeren ingestelde klachtencommissie in de zin van de wet

Artikel 2 Samenstelling van de Commissie

1. De Commissie bestaat uit tenminste drie leden en een plaatsvervangend lid.
2. De Commissie wordt zodanig samengesteld dat deskundigheid op het terrein van de landbouw, de zorg alsmede juridische kennis aanwezig is.
3. Leden en plaatsvervangende leden hebben geen binding in arbeidsrechtelijke of bestuurlijke zin met een zorgboerderij.
4. Een plaatsvervangend lid treedt op in het geval niet voldoende leden beschikbaar zijn, om welke reden dan ook.
5. De Commissie kiest uit haar midden een voorzitter en een secretaris.
6. De Commissie beslist met meerderheid van stemmen.

Artikel 3 Benoeming, ontslag, zittingsduur

1. Het bestuur van de Stichting benoemt en ontslaat de leden en plaatsvervangende leden van de Commissie.
2. Ontslag kan slechts plaatsvinden:
  - a. op verzoek van een lid of plaatsvervangend lid;
  - b. in geval van kennelijke ongeschiktheid, zulks ter beoordeling van de Commissie.
3. Benoeming geschiedt voor een periode van vier jaar, met de mogelijkheid van eenmalige herbenoeming.

Artikel 4 Verschoning

Een lid of plaatsvervangend lid neemt geen deel aan de behandeling van een klacht, indien hij van oordeel is dat zijn persoonlijke betrokkenheid een onafhankelijk oordeel in de weg staat.

Artikel 5 Geheimhouding

Leden en plaatsvervangende leden zijn verplicht tot geheimhouding van al hetgeen hen bij de uitoefening van hun taak ter kennis komt, behoudens voorzover enig wettelijk voorschrift hem tot mededeling verplicht of uit de taak de noodzaak tot mededeling voortvloeit.

Artikel 6 Taken van de Commissie

1. De Commissie heeft tot taak:
  - a. Het behandelen van klachten die aan haar worden voorgelegd;
  - b. Het registreren van klachten;
  - c. De verslaglegging over haar werkzaamheden.
2. De Commissie stelt de Inspectie voor de Gezondheidszorg op de hoogte bij een redelijk vermoeden van een strafbaar feit.
3. De Commissie stelt de Inspectie voor de Gezondheidszorg op de hoogte van een klacht die zich richt op een ernstige situatie met een structureel karakter en indien de Commissie niet gebleken is dat de zorgboer ter zake maatregelen heeft getroffen.

Artikel 7 Bevoegdheden van de Commissie

1. De Commissie maakt van haar bevoegdheden slechts gebruik voor zover dat redelijkerwijs voor de vervulling van haar taken nodig is.
2. De Commissie is bevoegd de zorgboerderij te betreden, zonder toestemming van de zorgboer, met uitzondering van een woning.
3. De Commissie is bevoegd inlichtingen te vorderen en daartoe personen op te roepen voor de Commissie te verschijnen.
4. De Commissie is bevoegd inzage te vorderen van zakelijke gegevens en bescheiden.

Artikel 8 Indienen en intrekken van een klacht

1. Een klacht kan worden ingediend door een cliënt of door zijn wettelijke vertegenwoordiger, zijn nabestaanden of een natuurlijke persoon die een machtiging van de cliënt kan overleggen.
2. Een klacht wordt schriftelijk ingediend. Het klaagschrift wordt ondertekend en bevat tenminste:
  - a. de naam en het adres van de klager;
  - b. de dagtekening;
  - c. de naam en het adres van de beklagde;
  - d. een omschrijving van de gedraging waartegen de klacht is gericht.
3. De klager kan een klacht intrekken door schriftelijke mededeling daarvan aan de Commissie.

Artikel 9 Bijstand

1. Een klager kan zich doen bijstaan door een gemachtigde.
2. Een beklagde kan zich doen bijstaan door een gemachtigde.

Artikel 10 Behandeling van de klacht - termijnen

1. De Commissie bevestigt binnen twee weken de ontvangst van de klacht schriftelijk.
2. De Commissie zendt binnen twee weken na de ontvangst van de klacht een afschrift van de klacht aan de beklagde.
3. De Commissie beslist binnen zes weken na ontvangst van de klacht. De Commissie kan deze termijn verlengen, onder schriftelijke mededeling daarvan aan de klager en de beklagde, met vermelding van redenen voor de verlenging en de termijn van de verlenging.
4. De Commissie zendt haar schriftelijke beslissing binnen drie weken na het verstrijken van de termijn, als bedoeld in het derde lid, aan klager en aan beklagde.

Artikel 11 Behandeling van de klacht – procedure

1. De Commissie bepaalt de te hanteren procedure voor het onderzoek van de klacht na ontvangst

van de klacht. Deze procedure wordt meegedeeld aan de klager en de beklaagde.

2. Tenzij artikel 12 of artikel 13 van toepassing is, omvat de procedure in ieder geval het horen van klager en van beklaagde.

3. Het horen kan mondeling dan wel schriftelijk geschieden.

4. Indien klager en/of beklaagde geen gevolg geven aan de door de Commissie in het kader van de behandeling van de klacht van hen gevergd medewerking kan de Commissie daaraan de gevolgen verbinden die haar geraden voorkomen.

Artikel 12 Onbevoegdheid van de Commissie

De Commissie is niet bevoegd tot behandeling van de klacht indien:

- a. de klacht geen betrekking heeft op een zorgboer;
- b. de klacht betrekking heeft op een gedraging ten aanzien waarvan een procedure bij een gerechtelijke instantie aanhangig is of is geweest;
- c. de gedraging waarop de klacht betrekking heeft voorwerp is van strafrechtelijk onderzoek;
- d. de klacht is ingetrokken.

Artikel 13 Niet-ontvankelijkheid van de klacht

Een klacht is niet-ontvankelijk indien:

- a. het klaagschrift niet voldoet aan artikel 8, tweede lid. De klager wordt in de gelegenheid gesteld een verzuim te herstellen;
- b. de klacht een gelijke strekking heeft als een eerdere klacht van dezelfde klager, zonder dat nieuwe feiten of omstandigheden zijn aangevoerd;
- c. de klacht vergezeld gaat van een aansprakelijkheidsstelling.

14. Klachtencommissie: Brief deelnemers

Heb je een klacht?

Het kan gebeuren dat je een klacht hebt over de zorgboerderij. Een klacht is dat je aangeeft dat je ontevreden bent over hoe je behandeld wordt door de zorgboerderij of een medewerker van de zorgboerderij.

Wat te doen bij een klacht:

1. Bespreek de klacht met de zorgboer en/of zorgboerin op een rustig tijdstip.

Helpt dit niet?

2. Maak met de zorgboer en/of zorgboerin een afspraak om over de klacht te praten. Neem je ouders of vertegenwoordigers mee.

Helpt dit niet?

3. Ga een gesprek aan met de vertrouwenspersoon van de zorgboerderij.

Helpt dit allemaal niet?

4. Schrijf een brief naar de landelijke klachtencommissie. Vermeld in de brief:

- Jouw naam, adres, telefoonnummer en dat van je wettelijke vertegenwoordiger of van diegene die je helpt bij het maken van de brief;
- De naam, adres en telefoonnummer van de zorgboerderij en de persoon over wie je een klacht indient;
- Een zo'n uitgebreid mogelijke beschrijving van de gebeurtenis waarover je een klacht hebt;
- De reden waarom je hier een klacht over hebt;
- Een beschrijving over wat je al hebt ondernomen om tot een oplossing van de klacht te komen;
- Stuur je brief naar:

Klachtencommissie Landbouw en zorg
p/a Verenigde Zorgboeren

Churchillstraat 35

3772 KV Barneveld

De landelijke klachtencommissie gaat de klacht dan onderzoeken. Het kan zijn dat je wordt gebeld of dat de commissie op de zorgboerderij langskomt om meer informatie te vragen aan jou en aan de zorgboerderij. Na een paar weken krijg je bericht van de klachtencommissie. De commissie geeft dan aan of je klacht terecht is en welke dingen de zorgboerderij en jij zouden kunnen verbeteren.

Wil je meer informatie?

Op www.landbouwzorg.nl staat meer informatie over hoe je een klacht kan oplossen en hoe de landelijke klachtencommissie werkt.

15. Afkortingenlijst

ADHD	Attention Deficit Hyperactivity Disorder
AMK	Advies- en Meldpunt Kindermishandeling
AMW	Algemeen Maatschappelijk Werk
AWBZ	Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten
BJz	Bureau Jeugdzorg
CIZ	Centrum Indicatiestelling Zorg
GGD	Gemeentelijke GezondheidsDienst
GGz	Geestelijke Gezondheidszorg
LVG	Licht Verstandelijk Gehandicapten
OTS	Onder Toezicht Stelling
PGB	Persoons Gebonden Budget
WMO	Wet Maatschappelijke Ondersteuning